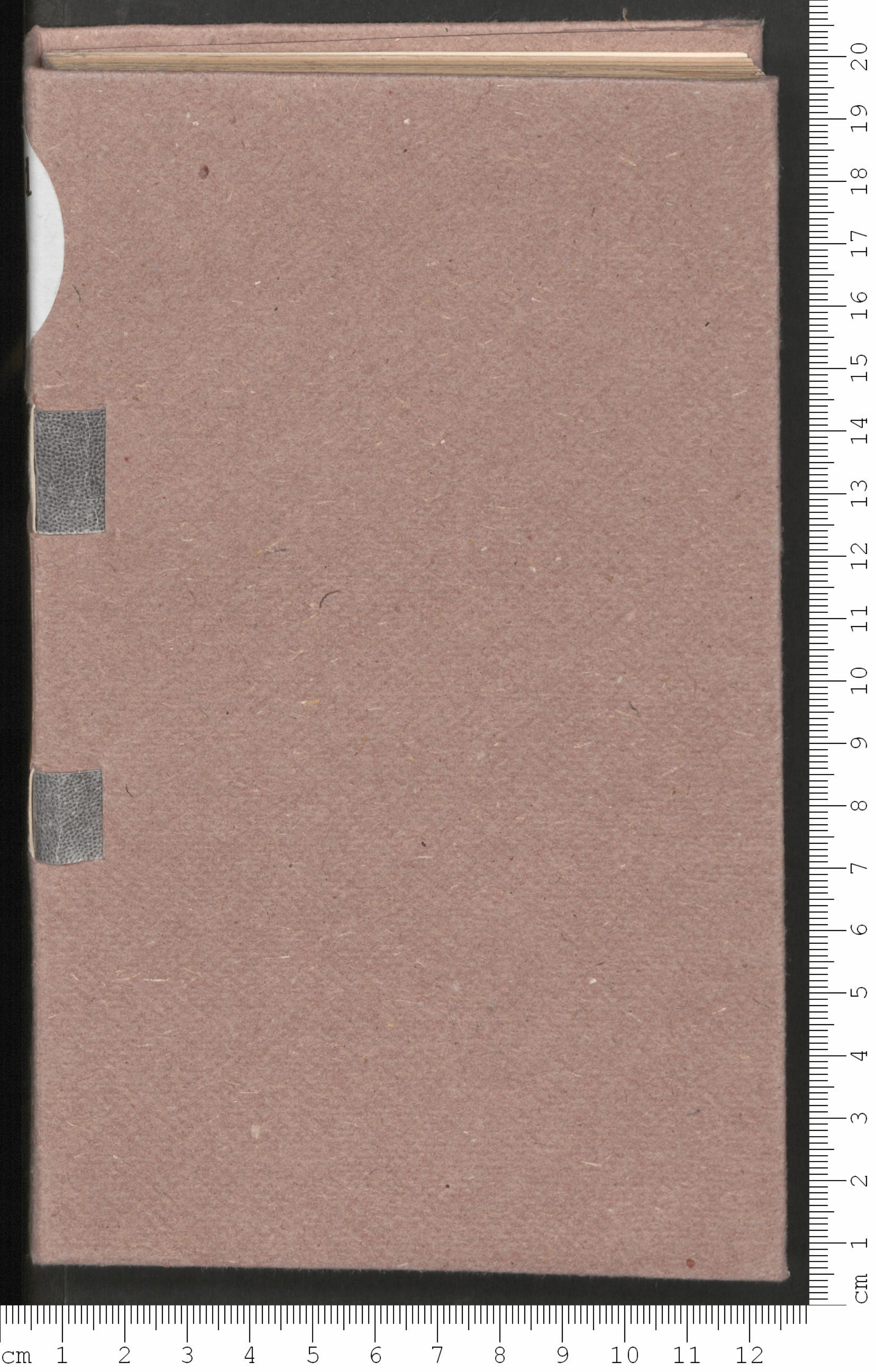
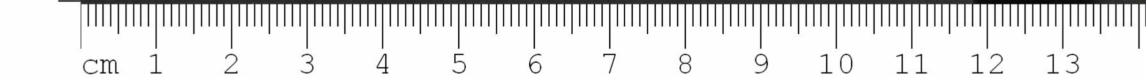
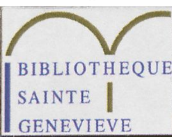
A.Gripenberg

Ett halfår
i
Nya
Verlden

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

Alexandra Gripenberg.

Ett halfår i Nya Werlden

Helsingfors,
G. W Edlunds förlag.

Pris 3: 50.

Ett halfår i Nya Verlden.

Strödda resebilder från
Förenta Staterna

af

Alexandra Gripenberg.

Helsingfors 1889,
G. W. Edlunds förlag.

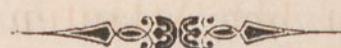
Helsingfors,

J. C. Frenckell & Son, 1889.

Uti idéernas islossningstider komma stundom ögonblick, då luften tyckes susa och klinga af frigjorda tankar. Då sanning och rättvisa, i den form vi då se dem, synas träda oss lefvande varma till mötes ur fördomarnas dunkel. Ett sådant ögonblick var det första försöket till ett allmänt möte af verldens qvinnor, i Washington 1888. Offervilligheten och energin hos medlemmarna af Finsk Qvinnoförening möjliggjorde, att äfven Finland var representeradt vid detta oförgätliga tillfälle. De anteckningar som här följa, tillkommo under resor i Nya Verlden, sedan föreningens uppdrag var slutfördt. Men sex månader i ett jätterike, sådant som Förenta Staterna, kunna gifva blott en ytlig inblick i dess förhållanden. Amerika är så stort att — såsom amerikanarena säga — »hvad som är rätt i norr, är orätt i söder». Det är som jätteträden i dess egna urskogar: medan man betraktar stammen, når blicken icke upp till toppen. Dessa resebilder kunna derför icke erbjuda ett helt intryck af det moderna Amerika med

dess egendomligheter, dess brister och förtjenster. De utgöra endast en samling spridda minnen bland en mängd andra. När man tillbringar en längre tid under resor, komma perioder, då frånvaron af arbete och arbetets ansvar förnyar vår förmåga att mottaga intryck och fyller själen med undran öfver lifvets mångfald. Då är det, som om vi kände oss gunga sorglöst på en af Atlantens blå vågor eller från ett kringseglande moln sågo ned på en solbelyst verld. På samma gång gör mångfalden af intryck att vår kritik stundom försvagas och att de olika bilderna icke framstiga nog klart.

Dessa resebilder äro från en dylik period.

I NEW-YORK.

— Detta är icke Amerika. Det är Finland! — var vår ofrivilliga tanke, då vi en frostig Marsmorgon första gången skådade Nya Verldens kust.

Höga stränder, allvarliga och snöbeströdda, en nordisk vinterdags bleka färger på himmelen och den ännu i går solbelysta blå Atlanten förvandlad till ett isfält. Hade vi icke sett detta landskap från en ocean-ångares däck, under en förbistring af olika tungomål omkring oss, skulle vi ha kunnat tro oss vara vid Kallavesi eller Leppävirta i Finland.

Hvad som deremot icke var Finland, det var den lifliga rörelse som mötte oss, så snart vi voro nog nära New-York, att kunna nås af ett stänk från dess brusande verldsstadsböljor. Den tunna isskorpan omkring oss sönderskars af små snabba isbrytarbåtar, efter hvilka vår stora ångare pustade framåt inloppet. Likt en flytande stad låg New-Yorks verldsberömda hamn med sina oräkneliga skepp framför oss. Högt

öfver dem alla reste sig jättefyrbåken „The statue of Liberty“ med sin mot himlen allvarligt höjda arm. Bakom henne öppnade sig det ändlösa perspektiv, de brokigt lifliga folklifsbilder och den ödsliga utsigt öfver tak och skorstenar en stor stad erbjuder.

Efter att ha genomgått tullhusets skärseld, gungade vi på en råmande ångfärja öfver Hudsonfloden in till New-York. Det var en vecka efter den fruktansvärda snöstorm, som vintern 1888 hemsökte norra Amerika. Gatorna voro fylda af smutsgrå snö; på solsidan simmade trottoarerna, en iskall vind bet genom ytterplaggen och luften luktade snö. Såsom bjerta vårinsatser i denna vinterbild stodo blomsterförsäljarena i sina gathörn, utbjudande violer och rosor, Floridarosor i alla skiftningar mellan skärt och körsbärsrödt.

Vi hamnade i Millers hotell, ämnadt att mottaga de europeiska delegerade till internationela qvinnomötet i Washington. Då vi tills vidare voro endast två, och högtidligheterna, hvarmed New-Yorks qvinnoföreningar ville behedra mötet och oss, ännu icke begynt, fingo vi tid att se oss omkring i staden.

New-York skulle helt visst gifva ett mera öfverväldigande intryck af verldsstad, om man icke skulle se den strax efter en oceanresa. Ögat har vant sig vid hafvet med dess ändlösa horisont och finner allting begränsadt, jemfördt med vattenöknen. New-York är Amerikas minst karaktäristiska stad. Den har icke samma slående egendomlighet som qväkarstaden Philadelphia, der hvarje hus är likt det andra,

af rödt tegel, med gröna fönsterluckor och hvita trappor. Icke heller är den, som Boston, en kopia af de engelska städerna eller, såsom Washington, påminnande om de italienska. Den har hvarken Chicagos genuint amerikanska, eller San Fransiscos förtjusande pittoreska prägel. Under de tre olika perioder vi besökte den, sågo vi den i vinterdrägt, i tidig vårskrud och i Septembersommarens rika grönska. För hvarje gång sökte vi förgäfves bilda oss ett totalintryck, skildt från andra stora städer, New-York är i våra ögon blott storstad i allmänhet.

Det enda som skiljer den från Europas städer är fysionomierna i gatvimlet. Utom snart sagdt alla europeiska nationer, ser man här kineser med orörliga ansigten, blå blusar och skor med tjocka hvita sulor; japaneser med de lätt igenkänliga spelande, intelligenta ögonen; negrer med ullhår och klumpigt utskurna munnar; mulatter, qvadroner, oktroner med en hy som vexlar från mörkaste hasselbrunt till en svag skiftning i gult. Det sydländskt brokiga intrycket af dessa olika menniskoracer förhöjes af fruktmassorna, hvilka redan vid denna tid på året voro hopade i frukthandlarenas hörn. Stora knippor af gula bananer, klasar af blågröna drufvor, hopar af doftande oranger, stela ananas. Och sedan blommorna — ett slöseri af rosor, heliotroper och violer.

Mellan frukter och blommor stå nötförsäljarena med sina korgar. Amerika är nötternas förlofvade land. Här finnas kokos- och valnötter, ärt-, smör-, hassel- och hickorynötter. Synnerligen omtyckta äro

ärtnötterna och gatpojkarna här ha lika stor skicklighet i att under tuggandet spotta ut skalen, som ryssarna ha att befria sig från skalen af solrosfröna. Öfver allt på New-Yorks gator hör man knastrandet från de små kolugnarna, i hvilka ärtnötterna rostas. En lika omtyckt läckerhet är „popcorn“, rostad majs. I Vestern ser man ofta öfver ingångar till parker och allmänna promenader följande varning: — Inga påsar få medtagas. Äten era ärtnötter och ert popcorn utanför! — Främlingen underkastar sig tåligt nötskalen som beteckna amerikanarens väg. Deremot har han svårt att fördraga tobakstuggandet, som är allmänt bland männen, och idislandet af gummikarameller hos fruntimmer och barn. Lyckligtvis för honom hafva på senare tid nykterhetsföreningarna begynt en energisk kamp mot den förra, och skolorna ett lika ifrigt härnadståg mot den senare ovanan.

Detta brokiga gatlif stämmer vandraren blidt mot sjelfva gatorna, hvilkas ordning lemnar mycket öfrigt att önska. Man sade oss att de sopas i regeln endast en gång i veckan — och deras utseende tycktes vittna derom. Kärl med sopor och söndrigt porslin, packlådor med halm och förkastade husgeråd stodo på trottoarerna. De anspråkslösare husen voro prosaiskt enformiga med gula eller gröna fönsterluckor. I den stadsdel der „City“ vidtager, finnas jättar med nio, elfva och tretton våningar, hvilka tillhöra tidningsbolag. Dock äro husen, på dessa undantag när, hvarken så väldiga eller så eleganta som byggnaderna i Chicagos City. I Wallstreet i New-York, med dess bullrande lif,

får man en aning om de svindlande, vansinnigt snabba amerikanska spekulationerna. I dessa nedrökta fula hus, utan historia och utan poesi, kan man på en dag vinna allt eller förlora allt. Intrycket förmildras icke här af att man, såsom i Londons City, tycker sig höra huru historien i sin hieroglyftäckta kåpa följer en i hvarje steg. Här är allting nytt, sjudande, brådskande nutid. Öfver hustaken går jernvägen med sin last af affärsmän, arbetare, skolungdom, folk af alla slag. Man stiger uppför en brant trappa i det tornlika stationshuset, får en biljett vid luckan, träder ut på perrongen — och ilar i nästa ögonblick bort öfver hustak och skorstenar, stundom i djerfva, cirkellika kurfvor.

— Endast ett menniskolif i veckan, — svarade man på vår fråga om här inträffade många olyckshändelser.

Den öfverjordiska jernvägen förstör perspektivet på New-Yorks gator, gör dem mörka och fula. Man tycker sig ständigt gå under en bro. Endast vid Broadway, Fifth Avenue och Madison Square är utsigten fri. Broadway är butikgatan och vid de öfriga två bor aristokratin. Här äro husen vackra, af chokoladbrun, ljusgrön och grå sten. Då träden i Madison Square och Central Park äro utslagna, erbjuda dessa gator med sina många smäckra kyrktorn intagande utsigter. Central Park, New-Yorks stolthet, förtjenar allt det beröm som slösas på den. Hyde Park i London är mera storartad och har vackrare utsigter, men i Central Park är naturen mera leende och obunden.

I tidig majgrönska, en tidig morgon, är en utåkning der förtjusande. Här står äfven den berömda obelisken, skänkt till New-York af Khediven i Egypten. Den är 69 fot hög, och kostnaderna af dess flyttning stego till omkring 100,000 doll.

New-York ligger på en ö och dess framtid är derför oroväckande. Årligen tillväxer den, såväl genom emigrationen, som på naturligt sätt, och har dock icke rum att tillväxa. Den har nu redan omkring 1,300,000 invånare och lefnadskostnaderna äro mycket dyra.

Genom sitt läge vinner den emellertid präktiga utsigter öfver Hudsonfloden och utåt hafvet. En af de vackraste är från Brooklyn bron. Denna ingeniörvetenskapens triumf bär på sin nacke två banspår, två vägar för åkande och flera för gående. Den var påtänkt redan 1855 af öfverste Adams, men beslutet att bygga den fattades först 1866, och bron öppnades för trafik 1883. Den är 85 fot bred och dess längd på det längsta stället 5,460 fot.

Det var en vacker solskensdag, då vi första gången stodo der, blickande ned på Hudsonfloden, som rullar sina böljor under de mäktiga brohvalfven. I fjerran syntes frihetsgudinnan mot hafvets blånande bakgrund. Ett klassiskt lugn hvilar öfver skönheten hos denna massiva staty. Dess skapare, Bartholdi, säges ha fått idén till den af en antik statyette, en tredjedel mindre än kroppsstorlek. Den förstorade kopian är 137 fot hög, räknadt från fötterna upp till facklans yttersta spets, och piedestalen på hvilken den

står, är 83 fot. Man har beräknat, att fullvuxna personer skulle kunna hoppa ur och in genom jättemöns näsborrar och att en karl af 6 fots längd, stående på hennes undra läpp, skulle nå jemt till hennes ögonbryn.

Såsom alla större städer i Amerika har New-York vackra butiker. En vandring genom de förnämsta magasinerna närmar sig konstnjutning. Här finnes något af fransmännens fina instinkt i fråga om de rätta färgnyanserna. Hos John Wanamaker, en jättefirma i Philadelphia, är hvarje butikfönster, hvarje skild sal i etablissementet ett stycke modern stillära. Amerikanarena erkänna dock sjelfva, att skönhetssinnet hos dem begynt utvecklas först nyligen, sedan rit-, konst- och industriskolorna blefvo mera allmänna. Äfven utställningen i Philadelphia 1877 gaf dem goda lärdomar. — Förr — säga de — hade vi mest förkärlek för skrikande färgsammansättningar. — —

Det hade emellertid begynt bli lif och rörelse i Millers hotell. Representanter tillströmmade från olika håll, både europeiska och amerikanska. I ett rum skorrade Frankrike; i ett annat sof Skottland med öppet fönster vid köldgrader ute; i ett tredje deklamerade Irland om sitt fäderneslands lidanden; i ett fjerde utlade England det kristliga i den brittiska politiken. Qvinnosaksvänner från New-York och dess omgifningar gingo ut och in, äfvensom reporters och artister från olika tidningar. Från Washington anlände miss Rachel Foster, sekreteraren vid den blifvande kongressen, för att på dess verkställande komités vägnar öfvervara festligheterna i New-York.

Det var fyra knapt tillmätta dygn innan mötet i Washington, och dessförinnan skulle medhinnas tre möten, en middag, en fest, en mottagning och tallösa privata inbjudningar. Ingenstädes kan man konsten att fullpacka ett program, såsom i de länder der tid är pengar.

Hela denna lilla brådskande verld leddes af mrs Devereux Blake, ordförande i staten New-Yorks rösträttsförening. Hon är en majestätisk qvinna, något kallt sätt, men ett själfullt ansigte. Dotter till en plantage-egare i södern, tillhör hon så att säga den amerikanska aristokratin. Man ser det af det fina, otvungna behag i hennes rörelser, hvilket kännetecknar qvinnorna i Amerikas fina verld. Det utgör visserligen ofta omhöljet för tom ytlighet, men hos mrs Devereux Blake har verldsdamen blifvit adlad. Hon har fått tankar.

Festen för de europeiska delegerade egde rum i Stuarts hotell. Gästerna ledsagades dit af mrs Rogers, representant för staden Albany, och mottogos i festsalen af mrs Blake. I de präktiga rummen trängdes flera hundra personer, såväl qvinnosaksvänner som nyfikna, mest ur stadens embets-, skol-, literära- och artistkretsar. Ärevördiga domare, bleka artister, professorer med kritiska miner, lättfotade söner af pressen med honungslena tungor; grålockiga fruar med moderlig blick och en blomstergård af unga flickor, praktblommor med fina, smala ansigten, svarthåriga, svartögda.

Gästerna voro sju. Skottland, mrs Scatcherd, var

en duktig fru af stadigaste anglosaxiska race, en outtröttlig arbeterska bland de fattiga qvinnorna. Bredvid henne stod England, mrs Ashton Dilke, klädd i tungt mörkgrönt siden och sina landsmaninnors älskling, prinsesshatten. Hon var utsänd af liberala politiska qvinnoföreningar i norra England. Mrs Moore, irländska par excellence, hade nyss utstått ett lätt fängelsestraff i sitt älskade fädernesland, emedan hon deltagit i en politisk demonstration, och gjorde icke mer affär deraf än man med fog kunde begära. På hennes venstra axel satt den irländska grön- och hvita rosetten.

Norge, fru Magelssen-Groth, var af äkta norsk typ, rosig, vacker och käck. Bredvid henne syntes någonting besynnerligt ärtgrönt och tegelrödt, hvilket befans vara mrs Zabel Barnes Gustafsson, deputerad från en absolutistförening i London. Under hattskärmen, stor som en paraply, framblickade dock ett ansigte så fullt af välvilja och små leende gropar, att man gaf den afskyvärda drägten absolution. — Madame Bogelot från Paris, en varm och verksam vän af de qvinliga fångarna i Frankrike, var ingen typisk parisiska. Hennes svarta yllekladning företedde ingenting pikant, liksom hennes goda, intelligenta ansigte saknade hvarje skymt af koketteri.

Sex unga flickor klädda i hvitt, med de amerikanska qvinnoföreningarnas gula band i knapphålet, voro värdinnor och framförde i tur de personer, hvilka presenterades för gästerna. En djup bugning å hvardera sidan, ett „very happy to see you“ och ett „how

do you like America?", åter nya bugningar och så från början igen. Bland de närvarande var mrs Frank Leslie, egarinna af flera sjelfförvärfvade millioner. Hennes man grundade tidskriften „Frank Leslies Paper", men sjuknade i en obotlig sjukdom. Hans hustru upptog den aftynade affären, utvidgade den och bragte den till en aldrig förr anad blomstring. Hon sysselsätter nu hundratals reporters, artister och literatörer och står sjelf i spetsen för en stor förläggarefirma.

Då presentationen, som räckte nära två timmar, var slutförd, vidtogo talen. Mrs Blake gaf en spirituel framställning af qvinnosaksarbetet i Amerika sedan 1848, då den första lilla qvinnokongressen hölls i Seneca Falls. Ehuru män sådana som Garrison, Frederick Douglas och Robert Purvis understödde qvinnornas sak, gycklade man åt dem. Då Elizabeth Cady Stanton vågade påyrka rösträtt för qvinnan, skakade äfven den qvinnosaken hängifna qväkerskan Lucretia Mott sitt hufvud och sade: — vän Elizabeth, du har gått för långt! — Men under sitt arbete för slafvarnas frigörelse arbetade qvinnorna på sin egen utveckling och tiden begynte förstå deras önskningar. Nu stå de vid valurnan, yrkande på sin rätt att såsom samhällets mödrar få deltaga i stiftande af de lagar under hvilka de lyda och hvilka de skola lära sina barn att lyda.

Talet slutade med varma helsningsord till gästerna, hvilka besvarade dem i tur, hvarefter festen småningom afslöts.

Följande dag upptogs af tre möten, ett på morgonen, ett middagstiden och ett på qvällen. Det var egentligen staten New-Yorks rösträttsförening som firade sitt årsmöte, och delegerade från en mängd olika städer hade infunnit sig. Publiken torde ha uppgått till omkring 600 personer eller mer. Nedanför den blomsterprydda talare-estraden satt en rad af reporters och artister, hvilkas pennor gingo rasp, rasp hela tiden. Mrs Blake, klädd i mörkblått siden, tronade i en högkarmad länstol framför ordförandens bord.

Årsberättelsen skildrade föreningens verksamhet under det förflutna året, närmast koncentrerad på arbete i och för erhållande af kommunal rösträtt för qvinnan, samma rättighet för modern, som för fadern, att bestämma öfver barnen, samt anställande af polismatronor, hvilka skulle taga vård om qvinnor som blifvit af polisen arresterade. Äfven berättelser om qvinnoföreningarnas arbete i skilda städer i staten New-York upplästes. *) Emedan de olika staterna ha sina skilda lagar rörande qvinnan, förete qvinnoföreningarnas verksamhet i de olika staterna ganska stora olikheter. De

*) I staden Albany hade en deputation blifvit sänd till senaten och afskedats med det besked, att qvinnorna redan egde tillräckligt inflytande, blott de utöfvade det. De kunde inverka på sina män, fäder, bröder och tjenare. — Jag gick hem, — berättade talarinnan, — och tänkte: „nu skall jag åtminstone söka inverka på William". Det var min negerkusk. „William", sade jag, „du skall som du vet, nästa vecka utöfva din rösträtt" . . . . William stirrade på mig med öppen mun och frågade: „missi, talar ni om den nya hästen?" (Ordlek. *Exercise* betyder både öfva och utöfva).

flesta arbeta på ernående af kommunal rösträtt, hvilken icke är tillåten qvinnorna i flera än 1 stat och 2 territorier: Kansas, Wyoming och Washington. Terr. På de orter der såväl denna, som rättigheten att deltaga i val af skolråd är medgifven qvinnorna, söker man på allt sätt göra dessa skickliga att utöfva sina medborgerliga pligter. Äfven försiggår ett outtröttligt och väl organiseradt arbete för utsträckande af politisk rösträtt till qvinnan. Det är ju också naturligt att man koncentrerar qvinnosaksarbetet på denna punkt i ett land, der den okunnigaste arbetare har rätt att nedlägga sin sedel i valurnan. Dessutom har det stora antalet af emigranter och okunniga svarta begynt oroa Förenta Staterna och man har börjat fråga sig, om det ej vore skäl att förmedels rösträttens utsträckande till qvinnorna, söka motarbeta de förras inflytande. År 1880 fans i Förenta staterna omkring 21 ½ million infödda qvinnor, mot 6 ½ mill. emigranter. Emedan de sistnämnda till öfverväldigande flertal äro män, händer det såsom t. ex. i Minnesota, att antalet af deras röster ofvan nämda år med nära 40,000 öfversteg de infödda manliga amerikanarenas i samma stat. Liksom detta missförhållande hotar många stater i norden, hotas de södra af negervälde. I Georgia m. fl. stater ha de svarta ofta lika stort eller större antal röster än de hvita, af hvilka tusentals män stupade under slafkriget.

Äfven de utländska delegerade uppläste berättelser öfver qvinnosaksarbetet i deras respektive länder.

Den sista dagen hade föreningens ordförande mottagning för de europeiska gästerna. Äfven „Sorosis“, en finfin damklubb, inbjöd dem på sitt årsmöte. Detta försiggick på Delmonico, New-Yorks verldsberömda restaurant, och efterföljdes af middag derstädes.

Våra beundransvärda New-York-värdinnor slutade icke sina omsorger om oss, då vi följande morgon lemnade staden. De följde oss ända till Washington och visade oss under hela resan all upptänklig gästvänlighet. Många amerikanska delegerade tillstötte under vägen och hela kupén var slutligen fyld med „ladies of the yellow ribbon“, såsom qvinnoföreningarnas medlemmar kallas i Amerika.

Det var af stort intresse att göra bekantskap med amerikanskan på talare-estraden. Man är ju i Europa van att tänka sig henne såsom ett non plus ultra af karlavulenhet, i bloomerkostym, med munnen full af hätska angrepp på det starkare könet. Vi tro emellertid att detta är det sista intryck en europé mottager af den amerikanska qvinnan, vare sig då hon uppträder offentligt eller i hemmet. Då hon talar, skattar hon visserligen åt sin nations kärlek till ett väl sagdt skämt och kryddar stundom sina ord med små fiffiga anspelningar på männens tyranni. Men det sker med största munterhet och godmodighet och senteras till fullo af publiken.

Sann, gripande vältalighet är bland hennes folk lika sällsynt som annorstädes, och vi tro icke att hon deruti står öfver flera andra nationers, t. ex. Englands och Frankrikes qvinnor. Hvad som deremot är ofant-

ligt utbredt, är vanan att uppträda offentligt, utan att dö af förskräckelse. Amerikanskan rör sig vid dylika tillfällen med lugn ledighet, ofta med verkligt behag. En märkbar skilnad råder dock mellan de äldre och de yngre qvinnorna. De förra nyttja mera gester med armarna, äro oroligare i sina åtbörder och sitt föredrag, medan de senare stå lugna, endast sällan begagna sig af en väl afpassad, måttfull rörelse och uttrycka sig mera samladt och koncist. Ännu hafva dock qvinnorna i Amerika mycket att lära af männen, i fråga om grundlighet och uttömmande behandling af sitt ämne. Likväl tro vi, att deras underlägsenhet framstår mindre här än annorstädes, emedan den nationela lifligheten gör att äfven männen inblanda hoptals anekdoter, skämt och liknelser i sitt föredrag, hvilket derför ofta får en ytlig och grund anstrykning.

De flesta i qvinnosaken uppträdande talarinnor äro mörkt eller svartklädda, oftast i siden, samt nackhatt (bonnet), emedan flertalet af dem äro qvinnor öfver trettio-talet. I detta arbete deltaga, liksom annorstädes, ytterst få ur de fashionabla kretsarna; det är mest yngre qvinnor, som fått en gedignare uppfostran eller äldre, som förr arbetat i välgörenhets-, nykterhets-, religiösa eller antislafveri-föreningar. I de qvinnoklubbar af olika slag, hvilka finnas öfver allt, deltaga deremot ofta damer som lefva med i stora verlden och i dem utvecklas ganska mycken lyx.

FÅGELPERSPEKTIV AF QVINNOMÖTET I WASHINGTON.

Det är i och för sig en lycka att lefva i en tid, då en stor idé arbetar sig fram genom likgiltighet, ovilja och fördomar.

Denna tanke var helt visst den förherskande bland oss qvinnor, hvilka den 24 mars 1888 kl. 3 på eftermiddagen samlades i „röda salongen“ i det ståtliga hotellet Rigg's House i Washington. Den första internationela qvinnokongressen hade sammankallat omkring 60 tysta, nästan högtidligt bidande qvinnor, eliten af Amerikas qvinnoverld. Europas skärf var så liten, att den försvann bland mängden. Såväl kostnaderna, som den stormiga Mars månad hade gjort, att endast 7 qvinnor anländt derifrån. Att den förgätna Norden sändt hela 3 representanter, väckte stor förvåning och då Norge och Finland reste sig vid namnuppropet, gick en våglik rörelse af undran och nyfikenhet genom de församlade.

Alla dessa qvinnor representerade ett arbete i mensklighetens tjenst af större eller mindre betydelse.

Främst satt mrs Elizabeth Cady Stanton, presidenten i „The National Woman Suffrage Society“, som sammankallat kongressen. Hon är en 74 årig fru

med snöhvita lockar, sirligt ordnade på båda sidor om det intressanta ansigtet, som liknar ett porträtt från förra seklet. Vicepresidenten i samma förening, miss Susan B. Anthony, ledde mötet. Dessa två äro gamla vänner sedan anti-slafveritiderna, då de arbetade tillsammans. Mrs Stanton är bara filosofi, miss Anthony är bara organisation. Derför ha de tillsammans kunnat uträtta storverk. Då man frågar mrs Stanton om något rörande qvinnoföreningarnas arbete, klappar hon den frågande på axeln och säger: — låt oss fråga Susan! — Vänder man sig till miss Anthony i en principiel svårighet, säger hon strax: — vän, mrs Stanton har reda på det der. — Båda äro ur gamla qväkarfamiljer. Miss Anthony är mera populär och isynnerhet omtyckt af de unga, för hvilka hon är känd under namnet „Aunt Susan".

Bredvid henne satt sekreteraren miss Rachel Foster. *) De två äro oåtskiljaktiga och det är vackert att se miss Anthonys silfvergrå hufvud tätt bredvid sekreterarens blomstrande ansigte.

Der satt mrs Lucy Stone, hvilken sedan 25 år redigerar „The Woman's Journal", och är en af pioniererna i qvinnosaken. Hon liknar en finsk prestfru från landet med sitt runda ansigte och sin puritanskt enkla klädning. Der sågs miss Frances Willard, nykterhetsaposteln, som har millioner bakom sig. Hon leder den stora „The Woman's Christian Temperance Union" samt Verldsqvinnonykterhetsföreningen. Den

*) Numera mrs Avery.

förras organ, „The Union Signal“, hade år 1888 nära 40,000 prenumeranter.

Der sågs mrs Julia Ward Howe, en bland Amerikas äldsta och mest aktade skriftställarinnor, en gammal dam med förnämt sätt. Bredvid henne satt mrs Mary Livermore, som under slafkriget var en outtröttlig sjukvårderska och hospitalföreståndarska. Hennes bok, „My story of the War“, är en gripande skildring af krigsfasorna och qvinnornas hjeltemodiga arbete på lasaretter och slagfält. Hon är derjemte en framstående talarinna, mest i religiösa ämnen. Bland de yngre framstod främst mrs May Wright Sewall från Indianapolis, föreståndarinna för en klassisk flickskola. Hon är klar i hufvudet, snabbtänkt och energisk, med en otrolig organisationsförmåga, och är onekligen den som, jemte miss Foster, skall öfvertaga ledningen af qvinnosaken, då de gamla falla undan.

Der syntes äfven mrs Clara Colby, redaktris af „the Woman's Tribune“. Då kongressen beslöts, önskade man att ett af de många qvinnobladen skulle gifva dagliga referater derifrån. Mrs Colby flyttade då hastigt och lustigt sin tidningsbyrå från staden Beatrice i Nebraska till Washington, — ungefär 3 dygns jernvägsresa. Meningen härmed var att få pålitliga och dugliga referater af mötesförhandlingarna. Det pigga bladet på 12—16 stora sidor uppfylde äfven alla berättigade fordringar. Utom stenografiskt upptecknade redogörelser för mötet, innehöll det biografier af de in- och utländska delegerade samt fram-

stående män och qvinnor, bref, telegram och poesier, sända till mötet af qvinnosaksvänner, hvilka voro hindrade att närvara.

Miss Anthony helsade gästerna välkomna. I synnerhet vände hon sig till „systrarna från andra sidan hafvet“, såsom hon uttryckte sig. Dessa voro: för England mrs Laura Ormiston Chant, kallad detta lands vältaligaste qvinna och för närvarande näst mrs Butler dess bästa arbeterska i sedlighetssaken; mrs Ashton Dilke och mrs Zadel Gustafson. För Skottland: mrs Alice Scatcherd. För Frankrike: madame Isabelle Bogelot. För Norge: fru Sophie Magelssen-Groth. För Tyskland: mrs Clara Neymann. För Irland: mrs Margaret Moore. För Canada: mrs Bessie Keefer. För Indien: Pundita Ramabai.

Denna intressanta unga enka väckte största och välvilligaste uppmärksamhet. Hennes ansigte är rundt, hyn brunaktig, kindknotorna höga, ögonen milda och talande. Hennes skratt är barnsligt gladt och visar präktiga hvita tänder, hennes brutna engelska det allra näpnaste man kan höra. Enligt seden i sitt hemland bär hon vid sina offentliga uppträdanden den hvita enkedrägten. — Ramabai hade kommit öfver till England och Amerika för att derstädes samla penningar till ett hem för s. k. barnenkor, på hvilka Indien har öfverflöd. Allestädes väckte hon stora sympatier och grundade efter återkomsten till Indien en anstalt i ofvannämnda syfte. Hon har omfattande och grundliga kunskaper och har i sitt hemland upp-

nått en lärd grad, „Sarasvati". I England var hon anställd som lärarinna i sanskrit vid ett kollege.

Detta första möte i „röda salongen" gälde frågan om en stående internationel qvinnokongress. Förhandlingarna leddes väl och diskussionen var liflig och flytande, ehuru mindre samlad, än åtminstone vi nordbor äro vana vid. Klockan 7 voro alla fullmakter inlemnade, förhandlingarna afslutade och ett förberedande utskott tillsatt.

Följande dag predikade qvinliga prester i 5 kyrkor och på aftonen öppnades kongressen med gudstjenst. Möteslokalen, Albaughs stora opera, var blomstersmyckad, fanor nedhängde från taket och logeraderna. Öfver 1,000 personer voro närvarande och andaktsfull tystnad herskade under pastor Annie Shaws föredrag, liksom under de fem qvinliga presternas böner. Det var betecknande för landets sed, att icke blott sjelfva kongressen, utan *hvarje för- och eftermiddagsmöte* började med bön och psalmsång.

Intresset och spänningen då diskussionen öppnades Måndagen den 26, öfvergå all beskrifning. När mrs Stanton, vördnadsbjudande i sina 74 år, klädd i svart atlasklädning och hvit spetshalsduk, stod upp att hålla inledningstalet, dånade salen af applåder. Män och qvinnor reste sig, viftade med näsdukarna och greto. Mrs Stantons tal var icke glänsande vältaligt, men genomträngdt af orubblig öfvertygelse och genomblixtradt af snille. Hennes återblick på de 40 år som förflutit sedan den första qvinnokongressen i Seneca Falls 1848, var gripande. Isynnerhet skildrade hon

med vemodig humor det förakt och de smädelser som fordom drabbade alla qvinnosaksvänner.

— Lucy Stone, — sade hon med sin lugna altröst, — likaväl som miss Anthony och jag, kunna minnas den tid då vi plägade hedras med ruttna ägg från publiken, och icke med blommor och applåder, såsom i dag.

På estraden sutto omkring ett dussin af hennes samtida i arbetet för qvinnosaken och för slafveriets upphäfvande. Sedan mrs S. slutat sitt tal, blefvo de utländska gästerna presenterade och vänligt mottagna af publiken. Strax derpå begynte denna att ropa på flera af sina gunstlingar. Den ena efter den andra leddes fram under hurrarop och bifallsyttringar. Der syntes Frederick Douglas, f. d. slafven, sedermera kongressman, och en af qvinnosakens äldsta vänner. Der syntes Robert Purvis, likt konung Saul hufvudet högre än andra. Den ståtliga gubben darrade af rörelse, då han, ofta afbruten af publikens ovationer, talade om forna tider. Der sågs Mary Grew i grå qväkardrägt, med milda barnaögon och snöhvitt hår. Der stapplade fram den 85-åriga Amy Post, rak i ryggen och rödblommig. Hennes hus var fordom en tillflyktsort för otaliga rymmande negerslafvar. Der stod Henry Blackwell, talare och skriftställare, dessutom känd såsom den enda man i Amerika, hvilken tillåtit sin hustru, Lucy Stone, att bibehålla sitt eget namn oförändradt efter giftermålet. Båda makarna redigera jemte sin dotter „the Woman's Journal". Der sågs

hans svägerska, pastor Antoinette Blackwell, den första qvinliga presten i Förenta Staterna.

Alla dessa gamla hade troget arbetat för slafvarnas frigörelse, — denna idé, som i Amerika plöjde fältet och beredde sinnena för en annan ännu större, en idé, som icke berörde en klass eller en race, utan hela menskligheten. Det var en rörande syn att se dessa trogna arbetare, dessa ädla idéers uppoffrande tjenare stå upp och vittna för det, som varit lifvet i deras lif. Vi yngre greto oförstäldt, men det var ljufva tårar af stolthet, hopp och tacksamhet, af styrkt hängifvenhet för allt högt och stort i lifvet. *)

Under hällregn började och slutade måndagens sessioner. Programmet för qvällen upptog det vigtiga ämnet *uppfostran*. Mrs May Wright Sewall gaf en värdefull och om omfattande studier vittnande framställning af den högre qvinnobildningen, sådan den för närvarande är ordnad i Förenta Staterna. Mrs Sewall sjelf har fått en gedigen uppfostran och hennes föredrag var utan all fråga mötets bästa, i fråga om grundlighet och sakkännedom. Pundita Ramabai skildrade hinduqvinnans ställning och de stora framsteg qvinnobildningen i Indien gjort på senare tid. Professor Rena Michaelis föredrag om samuppfostran var varmt och vältaligt. Det verkade med dubbel kraft, emedan talarinnan genom sitt älskvärda och

---

*) Det följande är sammanstäldt efter mundtliga berättelser och tidningsreferater, emedan förf. af sjukdom var hindrad att närvara.

dock hurtiga sätt var en lifslefvande reklam för sin idé. Hon var uppfostrad i en samskola och numera lärarinna i ett kollege med samuppfostran.

Tisdagens ämne var *välgörenhet*. Förhandlingarna leddes af mrs Harriet Shattuck, en liten fru från Massachusetts, så rund, täck och prydlig, som om hon aldrig nedsölat sin qvinlighet med att presidera vid offentliga möten. Då välgörenhet sedan hedenhös är qvinnans erkända sfer, kunde äfven den mest konservativa med godt samvete lyssna till dessa skildringar af ett välsignadt arbete för samhällets olyckliga, dess styfbarn och parias. Det samma kan sägas om qvällens möte, som gälde *nykterhetsarbetet*. Bland dagens talarinnor märktes Clara Barton, skaparinnan af Amerikas Rödakors-förening. Hon bär på sitt bröst en glittrande medaljprakt, skänkt af krönta hufvuden och Rödakors-föreningar i Europa. Mrs Quintons föredrag om qvinnornas arbete bland Indianerna var af djupt intresse. Intet gick dock upp mot den intensiva hänförelse Frances Willard väckte. Det finnes knapt en qvinna mer älskad, afgudad än hon. Få hafva heller uträttat så mycket som hon, och hennes af själsadel genomstrålade ansigte är i sig sjelf en predikan. Hennes sekreterare och högra hand, miss Anna Gordon, talade varmt och bra om „hur vi skola nå barnen“, hur nykterhetsidén skall verka bland dem, utan att skada deras barnsliga lifsuppfattning. Mrs Barney, ur Verlds-Qvinno-nykterhetsföreningens afdelning för fångvård, talade med gripande vältalighet om nödvändigheten af polismatronors anställning.

Onsdagen egnades åt qvinnan i olika *yrken* och *industrier*. Mrs Laura Johns från Kansas presiderade. För en europé var denna dags diskussion måhända den intressantaste. Hvad dessa qvinnor uträttat i åkerbruk, boskapsskötsel, fabriker och vingårdar, som läkare, journalister, jurister, prester, lärarinnor af alla slag, var förvånande. Då man sammanstälde hvad man hörde med hvad man såg af dessa trefliga, gladlynta och vänliga qvinnor, fann man sig mer än annars öfvertygad om sanningen af påståendet, att den amerikanska qvinnans hufvudegenskap är praktiskhet. Hon är, trots sin „emancipation", praktisk från topp till tå, med hvarje bloddroppe i sin kropp, och det fins knapt något hon försmår så mycket som opraktiskhet.

Den mest feterade talarinnan på onsdagen var mrs Leonora Barry, en arbeterska, som sjelf kommit sig upp och nu är en af de verksammaste i en stor arbetareförening, „Arbetets riddare". Hennes lifliga, originela vältalighet liknade skogens susning, bäckens musikaliska sorl eller hvad som helst friskt och ursprungligt. Äfven en gammal fru, mrs Esther Warner, väckte varma sympatier genom sin enkla och tilltalande skildring af farmerqvinnornas arbete.

Den vakna och påpassliga verkställande bestyrelsen hade måhända fruktat att dessa två sessioner skulle bli torra. Programmet var derför iväfdt med violin- och vokalsoli, utförda af unga damer. Ingen torde dock beklagat sig öfver tråkighet under hela mötesveckan. Den ständiga vexlingen af talarinnor

och ämnen samt den ständigt växande entusiasmen, hindrade publiken från att känna enformighet. Tyngdpunkterna af sessionens program voro alltid förlagda i föredrag af 20—25 min. längd. De öfriga fingo ej upptaga mer än 10 min. hvar.

Torsdagen var solig och klar, en äkta vårdag, med ljumma vindar och nyspruckna löf. Liksom under de regniga dagarna, satt publiken äfven nu i solsken och värme i den fullpackade möteslokalen. Dagens ämnen voro *organisation* och *qvinnans ställning inför lagen*. Frances Willard talade åter förträffligt. Hennes uppmaning till qvinnorna att associera sig vägde tungt, då man visste hvilket ofantligt lefvande maskineri i organisationsväg hon skapat.

Mrs Louise Thomas, president i „Sorosis“, den redan nämnda damklubben i New-York, för välgörenhet, konst, literatur m. m. gaf en berättelse af denna klubbs verksamhet. Af största intresse var mrs Devereux Blakes framställning af de lagliga missförhållanden, som binda den amerikanska qvinnan. I synnerhet berördes det onaturliga i att den *gifta* modern är vanmäktig inför lagen då det gäller hennes egna barn, medan deremot den *ogifta* modern har oinskränkt rätt öfver sina. — Två föredrag om indian- och mormonqvinnornas ställning erbjödo många nya och intressanta synpunkter. Fredag morgon egnades åt *sedlighetsfrågan*, och gripande allvarsord uttalades af qvinnor som studerat den ur många synpunkter. Dr Caroline Winslow, en af Förenta Staternas äldsta qvinliga läkare, talade med fin qvinlig takt och djupt

allvar om nödvändigheten af en högre, renare uppfattning af äktenskapet. Det är en kristens pligt icke blott att lefva sedligt utom äktenskapet, men äfven återhållsamt inom detsamma. Frances Willard, mrs Saxon, den bästa amerikanska, och mrs Ormiston Chant, den förnämsta engelska talarinnan i denna svåra fråga, rörde publiken djupt. Mötet leddes med värdighet af mrs Elizabeth Boynton Harbert från Chicago. *)

Fredag afton blef liflig, ty den gälde *qvinnan i politiken* och politik har ju förmågan att göra varmt hett samt hett kokande. Man diskuterade *con amore*. Mrs Isabella Beecher Hooker, syster till Harriet Beecher Stowe, talade med kraft och sakkännedom om grunderna till den af amerikanskorna åberopade rättigheten att, enligt Förenta Staternas grundlagar, åtnjuta rösträtt.

Lördagens möte var veckans glanspunkt. Det var „pionierernas“ dag. Estraden var en enda blomstergård och i denna sutto bortåt 40 gamla damer och herrar, de raraste silfverhåriga, krya åldringar man

---

*) Här må omnämnas en liten händelse som inträffade följande dag på en soirée, dit de delegerade voro inbjudna. En ung dam ur Washingtons främsta kretsar, klädd i parisertoilett utan ärmar och med obetydligt tyg i lifvet, närmade sig mrs Ormiston Chant och utbrast: — ack min fru, tillåt mig att kyssa er för ert vackra tal i går! — Mrs Chant lade sin lilla hand på en af de snöhvita axlarna och sade sakta, med en talande blick: — min unga vän, *icke i denna drägt*.

kunde se. Hela huset stod upp som en man, viftade med näsdukarna och hurrade, då en deputation af 6 unga qvinnor, ledda af pastor Annie Shaw, till dem öfverlemnade vackra blomsterkorgar. Mrs Sewalls tal till de gamla var ett mästerverk. Det var vördnadsfullt, ömt, muntert och fullt af frivillig, hjertlig tacksamhet från den unga till den bortgående generationen. Pionierernas svar voro naturligtvis rörande högtidliga, ty 40 års arbete, erfarenhet, fröjder och sorger kursiverade hvarje ord.

På aftonen fortsattes frågan om de politiska rättigheterna. Miss Helen Gardeners, på auktoriteters forskningar stödda föredrag om „Kön i hjernan", ådrog sig största intresset. Hon utvecklade både lärdom och originalitet i sina bevis, att påståendet om qvinnohjernans underlägsenhet tills vidare var en hypotes, som icke ännu var bestyrkt af de nyaste forskningarna. Föredraget var försedt med gillande noter af auktoriteter i Amerika, hvilka genomgått det samma i manuskript.

Under söndagens session fingo vi européer häpna öfver det omfång, djup och hängifvenhet, hvarmed amerikanskorna visade sig ha studerat religiösa spörsmål. Programmet upptog psalmsång, bön, diskussion, och tre föredrag: om „Vetenskap och religion" af pastor Antoinette Blackwell, om „Moderskärleken i Gudsbegreppet" af mrs Mathilda Gage, samt om „Qvinnan i den första kristna kyrkan" af mrs Beecher Hooker.

På aftonen då mötet skulle afslutas, hölls ett gripande föredrag om „Valsedelns moraliska betydelse"

af mrs Zerelda Wallace, mor till den i Förenta Staterna uppburna författaren Lew Wallace. Så snart hon visar sig på en talare-estrad, börjar publiken att ropa förtjust: — the mother of Ben Hur! The mother of Ben Hur! (Ben Hur är Wallaces mest populära arbete). Hon hade länge varit osäker angående rösträttens utsträckande till qvinnan, men fick den sista påtryckningen på följande sätt. Indianas qvinnor insände till senaten en petition i nykterhetsfrågan, hvilken började med dessa ord: „*Vi undertecknade pocka icke på rösträtt*“ . . . Mrs Wallace sjelf framlemnade petitionen, men både denna och hon sjelf behandlades af senaten på ett sätt som kom henne att utbrista: — nåväl, om män se endast ett hugskott i denna allvarliga fråga, må då qvinnan inträda i lagstiftningen! — Sedan dess har hon varit en outtröttlig arbetare i „gula bands armén“.

Mrs Stanton slutade mötet med ett långt, högtidligt afskedstal och dermed hade denna minnesrika, oförgätliga vecka, den första i sitt slag, öfvergått till ett förflutet.

Betraktadt såsom ett helt, måste qvinnokongressen anses ha utfallit särdeles lyckligt. Väl hade icke Europa skickat en enda af sina mest framstående qvinnor, men de berättelser öfver qvinnosaksarbetet i olika länder derifrån som upplästes, tro vi, voro samvetsgrant uppgjorda. Amerikas qvinnor voro representerade på ett glänsande sätt och ingen enda af dess utmärktaste medborgarinnor hade uteblifvit. Den så kallade qvinliga sjelfförgudningen förekom blott som

undantag, hvilket var naturligt, då de flesta icke skildrade sitt eget personliga arbete, utan verksamheten inom en hel riktning eller association. Lika litet ett upphöjande af medelmåttan, emedan det, hvad flertalet af dessa qvinnor uträttat, skulle ha representerat ett stycke duktigt arbete äfven bland män. Visserligen ljöd mycket såsom onödiga komplimenter i finska öron, men det var landets sed, icke qvinnornas fel. „We like to say nice things to each other“, förklara amerikanarena, både män och qvinnor. Man behöfver ju icke gå långt utom Finlands gränser, för att påträffa äfven andra nationer med samma svaghet för grannlåter och beröm. — Allt försiggick med största lugn, sträng ordning och utan några som helst extravaganser. „Det är“, sade en Washingtontidning, „en samling af bortåt 100 äldre och yngre qvinnor, klädda med omsorg, men utan koketteri, värdiga, sansade, med ansigten som vittna om intelligens, hög bildning och öppen blick för nästans lidanden“. Anordningarna voro i hufvudsak förträffliga, sedan den första dagen, med dess många, från olika håll anländande delegerade, var öfverstånden. Ett helt år hade vicepresidenten, miss Anthony, sekreteraren, miss Foster, och ordföranden i verkställande bestyrelsen mrs Sewall, arbetat på förberedelserna. 10,000 kallelsebref, 10,000 uppmaningar, 10,000 cirkulär med anvisningar, 4,000 bref hade blifvit afsända, 17,000 program tryckta, 100 porträtter och biografiska skizzer förberedda. 10,000 doll. hade åtgått för utgifter, och återfingos delvis genom frivilliga bidrag och inträdes-

afgifter. 9 skilda bestyrelser handhade anordningarna för musik, dekoration, jernvägsbiljetter, gästernas mottagande och underhåll, hoteller m. m. En qvinlig stenograf med sin stab sörjde för referaten, och mrs Clara Colby, i hvitt broderadt förkläde, kommenderade sin lilla reporter-armé i en improviserad tidningsbyrå i „Riggs House“. Veckan förut hade färdigpreparerade resuméer af de vigtigaste talen blifvit sända till landets förnämsta tidningar, så att de kunde ingå morgonen efter det de blifvit hållna i Washington.

Endrägten, välviljan och intresset voro allmänna. Hvarje ledig stund samlades de delegerade i hotellets förmak. Der gjordes bekantskap, knötos vänskapsband. Der sågos duktiga qvinnor från östan och vestan trycka hvarandras händer. Så gjorde man besök i hvarandras rum. De flesta gifta qvinnor medhade sina mäns och barns fotografier, dem andra nödvändigt skulle beskåda. Ofta fick man höra följande presentation.

— Jag är mrs X. från Y.

— Jag är mrs Y. från X.

— Kors, är ni gift? Jag trodde ni var ogift!

— Jag? Som har den bästa man i verlden (the nicest husband in the world)! — Och så skulle de goda själarna nödvändigt visa sina familjefotografier och tåras öfver „babys“ nyaste lilla qvickhet. Ytterst litet af den till ordspråk blefna qvinliga afundsjukan kom i dagen. Alla som förtjenade det, fingo sin andel af hjertlig beundran och oskrymtad tacksamhet. Miss Anthony skördade lejonparten, ty hennes sjelf-

förgätna, outtröttliga arbete framkallar kärlek, lika naturligt som solen framlockar blommor. För alla hade hon ett vänligt ord. Dock kunde det hända, att hon afbröt sig midt i ett lifligt samtal och lade sin hand på ens axel med den förtroliga frågan: — my dear, hvad är det ni heter? — Det var icke lätt att minnas de tiotal, ofta hundratal qvinnor, hvilka dagligen blefvo henne förestälda.

Bland de närvarande funnos några högeligen besynnerliga. T. ex. dr W., ett medelålders fruntimmer, som nyttjade karlkläder och mrs L., som en tid arbetade på sin kandidatur för presidentskapet i Förenta Staterna. Dessa excentriska utväxter kunde dock icke störa stämningen. Qvinnoföreningar af alla slag hade sändt representanter. Mötet stod på en tillräckligt bred basis, för att kunna tillåta hvarje politisk och religiös skiftning mötas i kärlek på samma estrad. Dessutom anlände under hela mötestiden strömmar af resande från nära och fjerran, mest qvinnor, intresserade af eller verksamma i qvinnosak, nykterhet, uppfostran, mission, sjukvård och välgörenhet.

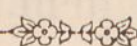
Det utskott som tillsattes på det första mötet, hade varit träget sysselsatt under veckan. En stående internationel qvinnoförening, inneslutande i sig och förenande i organiserad enhet *alla* qvinnoföreningar af *alla slag,* hade blifvit föreslagen. Dess stadgar och program voro utarbetade och till dess president hade komitén föreslagit mrs Millicent Garrett Fawcett i London. „Genom en dylik association“, hette det i komiténs utlåtande, „skulle qvinnorna äfven bättre kunna

undgå faran att för mycket beundra sitt eget arbete, emedan de skulle kunna jemföra det med hvad som blifvit uträttadt af deras systrar i andra länder och alltid finna något område, hvari de skulle hafva något att lära“.

Tonen i tidningarna var öfverhufvud vänlig. Stundom betogos dock hrr reporters af en vild frestelse att skämta öfver mötet. Så t. ex. skildrade en tidning med bedröflig pathos det kjortelregemente som utöfvades i Riggs House. Alla karlar gingo slokörade omkring. Skoputsaren sade upp, vinhandlaren hängde sig och gossen i hotellets hiss funderade på ett lätt och behagligt sätt att taga farväl af detta lifvet, — ty — påstods denna martyr ha sagt — de häran qvinnorna må nu vara de slugaste i hela verlden, men det är inte en af dem, som vet vägen till sitt eget rum“.

„Hvita huset“, presidentens boning, öppnade sina dörrar för de delegerade, ett tidens tecken, hur litet ömsesidiga sympatier än må förefinnas mellan Grover Cleveland och qvinnosaken. Två de rikaste senatorerna, Palmer och Stanford, hade soiréer för de delegerade. De sistnämda, jemte ett utvaldt antal öfriga damer, mottogos äfven af senatens utskott för rösträttsfrågans behandlande. Utmärkta tal inför denna korporation höllos af fruarna Stanton, Scatcherd, Blake och Ormiston Chant, hvilken sistnämda rörde allvarliga senatorer till tårar. Hennes glänsande vältalighet öfvervann unga och gamla, lärda och olärda.

Med största välvilja stälde hotellets egare, mr och mrs Spofford, sig och det jättestora etablissementet för betydlig prisnedsättning till qvinnomötets förfogande. I två veckors tid var matsalen dekorerad med alla länders flaggor. Feststämning rådde öfver allt. Ingen torde ha ångrat äfven den längsta resa till mötet. Att ha bevistat det, var att ha intagit en styrkedryck af tro på den orubbliga rättvisan och sanningen i vår dyrbara qvinnosak. Det var med saknad de europeiska qvinnorna skildes från nyvunna vänner, feststämningen och det nu i full vårskrud klädda Washington, för att hvar på sitt håll göra iakttagelser i den Nya Verlden.

FRÅN SLAFVERIETS DAGAR.

Då kriget afslöts mellan nord- och sydstaterna Amerika, upphörde äfven abolitionisterna *) att vara ett parti. Men ännu finnas bland de äldre män och qvinnor, som med förkärlek minnas den tid, då flyende slafvar föddes och kläddes i deras hus, och då namnet „abolitionist“ tillades deras namn under spott och spe.

Det var med slafveriet i Amerika som med mycket annat i lifvet, att vanan mildrade det grymma och onaturliga deri. Många, hvilka hade varit färdiga att upplåga i förtrytelse öfver orättvisa och förtryck annorstädes, betraktade slafveriet i sitt eget land med likgiltighet och resignation. De religiösa stödde sig på bibeln. „Der var ju slafveriet tillåtet“. De praktiskt förståndiga förklarade, att industri och jordbruk blefve en omöjlighet i sydstaterna, om man ej finge hålla slafvar. Klimatet var allt för pröfvande för de hvita, och skulle de svarta, hvilka dels för värmens skull, dels af inrotad lätja arbetade lång-

---

*) slafveriets motståndare.

samt, aflönas enligt samma princip, som hvita arbetare, så blefve det jordegarenas ruin.

Dessutom voro negrerna knapt betraktade som menniskor. De måste sitta på skilda bänkar i kyrkan och gå till nattvarden vid ett skildt altare eller på skilda dagar. De måste åka i kreatursvagn på jernväg. Ännu 1844 gälde i Norra Carolina en lag, som straffade den, hvilken gaf en slaf en bok, en traktat, eller lärde honom skrifva, med 39 par spö, om han var en fri neger eller 200 dollars, om han var en hvit. „Emedan", hette det i lagen, „att lära slafvarna läsa och skrifva är att göra dem missnöjda med sin lott och egga dem till uppror". Ansedda prester och biskopar utgåfvo predikningar „att nyttjas i hem, der slafvar höllos", i hvilka de, stödjande sig på bibelns ord, förmanade slafvarna till underdånighet och ödmjuk tålighet. „Ingen kristen", säges det i en af dessa predikningar, „kan våga påstå att slafveriet icke är en Gudi behaglig institution". I en annan säges till slafven: „antingen lider du ditt straff skyldigt eller oskyldigt. Är du skyldig, då är det strängaste straff rättvist. Är du oskyldig, så har du antingen begått någon annan synd, för hvilken Gud nu låter dig straffas på detta sätt, eller ock finner Han det nyttigt för dig att lida mycket här på jorden. Bör du ej vara tacksam mot Hans omsorg, som låter dig utstå ditt straff här, på det du sedan må kunna ingå i Hans rike efter döden?" *)

*) Acts of the Anti-Slavery Apostles by Parker Pillsbury. 1883.

Att dölja eller hjelpa rymmande slafvar, var förbjudet med så höga böter, att de stundom nästan uppslukade en hel förmögenhet. Många förmögna familjer blefvo bragta till tiggarstafven, emedan de icke kunde förmå sig att utlemna flyktingar, som sökt skydd hos dem. Sjelfva George Washington var så genomträngd af sin tids åskådningssätt, att han med oblidkelig stränghet förföljde en af sina förrymda slafvinnor och hennes barn från Virginien ända upp till Kanada.

Det var med ett ord populärt, att anse slafveriet som en nödvändighet, och i högsta grad impopulärt att vara abolitionist. I början var det förenadt med åtlöje, senare med fara. Det ansågs förryckt, opraktiskt, hufvudlöst och — kanske framför allt — icke förenligt med god ton. De svarta voro så föraktade, ansågos tillhöra en ras, så mycket lägre än den hvita, att den som antog sig deras sak äfven ådrog sig en del af det förakt som vidlådde dem. Slöt sig en framstående man till abolitionisterna, runkade man på hufvudet: — sorgligt, att åter en begåfvad man blifvit förvillad af de galna abolitionisterna! — Att nu tänka sig dylika yttranden, förefaller onekligen besynnerligt. Men alla äro vi barn af vår tid. Är det ej troligt, att många goda och för sin tid upplysta personer lugnt åsågo hex- och inqvisitionsdomstolarnas domslut satta i verket?

Till denna allmänt menskliga omständighet sällade sig i Amerika den säregna svårighet, i hvilken frågan om slafveriets upphörande måste inveckla nord-

och sydstaterna. Det gälde de skilda staternas rättigheter gent emot Unionen. Hur långt sträckte sig de förras makt att besluta och den senares makt att ingripa? Det händer ännu, att man under samtal med personer från sydstaterna får höra uttryck sådana som detta: — slafveriet *var* en förbannelse, men nordstaterna hade ingenting att skaffa dermed", — åtföljdt af en ofrivilligt knuten hand och en blick af glödande indignation. Den s. k. „14 tilläggsparagrafen" i Förenta Staternas konstitution beskyddade enligt nordstaternas åsigt allas, äfven negrernas frihet. Enligt sydstaternas åsigt gjorde den det icke, — och kriget var färdigt. Innerst som en kärna ligger ännu samma meningsskiljaktighet som grund för de nu rådande olika partierna, demokrater och republikaner, hur mycket än de nuvarande republikanarena förändrat sig sedan Abraham Lincolns, — för att icke säga George Washingtons tid.

Emellertid äro de gamla abolitionisterna nu för tiden endast en del af det förflutna. De äro förbrukade redskap, men deras namn, som fordom var ett spenamn, har nu blifvit dem en hederstitel. „Han eller hon tillhör en af våra äldsta abolitionistfamiljer" hör man ofta sägas med aktning och beundran. Visserligen herskar ännu en stor fördom mot de svarta, särdeles i de forna slafstaterna. Det går så långt, att t. ex. vid ett stort möte för två år sedan referenterna sände bud till ordföranden, att ingen enda af dem skulle infinna sig, om ej en negerflicka, som för trängselns skull blifvit placerad vid deras bord, skulle af-

lägsnas. Likaså hände för icke länge sedan, att en förening hade att välja mellan att intaga en färgad person eller se sin ordförande — en gammal abolitionist — afgå. De valde det senare. Men om än fördomen mot negrerna beherskar flertalet hvita, så har slafveriet *såsom en institution* länge sedan blifvit impopulärt. En mor, hvars barndom förflutit under abolitionismens första tider, gaf sin 12-åriga son Onkel Toms stuga att läsa. Gossen sade: — mamma, boken är mycket rolig, men han kan omöjligt vara sann. Hur skulle sådana rysligheter ha kunnat begås i vårt fria Amerika? Då skulle vi ju varit verkligt fria endast sedan slafveriet upphörde. —

Det finnes dem, hvilka med en axelryckning mena, att abolitionisterna genom sin agitation framkallade ett visserligen rättvist, men högst onyttigt krig. Förr eller senare hade slafveriet blifvit en omöjlighet af praktiska skäl. Slafegarena skulle sjelfva ha insett, att slafveriet icke betalade sig. Det var endast skenbart lönande, liksom gammalmodiga jordbruksredskap skenbart äro billigare än de nya, men i längden blifva dyrare, emedan de ej inbespara så mycket tid, som de senare. Dessutom — säga dessa efterkloka — är det långt bättre att tåligt afvakta allmänna opinionens påtryckning, än att med maktspråk framkalla en förändring. Förr eller senare hade slafveriet äfven i moraliskt hänseende blifvit en omöjlighet, till följd af det tryck allmänna opinionen skulle ha utöfvat på slafegarena.

Allt detta är utomordentligt förståndigt och sansadt, men månne denna lugna visdom skulle blifvit uttalad, om slafveriet gält talarenas egna mödrar, hustrur och systrar? — — —

Vi blefvo i Philadelphia inbjudna att träffa några gamla abolitionister hos mr Robert Purvis, på sin tid en af de främsta ledarena i antislafverirörelsen, numera en vördnadsvärd gråhårsman, som lefver i ro på sina minnen.

Vi voro icke många, som den qvällen samlades i hans vackra komfortabla hem: några umgängesvänner, unitarianpresten, till hvars församling värden hörde, och två gamla damer af Robert Purvis' samtida och medarbetare, miss Mary Grew och miss Adeline Thompson. Den förra hade milda, barnsliga blå ögon och snöhvitt, slätt benadt hår. Hon var klädd i den gammaldags grå qväkardrägten och gaf intrycket snarare af en fridsam mormor, än af en f. d. talarinna och föredragerska. Hennes väninna, miss Thompson, deremot var rak i ryggen som en soldat, hade tvärsäkra rörelser och små istadiga kastningar på hufvudet. Hon hade en förtjusande bismak af femtio år tillbaka. En stor knippe krusiga mörka lockar sutto på båda sidor om det skrynkliga, men ännu intressanta ansigtet, och hennes svarta, blommiga sidenklädning var af kuriös snitt med vid krage och puffärmar. För öfrigt var hon en både originel och älskvärd gammal dam och kunde på ett fängslande sätt berätta om forna tider.

Hjelten för qvällen var dock värden sjelf. Ehuru

af halfblod, var Robert Purvis i sin ungdom ett ideal af manlig skönhet och ridderlighet. Trots sina 74 år är han ännu en personlighet, som ovilkorligen drager allas blickar till sig. Det är sydländsk eld i hans bruna ögon, sydländsk liflighet i hans spirituela konversation. Hans stora, krökta näsa, de ädelt rena dragen, det hvita, krusiga håret och den svagt olivfärgade hyn låta icke ana hans ursprung från den föraktade svarta racen. I sin ungdom vistades han mycket i de bästa kretsar i England. Der förvärfvade han sig sitt fulländadt distinguerade sätt, som i Amerika fått en tillsats af lekfull humor.

— Säg mig, — bad en af de närvarande unga damerna, — hur gammal ni egentligen är, mr Purvis?

— Då jag talar med er, är jag 25 år, — svarade han med en liten skälmsk bugning.

Hans hustru och dotter gjorde les honneurs på ett värdigt och älskvärdt sätt. Den senare är enda barnet af ett föregående gifte med en mulattska och har faderns intressanta hy. Hon åtnjuter såväl för sin fars, som för sin egen skull, stort förtroende och innehar många hedersposter i de talrika qvinnoföreningar, hvarpå Philadelphia, liksom de flesta amerikanska städer, är så rikt. Robert Purvis' familjelif har alltid blifvit framhållet såsom särdeles godt. Han blef som nyss gift så vred öfver att hans hustru icke tilläts gå till valurnan med honom, att han sedan dess aldrig begagnat sig af sin egen rösträtt, — ett lika opraktiskt som ridderligt sätt att taga saken. —

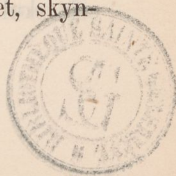
„Antingen ha vi båda eller ha vi ingendera rösträtt“, säger han ännu med en plötslig blixt i ögat, — „och icke förrän min hustru och dotter kunna följa mig till valurnan, vill jag nedlägga min valsedel deri“.

Samtalet föll snart på forna tider, och man bad värden berätta något. Robert Purvis smålog, men krusade först emot. Han var ingen talare, det vore bättre, om hans gamla vänner, miss Grew och miss Thompson, skulle taga till ordet. Men då inga invändningar hjelpte, satte han sig med en viss högtidlighet till rätta:

— Det var vid den tiden då den underjordiska jernvägen begynte i de norra staterna. Dermed förstodo vi abolitionister ett hemligt system att transportera flyende slafvar från den ena staten till den andra. Vi hade våra trogna utskickade i södern, till hvilka de olyckliga fridlysta först vände sig. Dessa afsände dem sedan norrut, först till Philadelphia, der Mary Grew, Adeline Thompson, Lucretia Mott, hennes make, James Mott, samt andra ädla qvinnor och män voro färdiga att mottaga, dölja och skicka dem vidare. I Rochester hade vi den numera 80-åriga Amy Post, i hvars hus man kunde vara säker att alltid finna en eller flera flyktingar gömda i källare och på vindar. Derifrån var det ännu en god bit till Kanada, men också der funnos hjelpsamma vänner, färdiga att bryta mot sed och lag för att lyda en högre lag i sina hjertan.

Det var som sagdt på denna tid, då en ung, intelligent mulatt rymde från Virginien. Efter att ha

blifvit gömd och hjelpt af James och Lucretia Mott i Philadelphia, sändes han „per jernväg“ norrut. Först gick allt lyckligt, och Amy Post mottog honom med öppna armar. Tyvärr var mannen en skicklig arbetare, och hans husbonde hade förtjenat stora summor på att uthyra honom. Efterspaningarna bedrefvos derför med ovanlig energi och den sista „agenten“, som hade att expediera honom på jernväg till Kanada, visste i sin nöd intet annat råd, än att afsända honom i en tunna, försedd med fina hål. Tunnan eller kärlet skickades jemte några dussin andra sådana, fylda med spik, till Kanada. Emellertid hade efterspanarena kommit flyktingen så nära på lifvet, att de anlände till hans sista gömställe, icke långt efter det tunnorna blifvit afsända. „Agenten“ pressades, en jernvägsman förrådde hemligheten, och ett telegram expedierades ögonblickligen med order att qvarhålla spiktunnorna och undersöka dem, innan de nådde kanadiska gränsen. Så skedde. Men genom ett högst lyckligt, ehuru oförklarligt misstag hade den tunna, hvari mulatten var gömd, icke blifvit qvarhållen, utan sänd till Kanada. Då ingen adress fans på tunnan, blef hon ständ i ett godsmagasin. Den ena dagen gick efter den andra, och ingen kom att afhemta henne, ty „agenten“ hade skyndsamt underrättat sina vänner i Kanada att spelet var förloradt, samt att han och de nu hade intet annat att göra, än att akta sitt eget skinn. Ändtligen efter tre dagars förlopp fingo vännerna höra om slafjägarenas missräkning. De begynte ana sammanhanget, skyn-

dade till jernvägsstationen för att anställa efterforskningar, och funno slutligen den arma mannen halfqväfd, uthungrad och törstig, men ännu vid lif i sitt trånga fängelse. Hans lilla matsäck hade tagit slut på andra dagens morgon, han kunde knapt röra sig ur sin sittande ställning, han var plågad af grym ovisshet om sitt öde, men oaktadt allt hade det likväl icke fallit honom in att gifva sig tillkänna. Så stort hat hyste dessa flyktingar till slafveriet och sina herrar, att de hellre ledo döden, än vände åter.

— Nåväl, hur gick det med mulatten?

— Åh, han kom sig småningom under Kanadavännernas vård och gjorde oss all heder. Historien om hans färd i spiktunnan cirkulerade kring landet och blef oss till nytta mot slafegarena. Folk menade, att slafvarna måtte behandlas grymmare, än man visste af, då de förrymda valde en pinsam död framför att återvända till sina herrar.

— Berätta om unga P! — bad miss Grew.

Robert Purvis såg generad ut. Han hostade och började på nytt: — en man i Georgien var beryktad för sin hårdhet mot sina slafvar. En af dem beslöt ändtligen att rymma och kom till oss i Philadelphia. Jag vet ej om vi voro ovanligt långsamma att expediera honom, eller om lagens väktare denna gång voro ovanligt snabba. Hufvudsumman var att de satte sina klor i honom och bortförde honom. Jag var på den tiden — mr Purvis smålog — ung och hetblodig. Jag svor att frälsa denne man, om det ock skulle bli midt för näsan på lagens handhafvare.

Karlen hade rymt under skildt graverande omständigheter och det skulle bli rättegång i hans sak. Naturligtvis var jag inkallad, såsom en, den der svårt komprometterat sig. Jag vandrade ut och in hos stadens advokater för att erhålla deras hjelp. De ryckte på axlarna. Min sak, eller rättare negerns, var förtviflad, och de hade ingen lust att blanda sig deri. Då jag fann, att lagen icke kunde hjelpa oss, beslöt jag, ung och djerf som jag var, att taga lagen i min egen hand. Min svarta kusk, vännen James Mott och ett par andra invegos i hemligheten och jag vidtog mina förberedelser. Rättegångsdagen möttes vi, flyktingen och jag, ett ögonblick i förstugan till rådhussalen dit han fördes under eskort.

— Är du beredd att välja mellan lif och död? — fann jag tillfälle att hviska till honom.

— Ja, massa, — sade karlen med hopbitna tänder.

Domsalen företedde en rörande syn, ty flyktingens unga vackra hustru med deras enda barn, en gosse på ett år, hade åtföljt honom och voro derför upphemtade ur arresten på samma gång som han. Domaren, en gammal hedersman, var nära att smälta, hvarje gång hans blick föll på den förgråtna och förtviflade unga modern, men han var härdad under sin mångåriga tjenstetid, och domen blef icke förmildrad. Sessionen slöts med några tillrättavisningar och förmaningar till den dömda att underkasta sig ett välförtjent straff.

— Han skall aldrig underkasta sig det, — utbrast jag. I ett ögonblick hade jag rusat fram till

den dömda, mina vänner till hans hustru. I ett annat hade vi ryckt dem ur den häpna och oförberedda vaktens händer och formligen kastat dem i en vagn, som enligt min hemliga befallning stod utanför dörren, förspänd med två mina snabbaste hästar. I ännu ett annat ögonblick galopperade dessa med pilens hastighet norrut. Naturligtvis satte de efter oss, men lyckan stod oss bi, våra vänner längs vägen hjelpte oss och familjen blef räddad.

Presten skakade på hufvudet, då Robert Purvis, nästan andlös, med blixtrande ögon och gestikulerande händer slutade sin historia. — Jaja, — återtog han lugnare vid åsynen af prestens ogillande blick, — det var en förtviflad åtgärd, jag kallar den intet annat. Men ni, ladies och gentlemen, veta ej hvartill orättvisa och grymma lagar kunna tvinga oss.

— Hvad blef det af flyktingarna?

— Mannen blef en skicklig och eftersökt mekaniker. Senare, efter slafemancipationen, kom han sig upp och blef rik. Det hände många år senare, att en ung man, mulatt, fint klädd och i hvarje tum en gentleman, besökte mig.

— Ni känner mig icke, — sade han förlägen, — men jag tog mig friheten göra er ett besök, emedan . . .

— Var så god, — sade jag, — ert ansigte förefaller mig bekant, men jag tror ej vi ha träffats förr.

— Jo, — svarade han, — i rådhussalen i Philadelphia för 25 år sedan. Jag är son till P., den för-

rymda slafven från Georgien, som ni hjelpte, med fara för ert eget lif.

— Ni kunde gerna tala om systrarna Grimké för de unga damerna, — anmärkte gamla miss Thompson.

Ett moln drog öfver Robert Purvis höga panna. Han vidtog åter: — för många år sedan bodde i närheten af New-Orleans en rik plantage-egare Grimké med sina två döttrar. Ehuru uppfostrade i södern, der slafveriet på alla håll omgaf dem, blefvo systrarna Sarah och Angelina Grimké abolitionister af själ och hjerta. Efter faderns död frigåfvo de alla sina slafvar, sålde egendomen och begynte att resa omkring och hålla föredrag emot slafveriet. De voro ännu unga, ganska vackra och med en för deras tid ovanlig bildning. Med stor vältalighet och glödande entusiasm förde de frihetens talan, och öfver allt trängdes man för att höra dem. Slutligen kommo de till Philadelphia. Ryktet hade föregått dem och staden var i jäsning vid deras ankomst. En del för, andra emot. De båda systrarnas vältalighet hade gjort många proselyter, och slafegarena samt deras vänner voro rasande öfver deras framgång. Innan systrarna hunnit hålla sitt möte, sammankallade abolitionisternas motståndare ett massmöte, der de med alla upptänkliga medel uppeggade publiken — kanske rättare mobben — mot de två qvinnorna. Der gick vildt till. De flesta arbetsgifvare voro lätta att uppreta, ty det låg i deras intresse att bibehålla slafveriet, emedan de derigenom trodde sig kunna nedtrycka

arbetslönerna. Men äfven de svarta sjelfva och de okunniga och fattiga bland de hvita lyckades det uppviglarena att få på sin sida. De intalade dem att å ena sidan den stora massan frigifna negrer skulle dö af hunger och elände, emedan en stor del af dem icke var uppfostrad att försörja sig sjelf med något yrke. För de hvita arbetarena åter påpekades, att ingenting skulle så sänka arbetslönerna, som om arbetsmarknaden öfversvämmades af frigifna slafvar, färdiga att för det lägsta pris utföra det gröfsta arbete. Vi abolitionister fingo höra om detta möte och samlades hos James Mott för att rådgöra om hvad som var att göra. Flera röstade för att det Grimkéska föredraget skulle inställas, men de två systrarna satte sig deremot. De voro med brinnande öfvertygelse hängifna sin sak och trodde att rättvisan deraf, nu som förr, skulle vinna åhörarena för dem. Med tungt hjerta gåfvo vi efter och mötet utsattes till följande dag. Ofantliga massor af folk trängdes vid ingångarna och salen var fyld långt före föredragets början. Först gick allt väl, men systrarna hade icke hunnit långt i sina framställningar, innan en tjutande, larmande, stenkastande folkmassa utifrån belägrade huset. Förgäfves tog publiken inne i salen systrarnas parti. Larmet tilltog, fönster inkastades. Plötsligt upphäfvo de utanför stående ett glädjetjut då, midt under en stark brandlukt, rök och eld begynte intränga genom de stängda dörrarna. Den uppviglade massan hade tändt eld på huset. Med knapp nöd räddade sig systrarna Grimké och deras vänner. Många kläm-

des illa i den trängsel som uppstått, då elden förmärktes.

Robert Purvis teg med dystert hoppressade läppar.

— De båda systrarna — fortfor han efter en paus — foro vidare under natten och vidtogo sin missionsverksamhet i nästa stat. De lefde och verkade ännu i många år. Den ena dog ganska ung. Den andra gifte sig och fick se sina ungdomsdrömmar om slafveriets afskaffande uppfylda. Philadelphias beteende mot dessa ädla, sjelfuppoffrande entusiaster, så framom sin tid, så glömska af sig sjelfva, så orädda, så trogna sina idealer i lifvet, var en skamfläck för den kristna civilisationen. Systrarna Grimké stodo dock för högt öfver råheten för att kunna skadas af den. Af sådant material, hvaraf de voro gjorda, skapades fordomdags martyrer. Och de voro icke de enda på denna tid, hvilka offrade allt för sin tro på rättvisan af sin sak. År 1837 blef en slaf lefvande bränd öfver sakta eld nära staden St. Louis. Presten Elijah Lovejoy, en välkänd abolitionist, redigerade då en tidning i Alton. Han läste en kort notis om dådet i St. Louis' tidningar, reste till platsen, tog reda på de närmare omständigheterna och offentliggjorde en sanningsenlig skildring af brottet. Hans hustru gret och bad honom vara försigtig, ty de voro fattiga och det var fjerde gången Lovejoy nödgats köpa en ny tryckpress, emedan de förra blifvit förstörda af folkhopar, rasande öfver den slafvänliga andan i hans tidning. Snart fick han erfara, att han denna gång icke skulle undslippa deras hat ens för detta pris. Han fann att

hans lif sväfvade i fara, höll sig instängd i sitt hem och vände sig till myndigheterna med bön om beskydd. Lika gerna hade han kunnat begära hjelp af slafvens mördare. Myndigheterna voro döfva och blinda då det gälde att skydda abolitionisterna. Hans vänner rådde honom att fly, men han svarade: — nej, den afgörande stunden i mitt lif har kommit och jag kan ej undfly den. Jag fruktar Gud och derför fruktar jag ej följderna af mitt handlingssätt.

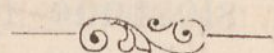
En dag arbetade han jemte några få modiga vänner vid tryckpressarna, ty hans sättare hade lemnat honom. Då omringades tryckeriet af en folhop, som tände eld derpå och anföllo Lovejoy, då han trädde ur det brinnande huset. Fem kulor genomborrade honom och han nedföll död, endast 32 år gammal. Då hans mor fick underrättelsen om hans död, sade hon: — det är bra. Hellre dö för sina principer, än svika dem . . . — *)

Sålunda fortfor Robert Purvis att mana fram den ena bilden efter den andra ur de gamla abolitionisternas lif. Hela hans intresse, hans bästa minnen lågo i det förflutna. Äfven hans bostad bar vittne derom. I rummen hängde porträtt af Vendell Phillips, William Lloyd Garrison, Frederick Douglas och Toussaint L'Ouvertyre, m. fl. beryktade abolitionisttalare och ledare. Isynnerhet slafven från Cuba, fält-

*) Vid ett besök hos presten Lovejoys enka och döttrar i Illinois, fick förf. höra å nyo denna historia. De lefde ett indraget lif, som det tycktes i små omständigheter, i en liten stad ute på prärierna.

herren, talaren, upprorsmannen L'Ouvertyre fann i Purvis en entusiastisk försvarare. Om Frederick Douglas berättade han följande: han var mulatt och hade rymt från sin herre, som äfven var hans far. Då för tiden var Douglas en vacker, reslig man och något svag för eleganta kläder. En dag spatserade han på Bostons förnämsta gata, iklädd en charmant pels med bäfverskinnskrage. Detta väckte stor förargelse hos en af stadens fruar tillhörande noblessen. — Hvilken oförskämdhet! — sade hon. — Mången stackars hvit man sitter fängslad för att han stulit t. ex. en fattig melon, och den der stoltserar omkring i bäfverskinnskrage, fastän han stulit mycket mer än meloner. Han har ju stulit sig sjelf! —

Robert Purvis och Douglas äro de enda öfverlefvande af en talrik och kraftfull vänkrets, hvilken på sin tid utgjorde abolitionismens kärna. Nu är deras tid förbi, de behöfvas ej mer. Men genom deras minnen går en fläkt af segerns glädje. De hafva icke blott nått sitt mål, de ha äfven genom sitt arbete utsått ädla frön till andra, med slaffrigörelsen beslägtade, för frihet och rättvisa kämpande idéer. Det kan vara nog för ett menniskolif.

SPIRITISTER OCH MYSTIK I PHILADELPHIA.

Amerikanarena hafva såsom alla anglosaxer ett intensivt intresse för religiösa spörsmål. Detta, i förening med den frihet landets lagar tillstädja olika religiösa bekännelser, har framkallat ett för främlingen förvirrande stort antal olika tros-samfund. Äfven spiritismen har här funnit en tacksam jordmån. I motsats mot tyskarna, hvilka ofta behandla den ur s. k. vetenskaplig synpunkt, torde spiritismen i Amerika så godt som uteslutande ha sin största betydelse såsom religion.

Näst Boston, anses Chicago och Philadelphia vara spiritismens högqvarter. Det var derför med skildt intresse vi mottogo inbjudning till mrs J., en rik och i Philadelphias spiritistkretsar väl känd dam.

Huset låg vid Diamondstreet i norra delen af staden, ett nytt ljusgrönt stenhus med förtjusande läge. Inne rådde en slösande lyx med konstskatter, dyrbart kinesiskt och japanesiskt porslin samt möbler, hvar och en ett konstföremål för sig.

I den infödda Philadelphiabons ögon var detta dyrbara och eleganta hus likväl af föga värde, ty det

låg icke i den aristokratiska delen af staden — den södra, — der allt blått blod tagit säte och stämma. Om man väntar sig ett upphöjdt förakt för titlar, anor och blod i den fria republiken Förenta Staterna, så blir man bedragen. Och svagheten för dessa fåvitska ting kulminerar i Philadelphia, qväkarstaden, grundlagd af den hederliga qväkarbrodern William Penn. Ve dem, som icke kunna sätta den vigtiga bestämningen „Söder“ efter sin adress.

Sällskapet bestod af mr och mrs B., båda entusiastiska spiritister, mrs M., ett berömdt medium samt några unga damer och herrar. Mrs J. sjelf var en fru på 40 år, med allvarligt, värdigt sätt, stundom stelt ända till sträfhet; hvitt, krusigt hår, mycket blek hy och ljusblå, genomskinliga ögon med denna ihärdigt stirrande, och dock frånvarande blick, hvilken man snart lär sig igenkänna såsom något egendomligt för inbitna spiritister.

Man sade oss strax vid ankomsten att såväl mrs M., mediet, som mrs J. sjelf haft så många besök (af andar) under dagen, att ingen sittning nu kunde ifrågakomma. Dock ville de godhetsfullt omtala sina erfarenheter för att upplysa oss.

Samtalet leddes snart in på andeskådning och någon frågade hvad mrs J. kände, då hon hade sina syner.

— Alldeles det samma som när jag språkar med lefvande menniskor. Jag ser något nu.

— När?

— Nu, i detta ögonblick. Bakom er stol.

Mrs J. förde tankfullt pekfingret upp och ned långs diamantarmbanden på sin handled. Hennes ögon tycktes fästade på stolen, men det var omöjligt att utgrunda denna i rymden sväfvande blick.

— Det är en gentleman, — sade hon långsamt och entonigt, — ung, mörk, vacker, med hög, skinande panna. Mycket lång; skön, kraftig gestalt. Han står med armen på er högra axel . . . Han ser på er. . . Nu fäller han en bukett blommor i er famn. Sköna, underbara blommor . . . jag har aldrig förut sett liknande, och vet ej hvad de heta. Han ser på er innerligt och med glädje. Nu talar han. Han säger: — *till minne af vår unga kärlek.*

Andaktsfull uppmärksamhet bland spiritisterna. Mrs M. smålog vemodigt gillande. Lifliga mrs B . . . slog ihop händerna och såg beundrande på mrs J.

— Ja, — smålog denna, — det är mången som ej tror, förrän det gäller någon lifsfråga för dem. Jag mins en gång i Washington . . . En äldre högt uppsatt man kom till mig med ett rekommendationsbref från en af mina vänner. — Han är i stort behof af era råd — stod det i brefvet. — Gör hvad ni kan för honom. — Jag såg upp från brefvet. Mannen var en fin, äldre herre med hofmannasätt. — Vill ni hjelpa mig, mrs J.? — frågade han ifrigt. — Jag är mycket i behof af er. — Nej, — sade jag. — Men er vän sade . . . — Min vän kunde ej veta hvad jag vet. Era händer äro fläckade af blod. — Han ryckte till och bleknade, men smålog med ryckande läppar. — *Mina* händer blodbefläckade? Mrs J., vet ni med

hvem ni talar? — Jag talar med en mördare, — sade jag. — Bakom er står en indian. Han säger, att ni mördade honom och förförde hans hustru. Men han säger också, att hon icke glömt sin förnedring, utan rufvar på hämd, och en dag, när ni minst anar det, skall hon taga ert lif. — Han vacklade och stönade, som om jag stuckit en knif i honom. — För Guds skull, andas ej derom i Washington, — stammade han, — om ni gör det, är jag en förlorad man.

— Hvad gjorde ni? Talade ni om det?

— Nej! Jag förråder aldrig hvad jag ser i sådana ögonblick. Denna man innehar fortfarande sin höga post och ingen anar hvad jag vet om honom. En annan gång — det är redan länge sedan — stod jag en qväll framför min toilett, sysselsatt att lägga undan en summa penningar, 200 dollars, som min man lemnat mig för en resa. Då stod plötsligt bredvid mig en ung flicka, omkring 18 år, som sade: — skicka dessa penningar till mr . . . (hon nämde namnet på en af de rikaste männen i Philadelphia). Ni skall då göra en god gerning. — Jag lydde henne ej, ty det föreföll mig som vansinne att skicka 200 dollars till en man som egde millioner. Men afton efter afton upprepades min syn, och slutligen kunde jag ej mera härda ut. Jag skref ett bref till mr . . ., beskref hvad jag sett och bad honom ursäkta min närgångenhet. Han svarade, att en summa penningar aldrig kommit lägligare. Omständigheter, hvilka han måste hemlighålla, hade bragt honom i en förlägenhet om penningar, så stor, att ingen skulle ha trott

honom, millionären, om han nämt derom för någon. Den summa jag sände var *precis så mycket han behöfde,* tills han skulle bli hjelpt ur sitt tillfälliga bryderi. Flickan var hans dotter, som dött vid 6 års ålder och som nu, om hon lefvat, hade varit 18 år.

— Hur se de ut, dessa andar?

— Jag mins — inföll mrs B . . — när mr B . . . och jag skulle gifta oss. Mr B . . . ville mottaga lyckönskningar från sin första hustru, som gått bort två år förut, och jag ville se min far och mina syskon. Vi foro till Boston, till ett berömdt medium, mrs K. Hon gick hela tiden omkring och sysslade i den stora mottagningssalen, der vi och flera andra sutto. Hon var aldrig stilla, utan gick omkring i beständig oro. Hennes son satt i en liten mörk kammare bredvid salen.

— Hvarför satt han ej der det var ljust?

— Jag vet icke. Slutligen sade mrs K.: der är någon för er, miss, hos min son i kammaren. — Jag gick dit, och knapt hade jag öppnat dörren, innan min lilla bror, död sedan flera år, bokstafligen föll ned, eller rättare stod upp från golfvet lifslefvande för mina ögon. Jag skrek till. — Willie, Willie, Willie! Är det du? Hur är det möjligt? — Han skrattade, klappade mig med båda händerna, tog mig om halsen och hviskade: — syster, syster! Jag är så glad. Jag ville komma och helsa på dig. — I samma ögonblick var han försvunnen och en lång, äldre herre, okänd för mig, stod i hans ställe. Han var för någon af de öfriga besökande . . . Huru hade det varit möj-

ligt för detta medium att framtrolla min bror, om han ej sjelf velat komma? Hur skulle hon ha kunnat veta hur gammal han var, hur han såg ut, hurudana kläder han brukat bära, — — —? Det var en underlig förmiddag. Vännerna kommo ovanligt talrikt. Ibland var hela rummet fullt af dem. De voro i vråarna, på bord och stolar, i taket, öfver allt.

— Denna qvinna, mrs K., som hon kallar sig, — sade en ung flicka halfhögt — är en bedragerska. Äfven min mor trodde henne. Hon och hennes son kommo till Philadelphia och mamma bjöd dem att bo hos oss. Första qvällen sade mrs K. förtroligt till mamma: — min bästa mrs P., ni har väl länge sedan insett, att vårt arbete är en affär, som alla andra affärer. Vi lyda blott den allmänna lagen om efterfrågan och tillverkning och jag hoppas ni icke genom onyttiga meddelanden förstör vår reputation.

— De äro bedragare — sade mrs J. entonigt, — och jag vet af hvilka medel de begagna sig, för att framlocka andar. Men jag vill ej förstöra deras rykte. De ha god förtjenst och många tro dem.

Någon frågade hvilken nytta spiritisterna hade af sina syner.

— Åh, vi ha underbar nytta i allting, stort och smått, — försäkrade mrs B. — En gång förlorade jag en guldked, ett minne af min mor, och hittade den icke, ehuru jag sökte öfver allt. Då gick jag till ett medium som, då hon är claivoyante, är besatt af en indianqvinnas ande, en sqvaw.

— Huru vet ni det?

— Af hennes språk, — svarade mrs B. naivt. — Ibland begagnar hon mycket besynnerliga uttryck, när hon skall beskrifva saker och ting, hvilka hon, såsom indianska, aldrig sett. Nåväl, jag gick till henne, och ehuru jag icke nämde något om keden, sade hon genast: — ni har förlorat någonting mycket kärt, men ni har ej sökt det på rätta stället. I ert tält hänger ett af era *glänsande skinn* (hon menade mina sidenklädningar). Känn noga efter, såhär — (hon förde handen längs sin klädningsfåll.) Men — tillade hon — ni vet ej, att en tjuf kommer att bryta sig in i huset der ni bor. Läs undan era saker och akta er för en mörklätt man. — Nåväl, jag gick hem, undersökte alla mina sidenklädningar och se, mellan fodret och ofvantåget i fållen på en af dem fans keden. Den hade fallit dit genom en uppsluppen söm. Jag var ogift då och bodde i en pension. 8 veckor efter mitt samtal med indiananden, kom en mörklätt fin herre och anmälde sig som pensionär. Både värdinnan och vi andra blefvo så intagna i honom, att han mottogs samma dag utan rekommendationer. Men morgonen derpå hade han gått, för att aldrig återkomma, och med honom gingo allt mrs S.'s silfver, de flesta af damernas juveler, sidenklädningar och 200 dollars . . . Var det ej besynnerligt att hon kunde förutsäga detta?

Mr B . . . och en ung dam disputerade hetsigt om Shakespeare.

— Tror ni, min unga vän, — ropade mr B . . ., — att Shakespeare blifvit den han blef, om han ej

varit besatt af en ande? Den visdom som finnes i hans verk är bevisligen mer, än hvad *en* menniska kunnat framalstra. Den är mer än 600 år gammal.

— Jag finner det lågt och onaturligt, — svarade hans motståndarinna, — att försöka borträsonnera allt högt och stort, som det menskliga snillet uträttat. Om vi kunna göra storverk såsom osynliga, hvarför kunna vi ej göra det som synliga? Ni predikar alltid, mr B . . ., att våra vänner på andra sidan äro *fullkomligt oförändrade,* att de ej undergå någon förvandling, att de bibehålla samma fel och dygder, samma förmåga att göra ondt och godt. Det är inkonseqvens i era påståenden.

— Inkonseqvens för okunnigheten, — började mr B . . , ifrigt, men hans hustru lade sakta sin hand på hans knä och bjöd oss vänligt till sig följande qväll.

Mrs J. tackade. Hennes man var i England, hon hade flera nätter å rad haft budskap från honom och var beredd att fara öfver, kanske mycket snart.

— Har öfverste J. telegraferat? Är han sjuk?

Ringaktande sidoblickar från spiritisterna.

— Mrs J. har *sett,* — förklarade mrs B . . . vänligt, — och en röst har sagt henne: — gör dig färdig att resa snart.

Följande qväll sutto vi i förmaket i familjen B.'s trefliga villa. De flesta från föregående qväll hade uteblifvit. Vi voro endast sex. Farmer C. var en äldre godlynt man, hvars kläder, armar och ben tycktes vara honom till stort men och besvär. Hans an-

sigte sade tydligt, att han ingalunda varit tillstädes då krutet uppfans. Hans 9 åriga dotter, mediet, var en blek, mörkhyad, spenslig flicka. Hennes stora svarta ögon hade ett intensivt uttryck af skrämsel; hon liknade ett sjukt djur, som längtar att springa undan och gömma sig på en enslig plats. Hennes klädsel var prålig och vårdslös. De mörka lockarna nedföllo oredigt på en grannröd klädesjacka, kantad med ljust pelsverk, och hennes svarta sammetskjol skiftade i smutsbrunt. Hon satt tyst stirrande i en vrå och besvarade entonigt alla frågor som ställdes till henne.

Utom mr och mrs B . . . var en son af mr B . . .'s första gifte närvarande, en lång, vacker yngling med skälmen i sina blå ögon.

Vi lägrade oss kring ett litet rundt bord, ungefär 2 fot i diameter, och mrs B. vidtog några förberedelser.

— Hvarför fäller ni ned portièren och släcker lampan?

— Andarna komma aldrig om det är ljust.

— Hvarför icke?

— Well, det blefve för långt att förklara. I korthet sagdt, är det af samma orsak, som vissa vätskor endast kunna förvaras i mörkt rum, men fördunsta i solljus.

Det var en qväfvande varm afton. Fönstren stodo öppna, men knapt en fläkt inkom i rummet. Genom den blekgula portièren af indiskt siden kom ett matt ljus från rummet bredvid, men icke mer än

att man med möda kunde urskilja konturerna af våra gestalter.

— Flickorna ha lagt sig, vi bli således sex, — sade mr B. . . och ryckte nervöst på sig. Han var blek och upprörd. — Tre herrar och tre damer Det är bra. Turvis en dam och en herre.

— Hvarför det?

— Well, det blefve för långt att förklara. I korthet sagdt, så framkallar det bättre elektricitet.

Man sade oss att vännerna tyckte mycket om musik, och på en speldosa framväfvades „Home, sweet home“, „God save the Queen“, „Hail, Columbia“ m. m. Om andarna voro musikvänner, borde denna musik snarare ha skrämt, än framlockat dem.

— Ser du ingenting? — frågade mr B. . . af mediet.

— Nej, sir.

— Har hon nyligen sett något?

— Yes, ma'am. Vi hade en välsignad sittning i går qväll, slutade kl. 2 på natten. Några gentlemän från staden kommo ut till oss och ville veta om sin affärsställning. Min dotter såg underbara ting och herrarna reste bort mycket tröstade. Vi hade knackningar och flera andar kommo. Min dotter har sittningar ibland alla dagar i veckan. Hon ser ändå ej så mycket nu, som hon brukade; hon är litet klen för tillfället. Jag tog henne från skolan och hon hvilar mest hela dagen. Hon äter också bra litet.

— Ser du ingenting? — frågade mr B. Hans händer gingo upp och ned på bordet som trummpinnar.

— Jag är alltid så, — förklarade han — när vi ha sittningar, men jag har ännu ej lyckats utgrunda hvilken ande det är, som kommer till mig i denna form. Min vän (till flickan), ser du någonting?

— Nej, sir.

— Åh, du ser nog något, — uppmuntrade fadern. — Säg bara ut. Hvad ser du?

— Intet, sir.

— Blott vi vänta, så får du nog se något, — tröstade han.

— En knackning! — utbrast mrs B. . .

— Åter en! — utbrast hennes man.

— Jag visste det, — sade farmern med lugn triumf. — När detta barnet är med, få vi alltid erfara något.

— Vänner! — sade mrs B. . . mildt, böjd öfver bordet. — Vi äro mycket glada, att ni ha kommit. Vi önska så innerligt, att vår kära vän från Finland skall få se något.

— Äro ni nöjda med detta rum? — frågade mrs B. . .

— *En* knackning, det vill säga nej, — sade mr B. . .

— Vilja ni sitta i orientaliska rummet?

— Det var intet annat än min hand som gled fram på bordet, — anmärkte jag. — Våra händer äro fuktiga af värmen och vi ha blifvit nervösa af att sitta orörliga så länge.

Det uppstod en susning af missnöje.

— Vänta, låt oss fråga ånyo, — sade mrs B. . . — Vänner, förlåt att jag frågar ännu en gång. Vår

vän vet intet om er, och ni måste derför förlåta om hon ej tror oss. Vill ni svara om jag frågar: hvar skola ni sitta? Är det här?

Intet svar.

— Vilja ni sitta i orientaliska rummet?

Tystnad.

— Vänner, vilja ni ej svara? För vår skull, för att vi må kunna öfvertyga vår vän.

Intet svar. Bordet var stött. Mrs B. talade ödmjukt urskuldande, men andarna, likt bortskämda barn, svarade intet.

— Man får ej möta dem med antagonism, — sade mr B. med hetta. — Då komma de ej. De vilja mötas med förtroende.

— Det gör ingenting, — sade mrs B. . . försonande. — Kom, låt oss gå till orientaliska rummet. Jag tror bestämdt att det var deras mening att vi skulle flytta oss dit.

Vi begåfvo oss nu till ett rum på husets östra sida. Der var ännu mörkare, ännu varmare, ty gamla kastanieträd stodo tätt utanför fönstren och utestängde nattvinden.

Knapt hade vi satt oss, innan bordet gjorde en volt.

— De komma! De komma! — utbrast mrs B. . . — Vänner, jag är så glad att ni kommit, att ni förlåtit oss!

Bordet svängde sig åter.

— Hvilka äro här? — frågade mrs B. — Är Annie här?

Bordet bultade tre slag i golfvet.

— Ja. Åh, jag är så glad!

— Hvem är Annie?

— Min hustru, — svarade mr B.

— Pappa är mormon, ser ni — förklarade unga herr George.

— Hm . . . nej . . . ja, på sätt och vis, — smålog fadern. Sedan böjde han sig ned öfver bordet och frågade mildt:

— Annie, har du alla barnen med dig?

Bordet bultade tre gånger.

— Mina döttrar, hvilka dogo som små, — underrättade mr B.

— Är min far här och Willie? — frågade mrs B.

Bordet bultade ja.

— Är här någon för vår vän?

Tvekan. Sedan mycket betänksamt: ja.

— Vill ni skrifva någon af hennes vänners namn, om mr B. uppräknar bokstäfverna?

Ny tvekan. Sedan åter ett långsamt ja.

— Nå, nu skola vi få höra! — utbrast mrs B triumferande.

Mr B. började uppräkna alfabetet. Bordet stannade vid G.

Nästa bokstaf blef R. Den följande I. Den nästa bokstafven blef V.

— Du säger dem för fort, my dear, — förebrådde mrs B. . . Hennes man började om från början, det blef G. R. I. V. X.

— Det är ett misstag, — anmärkte mrs B. förlägen. — Du säger bokstäfverna grufligt fort, min vän.

Åter från början. Denna gång blef bordet rent förbluffadt. Det stafvade G. R. E. W. V. X. Y. Z. Kanske anden haft lättare att stafva, om den ej lemnat skolan så tidigt.

— Låt oss lemna detta och hellre göra andra frågor, — bad mrs B. — Vänner, vilja ni välkomna vår gäst?

Bordet svarade ja.

— Visa det då genom att trycka er mot henne.

Bordet kom till mig och tryckte sig hårdt mot mitt venstra ben. Det hade dagen förut blifvit vaccineradt, ty smittkopporna voro gängse i Philadelphia, och jag undertryckte med möda ett rop af smärta. Andarna hade gerna kunnat visa sin artighet på ett annat sätt.

— Ser ni! — triumferade mrs B. — Vänner, vilja ni svara, om vår gäst gör er frågor? Är der någon af hennes vänner som vilja svara henne?

— Ja, — svarade bordet.

— Nåväl, fråga, fråga! — uppmanade mrs B. ifrigt.

Men jag ville icke och en kort, måhända sårad tystnad uppstod.

— Har ni något budskap för oss i qväll? — frågade mr B. ödmjukt af bordet.

Bordet bultade ja.

— För mrs B?

Nej.

— För George?

Nej.

— För vår vän?

Nej.

— Fråga, om jag skall gå min väg! — bad jag. Bordet svarade artigt nej.

— För mig? — frågade mr B.

Bordet bultade nej.

— Ni skall få se att Patterson är här igen, — anmärkte farmern.

I det samma gjorde bordet en volt i luften och trampade oss på fötterna.

— Hvem är Patterson?

— En ung dräng hos mr C., som dog i tyfus för två år sedan.

— Patterson, — sade farmern, böjd mot bordet, — är ni här?

— Ja, — bultade bordet.

— Kunde tro det, — nickade farmern. — Säg mig Patterson, äro andra vänner närvarande i qväll?

— Vi vilja tala vid dem. Vilja de svara, om mr B. frågar?

— Nej.

Bordet svängde åter rundt, lyfte sig upp från golfvet och dansade muntert omkring.

— Sådan är han, Patterson, — sade farmern, halft gillande, halft harmsen. — Han är precis sådan han var på denna sidan. Häftig, hersklysten, nyckfull, vill ha sin egen vilja. Ni skall få se, att han ej låter de andra svara. Han kommer ofta till våra sittningar och då låter han aldrig någon annan tala.

— Patterson, — sade mrs B. mildt, såsom man talar lugnande till ett häftigt barn, — kära Patterson,

tänk på vår vän, som kommit ända från Finland. Vi skulle vilja att hon finge se några vittnesbörd, dem hon kunde medtaga till sitt land. Vill ni ej, Patterson, tillåta någon af de andra att svara?

— Nej — svarade bordet obevekligt.

— Vill ni svara sjelf?

— Nej.

— Sådan är han, — nickade farmern.

— Sådan är han, — instämde mr B. — Precis densamma han var här.

Bordet svängde sig om på klacken och kapriolerade som en ung häst. Jag lade i smyg min hand på unga mr Georges för att öfvertyga mig om att hans båda händer voro på bordet. Han förstod mig, böjde sig mot mig och skakade förebrående på hufvudet.

— Vän Patterson, — sade mr B., — vill du lyfta bordet från golfvet, om det är du?

Bordet höjde sig ungefär en fot från golfvet.

Mr B. uppgaf ett rop af triumf. Bordet höjde sig åter.

— Nu skall jag försöka att trycka ned det, — sade mr B. I detsamma smög mrs B. sig fram till dörren och sköt undan portièren. Det svagt inströmmande ljusskenet visade mediet, stående såsom vi alla — ty vi hade rest oss, när bordet höjde sig, — och man kunde se hennes själlösa, fruktande ögon och hårdt hopbitna läppar.

Mr B. var blek, ögonen stirrade vildt och han skälfde i hela kroppen. Med hoppressade läppar kastade han sig mot bordet. De brottades och bordet kom

slutlige ned till golfvet, men mr B. förklarade att det var efter det han uppgifvit sitt tag. Om en stund ville han försöka på nytt, men mrs B. motsatte sig det.

— Kära Patterson, — fortfor hon bevekligt, vänd till bordet. — Vill ni ej låta mina vänner svara mig.

— Nej, – svarade bordet orubbligt.

— Äro de här?

— Nej.

— Men de voro här. Ha de gått?

— Ja.

— Nu är jag ledsen, — sade mrs B. — Det är ovänligt af er, Patterson, att bära er åt så. Adjö, jag vill ej mera veta af er. Adjö, Patterson.

— Låt oss afbryta kedjan – föreslog mr B.

Vi sutto en stund hållande hvarandra i händerna. Några sånger sjöngos och speldosan anlitades, men då vi åter lade händerna på bordet, vips var drängen der igen. Åter frågor, vänliga ord och milda förebråelser. Förgäfves. Drängen ville endast hoppa och skutta omkring. Vi togo upprepade gånger bort våra händer, sjöngo och sutto i mörkret, men det halp ej. Patterson var alltid framme så snart vi begynte på nytt, och mrs B. förklarade suckande, att han nog ämnade hålla i sig för i qväll. Vi förmörkade rummet ännu mer, och mr B. frågade oupphörligt af flickan: — ser du ej något? — Men hon såg ingenting, ehuru fadern mumlade att hon nog såg, men icke ville tala derom.

Det led mot midnatt. Farmern sade med en

suck att han var mycket ledsen, men att de nu måste resa hem.

— Farväl, miss, — sade han då han tog afsked. — Jag är mycket ledsen att ni icke fått se något, men ett nederlag är ibland en seger. Om vi velat bedraga er, skulle vi nog kunnat det.

— Se här, — sade mrs B. vänligt till dottern, — tag speldosan med dig. Hon är din.

En speldosa med sex olika melodier för en 9-års flicka! Denna lilla pinade och förkrympta vrångbild af barndomen förändrade dock ej en min, såg ej ens på den dyrbara gåfvan. Hennes stirrande blick såg ofrånvändt genom fönstret ut i den mörka natten.

Mr George förklarade vid hemkomsten från stationen, dit han kört farmern och hans dotter, att flickan nära nog skrämt lifvet ur honom genom att plötsligt säga: der sitter någon emellan oss. — Detta upprepade hon sedan flera gånger. — —

Det var strålande solsken, då vi följande morgon åkte ned till stationen. Öfver allt vid vägkanten stodo vilda körsbärsträd med svarta, knottriga stammar och ljusröd och hvit blomsterrikedom. Åkrar och ängar ångade af vårfukt; solen baddade på bruna, sprickande trädknoppar och hagtornshäckar i ljusgröna slöjor. Det kändes besynnerligt att komma ut till denna unga friska vår med sin lifsvarma verklighet, efter nattens mystiska samtal och andesyner.

Vår följeslagare var en egendomlig sammansättning: ena hälften spiritism, andra hälften jordlottsförsäljning. I går qväll hade den förra fört ordet,

i dag tog den senare öfverhand, och de jordegendomar vi foro förbi, blefvo värderade med otrolig hastighet af hans talföra tunga.

Plötsligt afbröt han den cirkel, hans gestikulerande hand beskref med pisken, och sade halfhögt: — nej, men der går ju miss G. Henne måste ni träffa, hon är en psykologisk gåta.

Han sänkte rösten.

— Det är någonting märkvärdigt med henne. Hon tror sig vara Kristi andliga moder, liksom jungfru Maria var den kroppsliga. Skynda er att se på henne, jag skall låta hästen gå långsammare . . . . God morgon, miss G. På väg till ateliern eller hur?

En medelålders dam, klädd med allvarlig elegans, böjde på hufvudet. Hon hade det för äldre amerikanskor egendomliga, snöhvita håret och ett regelbundet ansigte med svårmodigt tecknade ögonbryn. Ehuru hon var lång och mager, förde hon sig behagfullt och i hela hennes sätt låg någonting lugnt, klart och samladt. Det behöfdes knapt en vink, för att hon skulle inbjuda oss alla till sin atelier i Philadelphia.

— En fullkomlig psykologisk gåta — upprepade mr B. halfhögt. — Tror att hon är Kristi moder. Har haft mycket besynnerliga uppenbarelser och kallar sig Guds vittne på jorden.

Ateliern var 3 trappor upp i ett stort stenhus, med tunga persiska draperier för fönstren.

Miss G. sköt undan ett af dem och begynte presentera sina taflor. De voro medelmåttiga kopior af europeiska mästare och upptogo två väggar af det

stora djupa rummet. De öfriga voro äfven fullbesatta med taflor, men de doldes till hälften af stora förhängen och „konstnärinnan“ gjorde ingen min af att visa dem. Hon talade ledigt, i vanlig konversationston, om sin treårs vistelse i Europa, hvarken mer eller mindre djupsinnigt eller originelt, än man vanligen talar om sina resor. Ingenting antydde fantasten, om icke möjligen ett visst automatiskt frånvarande sätt att uttrycka sig, såsom då tanken rör sig inom ett område och orden inom ett annat. Det fans ingenting öfverspändt eller oroligt hos henne. Det var allt igenom den verldsvana, beresta damen, sansad och lugn.

Småningom begynte hennes blick oupphörligt vända tillbaka till det mörka förhänget. Efter en sista liten tvekan tycktes hon fatta ett raskt beslut och sade, att hon nu ville visa sina egna kompositioner. I detsamma drog hon undan förhänget.

På en duk af omkring 2 alnar i qvadrat syntes på mörk botten tio cirkelformiga figurer, en del hvita, en del blodröda, en del skiftande i båda dessa färger. Miss G. begynte förklara sin komposition, lugn och belefvad såsom förut.

— Jag har länge tänkt öfver syndens och djefvulens herravälde öfver oss. Först nu har frågan klarnat för mig. Ser ni detta helhvita klot? Det är själen af ett nyfödt barn. Djefvulen har ingen makt deröfver, det är absolut oskyldigt. Se detta andra klot med sin smala röda strimma, det är det några år gamla barnet, i hvilket djefvulen redan gripit tag.

Detta med en tredjedel rödt är en oomvänd, men af naturen ädelsinnad själ. Ni förstår min tankegång, icke sant? Det röda är synden, det hvita rättfärdigheten. Se hur synden gradvis insmyger sig i själen! Tycker ni ej, att jag lyckats åskådliggöra det? Och se här slutligen de två motsatserna i sin potens: se detta röda klot med sin knapt märkbara hvita rand. Det är den i synden nedsölade och till evig osalighet dömda själen, omgifven af hoppet på Guds barmhertighet. Och se der dess motsats, det helhvita klotet: den frälsta själen, rentvagen från synden genom tron. Det tog en lång tid för mig att åskådliggöra denna frälsningsteori. Jag behöfver icke säga er, att den kommer att bli epokgörande. Den blir en eldbrand i den teologiska verlden, men presterna äro sedan gammalt mina fiender, isynnerhet sedan jag offentliggjorde min senaste broschyr. Ni måste läsa den. Jag mottog den, liksom alla mina andra meddelanden i en uppenbarelse.

Hon sade detta med samma lugna tonfall hon hela tiden nyttjat.

— Har ni ofta edra uppenbarelser?

— Åhja, men det är olika. Jag har varit mycket välsignad på den sista tiden och tvungen att vara flitig. Här är t. ex. kunskapens träd på godt och ondt — hon framdrog en tafla, föreställande ett besynnerligt träd, mellanting af alm och kanstanie — här är blomman och här är frukten. Ni ser förvånad ut. Kanske trodde ni, som jag, att den mera liknade ett äple; jag blef så öfverraskad, då jag i uppenba-

relsen såg att den mer liknade en persika. Jag har fått vara flitig, ty synerna fortfara tills jag aftecknat dem. Min mest ansträngande tafla var djefvulens porträtt. Här är den.

Hon aftäckte en duk, från hvilken grinade ett vederstyggligt, eldrödt menniskoansigte i naturlig storlek. Det krusiga håret var eldrödt, vid tinningarna syntes små röda horn, från öronen, näsborrarna, hakan, halsen och nacken växte långa eldröda ormar, afslutade med ett ormhufvud, hvilket hade en afskyvärd likhet med ansigtet. Det allra värsta var ögonen. De voro skelande, rödbruna med stora svarta pupiller och ett så intensivt uttryck af ondska, att endast en vanvettig fantasi hade kunnat frambringa dem.

Miss G. presenterade den onde ogeneradt och förtroligt, såsom man föreställer en allmänt känd personlighet.

— Ja, så här ser han ut. Det är underligt — är det icke? — att han kan andas genom ormarnas hufvuden? Äfven jag var förvånad deröfver, ty jag hade icke förestält mig honom alldeles så. Det var en tung tid då jag målade honom; jag tyckte mig öfvergifven af Gud och lemnad i vår arffiendes våld. I det stället har jag haft andra ljufvare syner. Det är underligt att, som jag, lefva här nere såsom Guds utkorade vittne. Kanske har man redan sagt er, att mitt namn fins antecknadt i det s. k. drottningrummet i Cheopspyramiden och att jag sålunda är det vittne, hvilket beskrifves i profeten Esaias? Gud uppenbarade detta för mig den 15 December 1872,

och har sedan dess mångfaldiga gånger och på många sätt bevisat sanningen häraf. Han har befalt mig att offentliggöra hans varningar till menniskorna. De hafva föraktat dem och derigenom gjort lifvet till en verld af bitterhet för mig. Men min sorg deröfver är förbi. Jag känner nu mera endast en trött förundran öfver att menniskoslägtet föredrager sina lidanden framför att mottaga det glädjens budskap jag bringar dem.

Hon fortfor sålunda med entonig, halft sorgbunden röst att omtala sin mission i verlden. I sjutton år hade Gud genom syner uppenbarat sin vilja för henne. Ödmjukt och undrande hade hon mottagit budskapet att hon var Kristi andliga moder, jembördig med och evig som den Helige Ande, hvilken aflat honom. Menniskorna kallade det dårskap, men Guds vishet är ju för det köttsliga sinnet en styggelse. Ehuru upphöjd öfver andra qvinnor, äfven öfver jungfru Maria, var hon icke stolt, ty det var ju utan egen förskyllan hon blifvit upphöjd i Gud.

— Men ni förstår, — tillade hon med ett allvarligt leende, — att min höga värdighet kräfver många offer af mig. Jag måste afhålla mig från så godt som allt umgänge. Det är icke högmod som tvingar mig, endast vördnad mot den Herre, hvars sändebud jag är. Ni förstår mig?

Till afsked gaf miss G. oss sin broschyr: „Varning till presterskapet“ och en annan som hon kallat ‚Guds mysterium uppenbaradt, en varning till verlden af Elisabeth Margaret G., vittne för Gud Fader allsmäktig.“

Hon bibehöll samma vänliga, jemna sätt ända till slutet, tackade förbindligt för besöket och bad oss förnya det. Der hon stod i den öppna dörren, så lugn och comme il faut, skulle ingenting ha påmint om religionsfantasten, hade icke taflan med det röda djefvulshufvudet grinat fram ofvanom hennes hufvud.

Med en egendomlig inkonseqvens betraktade spiritisterna henne som otillräknelig, under det de egnade stor vördnad åt en dam, som trodde på själavandring och ansåg sig vara Aspasia. Hennes man trodde sig vara en inkarnation af Cato. Upptäckter af de gröfsta bedrägerier kunde icke rubba spiritisternas tro. I Philadelphia satt en högt uppsatt man fängslad, emedan han försnillat stadens medel på befallning af ett medium, den redan omnämnda mrs K. I New-York försiggick som bäst en process, hvari hufvudpersonerna voro en millionär och ett qvinligt medium, hvilka påstodo sig vara man och hustru, ehuru de voro gifta hvar på sitt håll. I många städer funnos spiritistläkare med enorm praktik; de botade sjuka med händers påläggning och åkallande af andar. I Boston och Chicago funnos talrika spiritistförsamlingar med egna präktiga kyrkor, predikanter och skolor. Bland dem kunde man vara säker på att finna verksam kärlek till fattiga och lidande, och ett öppet sinne för tidens spörsmål. Trots deras för utom stående motbjudande mystik, måste man vanligtvis känna största sympati för renheten i deras karaktärer och dagliga lif.

NIAGARA.

När man lemnar New-York på jernvägen, som för vesterut längs Hudsonfloden, är man till en början omgifven af en lekande glad, rik natur. Banspåret för tätt utmed den breda floden, som än ringlar sig i muntra böjningar, glittrande i solskenet, nedanför branta stränder, än stryker som ett matt, blygrått streck genom fruktbara fält. Små täcka flod-vyer, liknande miniatyrmålningar på solfjädrar, omvexla med vackra, allvarsamma bergslandskap.

Höstetid utveckla skogarna en förtrollande prakt med färger. Den amerikanska hösten är ryktbar derför, i synnerhet vid Hudsonfloden och i Nya England. Öfver det blanka svarta vattnet hänga aspens klargula, och det vilda körsbärsträdets mörkröda grenar, trassliga vinrankor med spräckliga bruna blad och mellan dem rhododendronbuskar med eldröda och skära nyanser. Dessa läckra färger hafva en bakgrund af grå berg och barrskog. Hösten tyckes göra ingenting annat så länge han har väldet, än gå på och måla hela dagen. Naturen är en hel färgskala under hans herradöme. Han hatar tanken på den enformiga drägt vintern skall gifva henne och skyndar sig att med breda, djerfva drag göra

henne pittoreskt färgrik, äfven om han stundom ej har tid till mer, än ett stänk i förbifarten af rödt och gult på buskar och träd.

Äfven tidigt på våren äro dessa nejder vackra. Floden är öfvermodigt vattenrik af den nyss smultna snön och otaliga små bergsströmmar. I den mäktigt drifvande vårluften stå träden, nysstvättade af vårregnen, svepta i ljusgrön dimma; majsen tittar upp ur mullen; det är grönska öfver allt, brokigt folklif vid stationerna, lif och rörelse på fälten.

Så kommer man vesterut.

Trots jernvägsstationernas, om sydländsk naturskönhet erinrande namn, Ithaka, Rom, Syracusa och Utica, blir trakten allt enformigare. Skogar, floder och insjöar försvinna och stora slätter träda i stället. Stora slätter, hvilka denna tid på året äro svarta eller gråbruna med en och annan lofvande grön skiftning. I den mörka majnatten med sina ojemna, kyliga fläktar ilar tåget fram genom dessa slätter. Allt ensligare och flackare blir nejden. Vid staden Buffalo uppryckes kupédörren, en thordönsstämma förkunnar: — passagerare till Niagara byta om tåg! — och sömniga, förvirrade af den långa nattliga färden, följa de resande efter konduktören, hvars lykta vägleder dem genom vimlet på perrongen.

Än ödsligare bli slätterna. I den svaga ljusning som bebådar morgonen, ser man dem såsom brunaktiga haf utan vågor skymta förbi fönstren. Solen går upp. På broar af ljus strömma morgonrodnadens färger ut öfver slätterna. De öfversvämmas af fag-

raste skimmer, de rodna, det ligger en luftig, färgrik dager öfver dem. Men då soluppgången är förbi, återfalla de i sin förra enformiga tarflighet.

Naturen har icke sinne för någonting, hon förgäter floder, träd, liflig grönska. Hon har ingen kraft, ingen färg, ingen omvexling att bortgifva. Hon skapar med vårdslös hand de milslånga slätterna, för att sedan få vara i fred. Hon väntar, hon hvilar, hon tager en ansats, hon drager in andedrägten. . .

Tåget stannar vid en by med en handfull hus, sandiga gator, skrikande diligenskuskar — — — hvar är fallet? Intet dån höres. Men nedanför staden synes ett hvitt skimmer — —

Mäktiga, vilda, majestätiska Niagara. — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Verldens alla vatten hafva samlats för att hylla sin drottning. Det är en verldsdel af strömmar, forsar, vattenfall, genomskurna holmar, uddar och förvittrade klippor.

Mellan trasiga mörka granar synes en lodrät, kupig skifva af grönt vatten, trefjerdedels engelsk mil lång och 175 fot hög. Det rusar utför med 1,500,000,000 kubikfot i minuten, med en hastighet af 20 á 27 engelska mil i timmen. Klargrönt, nedtill med en hög vall af fradgande, kokande, fräsande skum. Solen lyser på det hvita och det gröna. Det glimmar, gnistrar, som ädelstenar på kristall. Stundom skymmes diamanterna af fantastiska dimslöjor; stundom synes breda, svartblå penseldrag på vattenväggen; stundom är den blekt blågrön som ett hafrefält;

stundom dystert mörk som ett haf i storm; stundom inhöljes den i en tjock hvit rök och ett åsklikt dån höres.

I midten står Getön, med grånande, vildt hoptrasslade furor, med upprifna trädrötter, skälfvande för vattendrottningens vrede. Niagara kan ej förlåta Getön, att den har kommit i hennes väg och hon har låtit alla sina vilddjur gnaga med raseri på dess rötter. År för år återstår mindre af den en gång höga, skogbevuxna, klippiga ön, som får dyrt betala sitt ryktbara läge, — med sitt lif, ty det komma vattenandarna att taga. På holmens ena sida ligger det amerikanska, på dess andra sida det Kanadiska eller Hästskofallet och båda förena sina vattenväggar nedanför henne.

Ofvanför Getön skär floden utan misskund sönder jorden, i sin rasande ifver att komma fram. Mellan „de tre systeröarnas“ höga granar kastar sig ett vattenfall hvitskummande utför klipporna. Det är så stort som Ämmä fall i Finland, men märkes knapt här. Det brusar, kokar, hvirflar på hvarje steg. Man ser bara vatten så långt ögat når. Än lugnt, blankt, ljudlöst förbirusande, som svarta, platta ormar. Än porlande, snöhvitt, med röklika konturer. Än gungande i djupa vågor, än gående rundt, rundt i yrande hastiga cirklar med små hål i midten, än brottande med svarta, glänsande stenar.

Rundt omkring är naturen sorgset skön, kargt och allvarligt vacker. Barrträd, mörk grönska, branta stränder med ljusbruna klippor. Vattnet är herskare här. Det luktar vatten i luften, man hör vatten, ser vatten. Ingenting annat än vatten.

Sjelfva den jättestora vattenmassan nedfaller med majestätiskt lugn, utan nyckfulla hvirflar. Hon försmår att på långt afstånd annonsera sig genom rytande, men då man är henne på några hundra steg nära, hör man att hon stönar doft. Det låter som väldiga kanonskott. Eller som om tunga klippblock komme flytande och törnade hop med ett brak; eller som om åskan sloge ned med en skrällande knall, eller som om tusentals af skogens och slättens vilda djur höllo på att förgås och tjöto i dödsvånda med lejonets rytande, jätteormens hväsande, buffelns bölande, vargens ulfvande. . . .

Det började sila med ett fint duggregn. Öfver fallet höjde sig lätta grå dimmor, dansande öfver vattnet i otaliga fantastiska skepnader. Än som jättestora elfvor med utsträckta armar, än som troll med hotande åtbörder, än som hexor med oformliga hufvuden. Kanonskotten tycktes ljuda med fördubblad styrka. Lika vildt fortforo de osynliga andarna att ryta. — —

Mäktiga Niagara, vattnens drottning, hvad känner du, då vintern binder dig med hård hand och instänger din våg i ett hvalf af is? Eller då månstrålarna leka med ditt dimdiadem en tyst sommarnatt? Eller då aftonsolen ljuft kysser din hvita fot — eller då morgonrodnaden omsluter dig med rosiga armar? — —

Du bundna drottning, hvilka äro orden till din vilda sång? Hvad betyder din dystra smärta — din majestätiska sorg? Sörjer du att ej få, obunden, sprida ditt välde vida omkring öfver en ödelagd jord?

Är du ej stolt öfver den makt du eger? Är du ej nöjd med en verlds beundran? — —

Eller är du kanske blott den bundna jordens anskri af smärta? Naturens vilda, stönande, ordlösa klagan? . . —

OLE BULLS OCH LONGFELLOWS HEM.

En vacker majdag. Qvitter och surr på hvarje gren. I mrs Ole Bulls skuggrika trädgård sorlade ett gladt sällskap, staden Cambridges *) nykterhetsförening, samlad till en vårfest.

Då vi inträdde genom trädgårdsporten, hade tédrickandet och pratet afstannat för en stund. Gamla vördnadsvärda Frederick Douglas stod på den gröna kullen under ett valnötsträd och höll tal. Han är ofantligt populär och åhördes nu, som alltid, med liflig uppmärksamhet. Efter honom uppträdde en ung mulattjurist, en vacker karl med eldiga ögon och vek, sympatisk röst. Sedan uppmanades främlingarna från „midnattsolens land“ att säga några ord, hvarefter festens officiela del var afslutad och téet med kakor och samtal vidtog på nytt.

Unga flickor trippade beskäftigt fram och tillbaka på gräsmattan under syrénerna och bjödo förfriskningar. De biträddes af några ungherrar, hvilka handterade bakelsefat och tékoppar med den frimodiga praktiskhet som utmärker den unga amerikanaren, när han rör sig på qvinligt område, och som starkt

*) En liten universitetsstad nära Boston.

kontrasterar mot våra skandinaviska och finska ungherrars blygselblandade förskräckelse för dylika ting.

Vi hade fått goda platser, blifvit trakterade och omringade. Det är lika lönande att vara finne i utlandet, som att vara en dansande björn, i synnerhet då sällskapet, som här var fallet, är sammansatt mest ur de s. k. lägre samhällsklasserna. Sjelfva voro vi mest intresserade af vår celebra värdinna och spanade ifrigt efter henne.

Der stod hon, arm i arm med två andra qvinnor. Alla tre ryktbara på sitt sätt. Den yngsta, en dam med cendréfärgadt hår och tunga silfverarmband, var unga mrs Thorpe, Longfellows dotter och svägerska till fru Ole Bull. Den andra, hon med det indifferenta ansigtet, var Frederick Douglas' andra hustru. Hans motståndare säga, att han gifte sig med henne af fåfänga, emedan hans negernatur ville skryta med en hvit hustru. Den tredje var fru Sara C. Bull, den frejdade konstnärens enka. Detta giftermål väckte på sin tid ett stort uppseende. Ole Bull hade vistats vintern 1868 i Wisconsin och gjorde i staden Madison derstädes bekantskap med miss Thorpe, som sedan 1870 blef hans andra hustru. Den stora skilnaden i ålder — Ole Bull var då 60 år och hans fästmö omkring 35 år yngre — gjorde bådas vänner oroliga för resultatet af denna förbindelse. Den tycktes dock ha utfallit särdeles lyckligt och man undrade icke deröfver, då man betraktade mrs Bulls lugna, goda ansigte och gaf akt på den sjelfförgätna omtanke, hvarmed hon sörjde för sina gäster.

Eftermiddagen förflöt angenämt, dels i den svala, lummiga trädgården, dels inne hos mrs Bull. Huset var redan förut ryktbart, innan hon inflyttade dit, emedan det tillhört skalden Lowell och öfvertogs af mrs Bull i oförändradt skick. I korridorer och förstugor hängde porträtter af familjen Lowells förfäder, i biblioteket stodo skaldens boksamlingar i den ordning han sjelf uppstält dem.

Snart ljöd musik från ett inre rum. En fet och frodig tyska hade satt sig ned vid pianot och spelade med fingerfärdighet och pedaltryck en bit Schubert. Det var en njutning att efter henne få höra mrs Bull fint och själfullt föredraga några af sin makes kompositioner.

Då sällskapet bröt upp, bjöd vår älskvärda värdinna oss till sig följande dag.

— Jag har två skäl dertill —, förklarade hon småleende. — Ni måste se Longfellows hus, som ligger nära oss, och ni måste höra Sæterjæntens Söndag. Jag skall spela den för er . . . Vi äro ju till hälften landsmaninnor.

Vi skildes med vänskap från de församlade nykteristerna. Man skickade helsningar med oss till midnattsolen, man knöt på oss det hvita bandet (amerikanska nykterhetsföreningarnas tecken), man omfamnade och klappade oss. Ju lägre ned på samhällsskalan man befinner sig, desto lättare uteslutas ceremonierna i umgängeslifvet. Och Amerikas nykterister äro, liksom hos oss, mest s. k. simplare folk,

vare sig till skam eller ära för de bildade, vilja vi lemna osagdt.

Det var glödande middagshetta, då vi följande dag sutto i spårvagnen, som kröp långsamt på den gamla tysta universitetsstadens gator. Mrs Bull mötte oss på öfverenskommet ställe. I sin qväkarlika svarta halmhatt och mörkgrå klädning liknade hon en fru på landet hemma i Finland. Men det var icke blott klädseln, det var sättet att uttrycka sig, hennes blick på lifvet, hennes intressen, hennes åsigter, (ty hon hade åsigter,) som i bästa mening påminde märkvärdigt om den nordiska qvinnan.

Vi sutto snart kring det blomsterprydda middagsbordet. Inga andra voro närvarande än mrs Bulls mor och en väninna, ty enda dottern, den sextonåriga Olea, uppfostrades i en flickskola. Hennes porträttbyst i marmor stod i den skumma, svala, af minnen omfläktade salongen, tätt bredvid faderns flygel och violiner. Det var ett förtjusande flickhufvud, en ung, frisk och förandligad upprepring af faderns konstnärsansigte.

Samtalet vid bordet rörde sig mest kring den nyare skandinaviska literaturen, med hvilken mrs Bull var förvånansvärdt väl bekant. Ibsen, Björnson, Kristoffer Janson, fru Edgren voro väl representerade i hennes boksamling och hon hade icke blott läst dem, men äfven tänkt öfver dem. Det var uppfriskande att höra hennes på sak gående anmärkningar, efter den sublima anglosaxiska obekantskap med allting skandinaviskt, som man möter öfver allt annorstädes i

England och Amerika. Mrs Bull läser, skrifver och talar norska obehindradt, ehuru hon skrattande vägrade att tala med oss, emedan, som hon sade, hennes norska alltid var sämre på våren och förkofrades först mot hösten, då hon under dotterns ferietid eller under besök i Norge var i tillfälle att tala det.

Efter middagen fingo vi höra Sæterjæntens Söndag, föredragen på den af Ole Bull sjelf konstruerade flygeln. Åren 1867—69 sysselsatte sig konstnären med en uppfinning, afsedd att förbättra resonnansbottnen i pianos. Han offrade tid, penningar och tankar på sin idé, men lyckades ej förrän hans vän, John Ericsson, hörde derom, bad honom utveckla sin plan, och utförde den till Ole Bulls stora tillfredsställelse. Endast två instrument blefvo gjorda enligt den nya uppfinningen. Det var konstnärens lifliga önskan att popularisera den, men döden omintetgjorde hans afsigt.

I det varma eftermiddagssolskenet gingo vi omkring i trädgården, parken och stallet, der tre söta crêmefärgade norska hästar helsade oss med gnäggningar. Deras föräldrar hemfördes af Ole Bull vid hans sista återkomst från Norge, och mrs Bull berättade rörd, medan hon smekande klappade dem, hur han gladt sig åt dem, hur han tämt dem och hur tillgifna de varit honom. Öfver allt omkring och i huset rådde tystnad och ordning. Viburnum och syréner, sumach och azaleor stodo som små och stora parasoller på gräsmattorna. Gamla, kanske hundraåriga träd skymde fönstren. Huset, med sitt öfverflöd på breda fönster, sina korridorer, sina glasdörrar vet-

tande åt tysta gräsplaner, sina talrika böcker, taflor och kuriosa, var en kombination af gammal landtgård och artist-atelier. Lagerkransar, porträtt, vaser, kronor och dryckeshorn af guld och silfver vittnade om längesedan firade triumfer. Men de tycktes icke vara framlagda skrytsamt och till beskådande. De tycktes snarare ha blifvit qvarlemnade, emedan älskande hjertan icke kunnat neka sig den hugsvalelse de genom sina minnen dagligen gåfvo. Mrs Bull undvek icke att tala om den bortgångna maken, men hon framkallade icke ett samtal om honom. I allmänhet fans hos henne intet spår af den sjelfbelåtenhet, hvarmed stora mäns omgifning, i synnerhet den qvinliga, plägar betrakta makens eller faderns triumfer.

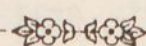
Klockan 4 stodo de gula hästarna förespända en lätt vagn och vi åkte genom några skuggiga gator till Longfellows hus. Efter skaldens död bebos det af en ogift dotter, som välvilligt lemnar allmänheten tillträde dertill. Det var ett stort, ljusgult tvåvåningshus af gammaldags utseende. Vi välkomnades på trappan af miss Longfellow och hennes syster, mrs Thorpe, som blifvit underrättade om besöket. Det var icke någon elegant eller dyrbar våning i hvilken vi inträdde, endast ordnad med den komfort, det lugn i färger och former som utmärker de bildade engelska och amerikanska hemmen. Samma fridfulla, af minnen fylda stämning, som i Ole Bulls hem, återfann man här. Samma trofasta, hägnande gamla träd. Samma landtliga, gröna utsigt från fönstren. Långt i fjerran ett silfverglitter af floden Charles, som ingifvit Longfellow

många af hans dikter. Under videbuskarna vid dess stränder säges Emerson ha diktat sitt täcka och dock så djupsinniga poem „Rhodora.“ I skaldens bibliotek var allting så, som han lemnat det kort före sin död. Manuskriptet med den halfskrifna sidan, pennan, skriftyget och penntorkaren, den stora stolen af bokrötter, skänkt af bybarnen. I förmaket igenkände vi en gammal bekant: skaldens förträffligt utförda porträttbyst i marmor, som vi för första gången hade sett i London, i Westminster Abbeys högtidliga skymning. Med vänlig beredvillighet visade man oss alla rummen i nedra våningen af det stora tysta huset, der ljudlös stillhet herskade. Gardinerna voro nedfälda för hettan. Det föreföll som helgerån. då ekot af våra fotsteg bröt denna tystnad. En stor ande hade här, i dessa rum afkastat sitt jordiska omhölje . . . —

Ole Bull och Longfellow voro ofta tillsamman under det sista året af den förres vistelse i Amerika. Två glada fester firades af de båda familjerna gemensamt: Ole Bulls 70:de och Longfellows 73:je födelsedag, hvilka inföllo icke långt från hvarandra. Då pryddes skaldehemmen med de norska och amerikanska flaggorna, vänner från nära och fjerran infunno sig och Ole Bulls bräckliga hand lockade ljufva toner ur den kära violinen. —

De små norska hästarna trafvade muntert mot stationen, hvarifrån bantåget skulle föra oss tillbaka till Boston. Vid afskedet gaf mrs Bull oss sin makes fotografi, tagen under hans triumfresa i Kalifornien för många år tillbaka, samt den minnesteck-

ning öfver hans lif, hon sjelf skrifvit. Då man genomögnar denna bok, som en rescensent kallar „the most admirable memoir written in english“, och njuter af den rena, milda stämning som genomgår arbetet, utan att låta författarinnan sjelf synas, då undrar man icke öfver att Ole Bull underrättade en vän om sitt förestående giftermål med dessa ord: — — „högre makter hafva beslutit öfver mitt öde. Jag ville utestänga solstrålarna, men solen sjelf kunde jag ej undfly.“

I SÄLLSKAP MED MARK TWAIN.

Den lilla staden Hartford i Connecticut beskäres äran af att för närvarande hysa tre af Amerikas mest kända skriftställare: Charles Warner, Harriet Beecher Stowe och S. L. Clemens, allmännare känd såsom Mark Twain.

Hartford är en förtjusande grön oas i det af fabriksrök omhöljda Connecticut. Trots sina 50,000 invånare och sin egenskap af stats-hufvudstad, erbjuder den med sina villaqvarter, gröna, skuggrika alléer och välskötta gårdsplaner en den angenämaste tillflykt under sommarhettan. Vid Forest Street i stadens utkant hafva de tre ofvannämnda ryktbarheterna nedslagit sina bopålar.

En vacker juniqväll spatserade vi i skymningen nedåt gatan, utan hattar och parasoller, njutande alla landtlifvets privilegier. Då vi nådde ett stort, präktigt hus, på hvars öppna veranda en negerbetjent sysslade, sade vår amerikanska följeslagarinna: — ack, nu påminner jag mig något! Mark Twain har skickat bud, att hans dotter är sjuk, så att han ej kan se gäster hos sig, men att han och hans hustru

skola komma till W:s i morgon, för att sammanträffa med er.

Naturligtvis bådo vi att få stanna, för att närmare betrakta huset, sedan vi hört att det tillhörde Mark Twain. Det var ett rymligt, grått stenhus, bygdt i den i Amerika så mycket omtyckta, moderna stilen med utsprång, hästskoformiga fönster och en bred veranda. Höga ekar, kastanje- och hickoryträd skuggade den välhållna gårdsplanen. Genom de gula sidengardinerna utströmmade lampsken från några af sofrummen och egarens bibliotek.

Vi hörde muntra röster från andra sidan af verandan, och vår följeslagerska, som var gammal vän i huset, styrde sina steg ditåt. Två flickor i ljusa musslinsklädningar stodo lutade öfver ett födelsedagsbord, betäckt med blommor och gåfvor af alla slag.

— Se här är miss Clemens, — sade vår väninna och klappade den ena ungdomen på axeln. Hon var en ovanligt täck, mörkögd flicka på 16 år, med fint, aristokratiskt ansigte och nästan afmätta rörelser, — den sista i hela verlden, som man tagit för Mark Twains dotter. Emellertid besvarade hon mycket vänligt alla frågor om systerns helsa och försäkrade oss att hennes far reserverat följande qväll för oss. Hennes lilla syster var så mycket bättre, att hon i dag kunnat sitta uppe och öppna sina födelsedagspaket.

Kl. 8 följande dag infunno vi oss hos mr och mrs W.

Mark Twain hade redan anländt.

Hur såg han ut?

Solbränd och väderbiten till otrolighet, omgifven af en atmosfer af intensiv tobaksrök. Ett fint, skarpt guldgräfvaransigte, genomfåradt och tillskrynkladt af oräkneliga små och stora rynkor, snillevecket i pannan ej undantaget. Ett tätt, lockigt gråsprängdt hår, djupt liggande, genomträngande ögon, tvära rörelser, men långsamma tillika. Kläderna sutto likgiltigt, som om de vetat att deras egare icke brydde sig om huru de passade honom, och kring halsen hängde på ett besynnerligt sätt en grannröd sidenduk.

Han skakade hand med oss på ett trohjertadt, men något tafatt sätt och svarade enstafvigt på de vanliga artighetsbetygelser som åtfölja presentationen för en ryktbar person. Från honom vände vi oss till mrs Clemens, — man kallar ovilkorligen henne mrs Clemens, liksom man lika ofrivilligt *icke* kallar honom mr Clemens, utan Mark Twain. Ty hon är den sista qvinna i hela verlden, som man skulle misstänka för att vara hustru till Mark Twain, nemligen om man är dum nog att för ett ögonblick glömma den gamla lagen att les extrèmes se touchent.

Af modern hade dottern således sitt afmätta sätt, sitt fina, vackra mörka ansigte och sin lilla aristokratiska air. Mrs Clemens är en mycket hygglig, verldsvan och kanske äfven intelligent dam, men man är så öfverraskad af att finna henne sådan, att man måhända ej gör henne full rättvisa. Hon och hennes man behandlade hvarandra vänligt och aktningsfullt, och man såg att hon med belåtenhet upp-

tog hvarje litet rökoffer brändt till hans ära. Man säger att deras hemlif är mönstergiltigt och att de stundom något oförsigtiga goda gerningar, hvartill hans varma hjerta förleder honom, regleras af hennes kyligare uppfattning.

Vår uppmärksamhet kretsade snart, förlåtligt nog, uteslutande kring hennes man.

Lyckligtvis var han vid ett ovanligt godt och tillgängligt lynne och den lilla kretsen, som på ett undantag när bestod af idel förtrogna vänner, tycktes inspirera honom. Han satt i en besynnerlig, hopkrumpen och tvinnad ställning i en stor länstol och rökte ihärdigt, något ovanligt i Amerika om fruntimmer äro närvarande, men Mark Twain har naturligtvis privilegium att begå ovanligheter. Först satt han vanligen tyst, tills konversationen hade nått en viss punkt, hvarefter han föll in i samtalet, först långsamt mumlande med pipan mellan tänderna, men småningom lifligare, tills slutligen pipan hamnade i den gestikulerande handen.

Talet föll på negrerna och Onkel Toms stuga, samt hur Frederick Douglas ännu 12 - 15 år tillbaka för sin färgs skull nödgades åka i kreatursvagn på jernväg.

— Ja, — sade mrs Stowes syster, som var närvarande, — Harriet var så hatad för att hon skref Onkel Toms stuga, att många prester varnade sina församlingar för hennes förderfliga inflytande, emedan hon ville omintetgöra Guds verldsordning.

— Haha, — inföll Mark Twain, — de böra ha

sett här vid lag, hur pass mycket hon ändrat Vår Herres verldsordning. Nå ja, Copernicus och Galileo . . . Det är samma historia om igen. Men om brodden af hvad hon utsådde var hat, så har skörden blifvit kärlek. En gång stod jag i ett gathörn, då mrs Stowe steg in i en spårvagn. Bredvid mig stod en ung karl, slarfvigt klädd — såg ut som en kringstrykande hamnbuse. Det roade mig att säga till honom: — vet ni, hvem det der fruntimret var?

— Nej, — sade han förundrad.

— Jo, det var Onkel Toms stuga.

— Menar ni mrs Stowe?

— Hon och ingen annan.

Karlen kastade på mig en oviss blick, sprang sedan efter spårvagnen och ropade åt kusken att stanna. Jag såg honom stiga in i vagnen och gick småleende min väg. Någon dag senare stötte jag händelsevis på samma karl. Han kände genast igen mig, lyftade på mössan och sade med strålande ögon: — det var ni, som visade mig mrs Stowe, sir. Mycket förbunden, sir. Jag fick sitta bredvid henne och äfven hjelpa henne ut ur spårvagnen.

Mark Twain berättade med ett slags långsam vältalighet, icke olik den finska bondens. Hans ansigte var i början af historien ogenomträngligt, men mot slutet syntes hvarje skrynkla deri genomträngdt af humor och hjertegodhet.

Från negrerna gick samtalet in på negersånger och anekdoter. Med oförliknelig humor berättade Mark Twain följande bit på äkta Virginisk dialekt:

— en svart kock skulle sända upp steken till sin herres middagsbord, då han fick besök af sin käresta. Steken var en rar, fet gås och kärestan kastade längtande blickar på den. Frestelsen blef den stackars kocken öfvermäktig. Han afskar gåsens ena ben och smugglade det åt kärestan.

Vid bordet, då husbonden skulle skära steken, upptäcktes bedrägeriet. Husbondens panna molnhöljdes, men han sade intet. Efter middagen gick han ut i köket och frågade efter kocken. Kocken kom darrande.

— Hur understår du dig, Sam, att snatta benen af mina gäss, innan du skickar in dem till mig?

— Jag förstår inte, massa . . .

— Jag skall lära dig att förstå. Hur vågade du skära ena benet af gåsen, som vi hade till middag i dag?

— Inte skar jag, massa . . .

— Så? Du skar inte? Hur kom det sig att gåsen hade bara ett ben?

— Jo . . . si . . . jag gissar hon var skapad så.

— Jaså, du tror att det fins gäss med bara ett ben.

— Jo, massa.

— Nå väl, kom med mig.

Husbonden och kocken gingo nu till hönsgården, der höns, gäss och kalkoner snattrade. I ett soligt hörn stodo några gäss halfsofvande på ett ben, och kocken var ej sen att utpeka dem för sin herre.

— Så? — sade husbonden — du tror att de äro skapade med ett ben. Vi skola se.

Han klappade i händerna och ropade: scha-as!

Vips, kommo fötterna ned och gässen vankade kacklande bort på två ben.

— Nå? — sade husbonden triumferande.

— Ja, si . . . massa måste inte ha sagt schas åt steken . . .

Vid denna punkt i berättelsen stannade Mark Twain, plirade till oss och tystnade. Hela hans ansigte log med alla sina otaliga små rynkor.

Nu hviskade damerna något till mrs Clemens, som sade:

— My dear, vill du ej låta oss höra några negersånger i qväll?

Mark Twain mumlade något om heshet och miserabel snufva, men förflyttade sig dock till pianot. Först fantiserade han med pipan i munnen, sedan gnolade han och slutligen, efter att ha bortlagt pipan, sjöng han med en utsjungen, men ännu ren tenor flera negersånger.

De flesta af dem voro ett slags andeliga sånger, behandlande historierna om Moses och Farao, Saul och David, David och Goliath, m. fl. En om Josef, uttydande Faraos drömmar, var halft skämtsam. De sju feta och de sju magra nöten spelade en stor rol. För öfrigt voro de entoniga, sorgsna, med en rörande, vild poesi, som Mark Twain förträffligt tolkade.

— Moses! Moses! Sjung om Moses! — bådo flera röster.

Mark Twain anslog några muntra ackord och begynte en komisk sång, handlande om en viss neger, Moses, „som ville ha guldtofflor, men inte kunde få.“ Detta var refrängen, sjungen med äkta amerikansk Mark-Twain humor. Talet föll sedan på Finland och man ville veta om Mark Twain var populär hos oss. Såsom prof derpå omtalade vi, huruledes en ung man i Helsingfors var så förtjust i Twains „Historien om den gamla gumsen“, att hans hustru önskade sig kunna slagta den för att slippa höra den uppläsas. Detta roade så hejdlöst författaren, att han, som han sjelf sade, „sväljde röken i orätt strupe“ och måste gå ur rummet för att hosta ut.

Vid sin återkomst tvinnade han hop sig på nytt i den låga länstolen och öfvertog konversationen. Ända intill sena qvällen fortfor han att tala, harmlöst muntert, godmodigt och spirituelt. Alltid tyckte man sig höra hans stora varma hjerta klappa bakom orden, liksom hans stora varma hand tycktes färdig att förstulet trycka pengar i näfven på hela verlden.

Det var sent då vi skildes, för att i den skumma vårnatten finna vår väg hem genom de doftande, trädbeskuggade gatorna.

Mark Twain bodde endast ett par gårdar från oss. Ännu samma qväll infann sig hans betjent med ett litet tunt paket. Det innehöll hans kabinettfotografi med påskrift af hans egen originela handstil: „till minne af den gamla gumsen. Eder tillgifne Mark Twain d. ä. S. L. Clemens.“

HARRIET BEECHER STOWE.

Icke långt från Mark Twains stora, präktiga villa ligger ett litet ljusgrått trähus, en villa också det, liksom alla öfriga bostäder vid Forest Street.

Huset är inbäddadt i grönt. Mildt susande björkar stå på ömse sidor om den smala, med stenflisor belagda vägen, som leder upp från gatan. Gräsplanen är fint och prydligt skuren. På den stå rader af löfkojor, astrar och blå lobelior, små spalierer med luktärter, buskar med skära och hvita azaleor. En vild vinranka klänger längs verandans pelare.

Allt är tyst och stilla. Allt är som nedtystadt. Ljudlösheten påminner om stillheten i ett sjukrum. Detta prydliga, tysta hus är i sjelfva verket ett sjukrum. Det är här Harriet Beecher Stowe i undangömd ro tillbringar sina sista dagar.

Jemte en syster till den stora författarinnan inträdde vi en tidig vårmorgon i detta hus. Harriet Beecher Stowe är enka sedan några år tillbaka och bor tillsammans med två ogifta döttrar, tvillingssystrar; en son är prest i en af stadens kongregationalistförsamlingar.

Vi lemnades ensamma i förmaket, medan systern gick upp för att fråga om vi kunde bli mottagna. Om boningens yttre gaf intrycket af ett sjukrum, så påminte dess inre om ett konstmuseum i miniatyr. Rummet var dekoreradt i blått och hvitt, träverket ljust. Till och med pianot var af ljust trä och broderiet på pianostolen blått och hvitt. Så voro mattor, sofföfverdrag, dynor, pallar, stolar och tapeter. Det såg mildt och barnsligt fridfullt ut i det vänliga morgonsolskenet.

I två vackert utskurna hörnskåp funnos alla mrs Stowes arbeten; det ena innehöll prakt- och folkupplagorna, det andra alla öfriga editioner, från den första lilla oansenliga Onkel Toms Stuga, till de senaste moderna upplagorna med vignetter vid början af hvarje kapitel. Öfver kaminen hängde ett porträtt i kroppsstorlek af brodern, den numera aflidna, ryktbara predikanten Henry Ward Beecher; ett lefnadsgladt ansigte med tänkarens panna och ögon. Midt emot hängde ett annat porträtt, professor Stowes. Det var ett fint, skarpt, man ville nästan säga slugt ansigte, med pessimistiska streck kring mun och ögon. Fotografier af sonen i olika åldersgrader voro uppstälda på flera ställen; än som baby i fladdrande musslinskolt, än som skolgosse, än som nyss vigd prest. Så kommo barnbarnen, ensamma eller i grupper, leende, gropiga små ansigten, knubbiga händer, skälmska miner.

På flera ställen syntes ett qvinnoansigte, i fotografi, olja och pastell. Det var lady Byron, för hvars

skull mrs Stowe ådrog sig så många fiender i Europa. Äfven flera porträtt af andra högadliga ladies, till och med ett par af kungligt blod, prydde väggarna. De voro skänkta af sina respektiva original till mrs Stowe, den tiden hon stod på höjden af sin ryktbarhet, egentligen mest under abolitioniströrelsen. Dessutom upptogos väggarna af oljemålningar af större och mindre värde, skänkta af artisterna sjelfva. Småsaker från alla verldens kanter i elfenben, äkta porslin, sköldpadd och perlemor, silfver och guld, betäckte borden. Addresser af abolitionistföreningar, bref och fotografier af abolitionistledare, böcker i praktband, skänkta af författarena; ägg,- mineralie- och snäcksamlingar; reseminnen från olika delar af Europa och Amerika — allt detta uppfylde två, tre rum ända till trängsel. Dertill kommo flera digra bokskåp. Allt var gammalt, från en lång tid tillbaka, och Europa var jemförelsevis bättre representeradt, än Amerika.

Harriet Beecher Stowe begynte sin bana med Onkel Toms stuga. Dittills var hon jemförelsevis ringa känd, äfven inom Amerika. Förläggaren, till hvilken hon vände sig, ryckte på axlarna och bläddrade vårdslöst genom manuskriptet. Negrer? Det var ett otacksamt och impopulärt ämne. Och manuskriptet var digert. Boken skulle bli dyr. Men hon var den ryktbara Henry Ward Beechers syster? Det var dock något. Risken syntes honom ändå för stor. Han beslöt att sända manuskriptet tillbaka, men råkade nämna derom för sin hustru, som bad att få se

det. Efter genomläsningen sade hon till sin man: — vet du hvad, det är penningar i denna bok. — Mannen betänkte sig, lydde hennes råd och „Uncle Toms' Cabin" tycktes som följetong i hans veckoblad. Strax derefter utkom den i bokform och väckte ett sådant uppseende, att Thackerays „Vanity Fair", som utkom samtidigt, nära nog drunknade deri. Den berömda engelska romanförfattaren svarade också, då en af hans vänner uttryckte sitt beklagande deröfver: — åh ja, det var dumt af mig, att jag glömde sätta in en neger i boken.

Mrs Stowe förenade således sitt författarskap strax i dess början med en så ytterligt impopulär rörelse, som abolitionismen. Många prester predikade mot henne och slaffrigörelseverket, emedan de åsyftade „en rubbning i Guds verldsordning." Tidningar och kritici kallade hennes bok en oförskämd lögn och dess karaktärer foster af författarinnans gråtmilda fantasi. Hatet, vreden och förtalet blefvo slutligen så starka, att hennes vänner rådde henne att utgifva „Nyckeln till Onkel Toms stuga", hvari hon publicerade alla de händelser ur verkligheten, de tidningsreferat om slafmarknader och de af kända personer bevittnade historierna om misshandlingar af negrer, hvilka legat till grund för Onkel Toms Stuga.

Naturligtvis förslog detta icke att lugna sinnena. Man var redan då alltför långt inne i den upphetsning, som slutade med kriget mellan norra och södra staterna, för att en qvinnas röst skulle förmått hejda striden. Emellertid fortfor boken och dess författarinna

att vara ett af de centra, från hvilka rörelsen utgått. Hon förvärfvade rikedomar, hennes förläggare ännu mer. Hennes namn var på allas läppar, men icke alltid utsagdt med sympati. Hvad hennes stora författarehonorar beträffade, så hade Nya Englands hustrur vid den tiden icke rätt att disponera öfver sin förvärfda egendom. Mrs Stowes honorar åtgingo att betäcka hushållskostnaderna i den stora familjen, som ökades snabbt. Mannen var hvad amerikanarena kalla „very clever“, men torde ha saknat andra värderikare egenskaper. Då hustrun ville upprätta ett testamente till förmån för sina barn, förbjöd han henne det. När det blef kändt, väckte handlingen en sådan förtrytelse i staten Massachusetts, hvarest makarna då bodde, att den anses ha varit en af de allra förnämsta orsakerna till att sagda stats lagstiftande församling beviljade gift qvinna rätt att råda öfver ärfd och förvärfd egendom.

Alla, som kände henne personligen och sågo henne i hemmet, drogos till Harriet Beecher Stowe. Hon var mild, glädtig, tålig med make och barn, munter och verksam i hushållet. Det är en offentlig hemlighet i Amerika att hennes man var en ovanligt tyrannisk och småsinnad karaktär, som herskade med jernspira öfver sin familj. Hans hustru var honom det oaktadt så tillgifven, att hon förklarat sig hafva nog af lycka för hela återstoden af sitt lif, emedan mannen på sin dödsbädd erkänt sin orätt mot henne och sagt sig ha begynt innerligt älska henne under sin sista sjukdom.

Äfven sedan mrs Stowe begynte låna sin penna till annat än antislafveriarbete, fortfor hon att vara jemförelsevis mindre populär. Det måste slå en främling med undran, att finna de två amerikanska författare, som måhända gjort sitt fäderneslaud mest kändt i Europa, så litet förstådda i eget land: Bret Harte och Harriet Beecher Stowe. Amerika är för ungt, för att ej känna sig obehagligt berördt af att blifva skildrad som guldgräfvartillhåll och vildmark. Men så sant, ehuru poetiskt fint, så realistiskt troget har Bret Harte skildrat Kalifornien, att man känner igen sig der vid hvarje steg. Likaså tycker främlingen, att han är förtrogen med Nya England *) genom mrs Stowes skildringar. Reflexerna af det gamla puritanska lifvet, det regelbundna, kyrkogående, hembakade, dugligt praktiska, verksamma, stadiga Nya England-lifvet har funnit en lika genialisk, som trogen skildrare i mrs Stowe. Man behöfver blott vistas en tid i ett hem derstädes för att känna igen allt: den tidiga frukosten med varmt majsbröd och varma rätter, det urverkslika hvardagslifvet, män och qvinnor med sin utom- och inomhus praktiskhet, som gör dem lika färdiga att „nubba fast en matta med en jernskopa“ (Harriet B. Stowe), som att uppsätta en petition till kongressen, det oblandade intresset för knutpolitik, för sektreligiositet, för förkofran af in-

---

*) Med detta gemensamma namn benämnas staterna Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, Maine, Vermont och New Hampshire.

komster . . . allt lefva vi här i realitet, hvad vi genomlefvat med författarinnan i „Småstadslif“ eller „Sam Lawsons småstadshistorier.“ Men Nya England sjelf ser det icke, det står ännu för nära skildringarna. Kanske, när „Predikantens frieri“ och andra hennes arbeten med tiden blifva dyrbara, ovärderliga kulturskildringar, att det då skall lära sig inse värdet af sin varmhjertade, talentfulla dotter. Man berättade, att ofvannämnda arbete redan nu begynner få sin rätta plats. Gladstone, skalden Lowell, Tennyson m. fl. äro af dess ifrigaste beundrare. Lowell skall ha sagt till sin hustru: — my dear, jag undrar hvar vi, amerikanare, först hade våra tankar, när vi läste denna bok? Han är den bästa psykologiska skildring af puritanismens strid med en modernare religiös lifsåskådning, som blifvit skrifven och kan komma att skrifvas i Amerika. — —

Vi vandrade sakta omkring bland relikerna från Harriet Beecher Stowes storhetstid, ända tills systern återkom. Hon såg sorgbunden ut och med tårar i ögonen underrättade hon oss, att vi icke kunde få se hennes syster, som under natten haft ett af sina svåra anfall och kände igen ingen af sin omgifning.

— Men, — tillade hon tröstande — i morgon är söndag, och hur sjuk hon än är, försummar eller glömmer hon aldrig att fara till kyrkan för att höra Charlie predika. Der kunna vi träffa henne.

Med tungt hjerta lemnade vi det soliga och dock så dystra hemmet.

Följande morgon då vi anlände till kyrkan, funno

vi den öfverfull, ty „the Reverend Charles Stowe“ hade, ehuru ung, ett stort anseende. Det var dessutom hvad kongregationalisterna kalla „barnens dag“, då de små döpas och kyrkan är dekorerad med blommor.

Vi kommo tidigt, men i bänken framför oss satt redan Harriet Beecher Stowe. Hon var omgifven af sina två döttrar, damer med vackra, men hårda ansigten, hvita hattar och blixtrande svarta ögon, en äldre ogift syster och sonhustrun med sina barn.

Vi hade kommit med en annan syster, som nu böjde sig fram och med sakta röst underrättade mrs Stowe samt hennes omgifning om vår ankomst. De sistnämnda vände sig om och helsade artigt, men mrs Stowe sjelf rörde sig icke. Hon satt som uthuggen i sten, med korslagda händer och ögonen fästade på altaret. Så snart sonen tog sin plats, flyttade hon blicken på honom. När morgonpsalmen sjöngs, var hon den första som uppsteg och dervid vände hon äfven sitt ansigte mot oss, så att vi tydligt kunde se henne.

Så blek och aftärd! Hon såg icke gammal ut, knapt äldre än femtio, men dragen voro slappa och munnen hade ett slött uttryck. Blicken var tom och kringirrande, dess glans, liksom äfven hyn, härjad af långvarig sjukdom. Trots sin försvagade helsa hängaf sig mrs Stowe med en sådan ifver och trohet åt maken under hans sista långvariga sjukdom, att hon icke iakttog regelbundna tider för mat och dryck, sömn och kroppsrörelse. Detta, jemte den häftiga

sinnesskakningen efter hans död, ådrog henne en farlig hjernåkomma, hvars följder äro förslöad uppfattning och förvirradt minne.

Psalmsången tycktes ha en lugnande inverkan på henne. Hon uppstod och knäböjde allt efter som ritualen fordrade, uppslog sjelf böner och psalmer och tycktes vara försjunken i andakt. Men så snart predikan begynte, blef hon orolig. Med förströdda, stundom plågsamt förvirrade blickar vände och vred hon på sig, öppnade sin bibel, tillslöt den åter, hviskade till döttrarna, som varnande besvarade hennes frågande ögonkast och begynte slutligen leka med sin äldsta sonson, en liten svarthårig gosse om fem år. Hon lekte med honom tyst, förstulet, men icke som en äldre med en yngre, utan som två jemnåriga leka med hvarandra. Derunder vände hon sig en gång emot oss, syntes öfverraskad att se fullkomligt främmande personer i sin närhet och betraktade oss skarpt. Småningom förvandlades hennes forskande uppmärksamhet i ett uttryck af hjertlig välvilja. Hon sträckte ut handen öfver kyrkbänken och tryckte våra händer med ett vänligt leende och fullt förstånd i blicken.

Sedan vände hon sig åter om, och den förra oron begynte. Flera gånger steg hon upp med ett ångestfullt, förskrämdt uttryck och ville gå ur kyrkan, men hejdades af sin omgifning.

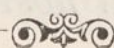
Sonen liknade henne alls icke. Han hade systrarnas fina ansigte med mörkt hår och ögon, men öppnare uttryck. Han talade enkelt och inspireradt samt förrättade döpelseceremonierna på ett intagande

vackert sätt. Enligt bruket bland kongregationalisterna *) tog han hvart och ett af de fem små hvitklädda barnen — af hvilka flera redan kunde gå — i sina armar och döpte dem med vatten ur en urna. Dervid strålade hans ansigte af faderligt deltagande för de små varelser, åt hvilka hans röst gaf det namn hvarunder de skulle utkämpa sin strid med lifvet.

Hans mor åsåg med djupt intresse hvarje hans rörelse, men så snart döpelseceremonin var slut, återkom hennes oro. Det var ett lidande att se detta en gång så klara, ljusa förstånd fördunkladt — att se denna panna, under hvilken rört sig så många stora och menniskoälskande tankar, förmörkad af smärta och plågor. Med en suck af beklämdhet, saknad och lättnad på en gång, åsågo vi efter gudstjenstens slut den trötta korsdragerskan uppstiga i sin vagn.

Vi tillbragte återstoden af dagen i prestens trefliga, glada hem, der en ung hustru och täcka barn förhöjde hemlifvets behag. Värden sjelf var älskvärd och intressant, han var väl bevandrad i hemlandets och Europas literatur och talade med värme och aktning om sin mor, ur hvars lif han förtäljde många värderika små episoder. Allting föreföll dock att vara som blott bleka reflexer af hennes verkliga, varma, uppoffrande lif. Hennes tillvaro syntes redan afslutad och endast skuggan återstå.

*) Kongregationalisterna äro reformerta, men ha uteslutit de flesta af högkyrkans ceremonier.

I INDIANAPOLIS.

Då vi lemnade Nya England, foro vi söderut, till staten Indiana. Dess namn är vilseledande. Man tänker sig den ofrivilligt såsom en vildmark, befolkad med indianer och intressanta halfblodstyper. Likaså förbryllande för främlingen är invånarenas benämning „the Indianians", tills han lär sig det vanliga amerikanska språkbruket att genom ändelsen „an" eller „ian" tillagd namnet på en stat, beteckna namnet på dess invånare (Kansasian, Missourian, Californian o. s. v.)

Indiana, „strumpväfvarstaten" *), är ett bördigt slättland med nära 2 millioner invånare. Då man genomreser det, får man ett allmänt intryck af präktiga jätteåkrar och ängar, med ett glitter af floder och sjöar bakom små skogsdungar. Under slafkriget var staten delad i två motsatta partier, af hvilka det ena slöt sig till „norden", det andra till „södern." Sålunda hände sig, att söner ur samma slägt, till och med ur samma

*) Ordlek. Beror på likheten mellan orden *husher*, vesterbenämning för slagsbult, och *hosier*, strumpväfvare.

familj, stredo såväl i de konfedererades, som i Unionens armé. Med underbar hastighet hålla krigets sår på att helna, men ännu hör man ofta i Indiana godlynt skämt öfver dess „södra“ och dess „norra“ parti.

Man är här för nära de forna plantage- och slafegande staterna, för att icke ha bibehållit föraktet för de svarta. Ehuru lagarna icke längre lägga hinder i vägen för dessa, hvarken rörande deras tillträdande till skolor eller statstjenster, låter man dem med tusen nålsting känna racehatet och föraktet. Ofta hörde vi sägas: — och det var för dessa djur, (betonadt med obeskrifligt hån) som tusental af våra bästa män förblödde. — Det egendomliga är, att detta förakt äfven drabbar mulatter och qvadroner, hvilkas hudfärg dock icke är mörkare än mexikanernas, och hvilka af negerracen tyckas ha behållit endast den musikaliska rösten och de mjuka rörelserna.

Hufvudstaden Indianapolis har 75,000 invånare och en medeltemperatur af 11 °C. Derför påträffar man här den bleka, sträfva hy och det hvita hår, hvilka äro så allmänna bland Vesterns qvinnor, äfven hos unga flickor med god helsa, och hos duktiga qvinnor ur arbetareklassen.

Vi anlände dit i början af den varma årstiden och möttes af en intensiv och uthållig hetta, som varade i 2 veckor utan afbrott. Det vexlade mellan 38 och 40 °C. De upphettade sofrummen hunno icke afkylas under den korta svalka som följde på solnedgången, och på sömn var knapt att tänka.

Ehuru vi redan kl. 6 på morgonen togo ett kallt bad, voro vi uppgifna af värme, då vi skulle gå ned till frukosten kl. 1/2 8.

Den enda stund på dagen man lefde, var mellan 1/2 9 och 11 om aftonen. Då kröp hvarje familj ut på sin trappa med barn och blomma. Herrarna sutto i skjortärmarna på öfversta trappsteget och vattnade gräsplanen ur en lång vattenledningsslang. Ibland sände de en uppsluppen vattenhelsning till grannens och fingo till svar skrik och skratt af fruntimren, hvilka denna tid på dagen voro klädda i hvita musslins- eller broderade pikéklädningar. Eller läto de strålen spela på hufvudena af de beskedliga mulåsnorna, hvilka drogo spårvagnen på gatan. Många, som hade god råd på vatten, plägade redan vid 8 tiden vattna hela gården, verandan, trappan och husets yttervägg, i synnerhet om det var bygdt af sten. Detta afkylde luften, så att man, strax då solen gick ned, kunde sitta ute.

Hela dagen hörde man öfver allt, så snart gatbullret tillät, ett sakta sorl såsom af rinnande vatten. Det var sodavatten-springbrunnarna, hvilka här funnos i hvarje apotek, och utan hvilka Indianapolis' invånare knapt skulle kunna lefva. Gamla och unga, leriga arbetare, fina damer, droskkuskar, gatpojkar gingo ständigt ut och in, lade sin slant på disken och fingo sitt glas fyldt med den fräsande drycken, försatt med olika slags fruktsaft eller glace. „Moxie“ är ock en mycket omtyckt dryck, starkt bornerande, med maltsmak, men icke berusande. Få länder torde

ega en sådan mängd olika läskdrycker, som den stora republiken på andra sidan Atlanten. Man blir yr i hufvudet, då man skall välja bland namnen på de långa tabellerna, som hänga öfver disken.

Om qvällarna företogos riktiga folkvandringar till vattenbutikerna. Sedan ströfvade man omkring i skymningen på gatorna, som äro täta alléer af lönnar och catolpaträd, hvilkas hvita blommor utsända en nästan bedöfvande vällukt. Så snart det blef skumt, lyste genast en qvastlik väldig låga af s. k. naturlig gas, af hvilken nyss upptäckts enorma förråder i stadens närhet, utanför det äfvenledes nyssbildade „Natural Gas“ bolagets kontor.

Hettan verkade dock intet väsentligt afbrott i stadens handel och vandel. Under middags- eller lunch-timmen midt på dagen, förmärktes en dåsig folktomhet på gatorna, men för öfrigt såg man på dem samma brådskande, rörliga lif, som annorstädes i landet. Staden är förmögen och består sig redan väldiga storstadsbutiker, samt en förnäm stadsdel, der negerbetjenter, par-hästar och silfverbeslagna vagnar anses höra till lifvets nödtorft. Der inne hålla makliga ladies i dyrbara toiletter mottagningar för sina väninnor. Då frasar siden, juveler gnistra, och all upptänklig lyx utvecklas. I enklare kretsar, bland universitets- och skollärarefamiljer, lefver man mera otvunget. Grannarna titta in till hvarandra alla tider på dagen, komma efter hvarandra med små „buggies“ förspända med en häst, för att fara ut att

åka, och samlas ibland hos hvarandra, då limonad och kakor äro de enda förfriskningarna.

Indianapolis har ett luxuriöst inredt nytt stads- och rådhus (state-house) bygdt 1882. Der finnes vackra pelarrader af ljusröd granit, fina takmålningar, ett stort bibliotek och ett helt rum fullt med porträtt i tunga ramar af statens alla guvernörer. Hvarje stat i Förenta Staterna har ett dylikt state-house i sin hufvudstad. Der hafva såväl statens senat, som dess representanter vid den gemensamma kongressen i Washington sina sessioner. Detta hus är vanligtvis statens stolthet och på dess inredning nedlägges stora summor. Det är naturligtvis öppet för alla, likaväl som dess bibliotek står till tjenst för hvar och en. Man möter folk af alla slag i dess salar: små pojkar med smällkarameller, karlar som spotta bruna tobaksfläckar i trapporna, skolflickor, turister, studenter och sidenklädda damer.

Vi vistades i staden den närmaste tiden före republikanarenas valmöte i Chicago. Det korta afståndet mellan de båda städerna samt omständigheten, att Harrison, en af de förnämsta kandidaterna, var bosatt i Indianapolis, gjorde att denna stad var i stark rörelse. Hvarje qväll höllos politiska möten och processioner, i butikerna och affärslokalernas fönster hängde uppmaningar och porträtt. En afton hade stadens goss-klubb en procession till förmån för sin kandidat. Många damer buro broscher med någon valkandidats porträtt. En qväll anlände till familjen, hos hvilken vi gästade, en tidningsreporter och bad att få tala

vid husets herre. Han var utsänd från ett Chicago-blad för att af vår värd, som var sekreterare i stadens literära klubb, anhålla om sagda klubbs protokoll för 4 år tillbaka. Harrisons motståndare hade fått hum om, att han vid denna tid hållit ett föredrag i kines-frågan i ofvannämda klubb och dervid förklarat sig vara mot alla tvångsåtgärder till emigrationens hämmande. Man ville nu ha klara bevis derpå, för att kunna omöjliggöra hans kandidatur i Kalifornien och öfriga, af kines-invandringen lidande, stater. Olyckligtvis för Chicago-bladet, var vår värd en gentleman i ordets sanna bemärkelse och vägrade att, mot klubbens ordningsregler, utgifva dess protokoll.

Allt det intresse val-agitationen lemnade öfrigt, koncentrerade sig kring skolornas afslutningsfester, hvilka egde rum vid denna tid. Dessa högtidligheter äro öfver allt riktiga folkfester.

Vi besökte två af dem i Indianapolis. I skolans stora festsal hade samlats flera hundra personer. På en med rödt tyg beklädd, blomstersmyckad estrad sutto „the graduates", de afgående eleverna. Flickorna i hvita klädningar, gossarna i svarta kläder; en del i frack. Deras ålder varierade mellan 16—20 år. De flesta, äfven bland gossarna, hade solfjädrar af palmblad, med hvilka de fläktade svalka, ty hettan i salen var fruktansvärd. Likaså hördes under hela högtidligheten det svaga prasslet af publikens solfjädrar. Främst på estraden sutto medlemmar af skolrådet, skolans direktor och statens skolsuperintendent. Till höger stodo en flygel och ett harmonium, omgifna af bladväxter,

Skolans direktor fungerade som ordförande för qvällen. Efter ett kort inledningstal, uppmanade han den elev, hvars namn stod först på programmet, att stiga fram. Programmet innefattade icke mindre än 8 „föredrag“, hållna af de afgående eleverna, dock icke längre än 10 á 15 minuter långa; der emellan några pianonummer och deklamation.

Det gick raskt undan, trots det långa programmet och den förlamande värmen. Vid ordförandens vink uppstod en gosse eller flicka, trädde fram till estradens midt, bugade sig djupt för publiken och började sitt andragande. Allas röster voro uppöfvade och hördes fullkomligt väl öfver allt i rummet. Flickornas voro något gälla, såsom amerikanskornas röster i allmänhet äro, i motsats till engelskornas mjuka och välljudande organ. De unga talarena och talarinnorna voro naturligtvis mer eller mindre lyckade, såväl med hänseende till sitt yttre uppträdande, som till talets form och innehåll. Några voro röda i ansigtet, plumsade ned i en otymplig bock eller nigning, och rabblade upp sitt föredrag med god fart. Andra förde sig med behaglig, blygsam frihet och talade otvunget. En del af gossarna imiterade synbarligen någon älsklingstalare i kongressen eller på folkmöten. De bugade sig afmätt, stodo med handen innanför västuppslaget, lekte med en ros i knapphålet och talade fritt, med hakan något i vädret.

De olika könens tycken kommo äfven i dagen vid valet af ämnen. Gossarnas föredrag hade vanligtvis titlar, ungefär så lydande: „George Washingtons

religiösa åsigter", „Är Amerika ett fritt land?", „Republikanism eller Demokrati?", „Om tullfrihet" o. s. v.

Flickorna hade valt i mera literär eller ock moralfilosofisk riktning, såsom t. ex. „Thackerays lif", „Longfellow såsom prosaist", „Hvilken plats bör tillkomma qvinnan i samhället?", „Ett godt samvete", „Straffets förhållande till brottet" etc.

Öfverhufvud var det föga skilnad mellan deras föredrag. Möjligen skulle en sträng granskare funnit gossarnas torrare, men grundligare, flickornas bättre framsagda, men icke nog genomförda. Dock hade detta knapt kunnat gälla som regel.

Musiknumrorna voro högst medelmåttiga, men några af talen förträffliga för så unga personer. Då man dessutom betänker, att dessa skolor, med det mått af bildning de bibringa sina elever, stå kostnadsfritt öppna för hög och låg, att de äro *folkskolor* i ordets hela betydelse, så kan man afundas Amerika. En så stor förtrogenhet med modersmålet och sitt lands literatur, historia och sociala förhållanden, som dessa barnsliga talare lade i dagen, måste naturligtvis hos dem grundlägga ett fruktbärande intresse för samma ämnen.

Flera af de afgående eleverna hade erhållit skolans, stadens, staten Indianas eller af enskilda gifna pris. Dessa hade på programmet en stjerna framför sina namn. Alla uppträdande fingo opartiska och välvilliga applåder; en af flickorna dock temligen oförtjent en blomsterkorg för sin musiknummer. Festen började och afslutades med bön.

Vi hade besökt flera liknande skolfester i andra stater och funnit att de alla gingo i samma stil. En elementarskola i Chicago, der eleverna nästan uteslutande voro barn ur arbetande klassen, skilde sig icke i väsentlig grad från öfriga skolor dem vi besökt, hvarken beträffande elevernas uppförande och sätt, eller halten af deras prestationer. Der utdelades bland annat en mängd pris, bland dem tre för de bästa afhandlingarna om fosterlandskärleken, skänkta af det rika tidningsbolaget „The Chicago Daily News.“ Det var förvånande att höra hur ledigt dessa ämnen, skrifna af 12—14 åringar, voro hopsatta, och hvilken insigt i fäderneslandets historia de visade.

Icke långt från Indianapolis låg det lilla Irvington University. Detta är egentligen ett kollege och eger icke heller såsom sådant något stort anseende. Det var ett typiskt, landtligt, amerikanskt kollege i Vestern, med ett litet internat och en stor skara externer. Huset var nytt och låg under gamla skuggrika träd. Der ute spatserade qvinliga och manliga studenter i grupper, en del läsande öfver sina tal, andra pratande och fläktande sig med solfjädrarna.

En „lady-professor“, klädd i hvitt musslin med violett skärp, mottog oss och visade oss med stor vänlighet omkring, hvarefter hon förde oss till festsalen. Hon hade studerat i Europa och vägrade leende att mottaga den professorstitel vår följeslagarinna, i enlighet med bruket i Amerika, gaf henne liksom öfriga lärare vid kolleget. — Vi yankees ha

en dålig vana — erkände hon med älskvärd uppriktighet — att gifva hvarandra titlar, dem vi icke förtjena. I Europa skulle jag endast vara magister eller lektor.

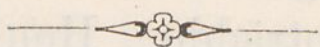
Hela kolleget, lärarena, studenterna, inredningen och de festliga anordningarna voro enkla och landtliga, liksom den publik som infunnit sig. På estraden sutto offren, 19 manliga och ungefär hälften så många qvinliga studenter, uppsträckta i sina bästa kläder. Flickorna med blommor i håret, herrarna med blommor i knapphålet.

Högtidligheterna försiggingo i samma ordning som i skolorna. Enda skilnaden var, att föredragens innehåll var mera mognadt. Allt för åldriga voro dock icke heller dessa unga talare; tvärtom buro de flesta ton-årens omisskänneliga märke: kantiga fasoner och skrofliga, opålitliga röster. Endast en af de qvinliga studenterna uppträdde. Hon talade om „Psykologin i Dickens' romaner“ och föredraget vittnade fördelaktigt om den unga studentens literära studier. Af herrarna talade en mängd och flera hade valt svårsmälta ämnen, hvilka de framstälde med ungdomligt pedanteri.

Festen räckte i tre timmar, med en enda kort paus mellan föredragen. Här, liksom i skolorna, försiggick allt i sedvanlig festordning. Ordföranden inledde och afslutade högtidligheten med bön och tal, en af studenterna tackade ordföranden. Detta iakttages noga i England och Amerika, till och med på religiösa bibelmöten för barn, då en fullvuxen upp-

manar de små åhörarena att genom handklappning och „cheering“ (motsvarande vårt hurrande) tillkännagifva ordföranden sin tacksamhet. Likaså iakttages den strängaste parlamentariska ordning i de minsta läseklubbar, barn- och syföreningar. För främlingen kan detta stundom förefalla löjligt, men man förstår betydelsen af denna tidiga träning i organisation, då man ser hvilka storverk den åstadkommer i de båda anglosaxiska länderna.

Staden Indianapolis är stadd i rask utveckling. Den skryter bland annat med en konstförening af tre års ålder, som redan inköpt flera dyrbara taflor, samt en konstflitförening, der vackra mattor, draperier och skärmar funnos utstälda. Staden är förmögen och idel nutid, trots dess om indianer påminnande namn.

ETT VALMÖTE I CHICAGO.

Ånghästen, spänd för Pullmans eleganta sofkupévagnar, sprang tjutande genom den forna prärin, numera bebygd och befolkad. Då man lemnar bakom sig Indiana med dess bördiga enformighet, och inkommer i grannstaten Illinois, väntar man förgäfves en förändring i naturen. Samma böljande, gula prärigräs, samma klungor af små grå och hvita trähus med gröna fönsterluckor. Det är först då man närmar sig Chicago, som förändringen kommer. Men den kommer plötsligt. Ett ögonblick, och sjön Michigan ligger i förtjusande, majestätiskt morgonlugn utbredd strax nedanför den bank, der lokomotivet frustar fram.

Lika plötslig är äfven öfvergången från grässlättens sömniga, heta luft, hvilken tyckes föda indolens, till det intensivt rastlösa gatlif, och den af friska sjövindar genomväfda atmosfer, i hvilka jättebarnet Chicago frodas och utvecklar sig. Chicago är blomman af den amerikanska civilisationen. Chicago är typen för det oroliga, snabbt förbirusande, koncentrerade och på samma gång flyktiga amerikanska nutidslifvet.

I dag var det förökadt med omkring en qvart million menniskor, upphetsadt, uppeggadt, färglagdt med processioner, kransar och flaggor. Det demokratiska partiet hade för några veckor sedan haft sitt förberedande valmöte i S:t Louis, hvarest de under jubel återvalt Cleveland till sin presidentkandidat. Det republikanska partiet hade nu sitt möte i Chicago, der delegationer från alla stater voro församlade. Då de uppstälda kandidaterna icke voro färre än tio stycken, och åsigterna ytterst delade, väntade man sig en stormig vecka.

I förbigående må här påpekas att dessa ord, så som kändt är, i Amerika ha en helt annan, trängre, så att säga partibetydelse, än den vanliga. Republikanerna hålla på Unionens enhet och den af de olika staterna valda gemensamma styrelsens makt. Demokraterna fordra mera sjelfstyrelse för de olika staterna; de vilja således förstora dessas privilegier på Unionens bekostnad. Af denna meningsskiljaktighet uppstod t. ex. brödrakriget mellan de Norra och Södra staterna 1861. Republikanerna (Norden) ville afskaffa slafveriet och påstodo, att Unionens lagstiftande församling hade makt att påbjuda de enskilda staterna att upphöra dermed. Demokraterna (Södern) förnekade Unionen denna rättighet — och kriget förklarades. Redan då Republiken 1776 proklamerades, förefunnos dessa partier, ehuru de tidtals varit mindre utpräglade. För närvarande är det egentligen tullfrågan, som är brännpunkten i deras olikheter. Republikanerna äro protektionister och demokraterna frihandlare.

Så heter det i det officiela programmet — men i sjelfva verket är det icke så farligt med olikheterna mellan de båda partierna. De äro ofta nog endast ett vackert namn för den gamla fiendskapen mellan norden och södern.

Redan den första vandringen genom hufvudgatorna i Chicago denna Julidag 1888, gaf en präktig anblick. Öfver allt guirlander, standar och porträtt af de fyra förnämsta rivalerna: Walter Gresham, John Sherman, Benjamin Harrison och William Alger. En väldig butik, hvars egare förmodligen var en Indianaman, hade fylt sina fönster med porträtt i öfvernaturlig storlek af de två Indiana-kandidaterna Gresham och Harrison. Derunder stodo följande rader:

„We could be happy with either,
Were the other dear charmer away.“

Anlända till hotellet Sherman House, funno vi det upptaget, fyldt, packadt med delegerade och resande till mötet. På hvar annan dörr fann man stora plakat med påskrift: Maryland-Delegationen, Louisiana-Delegationen etc. Tittade man in, skymtade man diverse par herr-ben, beqvämt upplagda på bordet, medan deras egare lågo tillbakalutade i den älskade gungstolen, njutande af en liten fristund med tobakstuggning och skjortärmar. Den stora republikens söner äro i regeln mirakel af hygglighet då damer äro närvarande, men så snart de äro för sig sjelfva, blir det punkt och ny rad. Derom vittna t. ex. de omsorgsfullt på hvart steg utstälda spottlådorna samt de ljusbruna — fläckar, som det oaktadt misspryda de gentila marmorgolfven i Förenta Staternas

offentliga byggnader, från guvernörens enskilda sanctuarium, ned till den lägsta skrifvares lilla arbetshåla.

Sherman House hade den tvifvelaktiga äran att hysa de mindre betydande partierna, nemligen de södra staternas delegationer — (södern är, såsom ofvan antyddes, till största delen demokratisk, ej republikansk) — prohibitionister (nykterister) och qvinnosaksvänner. I Pacific Hotel regerade Gresham-partiet, ledda af Robert Ingersoll, som understöddes af sin hurtiga, glada fru och två täcka döttrar med deras farliga qvinliga, d. ä. hemliga inflytande. De öfriga hade hvar sitt hotell.

I qvinnornas högqvarter herskade en treflig brådska. Damer gingo ut och in, artiklar lästes och kommenterades, bref, petitioner och uppmaningar till konventionens verkställande komité förbereddes. Allt med denna vänliga, muntra och skenbart likgiltiga jemnhet, som karaktäriserar de amerikanska qvinnornas verksamhet. Les honneurs gjordes af miss Susan B. Anthony, inom hvars gråa hufvud finnes den ledande tanken i Förenta Staternas qvinnosaksarbete, samt mrs Wallace, en liten vacker fru med svarta, melankoliska ögon och ett ansigte, som påminte om fransyskornas.

Ändtligen rustade vi oss att gå på jagt efter biljetter till mötet. Lättare sagdt än gjordt. Alla ingångar bevakades af poliser med Argusögon och olycksbådande bestämd artighet. De flesta af damerna hade biljetter, köpta på förhand, men några hade anländt senare och för dem återstod intet annat, än att

betala tolf á tjugofem doll. till biljettagenterna eller genom smicker och fala ord beveka dem som makten hade. Naturligtvis försöktes det senare, ty så länge qvinnorna ej ha rösträtt, måste man tillåta dem att vara falska. Likväl utan framgång. Slutligen banade sig en tjock, blond herre med hvit väst af ofantliga dimensioner en väg fram till oss.

— Åh, der kommer Bob, — pustade miss Anthony. — Nu är det ingen fara. Han skall släppa oss in.

Bob var ingen annan än Robert Ingersoll. Han hade under armen en täck ung flicka och nickade, telegraferade och ropade på långt håll i trängseln till oss.

— Mycket glad att se er, miss Anthony. Hur går det med edra planer? Jojojo, jag gör hvad jag kan för er. Jaså, ni ha ej biljetter? Vi skola se till, vi skola se till.

Framkommen till oss, presenterade han sina döttrar.

— Goddag, Bob! hur står det till? — sade miss Anthony. — Jag är mycket glad att se era döttrar.

Flickorna bugade sig småleende.

— Barn — sade fadern —, veta ni ej att ni tala med Susan B.?

— Åh, är det „aunt Susan“ — utbrusto flickorna, ty miss Anthony är de ungas stora gunstling, antingen de sett henne eller icke.

Man utbytte några ord om den politiska ställningen för dagen. Den stora fritänkaren — vältalaren — skriftställaren led svårligen af hettan och torkade sig oupphörligt i det osköna, men djerfva och karaktäristiska ansigtet.

— Hur skönt och svalt ni måste ha i Finland!

— sade han. — Jag måste flytta öfver dit. Det är så eländigt här, alltihop. Hela mensklIgheten är ett enda misstag. Bäst att börja från början. Gå tillbaka till svansen och kokosnötterna.

Han blinkade finurligt, kyste till afsked sin fru, som undertiden anländt, sina döttrar och två, tre deras unga väninnor — en vana, som han aldrig uraktlåter — och försäkrade: — miss Anthony, ni skall komma in, det lofvar jag. Ni vet att jag är vän af qvinnosaken, miss Anthony. Sade ni, att ni borde ha säte och stämma i mötet? Jojo, naturligtvis borde ni det. Det är en skam, att ni ej har det. Men som sagdt, hela mensklgheten är ett misstag, ett dumt, ynkligt misstag.

Han blängde skrattande på oss och försvann. Strax derpå kom en herre med rödt marskalksband och eskorterade oss in.

En ocean af böljande menskohufvuden, solfjädrar och näsdukar var det första intryck vi fingo. 8,000 personer voro samlade i detta jätterum, en blifvande, tillsvidare endast provisoriskt slutförd teaterbyggnad. I midten befann sig en blomsterprydd talare-platform med mötets ordförande, mr Estee från Kalifornien. Omkring honom rader af bord med reporters, mellan hvilka kilade telegraf- och tryckeripojkar. De olika staternas fanor och vapen dekorerade salen; dessutom hade de flesta åhörarena medfört små „union-flaggor“, med hvilka de viftade vid minsta anledning.

Mötet öppnades, såsom alla amerikanska möten, med bön. Då sången „Närmare, min Gud, till dig“

afsjöngs, yttrade min granne medlidsamt, visande på de af politisk passion hetsade ansigtena omkring oss: — stackare, de behöfva i sanning denna sång. Måtte de komma Honom närmare!

De förberedande talen för de olika kandidaterna hade hållits de tre föregående dagarna. Nu begynte uppropet af de olika staterna och deras valresultat. Sekreteraren, en herre med stentorsstämma, skrek fram namnet på staten samt dess antal röster. Ordföranden i statens delegation skrek svaret angående antalet röster hvarje kandidat fått. Men denna samling af 8,000 var icke lätt att leda.

Hon jäste och pöste af partilidelse. Så snart en kandidat nämdes, frustade hurraropen ut. Ordförandens klubba dånade i bordet gång efter annan. Gång efter annan hördes han barskt kommendera tystnad. Stundom ropades från de olika delegationerna, som hade sin plats nere på parterren: — ordförande, rensa gallerierna! Skicka ut dem! Vi höra ingenting så länge bullret fortfar. — Dessa uppmaningar besvarades från läktaren med ropen: — kasta ut honom! Hurra för Blaine! — Ty Blaine var första dagen galleriernas gunstling. När Kalifornien visade sig hafva gifvit alla sina 16 röster åt honom, uppstod ett skrän, som varade i fulla 6 minuter. Efter stränga förmaningar och hotelser att blifva utvisade, lugnade sig massorna småningom. Men om någon delegerad var oförsigtig nog att skrika ut ett namn med utmanande tydlighet, vips! brast dammen och skränet begynte åter.

— Heejjj! Hi-i-i-ih! Hurrah för Blaine! Hurra för Kalifornien! Huhhu — uuh! Hi-i-i-i-i — hväste och tjöt man omkring oss. Män och qvinnor, äfven barn, buro medaljer och rosetter i rödt, blått eller violett med de olika kandidaternas porträtt. Fanor svängdes, näsdukar och solfjädrar viftades.

— Se der, — sade miss Anthony, — hur vi skapa presidenten af Förenta Staterna!

Två gånger genomgingos valresultaten. Förgäfves. Ingen kandidat hade den föreskrifna majoriteten, 500 röster (af cirka 800). Varm och hungrig återvände hvar och en hem; delegationerna för att sins emellan ha kompromissmöten och söka nå enighet. I hotellets hiss vände sig miss Anthony till en ung fjunig delegerad, en färgad man från Södern, och frågade: — hvem tror ni att ni komma att välja?

— Blaine, utan allt tvifvel, — svarade ynglingen med öfverlägsenhet. — Blaine är folkets man och Blaine skall också bli folkets val.

Det var ett besynnerligt ögonblick att se denna sant öfverlägsna, snillrika, fint bildade qvinna i bredd med den okunniga, vräkiga negern. Den förra utan rösträtt, den senare med vigtighet bröstande sig öfver sin rätt. Amerika gifver på hvarje steg dylika lexor. Här, der luften är fri och hvarje man bär inom sig möjligheten af en presidentur, synes det en galenskap att tvinga qvinnorna till politisk och social stumhet.

Qvällens möte kunde ej heller åstadkomma ett resultat. Sherman stod högst, dernäst Harrison och Gresham. De öfriga, med undantag af Alger, hade

stannat nere i en liten minoritet. I stället hade guvernör Mac Gilney och Abraham Lincoln j:r, en son till presidenten, begynt komma upp. såsom möjliga kandidater om hvilka alla partier kunde enas. De flesta åhörare hade annotationsböcker, i hvilka de antecknade valresultaten. Åter skrän och hurrarop, trängsel, hetta. När intet resultat kunde nås, började publiken ropa på sina gunstlingar, guvernör Foraker och „Bob." Uttröttad frågade ordföranden slutligen: — hvad önskar mötet?

— Ingersoll! — tjöto massorna.

Och Ingersoll kom. Stor och massiv höjde han sig öfver mängden, massiv och klassiskt lugn var i början hans vältalighet, hvilken som len olja flöt öfver de uppeggade sinnena. Men han sjelf var för mycket och för personligt intresserad af valutgången. Han begick en oförsigtighet. Sedan han skildrat den närvarande politiska ställningen, skildrade han den man, som vore mäktig att öfvertaga ledningen af den samma. Derpå gjorde han en uttrycksfull paus, sträckte ut armen, såg uppåt gallerierna och frågade pathetiskt:

— Hvem är denna man?

— Gres-ham! — skränade läktarena.

Och nu förbi med allt sundt förnuft. I fulla 11 minuter försökte Ingersoll att återfå ordet. Omöjligt. Han hade genom sin egen oförsigtighet förlorat det och kunde ej mer återvinna det. Blek af vrede, med hopbitna tänder satte han sig ned. De vanliga medlen att bringa publiken till tystnad försöktes, men

utan framgång för mer än några minuter. Mötet upplöstes så småningom.

Lördagen, den femte mötesdagen, kom, men båda sessionerna voro fruktlösa. Partierna stångades, men intet bräckte hornen och striden kunde fortsättas.

Söndagen förgick under utvärtes stillhet, men invärtes brinnande lidelser. Privata kompromissmöten höllos mellan ledarena.

Ändtligen kom måndagen. De flesta voro otåliga att få fara hem och trötta att bråka. Första uppropet visade dock samma resultat som på lördagen, endast att Gresham blifvit omöjlig genom Ingersolls tal och att Alger i stället kommit längre upp.

Strax efter första uppropet reste sig ledaren för Allison-partiet, som på lördagen vunnit betydligt, och tillkännagaf, att han hade order att draga sin kandidat ur täflan. Vänliga och ihållande tjut från publiken visade dess tacksamhet för detta bidrag till en hastigare lösning. Och nu blef spänningen intensiv. Hvem skulle det bli? Alger, som alla kunde förena sig om, blott de ville? Sherman, som onekligen hade varit den rätta mannen, men var omöjlig i en del stater sedan ett gammalt skattegräl? Harrison, den populära, godmodiga presbyterianen, sonson till presidenten af samma namn?

Vid andra uppropet steg Alger, Sherman sjönk och Harrison vann. Vid tredje uppropet lemnades Alger efter, Sherman sjönk ytterligare och Harrison kom upp.

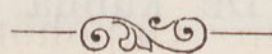
Nu blef publiken så lättretlig och otålig, att den blef en formlig tyrann. Oupphörligt hördes ropen: —

tyst derborta! Af med hatten! o. s. v. Strax före fjerde uppropen begärde några stater betänketid.

— Nej! — skreko gallerierna.

Fem minuter skänktes till de tveksamma och så började fjerde uppropet. Strax i början visade det sig att vågskålen begynt sjunka för Harrison. Kalifornien och Maine hade hittills troget hållit sig till Blaine, ehuru han endast fått stänkröster i andra stater. De gåfvo nu alla sina röster åt Harrison. New-York och Indiana hade hittills varit oresonliga vid alla kompromissmöten. Nu stodo de för Harrison. Pensylvanien med sina 72 röster deserterade från Sherman och gick öfver till Harrison. Sedan begynte de små staterna och territorierna med 2 och 4 röster troppa öfver till Harrison, och publiken tjöt sitt gillande för hvarje ny öfvergång. Ändtligen kl. 2 var uppropet slutfördt och Harrisons seger vunnen. Som en man reste sig publiken. Segervinnarens porträtt svängdes öfver platformen, fanor, standar med hans afbild, solfjädrar, näsdukar och hattar kommo i ursinnig rörelse. Huset var ett stormande haf af ovationer. Samma publik, som tre dagar förut jäst upp af förtjusning vid minsta häntydan på Blaine, skriade nu i hänryckning öfver Harrison. Flera talare blomstersmyckade hans förtjenster och folkets visa val. Ett regn af telegram kring hela landet förkunnade utgången. Kanonskott dånade. Processioner tågade kring gatorna.

Förenta Staternas republikanska presidentkandidat var född.

„DEN KRISTNA VETENSKAPEN."

(The Christian Science.)

Det har blifvit sagdt i ett tidigare kapitel, att den obundna religiösa friheten i Amerika framkallat ett talrikt antal olika religionsformer. Ehuru främlingen med aktning iakttager det lefvande intresse amerikanaren egnar trosspörsmål, kan han icke tillsluta ögonen för skuggsidan af den amerikanska tankefriheten: folkets passion derför gör dem ofta mera benägna att antaga någonting nytt och opröfvadt, än att fasthålla vid och ytterligare utveckla en redan bepröfvad sanning.

Det samma kan tillämpas på vetenskapliga frågor, och det torde icke vara öfverdrift, om man säger att amerikanarena äro mera fallna för att hastigt och lustigt uppställa en hypotes såsom ett axiom, än att under forskningar dväljas vid vetenskapens tysta härdar. Af denna orsak flyga vetenskapliga halfsanningar omkring som glimrande eldflugor, lockande många med sig och tillegnande sig en aktning och ett förtroende, hvilket de strängt taget icke alltid förtjena. De kunna vara bra såsom län-

kar i mensklighetens utveckling, men den höga plats hvartill de uppsvingat sig, äro de icke värda.

En dylik halfsanning i vetenskaplig skrud är den s. k. *„kristna vetenskapen“*, hvilken inom kort tid fått en fabelaktigt stor utbredning i Amerika. Då den är någonting särdeles i sitt slag och redan utöfvar ett mäktigt inflytande i vidsträckta kretsar, skola vi här gifva en kort skildring af den samma. Vi göra det på detta ställe, emedan Chicago är ett af „den kristna vetenskapens“ högqvarter och emedan det var der vi inledde bekantskapen med dess anhängare.

Det tillgick sålunda, att vi en qväll beklagade oss öfver trötthet och illamående. Till vår öfverraskning sågo vi att dessa hvardagliga ord väckte en viss förlägenhet inom den älskvärda familj der vi vistades, liksom hade de varit flata öfver att vi kunde bekänna något så förnedrande. Då vi senare undrade deröfver, fingo vi till svar att familjen tillhörde „den kristna vetenskapens“ anhängare.

— Men hvad har det att göra med vårt illamående?

— Jo, den kristna vetenskapen lärer att *sjukdomarna äro en del af synden* och sålunda böra beherskas af oss.

Denna definition är dock ofullkomlig, ty den gifver oss endast en sida af den kristna vetenskapen. I enlighet med hvad vi kunnat inhemta, dels ur skriftliga källor, dels under umgänge med „christian scientister“, såsom anhängarena kalla

sig, ter sig en kontur af denna lära på följande sätt: *)

Med den kristna vetenskapen bör förstås Kristi vetenskap eller den kunskap Kristus hade. Den innehåller sanningar så gamla, att de varit innerst gömda i hvarje själ så länge menskligheten funnits till. Den är icke en upptäckt, gjord i våra dagar, utan ett uppväckande till lif en af de sanningar hvilka Kristus lärde, och hvilka den kristna vetenskapen blott utvecklat och förklarat i enlighet med menskighetens nuvarande ståndpunkt och betraktelsesätt. Då man vill studera „the Christian Science“, måste man lägga åsido alla sina förra principer och åsigter. Man bör lemna alla lärda vetenskapliga och kyrkliga principer, Darwin och evolutionsteorin, Herbert Spencer och hans samhällslära, Buddhaism, högkyrka, socialism, humanism. Man måste öfverlemna sig helt åt den kristna vetenskapen, och icke medföra en motvillig ande. Senare kan man återvända till sina förra åsigter och skärskåda dem i ljuset af sitt nya vetande. „The Christian Science“ lär hvar och en sina enkla principer, så enkla, att de utgöra rudimenterna af allt vetande, blott med det vilkor att man helt och fullt, utan antagonism, lyssnar till dem.

Gud är det absoluta varandet. Den lärde säger att Gud är en princip, den olärde att Gud är en

---

*) Science and health, with Key to the Scriptures, by Mrs M. B. Eddy. — Primitive Mind-Cure, by W. T. Evans. — Christian Science Healing, by Frances Lord.

person. Begge uttrycken innehålla sanning, ty Gud är Urprincipen, Urkällan till allt varande. Gud är således varandet och hvar och en af varandets tallösa former utgör en del af det hela. Gud är. Antingen finnes Han icke till eller är han hela Universum, ty Universum är antingen allt eller intet. Antingen är Gud allt eller är Han intet. Vi föredraga att säga det Han är Allt. Vi påstå oss icke kunna *bevisa* det‘ men vi *tro* att Han är Allt. Han är Urkällan, ur hvilken allting födes. Han måste således äfven vara det absolut Goda, som gifver lif och uppehåller allting. Han är en ande, emedan han osynlig verkar i allt och alla. Alltså: Gud är Allt, Gud är God, Gud är Ande. Således är allt godt, allt är ande. Allt som icke är ande existerar icke, och bör behandlas derefter. Allt som icke är godt, existerar icke och bör behandlas derefter. Det vi kalla ondt skulle finnas till, om Gud icke vore allt, om Han ej vore god. Det onda har ingen makt öfver oss, emedan det icke är. Materien har ingen makt öfver oss, emedan den icke är. (Några säga: emedan det är ingen verklighet i det onda och i materien.) Gud är god och Gud är allt, Gud är ande. Alltså är allt ande och allt är godt. Ingen materie, intet ondt finnes. Synd är villfarelse = orätta vägar att söka tillfredsställelse. Sorg är att tro, att det existerar en makt jemte Gud. Sjukdom är tro på att Materien kan känna och att Anden kan fara vilse och lida. Död är att tro på materien. Om vi skulle tro att våra kroppar endast vore skuggor och att anden är allt, skulle vi hvarken lida, eller dö

genom den process vi nu kalla död. Förändringen skulle komma, men på annat sätt. Synd, sorg och död ha uppkommit af tro på materien och på det onda. Det finnes endast en Universal-ande, och den är god. Men i hvarje skild del af alltet finnes ett individuelt lif. Hvarje själ är en skild tanke af Gud. Likväl ligger vår högsta lycka i att vi så mycket som möjligt känna vår enhet med Alltet = Gud, och vår högsta olycka i att vi känna oss skilda från Honom. Vi äro en del af Alltet. Alltet är godt, Alltet är Ande. Alltså äro vi Ande, vi äro goda.

Orsaken till att menniskorna äro syndiga, sorgsna, sjuka, att de dö, ligger i deras tro att det onda finnes och deras fruktan derför. Den kristna vetenskapen lär dem att de, om de vilja uppnå tillfredsställelse och bli lyckliga, måste bekämpa denna fruktan samt hur de skola bekämpa den. Menniskorna tro sig icke hafva makt öfver det onda, och detta framkallar deras fruktan. Den kristna vetenskapen lär dem: 1) att föremålet för deras fruktan är en chimère och 2) att de hafva makt att förjaga denna fruktan. Hvilken är denna makt?

Det goda är en tyst princip och måste åkallas för att kunna verka. Om vi åkalla det goda, frammana vi det. Vi skapa det icke, vi blott anropa det att visa sig och att verka. Hvad alla menniskor innerst önska ernå är 1) kroppslig helsa, 2) sinnesfrid, 3) kännedom om sanningen. Allt detta kunna vi ernå, blott vi tillåta det goda = Gud, att verka i oss. Det goda kan verka endast genom att vi åkalla det och

gifva det tillfälle att visa sin makt. Ordet, det tänkta eller talade, är det medel hvarigenom vi åkalla det goda. Den kristna vetenskapen lär oss två sätt hvarigenom vi kunna göra detta, eller två formler, en negativ och en affirmativ, hvarigenom vi kunna framkalla det goda. Den negativa formeln lyder: „Det onda är icke. Materien är icke. De hafva ingen makt öfver mig.“ Den affirmativa lyder: „Gud är allt, Gud är god och Gud är ande. Allt är godt, allt är ande. Gud är kärleken, lifvet, varandet, kraften, kunskapen, förståndet, det allestädes närvarande. Jag är en idé af Gud, en särskild tanke af det All-goda. I det goda lefver jag, röres och har min tillvaro. I likhet med Gud och det goda är jag Ande, har kraft, helighet, visdom. Jag lyder under Guds lagar, hvilka gifva mig kärlek och vishet, så att jag vet hvad jag bör göra och är lycklig i medvetandet att jag gör det. Jag är fri från all fruktan för villfarelse och dess konseqvenser, hvilka äro sjukdom och död. Jag är ande. Anden är fri från fruktan. Gud verkar genom mig så att jag vill det goda och vet hvad jag bör göra.“

Kristi mission var att demokratisera sanningen, d. ä. utbreda den bland så många som möjligt. Hans lära var för alla, både lärda och olärda. Likaså är den kristna vetenskapen för alla. Ingen finnes som ej har lärdom nog att omfatta den. Ty hvar och en, som icke är idiot, kan tillegna sig de välsignelsebringande sanningarna att Gud är God, Gud är Allt, Gud är Ande, allt är godt, allt är ande, alltså finnes intet ondt och ingen materie.

Den som vill begagna sig af den kristna vetenskapens lära, bör begynna att uppfostra sig sjelf med de båda formlerna (the denials and the affirmations.) Den negativa bör begagnas af dem, mot hvilka lifvet ler, som hafva framgång, som bli bedömda utöfver sitt värde, som äro hårda, intoleranta, bigotta, hypokriter, gudsförnekare. Den affirmativa bör begagnas af dem som äro tviflande, svaga, blödhjertade, tyngda af ansvar, i tvetydiga eller underordnade belägenheter, ädelmodiga och oberäknande, blyga och förskräckta, utan framgång i lifvet, barn och unga. Då man vill begagna sig af någondera af dessa formler, bör man helst börja om qvällen då man lagt sig och allt är stilla, aldrig då man har hufvudet fullt af andra tankar eller är skildt upprörd, trött eller bedröfvad. Man bör icke uppröra eller anstränga sig, endast förhålla sig lugn och naturlig. Man bör försöka att icke tänka på någonting för några minuter, man skall tömma sitt inre. Sedan upprepar man långsamt de båda formlerna, antingen högt eller i tankarna. Ingen kan lära detta af andra, utan måste försöka att lära sig sjelf. Småningom kan man uppfostra sin tanke till den grad, att man midt i ett folkvimmel kan isolera sig och upprepa formlerna. Man bör blott icke bråka med sig sjelf, utan försöka att vara lugn. Man upprepar några gånger den negativa formeln och blir då vanligtvis lugnare stämd.

Formlerna gälla för all villfarelse i form af sjukdom och sorg, man kan blott tillägga hvad man behöfver för skilda fall. Om man t. ex. har snufva och

hosta, säger man till sig sjelf: *) jag förnekar att någonting fattas mig. Jag är icke rädd. Att sitta i drag har icke makt att framkalla snufva. Mitt hufvud är icke tungt, mina ögon svida icke, min näsa är icke röd, jag känner mig icke olustig eller retlig. Mitt hufvud värker icke, ingen har förtretat mig, mina arbeten ha icke blifvit försummade, jag hinner mycket väl uträtta hvad jag har att göra. Min snufva är icke smittosam, jag är icke rädd att min familj får den efter mig. Jag förnekar att jag mottog smitta af någon. Intet har makt att förkyla mig och gifva mig snufva. Den finnes icke. Materien är icke. Allt är ande. Jag är en del af Alltet = ande. Jag är lugn och lycklig. Jag är en del af det All-goda. Jag hvilar i det All-goda = Gud. Allt godt kommer till mig från Honom. Mig vederfares intet ondt."

Håll sedan dessa tankar i ditt minne, låt dem ofta under dagens lopp flyta in i din själ, men pina dig icke med att ständigt knipa fast i dem.

Är du i nöd och fattigdom, så tillägg följande: „Gud är mitt lif. Det finnes intet annat lif. Gud är icke fattig. Jag kan icke bli fattig. Gud är mitt förstånd. Jag kan se klart och tydligt i det som rör mig. Gud är min visdom och min vilja: jag vet hvad jag bör göra, jag vill göra det, och endast det. Gud är kärleken och min väg är fröjdefull. Jag förnekar att någon af mig begången handling kan ha dragit fattigdom öfver mig. Ingen af våra handlin-

*) Christian Science Healing, by Frances Lord.

gar har en dylik makt. Vi lyda alla under en enda lag, och det är det All-godas lag.

Under dagens lopp skall du ständigt och allestädes bära med dig tanken att Gud är god, Gud är allt, Gud är ande. Allt är godt, allt är ande. Allt som icke är ande, som icke är godt, är icke. Du är en del af alltet, du är ande. Otaliga gånger om dagen bör du bära ett tyst „nej, det är icke sant“, på dina läppar, redo att inom dig förneka tillvaron af synd och sjukdom.

Antag t. ex. att en mor berättar för dig en lång historia om lillans sjukdom, som uppkom af att mjölkbudet misstog sig och aflemnade en kanna med en annan kos mjölk, i stället för den rätta. (Du förnekar i tysthet att det fattas lillan något och att en dylik sak, som en annan kos mjölk, har makt att göra henne sjuk.) Modern berättar vidare att lillan var nära döden (du förnekar inom dig att döden har någon makt öfver oss), men att några droppar af husläkarens medicin räddade henne (du förnekar att yttre ting, såsom medicin, har makt öfver oss) o. s. v.

Den kristna vetenskapen har åstadkommit en revolution i många begrepp. Så t. ex. böra „Christian scientister“ aldrig tala om sjukdom, död, sorger, nöd, eldsvådor, olycksfall. Måste de åhöra dem, böra de hela tiden tyst förneka materiens och det ondas makt. Beträffande barnens uppfostran, böra föräldrarna från första timmen af deras lif tillämpa på dem den kristna vetenskapen. Om barnet är sjukt, bör modern hela tiden bära de två formlerna i sin

tanke. Stöter det sig, skall hon säga, antingen högt eller för sig: „Mary, du har icke stött dig. Ingenting har makt att tillfoga dig skada, ty allt är godt och du är en del af det allgoda.“ Redan tidigt kunna barnen blifva till hjelp i hemmet vid sjukdomsfall, små och stora olyckor, ty barnasinnet fattar oändligt lätt den enkla lärdomen: — „intet ondt finnes, ty Gud råder öfver allt och Gud är kärleken.“ När husfadern har hufvudvärk, låt då Johnnie, Mary, Alice och Peter hjelpa dig att bota honom. För dem är det den naturligaste sak i verlden att tänka: „pappa har hufvudvärk, emedan han har glömt att han icke kan hafva någon hufvudvärk, ty Gud är kärleken.“ De skola sitta tysta som möss omkring dig och hjelpa dig att mana fram det goda. Äro barnen olydiga, häftiga, näsvisa, lögnaktiga, förneka att de äro det, att de kunna vara annat än goda, då de äro en del af det All-goda, och du skall finna stor hjelp vid deras handledning. Lär barnen tidigt att bota sig sjelfva och andra för dåligt lynne, fel, illamående, lyten. En liten gosse på tio år botade sin sidokamrat, som hade ovanan att svära, sålunda att han, hvarje gång den andra svor, förnekade det ondas makt att qvarhålla honom i denna ovana. En annan gosse hade en olycklig vana att falla och stöta sig, men botade småningom sig sjelf på ofvan nämda sätt.

Vi kunna äfven direkte bota andra från sjukdom, genom att sitta ned hos dem och antingen högt eller (ännu bättre) för oss sjelfva tilltala dem på ungefär följande sätt: „Kära P., hör mig.“ Håll upp ett ögon-

blick och upprepa sedan detta ett par gånger, mildt, men bestämdt. Fortsätt sedan: „kära P., Gud verkar i mig, så att jag vet och vill det goda. I Gud, vår fader och moder, genom Kristus, som öfvervann villfarelsen, försäkrar jag att jag har makt att säga dig sanningen. (Qvinnor böra helst kallas vid sina dopnamn, män vid tillnamn, emedan de äro mera vana att kallas så.) Kära P., hör mig, ingen fruktan som din nation, dina föräldrar, din omgifning, du sjelf eller jag möjligen kan hysa för synd, sorg, sjukdom och död har någon makt att försätta dig i det tillstånd hvilket du benämner rheumatism (eller annan sjukdom.) Jag förnekar att någonting har makt att skada dig. Du är en del af det All-goda. Du har intet att göra med det onda, ty det är icke. Allt är godt. Du är god. Du kan icke vara sjuk, ty sjukdomen är en del af det onda, alltså: är icke. Du behöfver icke frukta döden. Jag förnekar dess makt öfver dig“, o. s. v.

Men vi behöfva icke alltid vara närvarande för att kunna bota andra. Vi kunna t. ex. om en grannqvinna är sjuk, dag och natt genomgå formlerna för hennes räkning. Vi säga: „Polly Jones, du har icke gjort någonting orätt. Dig vederfares intet ondt. Du lyder under det All-godas lag. Det All-goda är Gud och Gud är kärleken. Du är hvarken sjuk eller i nöd. Du är lycklig och god.“

Vilja vi vaka öfver våra barn som äro skilda från oss, behöfva vi blott öfverenskomma om någon tid på dagen, då de böra i tankarna lyssna till oss.

Vi sätta oss då ned och säga: „Harry, min gosse, du är icke rädd för någonting. Från Gud kommer all styrka. Du är en del af Honom. Du är hvarken ostadig eller lätt ledd. Du är icke envis, osann, lättsinnig. Din helsa är god. Du är god. Du är lycklig. Gud vakar öfver dig och Gud är kärleken. Du är ett med den gudomliga viljan.“ Likaså kunna frånvarande syskon, vänner och slägtingar vaka öfver sina kära, hur långt aflägsna de än må vara. Kunna de icke komma öfverens om någon bestämd tid, så kan det gå för sig ändå. Äro de sjuka, så säg till dem: „den gudomliga delen af dig är det enda verkligt existerande hos dig. Gud är ande, alltså är du ande. Visa dig sådan du är och att du är hel och god. Låt icke sjukdomen få makt öfver dig, ty den är en del af det onda, af materien, och det onda är icke, icke heller materien.“ *)

Kom alltid ihåg att *sjukdom är villfarelse*. Är någon sjuk, så har den dukat under för villfarelse = en del af det onda. Behandla honom eller henne som en okunnig, som icke vet att han är Ande och såsom sådan råder öfver tid och rum. Förneka tyst att han

*) I en del läroböcker förnekas bestämdt att den botande, „läkaren“, får vidröra den sjuka. Vi veta dock från säkert håll, att så sker då „christian scientister“ hela sjuka och lytta. En del taga blott sina patienter i hand, andra sitta med sin nakna rygg mot deras, på det deras viljekraft (genom ryggmärgen och nerverna) må meddela sig åt dem.

är okunnig, frammana hans styrka att tro att han är Ande och uppfyld af gudomlig styrka.

— — — — — — — — — — — —

Detta korta utdrag kan endast gifva ett ofullständigt begrepp om arten och innehållet af „den kristna vetenskapen.“ Den stöder sig på vissa punkter i bibeln, hvilken den öfver hufvud helt och hållet litar till, och hvars gudomliga ursprung den obetingadt proklamerar. Bland dessa ställen är i synnerhet Markus 11: 24. „Allt det I bedjen i edra böner, tron att I fån det, så skall det ske eder.“ m. fl. Likaså upptagas vissa punkter i La—o—ze's, Buddhas, mesmerismens och spiritismens läror. Dessutom åberopas, såsom bevis att den kristna vetenskapen alltid omedvetet beherskat menniskorna, en mängd gamla ordstäf och talesätt, såsom t. ex. „räkna till 20 då du är ond“, (hvilket bevisar att man erkänner vårt herravälde öfver det onda.) „Så snart doktorn kommer, känner jag mig bättre.“ (Bevisar vår makt öfver sjukdom.) „Redan hennes åsyn gör mig godt.“ (Bevisar vår förmåga att inverka tyst på hvarandra) m. m.

Såsom af det sagda framgår, har mystiken beskattats en god del af den kristna vetenskapens anhängare. En af dem skrifver äfven: „för mig har mystiken alltid varit det mest verkliga af allting, den form af religion som alltid funnits till, från den Okände Guden, och till Kristus, den store Mystikern, som uppträdde i menniskoskepnad. Men menniskorna vilja icke erkänna mystiken. Nu för tiden är „den kristna vetenskapen“ hvad mystiken alltid har varit för mensk-

ligheten. Men mystiken har alltid uppfattats af endast några få. Det är sant att stora folkhopar följde Kristus, men det var för brödens och fiskarnas skull. Så skola ock menniskorna nu bli den kristna vetenskapens anhängare, emedan de derigenom skola få bot för sina sjukdomar."

I sjelfva verket torde framgången hos denna nya lära bero derpå, att den berör två ämnen, som alltid utgjort de lockbeten på hvilka menniskorna lättast fastnat, äfven om de varit utkastade af bedragare, sjelfbedragare och okunniga, nemligen religion och sjukdomars botande. Huruvida den med skäl kan kallas vetenskap, inlåta vi oss icke på att bedöma. Dock ljuder det besynnerligt, enligt vanliga begrepp om vetenskapliga studier, då man hör om numera ansedda „läkare" och „lärare" i den kristna vetenskapen, hvilka på en tid af *6 veckor — 3 månader* inhemtat hela sin kunskap, så att de efter denna tid kunnat bli utgifvare af ansedda tidskrifter i „The Christian Science."

Flera kifvas ännu om äran att ha återinfört „Kristi kunskap bland menniskorna." Majoriteten torde dock gruppera sig kring mrs Mary Eddy, som äfven anses bland de bästa lärarena. Hennes oformligt höga priser (200—300 doll. för 6—12 lektioner) uppväcker dock missnöje, liksom hennes hätska angrepp mot olika tänkande och fullkomliga ringaktning för historiska förhållanden framkallar tänkande personers misstro.

Det förefaller nästan omöjligt att diskutera frågan med „Christian scientisterna" sjelfva. De äro så upptagna af att tyst förneka allt det mot deras lära

stridande, som man uttalar, att de icke hinna eller vilja högt motsäga oss eller framkomma med skäl och bevis. Dessutom är det svårt att bekämpa en motståndare, som oupphörligt säger: „jag bevisar icke, jag tror.“ Den medlidsamma undfallenhet hvarmed de behandla en illamående eller trött person förefaller utanför stående mera retsam, än en öppen beskyllning för pjunk. Likaså den misstrogna, frånvarande min hvarmed de lyssna till den, som råkar omtala en olyckshändelse eller en sjukdom. Äro de sjelfva sjuka, förneka de det ihärdigt. Vi beklagade en fru, hvars ögon voro eldröda och uppsvullna af inflammation. „Åh, de äro icke alls svullna“, försäkrade hon småleende, „hvarken röda eller sjuka. Jag är fullkomligt frisk.“ Ehuru tårar oupphörligt droppade ned i hennes famn, till följd af den smärta den skarpa sommardagern förorsakade hennes ögon, fortfor hon att ihärdigt förneka att henne fattades något. Vi träffade äfven en tandläkare, som blifvit christian scientist och numera botade förmedels „den kristna vetenskapen.“ Han haltade illa, men då vi anmärkte derom, förnekade hans vänner ifrigt att han hade något lyte.

Det finnes i deras ansigten ett egendomligt uttryck gemensamt för dem alla, såsom af tillbaka trängd smärta. Detta är koncentreradt i blicken, som vanligen är mild och god, men med en botten af stilla sorg. Många neka att tro på dödens makt öfver „christian scientister“, — emedan — säga de, — vår vetenskap är så ny ännu och ingen af oss har ännu

uppnått hög ålder eller dött. — „Jag ämnar lefva i flere hundra år“, sade en af dem, en gammal fru, lugnt. „Hur kan jag dö, då jag är ande och anden är evig? Förändringen kommer till mig på annat sätt.“

Christian Scientister finnas inom alla trosbekännelser, eller åtminstone inom många. De flesta vi sågo voro dock unitarianer och qväkare. Ehuru den nya läran är uppblandad med mycken humbug och för oss motbjudande mystik, har den dock verkat godt i *en* krets: de inbilladt sjuka, nervösa och hysteriska, hvilkas älsklingsgöra varit omhuldande af egna krämpor. För dem har the Christian Science verkat som ett jernförband på ett snedt träd, ty enligt denna få de ju icke *tänka* på sina plågor, utan behandla sig såsom friska. Har den uträttat detta, så är dess mission icke förgäfves, och utom dess kan det ju ej förnekas, att icke den innehåller en del sanning, dels i ny, dels i gammal drägt. Dess förnämsta misstag tro vi är dess absoluta förnekande af det onda, samt dess förnekande af att den med *viljekraft* botar sjukdomar. För vår del ha vi ej kunnat finna annat, än att det är menniskans *kraft att vilja* som är „den kristna vetenskapens“ hörnsten.

Emellertid innehåller det gamla barnkammar talesättet „mamma skall blåsa på ditt sjuka finger“ en god portion af den kristna vetenskapen, och — hvem vet — det vore kanske skäl att försöka den i litet vidsträcktare betydelse. Så mycket Christian scientister kunna vi alla vara.

GENOM KLIPPIGA BERGEN.

Den 5 Juli på eftermiddagen ångade vi från Chicago vesterut till Kalifornien. Det var ett s. k. turist-tåg med 130 passagerare ombord: Chicagos lärare- och lärarinneförenings medlemmar på väg till pedagogmötet i San Fransisco. Mest ungt, lefnadsgladt folk, som med otålig längtan motsågo en 14 dagars tur genom Klippiga Bergen, öfver prärierna ned till Stilla hafvets kust.

Sedan man slutat vifta åt vänner och bekanta, begynte man rusta om med matkorgar och nattsäckar. Man disponerade två och två öfver en liten kupé med två soffor, hvilka kunde förvandlas till två sängplatser — en uppe och en nere, — en gardin att nedfälla, när man ville vara osynlig för de öfriga, ett fönster, två madrasser och 1/18 af en negeruppassare. Ty vi voro aderton i kupén och Sam skulle passa upp oss alla, för hvilket han på förhand grinande uppbar 1 dollar af hvarje person.

Fruntimren aftogo strax sina bättre hattar och klädningar, herrarna sina bonjourer och knallar och en hvar kröp i dammkappa och kilmössa af lätt tyg. De värsta fienderna på resan skulle bli hvarken buff-

lar, gråbjörnar eller indianer, utan hettan och dammet på vesterns slätter, „the plains“, såsom de kallas.

Vi voro i präristaten Illinois. Grönt, idel grönt, — ekdungar vid glittrande sjöar, oöfverskådliga vinfält och majsåkrar. Deremellan milslånga sträckor bevuxna med det smidigt vajande prärigräset. Chicago är präriernas barn, dess blomma och drottning. Det ligger på alla håll omgifvet af dem och i stadens utkanter smyger prärigräset fram mellan jernvägsskenor och på mindre trafikerade gator. Chicago är ett indianskt ord och betyder „duger till intet“ (good for nothing.) På en del dialekter betyder det äfven „gå din väg.“ Platsen var nemligen fordom ringaktad af indianerna för dess fattigdom på villebråd. Nu begynner den alltmer bli handels-centrum, icke blott för sin egen bördiga stat, men för hela Förenta Staterna.

Efter en sval eftermiddagsresa kom en het, qvaf natt och efter den en två timmars rast i Kansas City, vid den mäktiga Missouri floden. En kabelspårvagn förde oss uppför en, som det tycktes, lodrät klippa till staden, som liknar alla andra större städer i vestern. Damm, nybyggnader, vackra villor med teppich-blomsterbäddar, en businessdel med grå trähus, spårvagnar, präktiga kyrkor, skolhus, rådhus och teatrar. Boston, Philadelphia och öfriga städer i östern göra intryck af att vara färdigbygda. De likna prydliga fruar, alltid redo att se gäster, om de än ibland mottaga dem skalande äplen, med ett sidenförkläde för sig. Vesterns städer åter äro rustande, uppskör-

tade husmödrar, som gå på med utarbete och kerning och bara ha tid att torka af en stol och bjuda den främmande sitta ned.

Man har öfver ett dygns oafbruten jernvägsfärd från Chicago, innan den egentliga vilda prärin vidtager. Ungefär 12 timmars väg från Kansas City glesna åkrarna, träden, husen, och tåget rusar in i gräsöknen.

En egen, genomträngande lukt af hö, damm och boskap möter en. Deri blandar sig en vällukt, liksom af torkade kryddörter. Öfver det ofantliga gräshafvet med sina mjuka, våglika konturer ligger en entonig gråhvit färgton; grått buffelgräs, gulhvitt prärigräs; hvita och spräckliga kohjordar orörliga af hettan; ridande koherdar med djerfva ögon under de nedtryckta, ljusa filthattarna; efter långa afbrott ett ensligt, hvitt prärihus med tillslutna gröna luckor, ett vinfält och en majsåker. Solen lyser blodröd utan strålar, sömnigt, och dock glödande hett från den praktfullt blå himlen. Men ingenting genomtränger det bländande hvita, dallrande ljuset på prärin, ingenting stör den ökenlika stillheten. Alla ljud tyckas studsa tillbaka från detta tysta, mjuka gräshaf, öfver hvilket hvilar en outsäglig, passiv sorgsenhet.

Småningom blir solen mer intensivt röd, derefter genomsprängd med guld. Svaga vindfläktar korsa hvarandra och sluttningarna på gräsbergen färgas djupt brungula. Under bantågets ilande fart synes det röda solklotet rulla mellan kullarna såsom på vågor. Himlen spricker sönder i de nyckfullaste färg-

strålar af orange och blågrönt, blekgult och violett, rosenrödt, hvitgrönt. Solen neddyker, kommer upp igen, en uppfriskande svalka inträder, kohjordarna få lif. Plötsligt försvinner dagens drott, efterlemnande ett eldsken på den vestra horisonten. Nästan ögonblickligen insvepes den vida grässlätten i djup, sval, doftande skymning. Intet kan jemföras med de friska, ljufva vällukter som nu likt smekningar fläkta omkring, och i stjernornas ödsliga sken tjusar oss prärin med en ny skiftning af sin vilda, vemodiga poesi.

I Colorado synas bruna nyanser i det grå. Colorado är sydligt nog för att bestå sig regntid och torr årstid, och den sistnämnda har nyss börjat; allt ser brunt, brändt och förtorkadt ut. I fjerran hänga tunga, mörka moln vid horisonten. Det är vår första anblick af de mäktiga Rocky Mountains. Vi närma oss Nya Mexiko och de hvita prärihusen ha gifvit rum för små grå mexikanska lerhus. Stundom tyckes en flod med smutsgrå vågor vältra sig utför de brända gräskullarna. Det är flockar af bredsvansade, ullrika får, som klättra ned till det friskare betet på slätten. Fortfarande buffelgräs och hojtande, beväpnade herdar på åsnor; folktypen blir vackrare, trasorna mera pittoreska. Molnen ha ljusnat. Vi äro dem snart inpå lifvet och kunna urskilja bergens bruna konturer. Prärin börjar långsamt stiga, — och vi äro vid foten af Klippiga Bergen.

I Raton, en liten bergsstad, fingo vi två timmars middagsrast. Barbenta karlar med vilda, solbrända ansigten och det broderade trasiga bältet fullsatt med

knifvar, utbjödo åsnor till ridter i bergen. Det gick vidare uppåt, dock med mindre hastighet, tills vi nådde tunneln som afskiljer Colorado från Nya Mexiko. På andra sidan denna låg La Junta, beläget 4,000 fot öfver hafsytan. Härifrån skulle den egentliga stigningen vidtaga upp till Las Vegas, 7,000 fot högt (ö. h.) På denna bansträcka plägade förr hända, och händer ännu, många olyckor, både till följd af den starka stigningen och emedan endast ett spår finnes.

Vi kände oss besynnerliga till mods. Banbetjeningen sysslade med allvarlig uppsyn, snabt och omsorgsfullt, med tillrustningarna. Vårt tåg delades i tu och förseddes med två lokomotiv. Två nya konduktörer kommo ombord och en jernvägstjensteman inspekterade vagnarna. Vi passagerare fingo våra förhållningsregler: vi skulle ej få hänga ut genom fönstren, men deremot sitta (icke stå) på vagnarnas platformer.

Nu ropade vår konduktör sitt „all on board" och vi intogo våra platser. Klockan var 2. I långa korkskrufliknande böjningar pustade lokomotivet uppåt, mellan bergspetsar, bevuxna med låga ekbuskar och brunbrändt gräs. Det gick långsamt; vid hvarje spårvexel stannades farten och en gäll signalhvissling ljöd ut i den ödsliga trakten, upprepad af ekot i bergen. På ungefär en versts afstånd flåsade det andra lokomotivet med sitt släp af vagnar, från hvilka viftades helsningar till oss hvarje gång vi kunde se hvarandra. Stundom passerade vi högslätter med lätt, klar luft

och marken täckt af kaktus, hvit vallmo och en vacker taggig växt, kallad „det heliga törnet.“

För det mesta ringlade sig dock banspåret vid sidan af bergspetsarna i oändlighet uppåt. Utsigten var allvarlig, nästan sorgbunden med sin enformiga, afbrottslösa bruna färgton. Klippiga Bergen äro här snarare jättestora kullar, än berg, ty de äro ända till toppen bevuxna med gräs, risväxter och låga buskar. Sällan några kala, nakna klippspetsar. Konturerna äro massiva, runda, mjukt våglika, — prärins kullar förstorade i jätteskala. Och nedanom dessa högtidliga, mörka bergjättar den ödsliga prärin, blånande i fjerran. Endast i solnedgången, då bergen rodna i varm purpur, får landskapet mera lif och färg. Då ser man äfven hemåtridande herdar drifva sina får mot de små lerkojorna, hvilka äro de enda menniskoboningar man ser.

Under vår färd mulnade det plötsligt, åskan begynte mullra och dess dån rullade vredgadt bland bergen. Nedanför våra fötter söndersletos molnen af häftiga vindar och vi väntade hvarje ögonblick utbrottet af ett oväder. Efter en timmes åska, omvexlande med lätta regnbyar, klarnade dock himlen och vårt tåg, som redan gjort halt vid en vexel, kunde fortsätta.

Klockan 9 på qvällen ankommo vi till Las Vegas, en liten helsoort bland bergen, med ett ståtligt „Hotel Phoenix“, heta källor, blågröna cypresser och små lurfviga, mexikanska åsnor. Sjelfva staden af samma namn grundlades i tiden af spanska missio-

närer. Den är liten och öde, med sneda gator och lerhus. I den förfallna katolska kyrkan lågo bleknade pappersbuketter vid foten af den bild, som förestälde den heliga Fransiskus, Mexikos skyddspatron. — Utsigten från Las Vegas är drömskön vid soluppgången. Det majestätiska alplandskapet är förklaradt, det tyckes andas, lefva, skälfva af lycka och skönhet under morgonsolskenets smekningar. Nybyggarens timrande på sitt barkhus, fårens klockor, åsnedrifvarens muntra rop, — alla dessa ljud från lifvet i bergen begynna åter och en obeskriflig morgonfriskhet ligger i luften.

Vårt tåg lemnade här Chicago- Alton- bolagets landamären och inkom på „The Santa Fé Route“ banan. Sistnämnda bolags agent på orten var oss till möte på Hotell Phoenix, der en fin supé serverades, med öfverflöd på franska rätter och amerikanska tal. De frackklädda, artiga negerkyparena, hvilka voro instruerade att icke mottaga drickspenningar, sjöngo till vår ära under måltiden, och hvarje gäst fick medtaga sin fint litograferade matsedel. Vid hotellet finnas flera kuriositetsbodar, der man får köpa björn- och antilophudar, indiansmycken, mattor, ler- och benkärl, mexikanska filigramsarbeten och porsliner. Der förevisas äfven en (som det heter) 300- årig plog och en lika gammal vagn, begagnade af de spanska fäderna. Vagnskorgen är ett urholkadt träd och plogens bill en trädrot.

Efter ett dygns rast och utflygter i Las Vegas förde oss tolf timmars resa under fortfarande lång-

sam stigning till Santa Fé, grundlagd före Columbus antagligen af azteker, och, näst Augustine i Florida, Amerikas äldsta stad.

Denna Nya Mexikos ädelsten är en liten, liten grå stad, uppkrupen som en ruggig kyckling under vingarna af the Rockies. Så långt ögat når berg, endast berg, — de aflägsnaste såsom ritade med blyerts vid horisonten. Inne i staden ett öfverflöd af stockrosor, granatblommor, rosor, damm och getter. På de ostenlagda, trånga gatorna vandra strålögda qvinnor i svarta mantillas, män i broderade hattar, tiggande indianer i bjerta trasor, åsnor lastade med bränsle, frukter och gräs, Texasjägare med besporrade ridstöflar och gudomliga ögon. Inga andra byggnader finnas, än de grå adobe- (ler) husen, hvilka alla äro uppförda i ett slags morisk stil, med en fyrkantig, kringbygd gård i midten. Der leka barn med knifskarpa drag och bruna, mjuka lemmar, hvita killingar och små hårlösa mexikanska hundar bland svin, ankor och getter. På gården fins vanligen en bakugn af ler och bakom huset några persikoträd. I hvarje gathörn hänga kuriositetsbodarnas skyltar, eller arbeta Santa Fés berömda guldsmeder på sina filigramsmycken vid öppet fönster, för att locka köpare.

Efter att ha intagit middag i ett gammalt mexikanskt lerhus, förvandladt till restaurant, begåfvo vi oss till den gamla 300 -åriga kyrkan. Vi gingo genom biskopens trädgård, på tysta gräsbevuxna gångar, under persiko- och aprikosträd, böjda af frukt, förbi långa rader af buskar med stora röda och svarta vin-

bär. Nunneklostret strax invid låg som dödt i den heta, tysta eftermiddagen. I dess kapell bad en orörlig, knäböjande syster med nedslagna ögon. Från konventet hördes omvexlande skalor och munter sång af klingande flickröster. Kyrkans väggar voro fullhängda med gamla fantastiska taflor, silkesväfnader med bilder ur Mexikos historia, och den heliga Fransiskus' bild i alla storlekar och former.

I Santa Fé finnes ett indianqvarter, utom att flockar af „rödskinn" ständigt uppehålla sig i staden för att sälja frukt, väfnader, lerkärl, bergskristaller, malakitstycken och agatstenar. De sitta vanligen på hälarna radade utmed husen, insvepta i filtar, liksom om de fröso. En del äro resligt, vackert folk, karlarna med raka ben, regelbundna ansigten och ne obeskriflig, långsam värdighet i sitt sätt. Qvinnorna små men välbildade, med musikaliska röster och vänliga, ödmjuka åtbörder. Andra äro till vämjelighet osnygga. Alla ha de stelt svart hår, blanka ögon, halsband af snäckor, koraller och malakit samt röda och gula filtar.

Vi köpte svarta lerkrus af en ung indian vid namn Sian Ton (= San Antonio). Han var en kraftfull, vacker karl med eldröda garnbundtar vid hvardera örat och på fötterna ljusgula mockasiner af hjortskinn. Högeligen road, visade han muntert sina båda hvita tandrader under det ömsesidiga teckenspråk som föregick köpet. Äfven en liten rundbent indianska, Fransiska, försedde oss med souvenirer. Hon hade ett slags broderadt lintyg, icke olikt de ryska qvinnornas,

ett huckle på hufvudet och en grant randad kjol under sin filt. Dessa vildars ögon voro vackra och glänsande bruna, men de liknade djurögon, det var omöjligt att få en medveten, menniskolik blick ur dem.

Sedan vi med saknad lemnat Santa Fé, efter att ha rastat der en dag, började vi vid hvarje haltpunkt möta indianer. De som bo närmast Santa Fé äro mest Puni-indianer, hvilka antagas härstamma från de gamla aztekerna och stå på en jemförelsevis hög ståndpunkt. De bo i snygga lerhus, omgifna af majsfält och präktiga fruktträdgårdar. De flesta af dem ha varit kristna i några generationer, emedan det var bland dem de spanska jesuiterna verkade. I sjelfva verket skilja de sig, hvad bildningen beträffar, ej så alltför mycket från den fattigare mexikanska befolkningen. Andra indianer åter tillhöra lägre stående stammar, som äro hedningar, bo i tält och äro djuriskt råa. Dessa plägade komma nedrusande till stationen i flockar om 15—20 personer, män, qvinnor och barn, tiggande, tjutande och rådbråkande engelska eder om de fingo för litet penningar.

De medförde en vidrig lukt af gammalt flott och snusk. Karlarna hade hästlika ansigten; qvinnorna voro skrattande, halfnakna, med tjockt, flottigt svart hår och ljusgröna mockasiner. Mödrarna medhade lindebarn, stundom endast några dagar gamla, sprittnakna, insnörda i den indianska lindan af korgvide med kur, i hvilket barnet liknar en liten lefvande mumie. Många af dessa stackars små voro af halfblod. Om den hvita qvinnan icke respekteras af den

dubbla moralens anhängare, hur mycket mindre då indianskan, s om hvarken skyddas af sed, lag eller egna begrepp om dygd och heder?

Sedan Arizona, Nya Mexiko och Kalifornien kommo under Förenta Staternas styrelse, upphörde katolikernas missionsarbete bland indianerna i dessa stater. I Philadelphia finnes ett stort protestantiskt indianinstitut med dertill hörande farm, hvilket vid vårt besök derstädes tycktes vara i blomstrande skick och fullsatt med elever. Hit komma mest indianer från de norra staterna, hufvudsakligast af Sioux-stammen, som der är den mest mottagliga för bildning. En stor och verksam förening, „the Indian Mission", arbetar också öfver hela landet. Allt detta är emellertid af nyaste datum. Förenta Staterna hafva mycket på sitt samvete gent emot indianerna. Deras handlingssätt mot dem är en outplånlig skamfläck i deras historia, en grymhet, som ej kan borträsonneras med några som helst yrkanden på den starkares rätt. De röda ha blifvit jagade, nedstötta som vilda djur, bedragna och utpressade af penninglystna regeringsombud, utan afseende på om de voro lömska och ljugande eller endast okunniga. Med Helen Hunts, sedermera mrs Jacksons roman „Ramona", der detta på det skarpaste gisslades, uppstod en stark opinion mot regeringen. Många förbättringar vidtogos och numera torde föga finnas att anmärka. Men det var redan för sent, och Amerika får ångra sitt forna handlingssätt, under de beständiga oroligheterna bland dessa vildar, af hvilka man fordrade medborgerlig lydnad under lagen, sedan man fråntagit dem alla

medborgerliga rättigheter. Det är för öfrigt egendomligt att två romaner, skrifna af qvinnor — „Onkel Toms stuga“ och „Ramona“ — ha haft ett ofantligt inflytande, den ena på negrernas, den andra på indianernas ställning. Man brukar äfven skämtande säga i Amerika, att regeringen väntar på en „kinesroman“, för att afgöra kinesfrågans slutliga öde.

Vi besökte en qväll ett indianläger i Arizona. Det var vid nattens inbrott, men öfver allt brunno stockeldarna utanför tälten och barnen sprungo lekande och tjutande mellan dem. Männen hvilade på bara marken, utom några af dem, hvilka rengjorde bössor och skötte hästarna. Qvinnorna bakade bröd, sålunda att de rörde korn- och majsmjöl samt vatten på en flat, något ingröpt sten och sedan nedlade denna i den heta askan. Blandningen gräddades snart och upptogs med knif från stenen, hvarefter en ny deg tillblandades. Brödet var något saltlöst och nedrökt, men annars välsmakande.

Från Santa Fé stego vi långsamt nedåt, lemnande bakom oss de sista utposterna af Klippiga Bergen, hvilka här voro bevuxna med präktiga mastträd. Vi inkommo efter en dagsresa i staten Arizona, hvars rikedom, liksom Kaliforniens, består i dess på ädla stenar och metaller rika berg och en jordmån, som endast behöfver vatten för att bli fruktbar. I sitt naturtillstånd deremot är denna trakt ökenlik. Sand, endast sand eller åtminstone en materie så lik sand, som det ena bäret det andra. Detta är i synnerhet fallet med Mojave (eller Mohave) öknen, genom hvil-

ken vi färdades 2 dygn. Hvart man vände blicken — idel gul sand. Här och der en tofs brändt gräs, mansannitabuskar med röda stammar och plumpa blad, grå kaktus och en palmlik aloë-art.

Hettan var intensiv, termometern visade 40 °C. Icke ens natten medförde svalka. Dammet, det fina hvita ökendammet, inträngde öfver allt i ögon, näsa, mun, under kläderna, under naglarna. Hvarje morgon måste man först aftorka dammet från ögonlocken, innan man kunde uppslå ögonen. Halft vanmäktiga, släpade vi oss ut på rastställena för att leta efter agater i sanden, som här är rik på dem. Ibland stannade tåget för att gifva oss tillfälle att betrakta de afgrunder, hvilka oupphörligt spärra vägen i Mojave. De äro lemningar af forntida erruptioner och marken rundt omkring är svart af lava. Dessa ofantliga afgrunder, som utan förberedelse öppna sig midt i den gula ökensanden, likna svarta djefvulsgap. De äro en egendomlighet för Arizona och Kalifornien samt förekomma ymnigt i Sierra Nevada. Vi uppnådde denna bergskedja efter 2 dygns färd från Santa Fé. Stigningen begynte åter långsamt och korkskruflikt, men denna gång utmed hisnande brådjup. Hjertat värkte af förskräckelse under de tvära vändningarna vid randen af mörka afgrunder, till hvilkas botten ögat ej nådde. Med törstiga, spruckna läppar gapade jorden girigt efter oss. Det föreföll, som om det blott behöfts en liten oförsigtighet af en passagerare, för att tåget skulle förlora jemvigten och nedstörta krossadt i djupet. Men man vänjer sig vid allting,

och äfven vi kunde slutligen gå till hvila, ehuru vi visste att vår väg fortfarande skulle gå utmed dessa hemska djup, bland bergstoppar af 11—14,000 fots höjd (ö. h.).

Hvilken öfverraskning att om morgonen vakna i en grön oas, ofvanpå ökensanden och hettan. Vi voro i Riverside, ett litet paradis på Sierra Nevadas vestra sluttning. Det är en enda trädgård af dadel- och solfjäderspalmer, vingårdar och orangelunder. Här sågo vi för första gången den vackra, blågröna eukalyptos, Kaliforniens lifträd, importeradt från Australien, och det skira, luftiga „pepparträdet“, så kalladt emedan dess frukt liknar pepparbuskens bär.

Stadens fullmäktiga voro oss till mötes och förde oss i vagnar att bese staden. Under hvalf af magnolior och blommande aloë skymtade hänförande utsigter öfver Sierra Nevada. All denna herlighet är skapad ur den ökenlika jordmånen på 12 år. Likt alla Kaliforniens städer eger Riverside en präktig vattenledning och med hvarje bit jord följer rättigheten till ett visst qvantum vatten. All växtlighet frambringas här på konstgjord väg genom irrigation. Vi sågo i några orangeträdgårdar, hvilka som bäst vattnades, hur vattnet rann i små metodiskt ledda rännilar mellan träden. *Utan* vatten är jorden här fullkomligt värdelös. *Med* vatten betalas en liten orangelund med tusentals dollars. För absolutister är Riverside en söt lukt, ty vinberedning är här förbjuden och drufvorna säljas endast som färska eller torkas till krukrussin.

Vi voro nu i Kalifornien, guldets och orangernas land. Dess natur är på engång så enformig och karakteristisk, att man snart får ett totalintryck af den.

Små brådskande, blomstrande städer, lefvande på fruktodling, bebygda med hvita och ljusgrå trähus — sten nyttjas ej här till följd af jordbäfningarna — med ett bredt bälte af vinfält, fruktträdgårdar och ängar, besådda med „alfalfa" gräs. Inga naturliga gräsmattor finnas i Kalifornien. Deremellan gul sand, mansannita, aloë och kaktus, en blå himmel och blånande bergskedjor vid horisonten. Det är enformigt, men en enformighet som icke tröttar, ty bergens skönhet är alltid ny, alltid omvexlande och Kaliforniens blå himmel glömmer ingen, som engång sett den.

Vi foro förbi öfvergifna guldvaskerier, hvilka till det yttre liknade ullspinnerier hemma i Finland. Ingenting intressant, ingenting märkvärdigt. Guldgräfvarena ha dragit sig inåt landet och man ser dem aldrig vid de allmänna stråtvägarna.

I San Bernardino nödgade de gästfria invånarena tåget att stanna för 10 minuter, under hvilken tid herrar och damer med stora korgar på armen gingo genom kupéerna, och utdelade frukter och blommor. I Passadena, en annan liten stad, inbjöd man oss för en hel dag med middag, musik, tal och utfärder. Det stora väntrummet på stationen var förvandladt till en bufett. Der stodo långa bord med limonad, aprikoser och psreikor, så stora, gula och doftande, som man aldrig kan få annorstädes än i Kalifornien. Detta rum var öppet hela dagen och ingen vakt fans

der inne. Öfver dörren stod: „Förfriskningar för våra kära gäster, Chicago lärareförening.“ I Passadena besågo vi äfven en strutsfarm, hvars egare blifvit rik på att uppföda strutsar och sälja deras fjädrar.

Sista natten ombord var så het, att ingen af oss kunde sofva, hur uttröttade vi än voro. Termometern visade 44 1/2 °C. Det var stilla, naturen tycktes död af hetta i den instängda San Joaquin dalen. På morgonen vid soluppgången blåste en svag vind, men sedan baddade solen åter med fördubbladt raseri. Det var en svår penitens att under dylika omständigheter skrifva i cirka 129 födelsedags- och minnesböcker. Den amerikanska ungdomen har nemligen liksom alla andra länders ungdom rabies, då det gäller sådana.

Likväl underkastade man sig det gerna till tack för god grannsämja. Denna hade varit af angenämaste slag. I början rådde en viss förbehållsamhet, men snart nedbröts denna af hettan, den ständiga sammanvaron och de gemensamma äfventyren och intressena.

De flesta hade egna matkorgar, hvilka de försedde med friska förråd i städerna, och ett trefligt familjelif rådde derför i vagnarna. Bredvid mig bodde två Chicagoflickor, som hade egen tépanna och hvarje morgon kokade té öfver en spritlampa. Några ordentliga gamla fruntimmer fråssade i sina middagstillredelser, de diskade och stökade omkring med förkläde och uppvikta ärmar; de hade med sig kastruller, burkar med stekt fisk och fågel och bjödo i tur sina

grannar på té. En ifrig byteshandel idkades. För skorpor, ost och konserver tillbytte man sig citroner, kakor och marmelad. Midt emot mig residerade en tysk språklärare. När hans smör och té blefvo slut, öfverantvardade han resten af sitt förråd åt Chicago-flickorna och „inackorderade“ sig hos dem. Jag hörde dem sedan om qvällarna rådslå, om de skulle koka té eller kaffe.

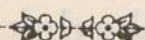
I allmänhet rådde snygghet och ordning på tåget. En stor cistern i hvarje vagn påfyldes oupphörligt med isvatten. Enda olägenheten var, att ingen dörr eller gardin fans framför den enda tvättställningen, och vanligtvis stod en kö af 17 handduksbeväpnade, längtande medmenniskor och beskådade hur man tvådde sina öron.

Om morgnarna gick Sam flinande omkring och bäddade sängarna. Alla medhade eget sänglinne och täcken, och flickorna brukade banna Sam, då han ibland, håglös vorden af hettan, kastade lakan och allt i hop i vild oordning under softlocket. Inga förebråelser beto dock på honom. Sam gjorde igen som han tyckte nästa morgon. I ett par vagnar voro uppassarena elever på högsta klasserna i en gosskola, hvilka sålunda skaftade sig fri resa till mötet.

Vid hvarje rast spriddes alla åt olika håll för att, då tåget åter sattes i gång, jemföra inköp och omtala sina äfventyr. Om Söndagarna läste flickorna ordentligt i Bibeln, sjöngo psalmer och förhörde hvarandra i dagens söndagsskolelexa på de timmar då de annars skulle varit i kyrkan och söndagsskolan. Om

söndagsqvällen trängde sig vanligen alla aderton i ett par tre kupéer och sjöngo Sankeyssånger till kl. 10 och 11. Ibland kommo passagerarena från de andra vagnarna till oss och vi gingo till dem. En del åkte i sofkupéer, en del i turistvagnar. Den mest otvungna jemlikhet, vänlighet och hjelpsamhet rådde mellan alla, ehuru sällskapet bestod både af universitets professorer, skolinspektorer, föreståndare och föreståndarinnor, samt små timlärare, tarfliga lärare och lärarinnor af alla slag.

Det var med uppriktig saknad vi tryckte hvarandras händer till afsked, då tåget rullade in i San Fransiscos banhall och vår resa genom Klippiga Bergen var slut.

ETT LÄRAREMÖTE I SAN FRANSISCO.

— Kalifornien är verldens förmak, och San Fransisco är dess bågfönster, — sade en af våra artiga värdar i verkställande komitén, som var utsänd att välkomna oss vid stationen.

Ehuru det var den torra årstiden, var man frestad att instämma i detta yttrande. „Den gyllene portens stad“ (the City of the Golden Gate) är helt enkelt förtjusande. Öfver allt blommor, blommor utan tal. Öfver allt blodröda fuchsior, graciös murgrön och trånande kaprifolium, skarlakansröda pelargonier till tre alnars höjd, banana-, solfjäders- och dadelpalmer med praktfulla blad.

De lägre liggande delarna af staden äro delvis bygda på skepp, dels försedda med en pålad grund. Husen, med undantag af de rikt och stilfullt bygda stadsdelarna, kunna väl icke berömma sig af sitt yttre. Men de äro i stället pittoreska, ofta lutande och grå, med stenmuren öfvervuxen af slingerväxter med lysande blommor. Och man förlåter hvad som helst för de utsigter, som öppna sig öfver allt. San Fransisco är idel backe upp och backe ned, der

kabelspårvagnar glida med rastlös brådska. Från hvarje höjd skådar ögat tjust öfver Gyllene Porten, hvars vågor än glänsa med hvita kammar, än ligga tröga, i vattrad blå morgonklädning, och blinka mot solen. Stundom, när solrök eller dimma mjuknar bergens konturer, visar sig det alpland, som omsluter staden, i sin bästa dager. Då är San Fransisco drömskönt, hvilande vid Sierra Nevadas bröst.

På andra sidan den bergkam, som skiljer San Fransisco bugten från hafvet, ligger Golden Gate Park, troligen den vackraste i hela verlden. Stilla hafvet på den ena, och Sierra Nevada på den andra sidan omgifva den och växtligheten är sydländskt yppig.

Det synes nästan löjligt, att förena tanken på Kalifornien, Bret Hartes Kalifornien, dess guldgräfvare och kineser, med pedagogik och pedagoger. Men San Fransisco har numera ingenting af mexikansk indolens. Det anglosaxiska elementet är det förherskande, och der detta inkommer, der bygger det kyrkor och skolor, organiserar, arbetar och gifver allting en prägel af brådska och affärer. Så mycket mer var detta fallet den 17—20 Juli 1888, vid Förenta Staternas Pedagogiska Förenings årsmöte, hvilket detta år hölls i San Fransisco. De olika staterna gnabbas hvarje år om äran att få hysa dessa möten, och det var första gången de norra och östra staterna värdigades gifva den yttersta Vestern denna gunst.

Kalifornien, och San Fransisco i synnerhet, hade gjort allt hvad göras kan för att hedra detta förtroende. 21 skilda komitéer handhade anordningarna,

hvilka voro ypperliga. Jernvägs-, ångbåts- och hotellbolag erbjödo stor prisnedsättning för mötesbesökande. I alla städer i Kalifornien möttes de af stadsfullmäktiga, dam- och läraredeputationer, hvilka bjödo dem på frukost eller middag, togo dem ut att åka eller förde dem på ångbåtsexkursioner. Tal höllos, blommor och frukter utdelades. I San Fransisco kulminerade gästfriheten. Stadens damer gåfvo dagligen kl. 1 fri lunch för lärare och lärarinnor. Hvarje qväll hade stadens och Kaliforniens lärarekår, Kindergarten-, nykterhets- och många andra föreningar sina mottagningar, der de på det älskvärdaste underhöllo hvem som kom. Glace, frukter, kakor och limonad serverades, hvarje besökande fick en skön rosenbukett. En glad, välvillig anda herskade i de blomsterprydda rummen, der unga damer, klädda med kalifornisk elegans och dyrbarhet, gingo omkring och gjorde les honneurs. San Fransisco förenar anglosaxisk organisationsförmåga med söderns öppna, lifliga gästfrihet. Det är också naturligt, att i ett guldland, der penningen förvärfvas lätt, och der minsta myntet i handeln är 5 cent *) (25 penni), en sådan småsak som några tusen dollars för hederns upprätthållande befinnes i sin ordning.

Huru tedde sig den pedagogiska sidan af mötesdagarna? Det egentliga innehållet och hufvudändamålet för alla dessa bisaker?

---

*) I Kalifornien gå inga 1 cent-stycken.

Det bildningsarbete, som för närvarande pågår i Amerika, är så gigantiskt, att det sträcker sig ända ut till fingerspetsarna af kolossen Förenta Staterna. Detta visade sig nogsamt vid mötet i San Fransisco, der man fick ett godt fågelperspektiv deraf, i det skede det för närvarande befinner sig. Utom skolornas utställning, fick man till lifs sex allmänna diskussionsmöten med inalles 24 afhandlingar, samt ungefär lika många speciela diskussionsmöten inom de olika departementen: Kindergarten-, elementar-, secundär-, normal-, universitets-undervisning, disciplin och fysisk uppfostran.

Om vi begynna med de allmänna diskussionsmötena, finna vi dem upptaga följande ämnen: 1) Literaturen i skolkurserna. 2) Elevernas förberedelse till det medborgerliga lifvet. 3) Den stående kritiken af det närvarande skolsystemet. 4) „Praktisk“ uppfostran. 5) Statens förhållande till skolan med hänseende till undervisningsmaterial. 6) Den amerikanska principen om arbete.

Diskussionen i frågan n:r 1 utvisade, hvilken stor vigt man i Amerika fäster vid modersmålet och literaturen i skolan samt hvilken hög tanke man har om dess inflytande på elevens dagliga lif. Meningsutbytet flöt i två skilda strömmar: det ena partiet betonade grundligare undervisning i modersmålet, med speciel hänsyn till idiomers begagnande och memorering af det lästa. Det andra partiet varnade för ensidig petighet, och ville gifva mera tid åt läsning af

skaldeverk. En något blödig, men väl och poetiskt skrifven afhandling af miss Beecher framhöll vigten af ren literär smak för qvinnan, hemmets skaparinna. Alla talare enades om följande hufvudpunkt: gif eleven en sådan literär underbyggnad, att hans intresse väckes för endast sund och god literatur.

Efter detta rent pedagogiska meningsbyte följde en afhandling med den lockande titeln „Skola unga flickor läsa de dagliga tidningarna?“ Ämnet, och ännu mera talaren, doktor Harris från Concord School of Philosophy (Massachusetts), hade fylt salen till trängsel. Huru skulle ej denna fråga intressera i Amerika, de dagliga tidningarnas förlofvade land? Till publikens intensiva förtjusning besvarade talaren frågan med ett obetingadt ja. „Våra flickor“, sade han, „såväl som våra ynglingar, böra inträda i lifvet med kännedom om synden. Den dygd, som med ängsligt uppdragna fållar trippar med slutna ögon förbi sina sjunkna bröder och systrar, är ej mycket värd. I vår tid behöfva vi vaksamma kristna medborgare och medborgarinnor, som veta hvad som är ondt, hvad som är godt, och som icke sky syndaren, men synden. Våra flickor behöfva lära hvad lifvet egentligen är, och den dagliga tidningen är det fönster, från hvilket de trygt kunna studera det.“ (Belåten applåd från referentbordet).

Doktor Harris följdes af professor Powell (Washington), som, i hufvudsak förenande sig med honom, likväl ville påpeka skilnaden mellan de dagliga tid-

ningarna och nödvändigheten af att publiken begynte fordra högre moralisk ståndpunkt för dem. Likaså att faran af retande, osund läsning var lika stor för gossen, som för flickan (ihållande applåd); den skilnad man gjorde häri, var början till den falska principen om en dubbel moral.

Frågan n:r 2 berörde hufvudsakligen skoldisciplinen i alla skeden. Det är två ting som vi tro isynnerhet intressera europeiska besökande i *goda* amerikanska skolor: den förträffliga undervisningen i modersmålet samt det angenäma, gladt frimodiga och förtroendefullt vördnadsfulla förhållande mellan lärare och elev. De vackra åsigter Amerika hyser i denna fråga framträdde i rikt mått under denna diskussion, synnerligast i mr Duncan Brown's från Kansas tal. Matthew Arnold säger i sin bok om Amerika, att den amerikanska konversationen förstöres af begäret att säga qvickheter, och man kunde säga detsamma om talet i fråga. Det var dock i allt öfrigt så formfulländadt, så genomträngdt af kärlek till eleverna, med så djup blick för skolans uppfostrande betydelse, att man förlät de obehöriga qvickheterna. Talaren påyrkade en rättvis, omutlig disciplin, som fordrar obetingad lydnad af eleven, men som å andra sidan icke skyr att gifva eleven upprättelse, om han blifvit straffad orättvist. Han varnade för misstaget att uppfostra barnen utan disciplin eller med en som är det blott till namnet. „I en republik, der hvarje gosse är blifvande konung och hvarje flicka blifvande drottning“ . . . Här afbröt han sig, gjorde en paus och

rättade sig med komisk emphasis: — jag ber om ursäkt, jag glömde att detta tills vidare är endast vår, prohibitionistpartiets *), åsigt (skratt och applåder) — "der, säger jag, måste gossen och flickan mer än annorstädes läras att beherska sig sjelfva, *och detta mål kan endast nås genom disciplin.*

I frågan n:r 4 bemötte professor Cook från Illinois Normal School på ett värdigt, öppet och grundligt sätt anklagelsen, att den offentliga skolan icke lärer moralitet eller odlar den religiösa känslan. „Om man“, — sade han bl. a., — „antager, att majoriteten af våra hem äro goda eller sträfva att blifva det och — hvem af oss vill ej hoppas att så är fallet? — hvarför skola vi då betrakta våra skolor med sådan misströstan? Från våra hem komma ju våra lärare, hvad mer, våra lärarinnor, komma våra skolföreståndare och inspektorer. Flertalet af dem äro besjälade af önskan att göra sitt bästa, att höja skolan och eleverna. Läraren gör skolan, och icke ens våra bittraste motståndare kunna underlåta att erkänna, att vår lärarekår representerar bland det bästa, mest moraliska och upplysta Amerika eger.“

Nästa talare, professor Sheldon från Massachusetts, uttalade öppet, att anklagelsen för religionslöshet och immoralitet kom från katolikerna. (Döfvande applåd). „Då man säger att våra skolor äro omoraliska, menar man att de äro okatolska.“

---

*) I prohibitionisternas program ingår rösträtt för qvinnan.

Flera talare berörde frågan om elevernas förberedelse till det dagliga lifvet, och erkände att skolan der vid lag har försyndat sig. En talare yttrade bl. a., att han skulle vilja gå kring land och rike, sökande den amerikanska gossen, ty han visste ej hvart han tagit vägen. Öfver allt i verkstäder, byråer, embetsrum, fann han tyskar, kanadare, irländare, skandinaver, men få spår af den amerikanska ynglingen, med hvilken han varit skolkamrat. Andra talare påpekade, att orsaken till detta missförhållande låg i den stora makt fackföreningar och gillen ega gent emot individen. Det händer dagligen att egare af tryckerier, skeppsvarf och verkstäder af dessa orsaker äro hindrade att sända sina egna söner i lära i de tryckerier etc. af hvilka de äro egare.

Det mest uppfriskande gnabb mellan staterna Ohio och Massachusetts kryddade meningsutbytet i frågan n:r 5 (statens förhållande till skolan med afseende å undervisningsmaterial). I den senare bekostar staten skolmaterialen, i den förra icke. Den munviga representanten för Ohio förklarade, att invånarena i Massachusetts genom detta system uppfostrats till att låna af andra allt hvad de icke ega, och låna åt andra allt hvad de ega. Staten bekostar för närvarande skolböckerna. Snart skola föräldrarna fordra att den skall underhålla barnens kläder, derefter småsyskonens och slutligen deras egna. Från kläderna är endast ett steg till maten, och Massachusetts skall i framtiden förete bilden af en moderlig styrelse, som föder och underhåller sina undersåtar,

likt en fågelhona sina gapande ungar. Alla talare uttalade sig mot detta system, hvilket de ansågo vara farligt och inkonseqvent i ett fritt samhälle, emedan det hade sitt ursprung från den föråldrade principen om en allt ombesörjande styrelse och lojala, men håglösa undersåtar.

Pedagogerna i Förenta Staterna äro dock långt ifrån ense i denna fråga. Många anse, att den fria skolan är så blott till namnet, om hon icke derjemte förser barnen med skolmaterial. Läroböckerna, af hvilka de flesta kosta en á två doll. eller mer, representera ett kapital, som den medellösa endast med svårighet kan hopbringa. I de flesta stater kämpar man förnärvarande med denna tvistefråga. Skall staten bekosta läroböckerna, så måste han äfven ega rätt att välja dem. Bör han i så fall sluta kontrakt med bokagenter och förläggare? Bör han sjelf utgifva dem? Bör han utlysa allmän täflan vid deras författande? Talarena på mötet syntes frukta, att i alla dessa fall föga utsigt förefans, att de mest kompetenta, facklärarena, blefve hörda. Det bör ihågkommas, att Förenta Staternas skolinspektörer, liksom medlemmarna i skolråd och direktioner icke behöfva vara pedagoger eller ens kända för intresse för och insigt i pedagogiska frågor. De väljas, likt de flesta andra samhällsfunktionärer, direkte af menige man. Vid sidan af utmärkta uppfostrare finner man derför bland dem tjogtals män, hvilka veta mer om affärer, hästar och boskap, än om bristerna och dygderna i nutidens skolsystem. Valen af skolråd äro af politisk betydelse och unga

ärelystna män begagna sig ofta af dessa platser såsom ett trappsteg till högre poster, med mera vidsträckt inflytande. Likt alla andra system har detta sålunda äfven en skuggsida, och den erfarna pedagogen tvekar ej utan skäl att öfverlemna valet af läroböcker till en så beskaffad nämnd. Dessa skolråd utöfva nemligen ett väl suveränt inflytande i sina respektive stater, och „the commissioner of education“ i Washington är till för statistikens skull, icke för någon slags inspektion af landets skolor.

Den sista qvällen upptog som inledning „Fysisk uppfostran enligt Delsartes metod.“ Här är ej platsen för en framställning af detta system, hvilket afser att jemte gymnastiken undervisa eleverna i plastik och mimik. Sju unga flickor, — var det en tillfällighet att de alla voro förtjusande Hebe-typer? — klädda i grekiska draperier, illustrerade det korta föredraget genom att utföra en serie plastiska rörelser på en mystiskt upplyst scen under ljuf musik. Vid åsynen af all den rikedom af qvinliga behag, som här presenterades för en publik af 3,000 personer, måste man mer tänka på ögonens och köttets begärelse, än på den psykologisk-fysiologisk-plastiska princip, som exponerade de unga damerna. Det var en balett, en fin och stämningsfull balett, om man så vill, men också intet mer. För en nordbo synes vår hederliga, hurtiga svenska gymnastik vara en stadigare botten, än Delsarte.

Qvällens hufvudsakliga diskussion upptog ämnet „Den amerikanska åsigten om arbetet“, och dess in-

flytande på skolan. Grundtonen i alla talares yttranden var: uppfostra gossen först och främst till en man, som manligt och med sjelfaktning förrättar sitt arbete. hurudant det än må vara. — Flickan nämnde de knapt. Hon hade undanstökats, som vanligt, med några beskyddande fraser om hemmet och moderskärleken. I vissa fall sitter qvinnofrågan endast i skinnet på de amerikanska männen, hon har ännu icke gått in i kött och blod. —

Kastade man en blick på de olika departementen, så fann man de bästa talarena och det största intresset i Kindergarten- och universitetsafdelningarna. Det är måhända betecknande för det nyaste Amerika. Åtminstone har det förefallit oss, som om den sekundära undervisningen der öfverhufvud icke vore föremål för så liflig uppmärksamhet, som den primära- och kollege-undervisningen. Antingen man är vän eller motståndare till Fröbels metod, måste man erkänna, att Amerikas Kindergartens äro för det mesta i ett blomstrande skick. Visserligen äro de icke alltid fria, men nitiska föreningar bilda nya barnträdgårdar med oförtruten energi, och den dag synes icke aflägsen, då de skola blifva statsskolor. Emedan insigtsfulla män och qvinnor, hvilka studerat systemet, stå i spetsen för dessa föreningar, kontrollera de med stor omsorg lärarinnorna. Det är en ambitionssak för dem att dessa skola upplyfta skolan till högsta möjliga nivå.

Beträffande kollegen och universiteten, är det icke mer än man kan vänta af en republik, der kun-

skap är makt, att finna der dess mest framstående män och en omsorgsfull undervisning. Det är betecknande, att frågan om samuppfostran ej förekom på mötets program. Rör man sig mera bland pedagoger, så finner man att ämnet i princip är slutdiskuteradt. Väl finnes ett stort parti, som håller fast vid separat undervisning. Men hvilka äro de? Folk med aristokratiska tendenser. Liksom skriet om de publika skolornas immoralitet kommer från katolikerna, så kommer anklagelsen mot samskolorna från Amerikas aristokrater, och de äro icke mindre patriciska än gamla verldens, ehuru de icke ha någon vapensköld. Der salongslifvet och klass-skilnaden florerar, der finner man de separata skolorna. Så t. ex. har Kalifornien, der skilnaden mellan rika och fattiga är störst, det minsta antalet samskolor, ehuru de numera sägas vara i stigande. Det samma är fallet med de stora städerna i östern. Skärskådar man saken, skall man lätt inse skälet till detta faktum. Samuppfostran är en fortsättning af naturens sunda lag, som låter gossar och flickor födas i samma familj. Hon utgår från en enkel, oförderfvad, sund källa. Aristokratin, klass-skilnaden, det artificiela lifvet i stora städer är någonting konstgjordt. Det förkonstlade och naturliga gå aldrig i evighet i hop. En pappersblomma bredvid en daggfrisk ros, ett sminkadt ansigte bredvid ett barns äplekinder synas oss vidriga.

I alla städer under 80- á 100,000 invånare har man deremot helt lugnt löst samuppfostrans problem och bråkar icke vidare dermed.

Skolutställningarna pläga vara skolmötenas samvete. De brister diskussionerna dölja, uppenbaras vanligen i expositionen. Utställningen i San Fransisco var god, men icke utmärkt eller mycket rikhaltig. Ett jemförelsevis ringa antal stater från östern voro representerade. Främst stodo Kindergarten-utställningarna från S:t Louis och Kalifornien, egentligen San Fransisco, för sina prydliga, metodiskt utförda arbeten i lera och papp. Det var förvånande att se isynnerhet de förra. Man måste blott hoppas, att Amerika icke skall göra sig skyldig till sådana Kindergarten-blunder, som England, der vi sett klasser af barn på 2—3 år i s. k. Kindergartens sysselsatta med läsning och skrifning! Förträffliga voro äfven de af lärarinnor utarbetade taflorna med rörliga, upphöjda föremål, der olika handtverk framstäldes, t. ex. skomakeriet, begynnande med en oxe, get och får, och slutande med ett par diminutiva skor. Denna afdelning var både grundlig och prydlig.

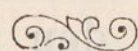
Följde så Massachusetts (Boston) Normal-konstskola, hvars förberedande-, princip- och antikklasser hade utstält präktiga saker. Skolan står under ledning af män, som studerat i L'école des beaux arts, och hela skolsystemet vittnar derom. Det är en god del framom den vanliga konstuppfattningen i Förenta Staterna. Synnerligen förträffliga voro konstmönsterritningarna för tapeter, målade glasfönster m. m., der eleven, utgående från en geometrisk figur, förenat denna med naturföremål, såsom rankor, djurhufvuden, bär- och fruktklasar. Mönsterkompositionerna i New-Yorks

qvinliga konstindustriskola voro äfven präktiga. I de sekundära skolornas utställning utmärkte sig kartor, botaniska och mineralpreparat samt geometrihäften. Isynnerhet de upphöjda, profil- och de s. k. produktkartorna, hvilka sistnämda voro både originela och prydliga. Eleven uppritar först t. ex. Förenta Staterna med alla dess skilda stater och territorier, och betäcker sedan ytan af hvar och en af dem med en produkt, som är dess förnämsta. Majs, timmer, jern, bomull, boskap m. m. voro sinnrikt representerade in natura, förmedels majskorn, spintade stickor, mikroskopiska nubbar m. m., hvilka voro gummade på kartans tyg. Man sade, att denna slags kartritning ofantligt roade eleverna. Af de kaliforniska skolorna funnos utstälda ypperliga och fullständiga samlingar af vattenväxtpreparat samt goda mineralsamlingar. De geometriska häftena voro på få undantag när goda, ja förträffliga, vittnande om den stora vigt man fäster dervid i alla amerikanska skolor. Elevernas kompositioner af geometriska figurer i papp voro äfven anmärkningsvärdt goda. Deremot voro stilprofven temligen tarfliga och de två, tre skolor, som sändt handarbeten, hade gjort bättre i att låta bli. De voro minst sagdt miserabla. Men handarbete och slöjd äro förgätna styfbarn i den stora republikens skolor. Det är först nu man börjat diskutera nyttan af att införa dem i den dagliga skolan. De speciela industri- och slöjdskolorna deremot hade en bra utställning, i synnerhet S:t Louis' slöjdskola för gossar. Der funnos goda och värderika föremål utstälda, begyn-

nande från enkla linealer, till konstnärligt svarfvade bordsfötter, maskinritningar och jernarbeten.

Utställningen i sin helhet förekom underbart liten för ett sådant jätteland som Förenta Staterna. Men afstånden äro så ofantliga och det måste förlåtas, om skolor i Maine och Florida, som behöfva två veckor för en dylik resa, icke hade sändt utställningsföremål.

Det intryck man fick var, som sagdt godt, men icke imponerande. Den amerikanska skolan står tro vi, på en riktig princip, men den behöfver ännu växa och utveckla sig. Amerikas fara i uppfostringssåväl som andra frågor, ligger i dess isolerade läge. Det har icke tillfälle till jemförelse och är utsatt för frestelsen att bli sjelfbelåtet. Det är att hoppas, att dess kunskaps- och frihetsälskande folk med sin rastlösa energi, skall fortfara i sitt bildningsarbete och icke stanna, för att beundra hvad det redan åstadkommit. Det kan icke nekas att det kunde ha skäl till en dylik beundran, då man drager sig till minnes hur nytt landet är och hur mycket gamla Europa det oaktadt har att lära deraf.

VID STILLA HAFVET.

I tidigt morgonsolsken sågo vi det första gången. I ett solsken, som gjorde de blekröda bergen vid San Diego ännu rödare och gaf hvarje hvitskummig bränning en krans af lefvande, glittrande silfver. Hafsjätten låg leende vid våra fötter, så blå som endast Kaliforniens haf och himmel kunna vara. Icke en vattring, icke en rynka på den silkeslena ytan; endast kring klipporna ett brus af de aldrig sofvande bränningarna.

Coronadobugten vid San Diego skär sig djerft in på lifvet af Sierra Nevada *), som försvarar sig mot dess intrång med en rad brunröda klippor, utgörande en naturlig vågbrytare. Inne i bugten är uppfördt ett af dessa med slösande prakt inredda Kaliforniska hotel, omgifna af palmer och en af rosendoft mättad luft. Mot den gula sanden slår beständigt Stilla hafvets majestätiskt lugna jättevåg, som likt en suck höjer dess barm, vore hafvet aldrig så lugnt. Dessa

*) Egentligen heter den klippkedja, som ligger närmast oceanen på den kaliforniska kusten, „the Coast Ranges", men vanligen går den under Sierra Nevadas namn.

stora, glasaktigt klara vågor forssa tungt dånande, med tjockt hvitt skum mot sanden, uppsugande den med törstiga läppar. Hvarje vågslag qvarlemnar snäckor och sjögräs, sjöstjernor, krabbor och perlor.

Staden San Diego ligger uppe bland bergen, hvilka här, liksom på de flesta orter i Kalifornien, äro odlingsbara ända till toppen. Den är helt ny, endast några år gammal; dammet ligger fotstjockt på gatorna, men spårvagnar korsa redan hvarandra nätlikt öfver allt, nya byggnader och orangelunder uppstå som genom ett trollslag. San Diego ligger på gränsen till det gamla Mexiko, men det har ingenting mexikanskt, utom namnet; öfver allt råder äkta amerikansk driftighet och brådska.

Knapt en eng. mil derifrån ligger det gamla San Diego, de spanska munkarnas och missionärernas San Diego, nu mera hopkrympt till en fattig by. Här är endast forntid, endast minnen. Tystnad, glödande solsken, utdöda, halft förfallna lerhus och vissna rosenbuskar på de igenrasade moriska gårdarna. Den gamla kyrkan, också af ler, uppbygd af de första missionärernas hängifna händer, är upplappad och inrättad till Förenta Staternas tullkammare. Endast en liten klunga hus äro bebodda. Der sitta vackra mexikanska qvinnor i slö overksamhet under granatträden. På gården finnas kattor, meloner, höns, smuts och fjädrar, här och der en lysande hop nedfallna blad från granatblommorna.

När man härifrån följer den slingrande klippvägen, som vrider sig i otaliga krökar utmed the

Sierras, kommer man ned i San Diego dalen, äfven kallad The Mission Valley, beryktad för sin bördighet. Den synes redan på långt afstånd i den bedrägligt klara bergsluften. Här finnas de äldsta och bäst bibehållna minnesmärkena från munkarnas tid. 7 mil från staden ligger missionshuset San Diego, nu mera en ruinhop, men med ganska väl bibehållna spår af munkarnas trädgård och deras storartade vattenledning, som sträckte sig milsvidt öfver fälten. Väldiga, af dem planterade dadelpalmer stodo nedanför ruinen, frukttyngda, med knippen af flottigt glänsande bruna dadlar. Bakom dem höjde sig en olivelunds blågrå bladvägg. Nedanför sluttningen låg kaktushäcken, fordom planterad af munkarna till skydd för deras kryddgård och numera urartad till en mer än famnshög, ogenomtränglig skog. De päronlika tjocka bladen voro så stora, att det allra minsta vi efter långt sökande kunde finna, var tre tum långt, — en liten vanskaplig tingest, — alla de öfriga voro armslånga. Bladen hade hvassa syllika taggar af flera tums längd och präktiga brungula blommor med djupa kalkar. Af sjelfva trädgården återstod icke mycket. Vi kunde endast uppfånga en skymt af brokiga geranier genom kaktushäcken.

Biskopen, en artig spanior med tonsur och lång kaftan, bjöd oss in till sig. Han bodde nära ruinerna i ett anspråkslöst hus, skuggadt af en stor bananapalm. Från att ha herskat allsmäktigt i dessa dalar, har det katolska presterskapet nedsjunkit till lydiga undersåtar under Förenta Staternas regering.

Ledsagade af biskopen besågo vi ruinerna. De visade lemningar af ett ganska stort lerhus, utanpå gulrappadt, med en rad pelare på östra sidan. Man visade oss platsen för kapellet, munkarnas refektorium, cellerna och sjukhuset, der fattiga mexikanare och indianer hade vårdats. En igenmurad brunn fans på gården, vid hvars östra mur sågos spåren af ett inmuradt krucifix. Detta hus uppfördes under en tid af stor troshängifvenhet. Nyomvända indianer buro det för kyrkan behöfliga timret på sina axlar hem från den flera mil aflägsna urskogen. Inom dess väggar hade ständigt ljudit hymner och psalmer till den heliga Jungfruns ära, högtidliga dop af vildar hade förrättats och brinnande böner blifvit uppsända mot dessa samma amerikanare, hvilka nu egde marken der det stod. . . . —

Nu voro väggarna öfver allt profanerade af de sedvanliga platta turistinskriptionerna och intet annat än korset på gafveln påminde om husets ursprungliga ändamål. Icke heller fans numera ett spår af de fruktbara majsåkrarna och fälten med gula jättepumpor, på hvilka indianerna plägat arbeta under ledning af en pater. Det enda som fans qvar, var olivelunden och palmerna.

Då Kalifornien öfvergick till Förenta Staterna efter kriget mot Mexiko, reducerades antalet af dess katolska prester, och flera kloster samt s. k. missionshus måste öfvergifvas. Vi känna icke om alla mexikanarenas anklagelser mot den amerikanska regeringens förfarande äro berättigade. Så mycket torde

dock vara sant, att den amerikanska misstron mot katolikerna ofta framkallat orättvisor mot munkarna, hvilka Kalifornien i alla fall är skyldig mycken tacksamhet. De införde oliveträden, palmerna, drufvorna och ett visst, ehuru enkelt och numera odugligt, vattenledningssystem. De omvände till kristendomen hela indianstammar, lärde dem majsodling, läsning och skrifning, de vårdade sjuka och fattiga och utgjorde folkets egentliga förmedlare mellan det och den långt aflägsna spanska regeringen. —

Det var en skarp kontrast mellan de tysta melankoliska minnesmärkena i missionsdalen, och lifvet i San Diego, dit vi återvände på qvällen. Artiga stadsboar förde oss på en utflygt till hafsbandet. Der var musik ombord, eleganta nutidstoiletter och nutidskonversation på det lugnt andande Stilla hafvet.

San Diego är bara nutid. För en tid sedan rådde stor panik i denna del af Kalifornien med anledning af de täta jordskalfven, och menniskorna slumpade bort hustomter och jordlotter. Förskräckelsen lade sig dock snart och det feberaktigt snabba lifvet blomstrade upp på nytt. Man visade oss i San Diego långa gator med stenhus, butiker, advokatkontor och affärslokaler, hvilka uppstått på två år. Här råder en verksamhet, som för andra synes ofattlig. Dessa magra, solbrända kalifornare med lugna, energiska blå ögon, seniga händer och i hvardagslag hopraffsade kläder, hinna med allting. De lefva lifvet i galopp. Det surrar om öronen af dollars och cents, jordlotter, silfvergrufvor, guldmalm och malakit,

orangeträdgårdar, racehästar och vinfält. Skolor och kyrkor uppstå med lika trolsk snabbhet, som orangerna framlockas ur den ökenlika jorden. Öfver allt råder en fryntlig och storartad gästfrihet, visserligen något naivt skrytsam ibland, men alltid med en hufvudingrediens af oskrymtad välvilja. I detta herliga klimat der Stilla hafvets friska vindar göra hettan dräglig, der ingenting synes vara omöjligt för naturen, tyckes menniskan lefva som ett sorglöst barn vid sin moders fulla barm. Det ligger en tjusning häri, som få kunna motstå. Man tycker att allting är så bra, att jorden ändå icke är någon jemmerdal, utan en ganska bra plats, blott man kan ställa för sig. Och den ena sorglösa dagen tyckes testamentera åt oss en annan lika sorglös.

Det ligger nära till hands att antaga, att kalifornarena lefva helt i det närvarande och fullkomligt förgäta alla tankar på ett lif efter detta. Men det är icke fallet. De ha medtagit hit sin races intensiva religiösa intresse och kärlek till tankefrihet. I de minsta, nyaste städer vimlar det af kyrkor, kapeller och församlingshus tillhörande de mest olika trossamfund, hvilka föra samma vakna lif som i de norra staterna. Af den fatalistiskt undergifna trospassivitet, som råder t. ex. bland det finska folket, finnes dock ej ett spår. Kalifornaren tyckes antaga, att Gud satt honom att lefva här i dessa skenbart ofruktbara sandiga dalar, för att gifva honom tillfälle att använda sin uppfinningsförmåga. Och han lyder vinken, arbetar rastlöst, vattnar, planterar och gör i

affärer, är lycklig och belåten och kan ej nog prisa vår Herre, som skapat ett sådant paradis som hans älskade Kalifornien. Passivitet, overksamhet, kan han helt enkelt icke förstå. Derför föraktar han djupt mexikanarena, hvilka egt detta herliga land i århundraden, utan att ha kunnat uppdrifva det till en fjerdedel af det, hvartill han fått det på några år. Mexikanarena åter, i hvilka dessutom krigsminnena sitta som afbrutna pilspetsar, skänka föraktet tillbaka med ränta. I sin sydländska tröghet och sitt spanska högmod anse de dessa „americanos“ för arbetsgiriga penningejudar.

Denna tysta strid mellan två racer, hvilka till det yttre äro förenade, utgör för främlingen en af Kaliforniens intressantaste egendomligheter. Det är å andra sidan vemodigt, att se med hvilken hastighet det århundraden gamla spanska inflytandet dukar under. Det är en af historiens många tragedier. Ännu håller det sig uppe med seg envishet. Det händer, att barn af mexikanska föräldrar hårdnackadt vägra att tala annat än spanska i skolorna, hvilkas undervisningsspråk blef engelska, då landet införlifvades med Förenta Staterna. — — När Kalifornien blir helt anglosaxiskt, skall det mista det vemodigt pittoreska skimmer, som en döende nation nu förlänar det.

I solnedgången från bergen vid San Diego sågo vi ännu en gång den gamla missionsdalen. Den var fyld af solrök i skärt och rosa. Florslika, ljusröda dimmor jagade hvarandra och genom dem syntes de

grå oliveträden och palmernas stora, otympliga grupper. Det allra underbaraste var de omgifvande bergen, hvilkas sluttningar voro än djupt blå, än svartvioletta. Långt i fjerran sågs en smal, mjölkhvit strimma af hafvet.

Följande qväll anlände vi till Los Angelos, en gammal stad, som dock numera är fullständigt modern. Den kallas „trädgårdsstaden“ och den omgifvande nejden är i sanning en enda frukt-trädgård. Dessa jernvägsresor utmed Stilla hafvet äro en af Kaliforniens egendomligheter. Man kan sålunda färdas en vecka, kanske mer, dels i urskog med skyhöga cypresser och cedrar, öfver små brusande „creeks“, (bergsströmmar), vid randen af brådjup, — dels hela dagar i nejder, der fikon-, aprikos-, orange-, citron-, olive- och persikoträd springa förbi kupéfönstret i ändlösa rader. Man ser bara frukt och luften är en enda söt, varm vällukt. I dessa trakter odlas äfven mangos, stora gula frukter med mjukt saftigt kött. Européer måste dock vänja sig vid dem en tid, innan de finna dem smakliga. Pumpor och meloner odlas i ofantlig mängd. Sluttningarna på Sierra Nevada äro stundom besådda med dem så högt upp, att man får åka ett par timmar innan man når fältet. Det är en präktig syn att se en skörd på en dylik åker. De jättestora frukterna rulla utför branterna såsom klot af guld. Nedanför stå karlar med säckar, färdiga att mottaga dem. Ett ordspråk säger: — i Kalifornien är en mans lif ej värdt mycket, han kan bli ihjälslagen af en pumpa. —

Vi sågo på Kaliforniens årliga landtbruks-utställning en pumpa, som vägde 130 skålp. Hon var stor som ett vagnshjul och af brandgul färg. Äfven tomater odlas mycket och saknas knapt vid en enda måltid, ty kalifornaren påstår, att de hålla hans mage i skick. Tomaterna här äro bjerttröda, och ovanligt saftiga samt väga ofta flera skålpund.

I Los Angelos voro blomsterträdgårdarna praktfulla. Röda och hvita oleandrar af en och två famnars höjd, hvita klängrosor, hvilka stundom täckte taken af envåningshus, jättealoër, hvilkas svärdslika blad sköto strålformigt upp, höga som hus, och i deras midt den starkt doftande hvita blomklasen. Det var ett vildt slöseri af naturen, som om hon icke kunnat vara nog frikostig efter att ha knipit in på de torra sandslätterna.

Los Angelos är en inlands-stad, men icke långt derifrån ligger Santa Monica, en liten stilla badort, uppkallad efter kyrkofadern Augustini moder och berömd för sitt vackra läge. Den hade en vid bugt, blå och solbelyst; nedanför de chokoladbruna, tvära klipporna kom jättevågen rullande, mild och lugn, kantad med flisor af söndrigt hvitt skum. Som ett brokigt perlband lyste i solen barnskarorna, hvilka lekte vid stranden eller sprungo ut i vattnet för att bada.

Santa Cruz, några timmars väg norrut från Santa Monica, är ryktbar för sin af hafvet sönderskurna kust. Oceanen vräker här med sådant raseri mot de af en mjuk, rödaktig stenart bildade klipporna,

att den genombrutit i dem en rad af naturliga hvalfbågar, genom hvilka man vid ebbtid ser det blå hafvet och dess hvita fräsande bränningar. Sjelfva badorten ligger på andra sidan af staden. Det är en flera mil lång, öppen strand, der man rider och åker med ponyhästar och små lätta vagnar på den våta sanden, ser hafvet i månsken och flyr under lek och skratt undan vågorna. Öfver allt i Amerika bada herrar och damer tillsammans. Vi sågo dock ingenstädes vid Stilla hafvet ett spår af någon anstötlig flirtation, lika litet som af koketta simdrägter hos damerna. De flesta hade mörkblå flanellsblus, knäbyxor och strumpor samt små gula vaxduksmössor. Allt försiggick på det mest okonstladt muntra och naturliga sätt. Deremot torde Newport, den fashionabla badorten nära New-York vid Atlantens kust, icke vara alldeles fri från den atmosfer, som råder vid t. ex. de moderna franska badorterna.

Staden Santa Cruz är obetydlig, men berömd för sin rikedom på frukter. En gästvänlig fru tog oss i sin trädgård och vi fingo der med egna ögon och munnar bekräfta sanningen af detta rykte. Vi fingo sjelfva plocka de raraste fjuniga persikor, sammetslena gula aprikoser och björnbär, stora som duktiga fingerborgar, hvilka växte på famnshöga buskar. Vår vänliga värdinna uppmanade oss ständigt att taga för oss med den kaliforniska frasen: „det är er gerna unnadt.“ — Hon var en duktig, solbränd fru, som sjelf körde sina parhästar och regerade öfver en barnskara af fyra flickor och två gossar. I sin krage

bar hon en guldbrosche, stor som en knytnäfve. På den var afbildad Rebecka vid brunnen, omgifven af några besynnerliga figurer. Vi fingo senare veta att detta var „Rebecka-ordens", en qvinlig frimurareordens, kännetecken.

Den mest beryktade och fashionabla badorten vid Stilla hafvet är Monterey, kalladt „Vesterns Newport." Det har ett grant hotell med hundratals rum, öfver hela Amerika beryktade middagar, en trädgård i fransk stil, konstgjorda sjöar, stamrosor till manshöjd och väldiga palmer. Eliten af San Fransiscos rika verld rör sig här i parisertoiletter och lifvet är fabelaktigt dyrt. Vid vår ankomst vimlade det af folk på de röda sandgångarna i trädgården och parken. Kineser i brokiga drägter sprutade gräsmattorna, frackklädda kypare trippade af och an, ponies, åsnor och hästar leddes fram eller fördes bort.

Det var besynnerligt att se detta moderna, luxuriösa lif några stenkast från det gamla missionshuset El Carmelo, med sin lilla öfvervuxna kyrkogård och en tyst, svartklädd prest i bön framför altaret.

Icke långt derifrån bevittnade vi en storm på Stilla hafvet från Montereys berömda, 17 eng. mil långa körväg längs kusten. Medan vågorna tjöto nedanför oss, i skymningen liknande rasande hvita odjur, sprungo de snabba mustangs (mexikanska hästar) med ilande galopp längs bergvägen, som ledde upp och ned i de mest oväntadt djerfva vändningar. Sälar och sjölejon gläfsade ute på klipporna. Bakom oss hade vi en sluttning af Sierra Nevada, bevuxen med

cedrar, alla krökta af oceanvinden, som här piskar på dem vinter och sommar, och hvilkas väldiga grenar voro utsträckta längs marken alla åt samma håll, liksom flydde träden undan hafvet. Vid stränderna funnos öfverflöd af präktiga, stora albalona-snäckor med perlemoryta och det inre vackert blått eller rödt. Kineser i smutsiga hvita skjortor och parasoll-hattar stodo öfver allt vid vägen, utbjudande koraller, sjögräs och perlor. De lefva af denna handel med turister och bo vinter och sommar i tält, hvilka äro till otrolighet osnygga och kring hvilka nejden på långt afstånd är förpestad af en rutten stank. „Johnnys“ hufvudsakliga föda består nemligen af albalona-snäckor, hvilka han gräfver ur deras skal och hänger upp att torka i solen. Skalen betalas stundom med ända till 2 doll. stycket, om de äro väl slipade och vackra.

Vi lemnade här Stilla hafvet, efter nära två veckors vistelse vid dess kust, för att begifva oss inåt landet till den för sin fruktbarhet berömda Santa Clara dalen, och återsågo oceanen först då vi återvände till San Fransisco.

KINA I AMERIKA.

Detektiven Bethell stod väntande precis på slaget åtta, för att eskortera oss in i San Fransiscos Ghetto, kinesqvarteret. Han var ansedd som den bästa guiden i detta stycke asiatisk mosaik i Amerika; en myndig herre med spegelblanka stöflar och ett par förslagna ögon i ett frodigt, rödlätt ansigte. Det är icke rådligt för främlingar att vandra omkring ensamma i denna stadsdel, isynnerhet om qvällen, och det är vid denna tid „kinesstaden“ skall ses. Kineserna krypa ur sina bon och bli verksamma vid nattens inbrott, likt vissa skadedjur och insekter.

Klockan slog åtta i det gamla rådhuset vid Kearney Street. En mörk, dimmig afton, med skarpa oceanvindar svepande genom gatorna. Detektiven var klädd som en respektabel borgare. Vi fruntimmer buro mörka klädningar.

— Ladies, — sade Bethell och slog sig på näsan med det tjocka pekfingret, — ladies, ni kunna lugnt följa mig. Intet ondt skall vederfaras er. Hvad ni än må komma att se, — varen fullkomligt trygga. Ni äro säkra under mitt beskydd.

Ingen af oss kände den ringaste rädsla eller

hade yttrat ett ord derom, men vår guide tycktes känna sig bättre till mods efter denna hemska inledning.

Vi hade att gå fem minuter, innan vi beträdde Sacramento Street, der Kina vidtager. Likt en smygande flod har kinesemigrationen kommit öfver de annars så vakna amerikanarena. Hon anammade småningom det ena huset, det ena qvarteret, den ena näringsgrenen i San Fransisco efter den andra, tills den häpna staden plötsligt fann sig hysa 40- à 50,000 kineser. Nu följde kongressakter, kongressgräl, östern och vestern råkade ihop, teoretiserade och skrefvo långa spalter i kinesfrågan. Men under allt detta fortfor John Chinaman eller Johnny — kinesernas vanliga öknamn — att sila in i allt större proportioner till Kalifornien. Han tvättade, strök, bakade, slagtade, lärde sig bli skicklig köksa, huspiga, barnsköterska, trädgårdsmästare, jernvägsarbetare, tills han förtjenade millioner, hvilka i små portioner sändes till Kina. Han kan sy på maskin i sexton timmar, sofva på bordet eller på golfvet utan några sängkläder, lefva af té och torkade fiskhufvuden, gå klädd i intet, slita ondt utan en suck och uträtta allting som föreläggtes honom, från den finaste knapphålssömnad till skenläggning på jernvägen. Han kan bo i ett smutsigt tält på en glödande het sandkulle, omgifven af stinkande högar af orenlighet och afskräden. Han kan fånga snäckor, stående hela timmar i vattnet, lefva af djuren, hvilka han finner i snäckorna, och sälja skalen. Luft, föda, kläder, sömn, synas vara

bisaker för honom. Är det då att undra öfver, att den hvita arbetaren, isynnerhet arbeterskan, förtviflar att kunna täfla med honom?

Vårt första besök gälde matvarubutikerna, radade på ömse sidor om en mörk, trång gata. Hvad innehöllo de? Endast importerade varor från Kina, intet europeiskt eller amerikanskt födoämne. I olja kokade och derefter torkade ankor, pressade platta som sköldpaddsskal; salta snäckor och krabbor, salt, i olja kokad fisk, inlagda grönsaker, frukter, tunna riskakor, risvin, torkade svampar, ank-innanmäten och svinlefver, fläsk och salta kycklingsben. Firmans namn på kinesiska fans öfver dörren. Vid disken en grinande kines med långa tunna flätor, lindade kring hufvudet, samt skrifpensel och räknekulor. Med seg envishet fasthåller Johnny vid de födoämnen han är van att äta, och importerar hvad han behöfver från Kina. Han arbetar åt de hvita och mottager deras penningar, men inlåter sig icke i handelsförbindelser med dem, lemnar inga penningar i landet. Han har ingen känsla för Amerika, hvarken vill eller önskar göra det till sitt fädernesland. Det är för honom en guldgrufva, intet annat.

Från matbodarna gingo vi öfver till rakstugorna, der kundernas hufvud rakas och öron renskrapas för 15 cents. Det sistnämnda hörer till den kinesiska rakningsproceduren. Allt försiggår med tillhjelp af ljumt vatten, utan tvål, och kinesiska smala, skarpa rakknifvar och instrument.

— Här, — sade detektiven, då vi åter trädde

ut på gatan, — är en man som eger hundratals dollars.

Vi tittade in i en skrubb utan fönster, mörk, fuktig och icke större än ett vanligt matskåp. En kines, skrumpen och torr som ett gammalt rofskal, satt der inne omgifven af skor och stöflar, hvilka hängde i rader på väggarna. I taket en lampa, ofvanför denna en lucka. Hon var halföppen och vi kunde se de smutsiga lumpor, hvilka, utbredda öfver en stege tvärs öfver luckans öppning, om natten tjenade gubben till sofplats.

Icke långt derifrån var teatern. Bethell knackade myndigt på biljettluckan och ropade: — Charlie! Biljetter åt damerna. Fort!

En hand stacks ut och vi mottogo våra inträdeskort, röda papperslappar med kabbalistiska tecken i hörnen. Detektiven gaf en vink åt en civilt klädd hvit man, som försvann. Vi fördes längs en trappa ned till jordvåningen, der vi åter mötte den civila. Han hade varit utsänd att rensa vägen.

— Här bo aktörerna och deras . . . hm! . . . hustrur, — sade Bethell.

Hvilken labyrint af smala trappor, förande ned under jorden, smala korridorer, rum, icke större än garderober! Inga fönster, ingen luft, endast ett surrogat derför, genomträngdt af intensiv opiumlukt. Hvarje rum hade en liten lafve, försedd med alla tillbehör för opiumrökning, samt en nisch med en afgudabild, guldpapper och rökelse. Några rum voro redan stängda och upptagna af sina egare. En smal

skåra i väggen, ungefär 3/4 fot lång och en tum bred, var den enda ventilationsapparat de hade. I ett rum satt en ung qvinna med ett barn; i ett annat fem unga flickor, fnittrande och pratande, medan deras gula, välbildade fingrar tillverkade papyrosser. De voro tarfligt men snygt klädda i den osköna kinesiska hvardagsdrägten: mörkblå blusar och ljusare benkläder. Deremot buro de ett öfverflöd af armband, ringar och halsband. I flera rum syntes opiumrökare i alla stadier af berusning, men stillhet rådde öfver allt, dels till följd af vår vän detektivens närvaro, dels emedan det var så tidigt på qvällen att de flesta aktörer ännu voro upptagna.

Vi stego åter upp till jordens yta och infördes i teatern. I den smutsiga förstugan såldes biljetter, kokades té, aktörerna sminkade och klädde om sig, snyltgäster hängde i dörrarna. En koppärrig kines, teaterdirektören, mottog oss med storståtlig artighet och visade oss sitt upplag af kostymer och vapen, värda 10,000 dollars. Flera hundra åskådare eller mer sutto i andlös stillhet i den aflånga, rökiga salongen; männen på parterren, qvinnorna på läktarena. På scenen, som saknade hvarje ansats till kulisser och dekorationer, utfördes som bäst en trio af två damer och en herre. De förstnämnda — utklädda ynglingar — kråmade sig med nedslagna ögon och ormlika bukter på kroppen, hvilket troligen skulle föreställa qvinlig blygsamhet och gratie. De buro grant broderade blå och gröna sidenblusar samt vida sidenbyxor i regnbågens färger. I det glatt kammade

håret, hvars chinjong mest liknade en bäfversvans, glänste perlor och diademer. Vid hvardera örat satt en klunga röda och blå blommor.

Deras herre och herskare bar en juvelgnistrande mössa, liknande en bevingad Hermeshjelm. I hans nattrocklika kostym af fasoneradt siden voro hundratals små runda spegelbitar insydda. Alla tre voro förträffligt sminkade, ehuru icke alldeles enligt europeiskt bruk, ty ögonlock och näsborrar voro målade grannröda. Orkestern spelade strax bakom dem, stundom ackompagnerande deras sång, stundom deras monologer. Denna sång och musik kan icke beskrifvas. Den hade en viss rytm, en viss melodi, men inga välljud, ingen nyansering eller klang. Ett slags violin, hvars botten var beklädd med skallerormskinn, trummor och pipor af olika slag, bildade orkestern. Sångarenas hufvudförtjenst tycktes ligga i skränande näsljud och falcettoner. Deremot var fraseringen god och basens parlando stundom beundransvärdt.

Teaterdirektören stod hela tiden bakom aktörerna. Bredvid honom en bricka med koppar och en stor tékanna, hvarur orkester och medspelande oupphörligt togo en styrkedryck. Efter en stund gingo aktörerna ut, och direktören vidtog en hastig scenförändring, eller rättare skapade en primitiv kuliss. Tre stolar ställdes i rad, deröfver hängdes ett draperi, och det hela antogs föreställa en säng. På ett bord ställdes en liten trädkloss, föreställande en lampa. Aktörerna, som under tiden läskat sig med té i förstugan, inkommo nu och en ny scen begynte.

Dessa kinesiska skådespel uppföras hvarje qväll från 8—12 och ett stycke räcker vanligen ett år eller mer.

Vi lemnade teatern och kommo genom en underjordisk gång till en stor syatelier, der en gammal kines använde flera hundra kinesiska ynglingar i sin hvitvaruaffär. Derifrån till guldsmed- och porslins butiker, der frestelser i hvarje form af guld, silfver, brons, ambra, sandelträd och dyrbart porslin erbjödos oss. Vi köpte några småsaker och bjödos på té af den artiga butikegaren. Det var starkt välluktande och serverades utan grädde och socker i små runda skålar, knapt större än leksakskoppar.

Tvärs öfver gatan var en fin restaurant. Vi gingo genom det stora köket och serveringsrummet, der sallader, höns, ris, fläskpastejer och risvin tillreddes. I matsalen stodo borden dukade med pinnar, läckert porslin och vinglas, ej större än fingerborgar. I alla rum hängde dyrbara tapeter, broderade i silfver och guld; präktigt utskurna och förgylda skärmar afdelade rummen från opiumlafvarna. Byggnadens inredning hade kostat 60,000 dollars.

Klockan var nu 11. Vi lemnade den mera respektabla delen af kinaqvarteret och inträdde i ett nystan af smala, illaluktande, mörka gränder.

— Kom in här på ett ögonblick, — sade detektiven kort, sköt upp en liten svart dörr och klef in.

Det var ett pantlånekontor. I förstugan lågo några opiumrökande kineser utsträckta. Inne i butiken funnos föremål af alla upptänkliga slag, vaktade

af egaren, en man med menlöst utseende och svarta tandstumpar. Bethell rörde sig omkring med samma lokalkännedom som om han varit i sitt eget rum. Han tummade om blusar och stöflar, stack sin käpp under hyllorna och tycktes taga in situationen med en half blick ur ögonvrån.

— Se hit! — sade han och tog ett föremål, liknande ett klumpigt träsvärd från en hylla, fyld med dem. De utgjorde slidan till två skarpa och breda knifvar eller korta svärd, hvilka voro så tunga, att vi knapt förmådde lyfta dem.

— Ge nu hit den andra leksaken! — sade detektiven till mannen. Denna skrattade förläget och räckte oss långsamt en hopslagen solfjäder, nätt utskuren i mörk brons. Vi försökte förgäfves öppna den. Bethell tryckte på en fläck i handtaget, som öppnade sig och visade skaftet af en smal, hvass knif, 1 fot lång.

Detektiven höll upp svärden och knifven mot mannen och skakade på hufvudet.

— Se, hur behändigt det är att bära denna oskyldiga träslida under sin vida blus och gå med denna nätta solfjäder i handen! Man är obeväpnad, förstås, men om man möter någon en mörk natt i ett gathörn, så har man alla nödiga instrument till hands. Åh, John Chinaman! Tro icke, att jag ej känner dina konster. Du ser oskyldig ut, men djefvulen följer i dina spår.

Vi gingo öfver gatan till en stor, gapande mörk gård.

— Här äro de förnämsta opiumhålorna, — sade Bethell. — Gossarna äro icke alla samlade ännu, så ni skola icke se det värsta. Följen mig!

I ett rum af 8—10 fot i qvadrat låg en ung kines på en låg lafve, tändande sin bamburörs pipa. Han nickade lugnt åt detektiven, förde en nål, doppad i en tjock svart vätska, till ljuset och lät den rinnande massan neddroppa i piphufvudet, en svamplik utväxt i bamburöret. Sedan drog han några drag, slöt ögonen och lade ned hufvudet på dynan. Tre à fyra rökare i olika stadier lågo i rummet, som hade breda hyllor och lafvar; stundom hyste det ända till 18 personer på en gång. Vi tyckte åter, att vi icke kände någon luft omkring oss, endast opiumångor. Detta hus hade hela sin jordvåning upplåten för opiumrökare, hvilka syntes i svärmar genom de halföppna dörrarna. Strax bredvid var en opiumbutik, der offren för denna passion köpte af den svarta syruplika massan för 5—10 cent i gången.

— Här, — sade detektiven, då vi beträdde en krokig svart gränd, vimlande af folk, — här är Mördargränden. Här har polisen mera arbete, än i hela det öfriga San Fransisco. Tio veckor tillbaka mördades här 3 kineser på samma natt. Det är „the Highbinders“ älsklingstillhåll. The Highbinders? Jo, de äro ett slags tjuf- och mördargille. Se nu omkring er, ladies. Gif akt hur de vakta på mig och följa mig med sina ögon, hvar enda en, som går på denna gata. De känna mig, det vill jag lofva. Men gif äfven akt på hur oskyldiga de se ut. Det kan antagas

att hvarje man ni möter här, har något brott på sitt samvete. Men se de ut så? Nej, Johnny, han är alltid menlös till sin sista stund.

Det var en riktig anmärkning och föga öfverdrifven. Dessa orörligt lugna, grinande anleten uttryckte endast belåtet lugn med lifvet, intet annat. Midt i vimlet af brottslingar gick en liten kinesisk tjensteflicka, ett barn på 6 år, bärande ett lindebarn i en rem på ryggen. Hon höll med begge händerna försigtigt omkring en öfvertäckt kanna och släpade sina små tunga fötter trött framåt. Tårarna kommo oss i ögonen vid åsynen af denna eländiga barndom. Vi erbjödo oss att följa henne hem, men hon skakade på hufvudet och förstod icke våra frågor. Strax derpå sågo vi henne nedstiga i en jordvåning, medan lindebarnet jemrande famlade efter gummiflaskan, som hängde kring dess hals.

Vi hade nu kommit till the Highbinders klubblokal.

— Åhå, gossarna ha icke reglat dörren, — utlät sig Bethell förundrad. — De måtte icke ha något synnerligt i kikaren för närvarande. Här inne, ladies, uppgöras planerna för de svartaste dåden i kinesqvarteret. Det generar dem icke att ha sitt josshus (kyrka) i öfra våningen. De gå in och bränna rökelse framför Confucii bild, strax innan de gå till sitt „arbete."

I en stor sal, illa upplyst, voro ett dussin kineser samlade, dels rökande opium, dels talande med låg röst. Alla sågo snygga och lugna ut.

— Nå, Joe, — sade Bethell och slog en ung gosse på axeln. — Hur mår du? Det är icke längesedan vi träffades. Hur länge har du varit ute?

— En vecka, sir, — grinade ynglingen.

Vi stego upp för en brant trappa till kyrkan, belägen i ett långt smalt rum, afdeladt med ett altar. I bakgrunden var Confucii bild i svart brons, omgifven af andra storheter med klumpfötter, horn, svansar, klor och drakhufvuden. Rökelse i fina vaxtrådar brann på altaret, på hvilket stodo dyrbara kärl af guld och silfver. Kulörta lampor hängde i taket och spredo en mystisk dager i rummet. Bakom Confucii altare lågo några kineser rökande opium.

Nedkomna på gatan gingo vi från Mördargränden in i en annan gränd, der dygden mördas med polisens tysta samtycke. På båda sidor om en några fot bred smutsig gata stodo tätt sammangyttrade hus med gafveln åt gatan. De hade alla ett stort fönster med galler, bakom hvilket satt en sminkad och utpyntad qvinna. Gatan vimlade af manliga besökare, äfven hvita, hvilka stodo skockade utanför fönstren. Vi visades omkring i ett af husen af en ung flicka i grant broderad ljusblå sidenjacka, vida ljusgröna byxor och håret glänsande af fett och perlor. Sorglöst leende förde hon oss omkring i några rum som voro trånga, men rätt snygga, ett af dem inredt på europeiskt sätt. Icke ens vår närvaro hindrade henne att utbyta skämt med de utanför stående. Då detektiven med välment inkonseqvens förebrående sade att

hon borde börja ett nytt lif och gifta sig, visade hon gladt alla sina hvita tänder.

— Ah Lo inte gifta sig. Ingen vilja ha Ah Lo.

Hennes skratt var hjertskärande sorglöst, — hon utöfvade ju sitt rättmätiga yrke.

Endast de förnämsta kinesiska köpmännen äro gifta och medföra sina hustrur. De öfriga af dessa 40,000 köpa och sälja qvinnor såsom all öfrig handelsvara. Det kristna Amerika åser denna årliga inskeppning af tusentals barn *) från Kina med samma lugn som den allmänna opinionen i Europa tolererar en dubbel moral och en legaliserad last. Detektiv Bethell svarade oss såsom hvarje försvarare af det sistnämnda systemet i Europa plägar invända gent emot angrepp: — om vi icke skulle tolerera detta, så kunde våra qvinnor icke gå säkra på gatorna.

Klockan var nära 12. Lifvet i detta mörksens näste blef allt lifligare, men vi hade sett nog af detta kräftsår på Amerikas utveckling.

Följande dag besökte vi en af kinesmissionens flickskolor. Den befans gifva den gamla kinesiska Adam endast en ytlig smörjelse. Flickorna utbildades icke till bestämda yrken, utan såsom det hette „för hemmet.“ Det vill här säga, att de fingo ett ytterst knapt kunskapsmått, mest sömnad (virkning och slätsöm) samt utanläsning af bibelspråk och psalmer. Så snart de blefvo 16, högst 18 år, bortgiftes

---

*) Handeln drifves mest med flickor mellan 6—12 år.

de med första bästa kines, som anmälde sig hugad att taga en hustru.

— Våra flickor ha strykande åtgång — förklarade lärarinnan belåten.

— Men ni sade, att flickorna vanligen låta döpa sig som fullvuxna. Hur kunna de då ha lust att gifta sig med män, som tillbedja afgudar och köpa och sälja sina hustrur efter behag?

— Ja, de ha det nog svårt, och mången har rymt hit tillbaka, då mannen sålt henne, — sade lärarinnan trankilt, — men naturligtvis måste de gifta sig. De tro att de endast sålunda kunna få en själ och bli saliga. Och dessutom är ju äktenskapet qvinnans bestämmelse. Våra stackars flickor ha ingen annan utväg. Hvem skulle vilja taga en kinesflicka i tjenst? Hon är ju fullkomligt skyddslös. Man skulle icke kunna låta henne gå ett steg utom dörren, ty första bästa kines — och hvita män också, Gud bättre, — kunde taga henne hem till sig och behålla henne så länge han behagar, utan att han finge ansvar. Det har händt här i anstalten att flickor på 8, 9 år blifvit bortsnappade midt på ljusa dagen, då de varit utskickade att sopa trapporna. Men man kan icke vänta sig annat med 40,000 manliga kineser i staden. Skulle polisen icke blunda i detta hänseende, så finge våra fattiga hvita qvinnor ej gå oantastade på gatan midt på ljusan dag.

Dessa detektivens och missionsföreståndarinnans ord tyckas således vara grundtanken i våra „kristna“ samhällen. Öfver allt får den fattiga, råa, okunniga

qvinnan vara sin lyckligare lottade systers skydd. Knapt någonstädes äro konseqvenserna af denna åsigt så hjertskärande som i kinesqvarteret i San Fransisco.

SIERRA NEVADAS SKALD.

— Ni får icke lemna Kalifornien, utan att ha sett Joaquin Miller, — sade reportern från „The San Fransisco Chronicle", i det han bockade sig ut ur rummet. — Bret Harte är i London, ni går miste om honom, men Sierra Nevadas skald, „den klippiga, vikiga, afgrundiga poeten" Joaquin Miller är hemma.

Några dagar senare bereddes oss genom vänners försorg ett möte med den originela författaren, hvilken torde vara temligen okänd i Europa, ehuru största delen af hans arbeten äro tryckta i England. Han är född i Kentucky, som i Amerika är föremål för godlynt skämt, ungefär som Sysmä socken i Finland, — men kom redan vid 15 års ålder till Kalifornien, vid den tid då guldgräfvare, mexikanare och indianer kifvades derom. Han studerade först juridik, var en kort tid domare i Oregon, men fann sig icke på sin plats. Det synes, som om det färgrika, äfventyrliga lifvet omkring honom hade varit en för stark frestelse för hans skaldenatur. Han lemnade juridiken, blef guldgräfvare, stred i kriget mot Mexiko sida vid sida med indianer och hvita män, hvilka icke stodo myc-

ket högre än vildarna. Blef sårad upprepade gånger, lefde ett lindrigast sagdt brokigt lif i bergen med jägare och indianer, for derefter till Europa, vistades 9 år i England, Italien, Tyskland, Norge, Ryssland och for slutligen till Det heliga landet, der han vistades en längre tid i Nazareth, Jerusalem samt åtskilliga andra städer. Under hela denna tid hade hans penna varit verksam, och skänkt literaturen omkring sexton arbeten, dels poesi, dels prosa, målande i ord hans hemlands sköna, fantastiska natur. Men han blef aldrig mycket populär bland sina landsmän. För vild, för passionerad, för fantastisk. Dertill kom, att den formhatande poeten lefde ett nära nog regellöst privat lif. Än var han gift och än var han ogift. Än hade han med sig en underskön flickunge af halfblod, hvilken han introducerade som sin dotter, än lefde han ensam, ingen visste rätt hvar.

Emellertid skred tiden fram, och Joaquin Miller kom djupare in i medelåldern. En af hans döttrar gifte sig mot hans vilja och nära nog krossade hans hjerta. Han flyttade upp till sina kära berg, köpte ett landställe der, planterade fruktträd, såg ut öfver hafvet och diktade i stjernornas sken.

— — — — — — — — — — — — — — —

Man hade rådt oss att skrifva och bedja om ett besök. Såsom svar derpå funno vi en dag vid hemkomsten från en utflykt till landet följande rader, skrifna på baksidan af ett visitkort med en nästan oläslig, vild, grof stil och nästan hvart annat ord understruket: — „Jag sökte er för att föra er upp

till *mitt lilla hem* i bergen. Är *mycket* ledsen att icke ha träffat er. Om ni ej har *något bättre* på ert program, så kom *i morgon* till — der jag vill möta er.“

Vi träffades på utsatt tid i Oakland, en liten stad nära San Fransisco, hos ett par förträffliga systrar, föreståndarinnor för en flickpension. Hela huset var fyldt af varmt solsken, muntert sorl af unga röster och flitigt mummel från klassrummen.

Joaquin Miller, sittande i förmaket, företedde en skarp kontrast till denna hvardagliga hemtrefnad. Hopsjunken, skranglig, ful, vårdslöst klädd, vårdslöst, likgiltigt sätt. Han uppsteg, fästade på oss ett par besynnerliga blå ögon, eldiga men beslöjade. Gaf oss en långsam handtryckning, vände sig omkring, halft förläget, halft frånvarande, och satte sig ned, med händerna inpressade mellan knäna. Det var endast hans ögon, som räddade honom från att vara absolut obehaglig. Hans drag påminde om Stuart Mill's, hvilken, om än en stor tänkare, icke utmärkte sig för fysisk skönhet. Hans hy var rödlätt, pannan kal och i nacken hängde en tofs stripigt blondt hår. Men ögonen hade absorberat allt, som kunde häntyda på en skaldenatur med dess aldrig hvilande böljor af oro, längtan, passion, vemod. Dessa ögon hade kanske varit vackra i ett annat ansigte. Nu voro de endast intressanta.

Efter att ha låtit konversationen sköta sig bäst hon kunde, såg han plötsligt upp och frågade allvarligt: — mår ni riktigt väl? — Sedan han gjort denna

besynnerliga fråga, började han tala, afbrutet men ytterst originelt. Hans rörelser voro kantiga och besvärade likt en gammal ungkarls, ovan vid damer eller vid folk i allmänhet. Han såg sällan upp, men hans tankar tycktes småningom upptina och flöto ut i egendomliga, korta och träffande meningar.

— Jag bor högt uppe i Sierra Nevada — sade han. — Så högt, att jag hör stjernorna skrapa mot jorden, när hon vänder sig kring sin axel. Plato sade, att vi som älska ensamhet, äro antingen gudar eller vilddjur. Jag är ett vilddjur. Jag är ett vild — djur, — upprepade han långsamt, såg på sina händer och vred på dem på ett nervöst sätt. — Jag har intet annat än hafvet, månen, stjernorna, bergen . . . och mina femtusen fruktträd.

Hans fula ansigte lyste plötsligt upp.

— Femtusen fruktträd! Kan ni tänka er hvilket arbete de fordra? Och jag arbetar sjelf alla dagar från morgon till qväll. Se på mina händer! Ser ni icke, att de ha märken efter strängt arbete, hårda valkar, ärr, märken.

Han strök smeksamt öfver sin stora, men välbildade hand, hårig såsom alla amerikanares.

— Jag har alla slags fruktträd. Jag har äfven oliveträd. Vet ni, att oliveträdet sedan syndafloden har dufvans grå silfverfjun på undra sidan af sina blad? Tycker ni icke om oliveträdet? Det är ett heligt träd. Och jag har sjelf planterat dem . . . Ni kommer från norden? Ni har inga oliveträd . . .

Vet ni, att Gud hår blå ögon? Jag har upptäckt

det. Nationerna i norden äro de starkaste på jorden. De kunna utstå snö, köld, mörker. De ha alla blå ögon. Gud är en inkarnation af styrka och godhet, Gud måste ha blå ögon.

Han såg triumferande ut, förde derefter sitt pekfinger upp till venstra tinningen och suckade djupt.

— Detta ärr fick jag i kriget mot Mexiko. Vet ni, att vi här i Kalifornien gå framåt öfver kropparna af döende nationer? Res öfver allt i Mexiko och Kalifornien, och ni skall finna på hvarje steg döende nationer -- indianer och mexikanare. — Indianer och mexikanare, — upprepade han. Sedan lutade han sig fram och halfhviskade med ett hemlighetsfullt tonfall: — visste ni att de äro döende nationer? — Kalifornien är mig kärt, — fortfor han entonigt, — men det bygger sin civilisation på en döende vildmark. Jag älskar det. Jag älskar våra berg och våra drufvor och vårt haf. Älskar ni hafvet? Sjösjuk? Ni är sjösjuk? Jag skall gifva er ett botemedel som är ofelbart. Det är en amulett, en liten bild af helgonet Santa Anna, och den skyddar mot sjösjuka. Ni skall få denna amulett af mig och då skall ni gunga som buren af englavingar tillbaka till ert land.

Det var en blandning af fantastiskt drömmeri, excentricitet, skygghet och medvetenhet, sådan man sällan ser.

Vi blefvo afbrutna af middagsklockan och pensionärerna, som trippade in. Miller drog sig genast tillbaka likt en snäcka i sitt skal, men kröp åter ut efter en stunds betänkande. De många blomstrande

ansigtena tycktes inspirera honom. Han sade allvarligt till en blond flicka med rikt ljust hår: Miss E., ni måste kamma solskenet ur ert hår. Ni har för mycket solsken i hufvudet.

Under hela middagen strödde han ut sina bizarra infall med fulla händer. Sjelf orubbligt allvarsam, smålog han icke en enda gång, oaktadt hela bordssällskapet brast ut i den ena skrattsalvan efter den andra. Hans ögon tycktes alls icke deltaga i de infall läpparna formade. De bibehöllo sitt melankoliska, skygga och drömmande uttryck.

Efter middagen föreslog han utåkning.

— Jag vill föra er till en vän, — sade han — en vän, som bor i ett paradis. Han har en söt ung hustru och ni skall få smaka de läckraste päron.

Hästen var ett magert vilddjur af enorma proportioner. Vi foro genom alléer af skira pepparträd och blågrön eukalyptos. Här och der blinkar af hafvet och Sierra Nevadas röda klippspetsar.

Miller var i sitt element. Med hela sin skaldenatur har han omfattat, klängt sig fast vid Kaliforniens egendomliga skönhet, och han presenterade henne nu i vältaliga, färgrika uttryck. Ingenting tycktes harma honom mer, än kalifornarenas penningekärlek.

— De äro rätt bra menninskor, men — billig sort, mycket billig. Tänker endast på dollars och cents.

Han drog in tömmarna och stannade hästen. Med glädjestrålande ansigte pekade han på en liten

ljus punkt på högsta toppen af en dimmig bergskedja och sade: — der är mitt hem. Det är litet och obetydligt, men jag skall en dag göra det stort genom mitt arbete.

Han föll in i en lång drömmande monolog till naturens pris. Ingenting kan bestå, som icke suger sin näring direkte ur naturen. Kalifornien, Amerika, skall ännu bittert ångra sin lystnad efter penningar, som kommer det att förakta naturen och endast behandla henne som sin tjenarinna. De flesta amerikanska skalder ha dukat under för samma fel, och senast har Bret Harte trädt i deras fotspår. „Gabriel Conroy“ är stark, men Brets senaste arbeten utvisa, att han skulle behöfva komma närmare moder jord igen. Amerika står dock icke ensam i denna frestelse. Äfven i Europa utsuger hon skalderna. Om Tennyson hade hvilat närmare naturens rena, moderliga famn, skulle hans hustru icke nu kallas *lady* Tennyson.

Vi stannade utanför ett litet hus, väl tillbommadt, med nedfälda gröna fönsterluckor, liksom alla kaliforniska hus under den heta årstiden. Dadelpalmer och yfviga fruktträd, dignande under augustiskörd, omgåfvo det. En japanesisk tjenare införde oss till frun i huset, en liten svarthårig skönhet, som serverade oss té och de utlofvade läckra päronen.

Miller var tyst, men följde den unga frun med gillande blickar. Hans svaghet för vackra ansigten är känd öfver hela Amerika och har förorsakat honom sjelf och andra olycka.

Nu satt han emellertid nöjd i sin länstol, läppjade på sitt té och njöt. En gång sade han: — är du riktigt lycklig, Daisy? Riktigt lycklig, — försäkrade hon småleende. Miller suckade med ostentation och sade: — hon är lycklig. Hon har en man, en riktig man till make.

En annan gång pekade han på en liten hvit blomma i sitt knapphål och sade: — vet ni, hvarför jag bär henne? Jo, för att hon växer vid vägkanterna. Vi ha båda varit i dammet — med en nick — i dammet.

Besöket slöts ganska hastigt, emedan Billy visade tecken till hejdlös otålighet. På återvägen upptog Miller åter sin monolog och fortfor att tänka högt på det mest ogenerade och dock skygga sätt.

— Jag läser icke mycket. Böcker lära oss mindre än lifvet. Jag har nästan inga böcker för närvarande. Endast Bibeln. Menniskorna lära mig mest. Se er omkring! Menniskorna äro goda. Det finnes ingen, som icke är god eller försöker att vara det. Då jag var i Det heliga landet . . . vet ni, att jag vistats i Nazareth? Jo. Och jag håller nu på att skrifva Frälsarens historia efter de muntliga traditioner, jag samlat.

Så fortfor han att upptaga ett samtalsämne efter ett annat, ända tills vi uppnådde jernvägsstationen. En karl från en jernhandel kom fram till Miller med en bundt räkningar, och trots sitt uttalade förakt för dollars och cents, visade sig Miller nu ängsligt intresserad af dem. Vi skildes i största hast och ännu

innan ångan aflägsnat oss, sågo vi sista skymten af honom försvinna bakom disken i jernbutiken. Vid afskedet hade han plötsligt blifvit allvarsam och sagt: — är det mycket kallt uppe hos er? Naturligtvis är det så. Huru underligt!

Äfven den ytligaste bekantskap med Joaquin Miller förråder hans nyckfulla, originela lynne och begåfning. Icke underligt, om tre hustrur funnit det omöjligt att lefva tillsammans med honom. Sin andra hustru, en begåfvad och allmänt aktad qvinna, öfvergaf han, under förklaring att han icke kunde skrifva så länge han hade hustru och barn omkring sig. När hans äldsta dotter blef fullvuxen, gaf han henne valet mellan att gå i kloster eller att beträda tiljan, „emedan han icke kunde försörja henne.“

Man kunde fylla sidor med de historier, sanna och osanna, som äro i omlopp om honom. Att hans privatlif inverkat störande på allmänhetens omdöme öfver hans böcker, är utan allt tvifvel. Det oaktadt ega Millers arbeten stort estetiskt värde. Han har, som få, uppfattat Kaliforniens och Vesterns natur. Han har trängt till hjertat af de ädla bergen med glödande drufvor på sluttningen och vintersnö på de spetsiga topparna. Hans språk är färgrikt, saftigt, djerft och poetiskt vekt. Vackrast äro måhända diktsamlingarna „Songs from the Sierras“, hvilka han sjelf vemodigt benämner „my May in June.“ De utkommo nemligen då han redan lemnat ungdomen bakom sig. Han skildrar på poesi hvad Bret Harte målar på prosa, och mycken gemenskap finnes emellan dem

ehuru man kan säga, att ingendera imiterat den andra. Båda envisas att se i qvinnan en hemlighetsfull, mystisk „knippa af instinkter“, skildra henne stundom på knä med hängifven tillbedjan, stundom med skärande bitterhet.

Amerika väntar på sin stora skald. Under tiden roar hon sig med att framalstra föregångare, mest af det starkt karaktäristiska, egendomliga slaget.

BLAND FINNAR I SAN FRANSISCO.

Finland är så okändt öfver allt i stora verlden, att man vanligen får anlita hela sin uppfinningsförmåga, då det gäller att utomlands skaffa sig reda på någonting rörande våra landsmän.

Ehuru vi visste att sådana funnos i San Fransisco, kunde vi, trots alla efterforskningar genom adresskalendern, icke finna ett spår af dem. „Frisco“ — den amerikanska förkortningen af stadens namn — har öfver 250,000 invånare af snart sagdt alla verldens nationer. Det är en sjöstad, som ständigt hyser skaror af sjömän i sina hamnar; det är en af hufvudstationerna för de mer och mer allmänblifna stråtarna Australien- New York, och Kina- New York. Här vimlar af allt slags folk och det är icke lätt att bland dem leta rätt på vår Matti. Slutligen fingo vi anvisning på „the Mariner's Church“, en liten sjömanskyrka långt borta åt färjställena till, der finnarna förmäldes hålla sina gudstjenster. En thorsdagsqväll klockan åtta begåfvo vi oss dit. Kyrkan, ett litet tarfligt hus, låg vid ändan af Sacramento Street, på alla håll omgifven af butiker för sjömän, pantlåne-

inrättningar, små krogar och matställen. Det var redan fullkomligt mörkt ute och vi trefvade oss in i den svagt upplysta förstugan. Sjelfva kyrkan var under reparation, hvarför gudstjensten hölls i det s. k. samlingsrummet. Vi inträdde. I en stor, naken och svagt upplyst sal befuno sig omkring 30 män, mest unga och i medelåldern; inga qvinnor. Långa bänkar stodo i rader bakom hvarandra; i fonden fans en öppen plats med ett bord. Bakom detta stod presten, synbarligen en allmogeman.

Vid vårt inträde uppstod en liten rörelse i församlingen och en af karlarna, hvilken tycktes fungera såsom kyrkvakt och klockare, anvisade oss plats, frågade tveksamt på finska om vi voro finnar, och gaf oss sångböcker. Efter det vi på det hjertligaste blifvit välkomnade och välsignade af presten, begynte gudstjensten. Några Sankeys sånger sjöngos, och sedan följde predikan. Den påminde mycket om hihhuliternas, men hade fått tillsatser af den amerikanska metodismen, kanske också af frälsningshären. Med en viss chablonmessig vältalighet, med knäpta händer och under tårar uppmanade predikanten sina åhörare att glädjas i Gud och att afkasta all syndabörda. De voro frälsta och rentvagna från synd, de voro utkorade för himmelens salighet. Verldens barn må gerna sörja, men Guds barn skola glädjas. Oupphörligt kommo uppmaningar att omvända sig till Herren nu genast, samt att uppstiga och vittna om Honom, då han manade dertill. Deremellan ljungande eld- och svafvel fördömelser mot andra sekter och

kyrkor, hvilka uppräknades, ända till mormonerna. Deremot betonades endast obetydligt hvari en omvändelse bestod och att tron måste göra handlingarna fruktbärande.

Under predikan, som räckte halfannan timme, ledsagade församlingen med suckar och utrop predikantens ord.

„Totisesti!“ „Oi Herra Jumala!“ „Totisesti, totisesti amen!“ „Tule, herra Kriste!“

Flera personer hade tillkommit under predikan, bland dem några qvinnor; de flesta pråligt klädda. Männen hade i allmänhet ärliga melankoliska ansigten; de tycktes vara kroppsarbetare och hade mörka, snygga kläder.

Så snart predikan var slut, satte sig presten och uppmanade församlingen att stå upp och vittna om Herren, ifall Han manade dem dertill. Strax uppsteg den af karlarna, hvilken förrättat klockarens och kyrkvaktens tjenst och förklarade under många suckar att han tillhörde Jesus, och att han var så glad, „oikein sydämmellisesti iloinen.“ Han tackade också flera vänner, hvilka han namngaf och hvilka bistått honom i hans förra andliga nöd. Bland dem nämndes äfven „veli T.“ — presten. Den ena efter den andra följde hans exempel och vittnade, de flesta utbredde sig egentligen om sin stora glädje i Gud. (Minä olen niin iloinen, niin sieluni pohjasta iloinen, — ett yttryck som är ren öfversättning från de amerikanska metodisterna, hvilka oupphörligt begagna detsamma).

Äfven en af qvinnorna vittnade med flödande tunga om sin stora fröjd och sin tacksamhet öfver

att ha blifvit frälst. Hon var en ung flicka med särdeles tänkande och behagligt ansigte, snygt klädd i svart halmhatt och kappa. En del vittnande uppstego icke, men bådo högt; andra föreslogo gång efter annan nya sånger, hvilka ock sjöngos. Under hvarje vittnesmål ledsagades den talande af de öfrigas deltagande utrop. „Totisesti!“ „Niin, niin!“ „Amen Jesuksen nimessä! „Auta meitä, Herra!“

Ibland hände, att den talande afbröts af presten med en varnande höjning af pekfingret. Talaren satte sig då genast ned med ett ödmjukt „anteeksi“ eller „anteeksi Jumalan nimessä.“ Vi tyckte oss märka att detta inträffade, då de vittnande på något sätt bröto mot sektens troslära eller gingo till personligheter. Det sistnämnda genomgick dock hela gudstjensten. Man bad högt för namngifna närvarande personer. I predikan namngaf presten såväl krogvärdar, som krogar och andra dåliga platser, för hvilka han varnade åhörarena. Dessutom häntydde han på förhållanden rörande enskilda församlingsmedlemmar, hvilka utomstående naturligtvis icke kunde förstå. Hans sätt att tala skiljde sig icke från de öfrigas; tvärtom hade båda parterna tillegnat sig samma uttryck och utrop, liksom de äfven båda talade med samma snabbt rinnande vältalighet, som ofta föreföll att vara ord utan tankar bakom sig. Det hela gaf intryck af uppriktig religiös hängifvenhet, uppblandad med svulstig tros-jargon.

Då gudstjensten slutades, var klockan öfver 10. Man omringade oss med vänlighet, skakade hand med

oss och uttryckte sin ledsnad att icke förr ha fått se oss. Vi fingo blommor och öfverhopades med frågor, karaktäristiskt nog icke om Finland, men om „hvad vi tyckte om Amerika.“ Sedan bjödos vi på jordgubbar och mjölk i en närbelägen restaurant.

Alla qvinnor hade aflägsnat sig, utom den ofvan nämnda unga flickan som vittnat i kyrkan. Hon berättade, att hon varit flera år i San Fransisco, egentligen var hemma från Södra Österbotten och kommit öfver hit till sin svåger och syster samt nu skulle gifta sig med en finsk sjöman. Hon hade tillegnat sig rätt mycket af amerikanskornas sjelfständiga och hyfsade sätt. Deremot voro männen, med undantag af en, som sade sig vara „reporter“ till ett finskt-amerikanskt blad, typiska finska arbetare. Frånsedt kläderna. skulle man aldrig ha kunnat tro annat, än att de voro nyss komna från Finland. De flesta talade icke alls eller ock en ytterst dålig engelska, med genuint finsk svårighet för bokstäfverna f och d. Hos alla fann man det trohjertade, stundom litet buttra lugn som utmärker oss finnar.

Predikanten hade alla trosfanatikerns kännetecken. Detta märktes ännu tydligare under samtal med honom, än under sjelfva predikan. Det fans hos honom ett slags andlig uppblåsthet och hätskhet mot olika tänkande, som, i förening med en ovanlig brist på hyfsning, verkade frånstötande. Han var hemma från Östra Finland, hade för många år sedan kommit till Amerika och efter sin omvändelse genomgått något slags kurs i ett skandinaviskt teologiskt college.

Hela hans uppförande vittnade dock om en mycket låg bildningsgrad.

Då talet föll på Finland och finska förhållanden, öfverraskades vi öfver den ovänliga och likgiltiga stämning som rådde gent emot hemlandet bland dessa våra landsmän. I synnerhet presten uttalade sig öppet, med nära nog lidelsefullt missnöje, öfver allting hemma, omblandande sanning och osanning på ett sätt som karaktäriserar personer af hans temperament.

— Herrarna äro emot emigrationen, emedan de frukta att de sjelfva en vacker dag skola nödgas börja arbeta, om arbetarena utvandra. Derför ha de utspridt genom pressen att det är ett brott mot fäderneslandet att emigrera. Fäderneslandet? Hvilket är vårt fädernesland? Vi äro finska amerikanare (suomen amerikalaisia) och Amerika är vårt fädernesland, icke genom börd, men genom sympati. Det har upptagit oss, det hjelper oss. Derhemma förblir man i de omgifningar i hvilka man är född, der finnas herrar och simpelt folk. Och simpelt folk kunna aldrig bli annat än simpelt folk. Här äro alla lika goda och hvem som helst kan bli biskop eller president. Blott man är en aldrig så litet duktig karl, puffar man sig fram till de bästa platser. Men Finland, hvad ha vi nu mera att göra med Finland? Det vore bättre om alla skulle utvandra, så behöfde ingen mera träla på åkrarna derhemma, om ej herrarna skulle ha lust att börja dermed. Hvarför skola vi envisas att befolka ett land der ingenting växer? De skulle komma hit,

der en man kan bli rik på några år, utan att behöfva arbeta tiondedelen af hvad han arbetar hemma. Nej, här ha vi det bra, här stanna vi. Men ehuru vi ha vänskap för gamla Finland, så äro vi finska amerikanare. Vi vilja ha en egen civilisation här, egen kyrka och egna skolor. Men Finland hjelper oss icke. Vi borde få en filial af folkupplysningssällskapet, skrifter och böcker, — men det få vi icke. Vi äro föraktade af Finland och bortglömda. Herrarna inbilla folket att vi äro landsförrädare. Vi vilja derför hjelpa oss sjelfva och vi kunna det äfven med Guds hjelp. Vi behöfva hvarken er statskyrka, som tyranniserar olika troende eller edra prester *) som äro högmodiga, utan vi skola upprätta vår egen fria kyrka här i Nya verlden. Icke heller behöfva vi några herrar, utan här äro vi alla lika o. s. v.

Hans ord kryddades starkt af välsignelser, religiösa utrop och bibelspråk och sekunderades stundom af reportern, i synnerhet då det gälde den naivt uppfattade amerikanska „jemlikheten.“ Båda tycktes glömma att det här, mer än annorstädes, beror på mannens egen duglighet, energi och arbetsförmåga, om han skall kunna brotta sig fram genom den kamp om brödet som äfven i Amerika börjat göra sig gällande, trots landets stora ressurser. De öfriga sutto för det mesta tysta eller yttrade sig med större försigtighet. Äfven deras uttalanden vittnade om antingen likgiltighet eller missnöje, så snart det gälde Finland.

*) Här namngåfvos flera prester och deras läror och lefnadssätt skildrades med stor hätskhet.

Efter att ha slutat samtalet i endrägtiga önskningar om framgång, både för „gamla Finland“ och de finska amerikanarena, åtskildes vi under hjertliga handskakningar.

Ehuru ofvan anförda utlåtelser knapt torde vara allmänna bland våra emigranter, åtminstone icke i så radikal form, äro de dock ett „gif akt“ för oss hemmavarande i Finland. Frågan om den lösa befolkningens ställning sammanhänger i det närmaste med emigrationen. Det kan icke nog ofta upprepas. Innan den blir utredd på ett tillfredsställande sätt, är det lönlöst att grubbla öfver orsakerna till utvandringsmanin. Emigrationen är ett bland tecknen att vårt folk begynt vakna, att det sträfvar till ekonomiskt oberoende och icke vill passivt underkasta sig en nöd som *kan* afhjelpas eller åtminstone lindras. Den bör derför mana oss att granska våra förhållanden och tillse om de ej kunna förbättras. Kan den bidraga att väcka oss härutinnan, så skall den erfarenhet den gifver ej bli oss för dyrköpt, blott uppvaknandet sker snart. I annat fall skola länder med större frihet och fördelaktigare jordmån långsamt beröfva oss märgen ur vårt inre: kroppsarbetarena.

Finnarna i San Fransisco lefva afskildt från de öfriga finska kolonierna och ha ovanligt liten beröring med hemlandet. Deras antal vexlar med årstiden, emedan en stor del äro sjömän. Vid tiden för vårt besök (i Augusti 1888) antogos de utgöra nära 1,000, men vintertid fördubblas stundom detta antal. De mera bofasta äro mest arbetare vid dockorna, handt-

verkare af alla slag, mindre krögare och värdshusvärdar. Dessutom finnas alltid i staden sjömän i större och mindre mängd, sådana som segla på Stilla hafvet och sällan eller aldrig besöka hemlandet. På senare tid hafva finska emigranter i allt större antal sökt sig fram äfven till öfriga delar af Kalifornien. I grefskapet Mendocino fans, då vi besökte San Fransisco, ungefär 1,000 kolonister.

I allmänhet bedömdes finnarna i San Fransisco vänligt af amerikanarena. Vi hörde detta från olika håll. De ansågos dock stå mycket lågt i bildning och vara användbara endast till en del gröfre arbeten och handtverk. Det fans icke nog arbetsförmåga och lust att komma sig upp bland dem. Dessutom beklagade man, att de lade svårigheter i sin egen väg genom att icke lära sig landets språk — ett klagomål som gäller alla Amerikas finnar. Häri instämde bland andra äfven den amerikanska sjömanspresten och missionären i „the Mariner's Church.“ De klagade öfver finnarnas, särdeles prestens, okunnighet i engelska och den derigenom bildade kinesiska muren mellan dem och deras amerikanska trosbröder. De omnämnde prestens nit och religiösa värme, hvarigenom han, såsom de uttryckte sig, „gjorde oupphörliga omvändelser i sin församling“, som dock icke var stor. De tycktes likväl sätta i fråga hans erfarenhet och förmåga att samla omkring sig samt qvarhålla de många olika element, af hvilka San Fransiscos och Kaliforniens finska kolonier äro sammansatta. De tycktes anse det både önskligt och nödvändigt att åtgärder

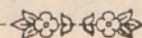
snart skulle vidtagas till förbättrande af själavården derstädes, med skild hänsyn till de många sjömän hvilka besöka San Fransisco.

„Vi stöta beständigt på dem“, sade de, „och de äro de enda med hvilka vi icke kunna tala, ty vi ha en skandinavisk medhjelpare för att kunna verka bland svenskar, norrmän och danskar. Till de stackars „ryska finnarna“ (russian Finns) kunna vi icke utsträcka någon hjelpande hand. Helsa era landsmän och säg, att de måste skicka hit någon att hjelpa oss.“

I Astoria, Oregon, finnes äfven ett ganska stort antal finnar. Vid vår första ankomst till New-York mottogo vi ett bref från en dr. Kinney i Astoria, med anhållan om uppgift hvarifrån nykterhetsliteratur på finska skulle kunna erhållas. I detta bref uppgafs finnarnas antal i Astoria till 1,000; de omnämdes i berömmande ordalag såsom religiöst och arbetsamt folk med en egen nykterhetstidning, (denna torde numera ha upphört) men för öfrigt i stort behof af bildning. De voro okunniga i landets språk och kunde icke tillgodogöra sig de bildningsmedel som stodo dem till buds. Icke heller hade de någon prest. Dock torde de sedan dess ha fått en ordnad församling.

I allmänhet råder föga enighet, kunskap om eller kärlek till hemlandet bland finnarna vid Stilla hafvets kust. På alla håll omgifvas de af olika trosbekännelser och förvirras af dem, utan att ega nog insigter hvarken i det språk hvarpå de predikas eller i religiösa spörsmål i allmänhet, för att kunna bilda sig

en bestämd åsigt om dem. De se frihet omkring sig, — frihet i religiösa, politiska och sociala förhållanden, men äro icke hemma uppfostrade för en dylik frihet. Derför är den i allmänhet för dem ett dunkelt tal och det enda de ofta uppfattat derur är dess vrångbild, sjelfsvåldet.

YOSEMITE.

— Här, — sade vår kusk, — är Inspirationshöjden, och nu kunna vi se Yosemite dalen. Nu äro vi i hjertat af Sierra Nevada, 4,000 fot öfver hafsytan, ladies och gentlemän. Bergen, som omgifva oss, i medeltal 4,000 fot. Säges vara Guds mästerstycke. Det vackraste i hela verlden. Alperna en barnlek mot Yosemite.

De trötta hästarna stannade vid ljudet af hans släpande, entoniga guide-röst, som upprepade samma öfverdrift 365 gånger om året. Han sköt den breda, broderade mexikanska hatten nedåt nacken, strök svetten ur pannan och fortfor: — till höger är El Capitan. 7,000 fot. Se på tallen der i bergsskrefvan! Han är 120 fot lång och ser ut som en liten buske. . . . Nå, är inte Kalifornien ett underland, säg?

Han såg lika stolt ut, som om sagda land nyss utgått ur hans egna händer. Vi voro idel öga och ingen svarade. Yosemite dalen, hvarje kalifornares stolthet, öppnade sig för oss, strålande af solljus, småleende med segervisshet mot vår blick. Vi hade suttit en och en half dag inpackade som väl inlagda

sardiner i en diligens. Våra ben voro sönderbultade på obarmhertiga bergsvägar, våra ansigten sminkade med fint damm, våra kinder och ögon hettade som eld. Vi skulle välkomnat hvarje utsigt till snar befrielse ur vårt fängelse. Men vi voro icke beredda på detta stycke jordiskt paradis, som nedsopade alla våra förväntningar och gaf oss i stället en tjusande verklighet.

Öfver oss Kaliforniens rena blå himmel, som i Juli icke drömmer om moln eller dimmor. Nedanför oss dalen med cypresser och gummiträd, hvilkas blågröna färg bildade en präktig kontrast till jättefurornas vresigt mörka grönska och spruckna, rödbruna stammar. Mercedfloden kröp glittrande, sorlande och pratande, full af solblixtar på muntra vågor, vid bergens stupor. Solen baddade het på våra hufvuden, ty det var midt på dagen, men skapade tillika förtjusande varma, blågrå dagrar kring bergstopparna. Till höger väfde vattenfallet Brudslöjan skira spetsar af dimmor och skum öfver granithällen. Till venster brusade Yosemite-fallet, som är 1,500 fot högt öfver dalens yta.

— Detta måste vara det vackraste i hela verlden, — utbrast med en suck af hänryckning en af våra reskamrater, en liten menlös skollärarinna från Kansas, som hittills icke sett något annat än majsfälten i denna stat.

Kusken smålog belåtet, hästarna fingo en uppmuntrande smackning, och den sköna drömsynen försvann i nästa krök. Men den återkom. Färden fram

till hotellet, beläget i dalens yttersta hörn, är en ked af utsigter, den ena vackrare än den andra. Man tycker sig komma så nära bergkolosserna, att deras närhet blir beklämmande, men den klara luften bedrager, och afståndet är tredubbelt så stort som man tänker sig. Dalen är 10 engelska mil lång och vi skulle snart få erfara att endast många, många trötta fjät kunde föra oss till de berg, hvilka vi tyckte oss kunna vidröra med utsträckt arm.

Redan två timmar efter ankomsten spridde sig hela vårt sällskap som agnar för vinden, för att göra utflykter. Näst badorterna vid Stilla hafvets kust är Yosemite det mest gouterade målet för Kaliforniens turister. Äfven nu voro hotellerna öfverfulla och öfver allt syntes grupper till häst och till fots, solbrända, uppsluppna och ingnidna med veritabelt kaliforniskt damm, som icke kan beskrifvas, blott luktas, smakas, erfaras.

Vi skrapade oss så rena, som ifvern att hinna ut tillät, och drogo åstad, — tre amazoner med knock-about hattar och stafvar i händerna. Dalen var fyld med en mild blå dager, men de högsta bergstopparna skeno blänkande hvita i det heta eftermiddagssolskenet. Vår väg förde oss upp långs berget Half-Dômens östra sluttning till vattenfallen Vernal och Nevada. Yosemite (läs: Josémiti) är ett indianskt namn och betyder „den stora grå björnen.“ Dalen med sina vilda, ödsliga bergsklyftor och sitt afstängda läge var länge ett älsklingstillhåll för björnar och indianer. Namnen på hvarje sjö, flod och bergstopp

äro ursprungligen indianska och tradition och legend skulle möta oss på hvarje steg, om de icke med sorglig hastighet skulle försvinna för den nyktra nutiden, som numera fullkomligt beherskar platsen.

Bland traditioner, som ännu qvarlefva, äro dessa: vid vattenfallet Brudslöjan plockade en indianflicka blommor. Fallets ande förälskade sig i henne, steg upp ur skummet och kastade sin perlglittrande vattenslöja öfver henne, sålunda utkorande henne till sin brud. Hon förgicks, och otröstlig suckar anden sin sorg, väfvande på sin älsklings brudslöja. — Den andra är denna: — till berget Dalens Gudinna nedsteg en dag en engel från himmelen. Yosemites ande betogs af en sådan brinnande kärlek till henne, att han försummade sitt rike. Hon vägrade att blifva hans och försvann. Då uppgaf Yosemites ande sin herskarerätt, sönderbröt sin spira och begaf sig ut i verlden för att i dess vimmel glömma sin älskade. Men hvarje blomma som förskönar Yosemite, hvarje silfverbölja, hvarje susande träd hade tillkommit, skapade af honom, för att göra dalen lockande för himlens dotter.

Äfven flera namn erinra om indianskt ursprung: „dalens höfding“, „skärm öfver indianbarnets vagga“, „den elaka vindens ande“, m. fl.

Vi klefvo uppåt längs en bergsstig, gjord för mulåsne-, men icke för menniskofötter. Vilda krusbär, hvilkas taggar trotsade vår snålhet, växte i ymnighet vid branterna. Ekar, cypresser och hassel gåfvo oss stundom svalka. Vilda körsbär, björnbär, fläder och

stenhallon bjödo ut sig på hvarje steg. Eucalyptus och mynta luktade starkt och qväfvande. Här kommo leende damer på små söta åsnor med nickande hufvuden. Der kilade en glänsande ödla; der prasslade en ekorre i hasselbuskarna. Der helsades vi chevalereskt af en skytt med långbössa och damasker.

Ah! . . . Vernal-fallet! Ett silfverskir öfver den 300 fot höga rostbruna klippväggen.

Under ett tätt duggregn från fallet klättrade vi vidare, lemnande åsnevägen och tagande en, ämnad för menniskor. Den var så smal, att vi stundom hade endast en remna i berget att vandra på. Upptill tvärbrant, nedanför svindlande brådjup. Vi vågade knapt tala, af fruktan att placera tungan på orätt sida och förlora balansen. Här kom en hviloplats: ett djupt hvalf i berget, så nära fallet, att dess hvirflar tycktes spruta öfver oss. Under den naturliga hvalfbågen sågo vi som i en ram de yrande, skummande vattenmassorna, och räknade fyra skilda regnbågar öfver dem. Strax ofvanför förde oss två stegar med cirka 50 trappsteg upp till jemnhöjd med fallet och derifrån kunde vi på afstånd se „Nevada“ störta sig med raseri utför de klippor, som bildade foten till bergjätten „Molnens hviloplats.“ En timmes vandring förde oss tätt under detsamma. Vi hade att följa Mercedfloden, som här springer med klara glittrande böljor och små kaskader öfver en hård granitbotten. „Nevada“ är dubbelt så högt som systerfallet „Vernal“, och båda täfla med hvarandra i skönhet. Sommartid är intetdera rikt på vatten, men

tillräckligt återstår för att fängsla blicken. Ett ensligt hotell ligger strax nedanför. Det majestätiska „Glacierpoint“ åser från ena sidan vattenandarnas vreda kamp; på andra sidan afteckna „Frihetsmössan“ och „mr Broderick“ sina vresigt tillyxade toppar mot himlen.

På återvägen, der åsne- och menniskostigen förenade sig, upphunnos vi af två mexikanska ungherrar med långa ben och glada ögon. De lemnade sina hästar åt guiden, en hes gubbe med rödt ansigte och styfva mustascher, och hjelpte oss att klättra ned. I Yosemite anse sig alla turister tillhöra samma familj, och man pratar öppet och oförtrutet med hvarandra vid tillfälliga möten, gifver och mottager råd om hästar, guider, hotell och marschruta samt berättar äfventyr och anekdoter. I dessa spelar vanligen „the honest John“ (den ärliga John) en stor rol. Han är en liten ruggig åsna med skenheliga ögon, vida beryktad för sitt listiga sätt att afkasta resande.

Efter fyra timmars frånvaro hamnade vi i hotellet, icke för trötta att uppgöra planer för nya vandringar. Vi hade gått 8 engelska mil och stigit omkr. 1,500 fot i höjden. Två af oss, slättbygd-flickor från Missouri, tyckte sig ha gjort ett storverk och mottogo hotellvärdens småleende lyckönskningar med glad sjelfkänsla.

Följande morgon fann oss på väg till „the Glacierpoint“, den ryktbaraste af Yosemites utsigtsplatser. Himlen var molnfri och så voro våra lättsinniga turisthjertan. Deras enda moln var tanken på vår

lunch. Några ridande damer hade medtagit denna och lofvat aflemna den på Glacierpoint, men en mörk misstanke rörande deras ärlighet och goda minne beherskade oss. Och maten är, som kändt, en vigtig insats i turistens lif. Hur som helst, vägen var förtjusande. Morgonsol och morgondagrar spelade öfver dalen; rundt omkring oss uppskjöto, likt götiska tornspiror, smärta, luftiga och lätta, bergen Väktaren, Katedralspiran, De tre bröderna, beherskade med lugnt majestät af El Capitan vid dalens ingång och Väktardômen i söder. För hvarje steg uppdöko nya vyer, nya, ljufva skönheter, och hjertat fyldes af tacksam tjusning i den lätta, dallrande morgonluften. Katedralklippan var så förvånande lik en kyrka med otaliga tornspiror att man stannade tveksam, huruvida de kunde vara endast ett verk af naturen.

Stigen, en sandig väg på det smalaste stället 1 fot, på det bredaste 2 alnar bred, ledde uppåt i svindlande, ormlika krökningar, liksom snören kring en sockertopp. Ibland kunde vi räkna sex krökar nedanför hvarandra. Det var så hett att man kunnat steka grisar i sanden. Inga träd, endast den rödstammiga låga mansannitan, som räckte oss till axeln. Urskogens jättar, för hvilka Yosemite är berömdt, växte i rikedom på sluttningarna, men icke nog nära stigen att gifva oss skugga. Våra förtviflade ben pockade oupphörligt på hvila och vid hvarje sorlande källa drucko vi nektar ur en gammal sardinlåda — Yosemites allmännaste dryckeskärl. En gång lade vi oss platta ned midt på vägen, bragta till vanmaktens

gräns, men väcktes ur vår dvala af ett buller i närmaste krök. En häpen åsna stod stirrande på oss med förskräckelse målad i sina milda anletsdrag, medan drifvaren med uppsträckt hals blickade på oss öfver packorna.

Fem timmars vandring förde oss till hotellet Snöhuset på Glacierpoints topp, 7,200 fot öfver hafvet. Hvilken belöning för alla våra lidanden! Hvilken krans af bergstoppar hvilande i soligt lugn. med evig snö svalkande deras panna. Hvilken slösande prakt af färger och dagrar, i klara, ljusbruna bergsströmmar, i hvitskummande vattenfall, i svartgrön furuskog, i mildt grönskande fruktträd. Yosemite har sin egen skönhet. Enslig, vemodig och fantastisk, som en suck från indianens öde vildmark, midt i civilisationens brådskande hvardagslif. Allt hvad Kalifornien har qvar af urskogspoesi, det finnes sammanträngdt i Yosemite. Midt bland moderna turister i rutiga kläder, öfver hotellets mjuka mattor och franska rätter, mellan telefon och telegraf går en fläkt af den tid, då rödskinnet med blixtrande ögon och återhållen andedrägt kröp ljudlöst nere vid flodstranden, spårande sin ovän; då gråbjörnen mumlande sökte skydd för ovädret i de vilda klyftorna; då örnen var den enda fiskaren i de sorlande bäckarna...

Verkligheten ledde oss med grym hand ur drömmarnas verld. Det enda som återstod af vår lunch var två dammiga smörgåsar och ett sprucket ägg. Med längtande blickar sågo vi ned på hotellet, som likt ett dockhus låg djupt nere i dalen vid våra fötter.

Nedfärden gick som en dans, och vi nådde hotellet så hungriga, att vi måste äta genom hela matsedeln för att bli mätta.

Efter tre dagars vistelse i Yosemite, drogo vi med saknad ur detta paradis. Dock icke förrän vi besökt den ryktbara skogen, kallad „Jätteträd-lunden", der urskogen qvarlemnat omkring 600 af sina representanter, gigantiska barrträd (af den s. k. redwoodcedar) af 28—33 fots diameter. De flesta ha namn: Lincoln, Grant, Andy Johnsson, Det trofasta äkta paret, Den grå jätten, De tre systrarna, m. fl. „Wawona" är namnet på den största, genom hvilken omnibusen far i en präktig, portlik öppning, huggen i trädet, som det oaktadt lefver. Medan vi voro der — omkring 40 muntra turister — uppträdde ett ungt par och lät fredsdomaren hastigt och lustigt förena sig. Två af turisterna agerade brudtärna och marskalk. Bruden såg ut att vara 25 år, men hade varit gift (på detta sätt) fyra gånger. Det hela gick för sig lugnt och utan ceremonier i skuggan af jätteträden.

Det är så i Kalifornien. Urskog och den mest moderna öfvercivilisation omblandade på hvarje steg.

HOS MORMONERNA.

Den stora Saltsjön i Utah låg hvit och drömmande i månskenet, då vi en Augustinatt närmade oss den. Som höga stumma jättar hand i hand stodo Klippiga Bergen, vaktande den sofvande staden vid deras fot.

„The Saltlake City", hufvudstaden i mormonstaten Utah, ligger i en bred dal, som förr var öde, men som „de heliga" — så kalla sig mormonerna — genom sin idoghet gjort till ett enda fruktbart fält med rinnande vatten, betande kor stående till knäna i alfalfagräs, och fruktträd tyngda af aprikoser och persikor.

Staden är en fortsättning på denna rika växtlighet. Det förefaller som om man vid dess tillklippning unnat hvarje hus ett rikt sömmarmått af grönt. Gatorna äro skräpiga och dammande, men med förtjusande vackra, dimgrå perspektiv utåt slätten, vid hvars horisont jättevågor tyckas ha förstenats under ursinnig kamp. Hvarje gata är en allé; bland raka pyramidpopplar, valnöt och lind stodo äfven fruktträd, hvilkas frukt nu var mogen och hvilka här, liksom öfver

allt i Amerika, *icke* beskattas af gatpojkarna. Frihet föder ansvar, och i få länder torde allmänna platser vara så respekterade som i Amerika.

Vi foro följande morgon ut att bese staden. Vår guide var en hygglig, gentlemanlik yngling, och vi undrade i hemlighet med huru många hustrur han var välsignad. Denna hemska tanke bemäktigar sig ofrivilligt främlingen vid åsynen af hvarje manlig Utah-invånare.

Staden med sina 20,000 invånare var i sig sjelf ingenting märkvärdigt. Husen voro de vanliga i Vestern, röda tegelstens- eller ljusgrå och hvita trähus med gröna spjelluckor, små men snygga, omgifna af trädgårdar. Stundom funnos på samma tomt två, tre eller flera skilda boningshus. De äro från den tid polygamin ännu var tillåten; då placerade de förmögnare mormonerna sina olika hustrur i skilda hus. Sedan billen mot månggifte antogs (Jan. 1882) kunna mormonerna dock endast i hemlighet ega flera hustrur. Icke långt från the Prospect Hill, en bergsplatå, der man ser staden och Saltsjön i hela deras skönhet, ligga Brigham Young's och tre af hans hustrurs grafvar, släta stenar endast försedda med en enkel inskrift. „Lejonhuset", en af gulaktig sten uppförd byggnad, ha såväl han, som Joseph Smith, mormonismens stiftare, bebott under mormonstatens första tider. Det har också varit vittne till otaliga af de „religiösa" ceremonier, mycket närmande sig orgier, hvarmed de heligas, isynnerhet profeternas bröllop plägade firas. Vid en af stadens förnämsta gator låg en

täck villa midt i en trädgård. Den bygdes af Young för hans älsklingsgemål, Amelia Folsom, som äfven nu bebor det. Utanför staden låg „frihetsparken“, planterad af Joseph Smith. Der plägade profeten taga sin morgonpromenad och dricka ur källan med det svafvelhaltiga, iskalla vattnet.

Det var Söndag, och vi begåfvo oss kl. 12 till tabernaklet, en stor, cirkus liknande byggnad, rymmande 10,000 personer. Akustiken i detta jättetempel är så beryktadt god, att guiden — om det ej är gudstjensttid — aldrig försummar att fälla en knappnål på golfvet vid altaret, medan han ber turisten på läktaren midt emot lyssna dertill. En manöver, som torde lyckas i de flesta fall.

Vid vårt inträde var menigheten samlad. Nedanför den väldiga orgeln, af brunt trä med förgylda pipor, sutto körerna. Strax nedanom dem, på bänkar klädda med röd sammet, de tre profeterna, hvilka för närvarande styra mormonkyrkan. Nedanför profeterna sutto kring ett hvitklädt bord 9 biskopar, hvilka voro sysselsatta att bryta bröd för nattvarden. Under gudstjensten bars det omkring i silfverkorgar af marskalkar, unga män i svarta kläder, hvilka äfven utdelade „vinet“ d. ä. vatten i små glaskannor. Det föreföll oss hedningar — så benämna mormonerna olika tänkande — som om de unga herrarna tagit sin syssla temligen lätt och haft tid för små trefliga flirtations med yngre och täckare nattvardsgäster af det andra könet.

Gudstjensten bestod i rätt god körsång samt två

predikningar, den ena af en profet, den andra af en biskop. Den första liknade till innehåll mest de predikningar man får höra bland Unitarianerna; icke mycket af den teologiska religionen, men sund och menniskovänlig moral.

Den senare — hållen af en yngre man med mörklätt, energiskt ansigte och en något fantastisk vältalighet, — var mera ren mormonism. Härmed menas icke månggifte. Detta utgör endast en gren af mormonismen och kan, sedan anti-polygami-billen antogs, naturligtvis icke predikas offentligt. I de ströskrifter, hvilka innehålla hufvudpunkterna af de mormonistiska lärosatserna, finnes t. ex. intet nämndt om polygamin. Mången som är motståndare till denna, anser också att billen deremot var ett misstag. Flera af de förnämsta mormonerna ha suttit fängslade „för sin tros skull" (d. v. s. för månggifte). Detta har uppglödgat deras tro och framkallat en energisk, hemlig agitation. De anse sig vara martyrer och vinna lätt de okunniga genom skildringen af sina lidanden för „Kristi skull." Så t. ex. är mormonismen ända till otrolighet utbredd bland de kringliggande indianstammarna, och att den värfvat många bland den lägre befolkningen i Skandinavien är ett kändt faktum. Man antager i Amerika, att Utah aldrig på så kort tid hade kunnat blifva ett blomstrande territorium, hade icke majoriteten af dess invånare utgjorts af folk ur den arbetande klassen i länder, der man är van att arbeta strängt i en karg jordmån.

Vi hade nöjet att göra bekantskap med en i

mormonernas historia och religion väl bevandrad dam, som länge bott i Saltsjöstaden. Hennes skildringar, i förening med det vi inhemtat ur amerikanska källor, *) förete såväl intressanta, som hemska och mystiska sidor i båda.

Hufvudpunkterna i den ursprungliga mormonismen voro i korthet följande.

Det finnes många gudar af båda könen och vi på detta jordklot underlyda en af dem. Han är evig och allsmäktig, vi äro hans söner och döttrar. Våra andar äro födda af Honom i det himmelska riket och han är i oss. Han består af andlig materie. Ingen annan skilnad förefinnes mellan ande och materie, än deras olika qvalitet. Ande är förädlad materie. Gud är allsmäktig, men icke personligt närvarande hos oss. Han bor i universums centrum, nära planeten Kolob. Denna roterar kring sin axel en gång på tusen år, och detta utgör en dag för den allsmäktige. Jesus Kristus är Guds Son, med Guds ande i en menniskokropp. Efter sin uppståndelse fick han en kropp, identisk med den saligen uppståndna menniskans. Han skiljer sig i intet annat från Fadern, än till år och auktoritet. Fadern är äldst och representerar dem båda. Han är närvarande hos oss genom den Helige Ande, som är ett ämne likt elektriciteten och som utför alla underverk. Dessa äro endast följ-

*) Exempelvis: „Life among the mormons“, och „The mormon prophet and his harem af E. V. Waite. Chicago 1882 m. fl.

der af naturliga lagar, ehuru af ett högre slag, som vi ej känna. Den Helige Ande meddelas oss genom händers påläggning af profeter och äldsta. Endast presterskapet har fått denna gåfva.

Det finnes tre himlar: den lägsta, representerad af stjernorna, skall efter uppståndelsen hysa alla dem, som hvarken hafva förkastat eller mottagit evangelium. I den mellersta, „den jordiska", representerad af månen, skola bo de, som hafva mottagit evangelium, men varit likgiltiga. Den högsta, öfverjordiska, föreställd af solen, är bestämd för dem, som blifvit döpta i Jesus Kristus af en, sänd från honom, (= Joseph Smith) och lefvat ett heligt lif. Jorden är skapad af materie, liksom vi. Hon andas liksom vi, men endast för de heliga är detta känbart. *) Hon skall engång bli förandligad materie, som vi.

Vid Kristi ankomst skall denna nya jord bli anvisad till boningsplats för dem, som komma i den öfverjordiska himmelen. Jerusalem skall åter uppstå och Zion eller det Nya Jerusalem skall bli uppbygdt i grefskapet Jackson i Missouri, hvarur de heliga (mormonerna) förjagades 1833. De som hafva syndat mot den Helige Ande, d. v. s. hvilka hafva affallit sedan de mottagit Anden, skola dömas till evinnerligt

---

*) Detta uttryck, „jorden andas", är en älsklingsterm bland mormonerna och användes oupphörligt. Det så att säga anses såsom ett af de heligas lösen. Hvarför, ha vi oss ej bekant, om icke för att det är så lockande mystiskt. — Äfven i den af oss hörda predikan förekom det ofta.

straff hos djefvulen och hans englar. Det evangelium som vi måste tro, för att kunna bli saliga, består i att:

1) Tro på Jesus Kristus, Guds Son, och hans utsända profeter, Joseph Smith och Brigham Young. 2) Ångra sina synder. 3) Döpas till aftvagning af sina egna och sina såsom otrogna döda förfäders synder. 4) Tro att en del synder ej kunna utplånas med annat än blod, som, utgjutet af presterna, skall stiga som en välluktande rök upp till Gud och försona vår synd. 5) Tro att Gud gifver åt den som är stark i tron, lika många hustrur och slafvinnor, som åt David och Salomo. 6) Tro att om en man dör, hans broder skall taga hans hustru och uppväcka säd åt honom. *)

Läran om månggiftet är i detalj ungefär sålunda:

Gud har återupprättat sitt prestadöme på jorden genom Joseph Smith, sin profet, hvilken leder menniskorna genom direkta uppenbarelser från Gud. I det nya Zion skall finnas många verldar och hvarje verld skall regeras af en Gud. Joseph Smith och andra heliga (= Mormonerna) skola få hvar sin verld att regera och deras afkomlingar skola befolka den. Deras hustrur skola bli gudinnor och regera hvar och en öfver sina afkomlingar, med mannen såsom öfvergudom. Om en hustru älskar sin man, måste hon önska se honom såsom Gud öfver en verld i det nya Zion. Han kan icke bli det, om han ej får afkomlingar tillräckligt många att befolka en verld.

---

*) „Life among the mormons.“

Om en qvinna af sjelfvisk kärlek eller elakhet missunnar sin man flera hustrur, hindrar hon honom således att nå salighetens potens i det öfverjordiska konungariket, (the celestial Kingdom), — så benämnes det nya Zion af mormonerna. En ogift kan icke uppnå någon ära i evigheten. De som icke gifta sig här, kunna ej bli gifta efteråt, derför ingås alla äktenskap „för evigheten.“

Utom att en man kan ha flera eviga hustrur kan han hafva sådana som äro gifta med honom „för tiden.“ Dessa kallas befullmäktigade eller ombudshustrur („proxy wiwes“). De äro ofta sådana, hvilka antingen äro enkor eller varit förlofvade. De äro gifta med sina döda män eller fästmän „för evigheten“, men här i lifvet förenade med (sealed to) en annan man „för tiden.“ Här på jorden tillhöra de och deras barn den timliga maken, men i det öfverjordiska kungariket tillfalla de honom, med hvilken de blifvit gifta för evigheten. Brigham Young hade 4 sådana proxyhustrur, hvilka alla varit Smiths och hvilka med sina efterkommande skola aflevereras till denna i det nya Zion.

Det är i synnerhet denna punkt i mormonernas månggiftesteori, som framkallar en raffinerad osedlighet bland dem. Det är nemligen vanligt att äfven qvinnor, hvars män lefva, hafva en annan äkta man af olika kategori. Sålunda tillhör hon två på engång. Hon är gift med den ena för tiden. och förenad med en annan för evigheten. Om hon fattar tycke för någon annan än sin man och denna andra besvarar

hennes känslor, kan hon bli förenad med honom i ett äktenskap „för evigheten“, allt under det hon fortfarande lefver med den första mannen. Dessutom kan hon, om hon är fantastisk, ehuru redan gift för evigheten, ingå äktenskap för tiden, för att kunna föda barn åt en afliden kär slägting och sålunda öka hans ära i evigheten.

Hur mycket trassel och elände dylika läror medföra, kan lätt inses. Proxy-hustrurna föra vanligen ett eländigt lif. De behandlas af evighetshustrurna med förakt, deras barn kunna straffas och misshandlas af dessa; sjelfva få de husets tyngsta sysslor på sin lott, dålig kost, usla kläder och en trång kammare för sig och sina barn. Om de beklaga sig för mannen, påminner han dem, att de endast äro hans timliga hustrur och ej kunna vänta sig samma rättigheter som evighets-gemålerna samt tröstar dem med den ära och salighet de skola åtnjuta i evigheten hos sin eviga make. Om en man dör, bestämma vanligen de äldsta med hvem enkan skall ingå timligt äktenskap för att kunna föda barn åt den döda.

Trots allt, är den religiösa tron på månggiftet af intensiv styrka. Ofta uppmanar en hustru, hvars man dittills lefvat i engifte, honom att taga flera hustrur för att sålunda visa honom sin kärlek. Om makarna älska hvarandra, är nödvändigheten för mannen att lefva med flera qvinnor en lika stor anledning till sorg för båda. Efter tårar och tvekan utvälja de tillsammans den nya hustrun och följden blir antingen den, att hon småningom undanskjuter

den första hustrun eller ock att både denna och mannen förtrycka och plåga den stackars nykomna och hennes barn.

Frid och endrägt, lycka i vanlig mening herska ej i ett mormonharem, ehuru de heliga sjelfva gerna låta påskina att så är. De som en tid vistats bland dem, offentliggöra fula skildringar deraf. Ja, t. o. m. personer, annars hängifna mormonismen, erkänna att äfven bland evighetshustrurna råder ständig split och förbittring. Emmeline Free var en lång tid Youngs favorithustru. De andra voro så uppretade och afundsjuka deröfver, att Young nödgades låta bygga en täckt korridor mellan hennes hus och sina privatrum, för att osedd af de andra kunna besöka henne. Så snart mannen tager en ny hustru, eller en af hustrurna föder honom ett barn, rasar en epidemi af raseri och sorg i hans harem. Qvinnorna förbanna mormonismen, svära att återgå till „hedendomen“ och uppenbara alla mormonismens hemligheter, de gråta, ha konvulsioner, piska sina barn och hota att döda mannen. Då håller sig denne undan och i stället skickas till de uppstudsiga gemålerna gamla erfarna qvinnor, hvilka redan lemnat bakom sig allt, utom en fanatisk tro på mormonismen. Dessa predika för de ilskna hustrurna, utmåla för dem himmelens salighet och deras makes godhet och kärlek, samt påminna dem om den eviga osalighet hvilken drabbar dem som affalla. Småningom lugnar sig haremstormen — tills mannen köper den nya hustrun en teaterbiljett eller en ny klädning, då den åter utbryter.

Lifvet i ett mormonharem var likt det som föres i en „pension.“ Hvarje hustru hade sitt eller sina skilda rum, beroende af hennes större eller mindre gunst hos mannen. Detta bebodde hon med sina barn, om hvilka det ålåg henne att sjelf taga vård. En af hustrurna skötte i tur hushållet enligt mannens förordning. Hon hade då nycklarna och de andra måste lyda henne. Vid bordet satt favorithustrun närmast mannen, derefter de öfriga i den ordning de hade antal barn; de barnlösa sutto ytterst. Dessa föra i allmänhet hos mormonerna ett beklagansvärdt lif. De ha ju med ingenting bidragit till sin mans evighetslycka och äro af ingen betydelse. På teatern satt mannen med favorithustrun i en loge (teatern är mormonernas älsklingsnöje); de öfriga på sämre platser, dit mannen vanligen gick att helsa på dem ett par gånger under aftonens lopp. Fruktträdgården var gemensam, men hvarje hustru hade sin skilda blomsterbänk eller sitt qvarter. Vanligtvis aflönade mannen en eller flera lärare, hvilka undervisade alla barnen. Derigenom att hustrurna fördelade husets göromål bland sig och sjelfva skötte barnen, höllos nästan inga tjenare och sålunda kunde äfven medellösa män ha råd att bestå sig flera hustrur. En värdshusvärd hade fyra följeslagerskor genom lifvet: en skötte barnen, en förde böckerna, en kokade maten, en sydde.

Sedan månggifte blifvit förbjudet, utöfvas ännu i hemlighet samma praxis, och öfverhufvudtaget är väl föga i sjelfva verket förändradt i haremslifvet. En man har, som det heter, hustru, svägerska, gu-

vernant och tjenarinna i huset. I hemlighet äro alla dessa qvinnor hans hustrur; och då qvinnorna sjelfva för sin tros skull äro med om bedrägeriet och äfven grannarna äro mormoner, kunna myndigheterna lätt föras bakom ljuset. Väcker en alltför talrik barnskara misstankar, så undansändas de äldsta hit och dit eller ock gör man processen kort med de små som komma till verlden. Hufvudsaken är att de funnits till, icke att de lefva länge. Deras största betydelse blir först i det nya Zion.

Alla enskildheter i dessa afgrundslika teorier predikas aldrig offentligt, „för hedningarnas ondskas skull.“ Det är vanligen först sedan fåret är i fållan som det klippes, och framför allt först sedan man öfvertygat sig om att dess tro, och dess fruktan för synd mot den helige Ande äro starka nog, som dessa mysterier uppenbaras.

Emedan mormonerna i början med oblidkelig stränghet förföljde och dödade alla som i förtviflan flydde från Utah, kunde de också länge hemlighålla det grymma och osedliga i sina läror. Dessutom äro de hufvudpunkter som predikas af mormonapostlarna sådana, att endast de, som ha sinne för det mystiska eller fantastiska, kunna låta omvända sig. Och sådana personer äro alltid lätta att qvarhålla i hvilken religiös tro som helst, blott den bjuder tillräcklig näring för deras fantasi. Att mystiken spelar en ofantlig rol i mormonismen, bevisas äfven deraf, att de som affallit från den samma vanligtvis bli spiritister. Detta är allmänt kändt och erkändt af båda parterna.

Endast på grund af den tjusning det mystiska utöfvar på en del lynnen, kan man förklara hvarför ett icke ringa antal fint bildade personer, i synnerhet qvinnor, slutit sig till mormonismen. Så t. ex. öfvergaf mrs Augusta Cobb, ett fruntimmer i Boston, sin intelligenta och älskvärda make samt flera barn, för att bli en af Youngs många hustrur. Äfven andra af dessa voro bildade, förfinade damer, hvilka frivilligt utsatte sig för de mödor och det tunga arbete de, såsom mormonhustrur i det då nästan ökenlika Utah, gingo till mötes.

Med fanatikerns begär för sjelfplågeri voro de äfven strax färdiga att uppmana mannen till månggifte. Det hände att nygifta hustrur rådförde sig härom med hvarandra på följande sätt:

— Ha ni redan någon ny? — Nej. Ha ni? — Inte ännu, men jag har redan sagt min man att vi väl snart måste taga en. — Ha ni tänkt på någon? — Jo, vi ha nu tänkt taga Eliza. Hon har varit länge hos oss, känner våra vanor och är godlynt. Min man uppskjuter dermed, men (djup suck) jag har sagt honom att det ej blir hjelpt dermed. Det som skall ske, det sker. — *)

Emellertid har månggiftet varit orsak till mycket affall och oenighet bland mormonerna sjelfva. Otaliga af dem ha icke antagit det och påstå att den ursprungliga mormonismens stiftare, Joseph Smith, aldrig uppstält det bland sina af Gud ingifna läro-

---

*) „Life among the mormons."

satser. Detta förefaller likväl besynnerligt, då man vet att månggiftet florerade bland de första mormonerna och att Smith sjelf hade flera hustrur.

Denne man, antagligen hälften bedragare och hälften fantast, föddes 1805 i Vermont och fick vid 15 och 17 års ålder sina första uppenbarelser, då Gud och Jesus Kristus nedkommo till honom, gåfvo honom förlåtelse för alla hans synder och utkorade honom till att återupprätta deras rike på jorden. Han fick ock anvisning att söka två guldfat, på hvilka voro graverade amerikas äldsta historia. Han fann dem i ett stenskrin, i en klyfta nära staden Palmyra i staten New-York, men hindrades af djefvulen att taga dem, ehuru han redan hade dem i sin hand o. s. v.

Efter många uppenbarelser af englar, Moses, Elias och äfven Gud sjelf, begynte han predika, fick anhängare och grundade 1830 mormonkyrkan, kallad „Jesu Kristi kyrka för de heliga.“ Det var ett prestadöme, styrdt med jernhård hand af profeterna. I början skulle hvar och en erlägga till dessa $^1/_{10}$ af allt sitt jordiska goda, t. o. m. qvinnorna skulle gifva tiondedelen af kycklingar, ägg, blommor och grönsaker. Men sedermera under Youngs tid infördes ett slags kommunism, sålunda att kyrkan i sjelfva verket egde banker, handelsbutiker, advokatkontor, jordegendomar o. s. v. och endast aflönade dem som skötte dessa. Alla nykomlingar tvungos till ytterst strängt arbete och disciplinen var enda till otrolighet genomförd.

Efter att ha blifvit utjagade ur Missouri, drogo mormonerna till Utah, sleto ondt bland indianer och gråbjörnar i ökenhetta och torka, men fingo snart sitt område blomstrande genom träget arbete. De inrättade jättestora vattenledningar som befruktade fälten, planterade fruktträdgårdar, bygde jernvägar, inrättade banker och öppnade butiker. 1850 begynte deras första tidning „Öknens nyheter", redigerad af dr W. Richards, „profet, siare och handpåläggare." 1851 bygdes tabernaklet och två år senare templet. 1849 sände mormonerna en petition till kongressen med anhållan att Utah måtte upptagas som territorium under Förenta Staternas styrelse. Detta bifölls och Young utnämndes till guvernör öfver Utah samt regeringsombud bland dess indianstammar.

Detta väckte stor förargelse öfver hela landet och då mormonerna snart åter voro i fullt uppror mot regeringen, inträngde 3000 man af dennas trupper i Utah, i September 1857. De blefvo dock följande år i grund slagna och det för det öfriga Amerika snöpliga kriget afslöts till mormonernas förmån, sålunda att en kompromiss-domstol inrättades. Dock blef regeringen ej fullständigt herre öfver situationen förrän mot slutet af sextiotalet. Då Garfield i sitt installeringstal sade att han ville förgöra polygamin, sägas mormonledarena ha yttrat: ja, om vi ej först förgöra dig. — Senare uppdagades, att Guiteau, Garfields mördare, hade flera hustrur i Utah, och den amerikanska pressen var en tid mycket sysselsatt med att spåra detta mord tillbaka till „de heligas" ledare.

Numera har oenighet försvagat mormonerna. Den första affällingen hade varit en man vid namn Gladden Bishop, som redan 1853 öppet vågade motsätta sig Smiths guda-ingifna läror. Hans anhängare blefvo kallade Gladdeniter och med yttersta grymhet förföljda af de öfriga mormonerna. 1860 uppstod åter en ny opposition, anförd af Joseph Morris, hvilken sade sig vara utsänd af Gud att rena mormonernas af Young förvrängda heliga trosläror. Såväl Gladdeniterna som Morrisiterna straffades och förföljdes med svärd och blod af „kyrkans hemliga orden“, som har att vaka öfver ordningen inom församlingen.

Efter Brigham Youngs död fans ingen så kraftfull som han att ställa i spetsen för kyrkan, och de olika sekterna få derför vara mera ostörda. Dock torde ännu mycket försiggå inom Utah som skulle påminna om inqvisitionens tider, om man visste deraf. Youngs älsklingsskryt var: — jag löser min bowie-knif och ger den ifrån mig med slutna ögon. När man sedan anklagar mig för mord, frågar jag: kan du säga att *jag* föröfvat det?

Mormonerna ha emellertid gjort ett duktigt stycke arbete i Utah. Man drager sig ovilkorligen detta till minnes då man ser sig omkring under gudstjensten i tabernaklet. „De heliga“ gifva ett totalintryck af grofhet, hårdhet och energi. Fula, ofta djuriskt råa ansigten med buttert uttryck, bruna valkade händer och undersätsiga gestalter. Sällan något af det fina, skarpa och spänstiga som annars plägar utmärka amerikanarena. Under vår korta, två dagars vistelse

bland dem, påmindes vi ofta om hihhuliterna i Finland. Det synes hos båda förefinnas samma redliga, energiska tro och samma högmodiga ofördragsamhet med olika tänkande.

Vid utgången ur kyrkan hörde man svenska och danska på hvarje steg, dock icke den finska svenskan. En qvinna såg skarpt på oss och yttrade högt till sin granne: — se hur de der glo på oss! Liksom vi mormoner icke skulle se ut som andra menniskor! — — —

Vi tillbragte återstoden af dagen vid Garfield Beach, ett omtyckt badställe vid Saltsjön. Lokaltågen från staden, fylda till trängsel, hemtade ut skaror af barn och fullvuxna, hvilka under glam och munterhet sprungo ut i den lugna sjön, iklädda blå och röda simdrägter.

Ett bad i saltsjön är nemligen så skrattretande att den mest sorgbundna är tvungen att le derunder. Vattnet i det samma torde vara det tyngsta i verlden och innehåller 20 proc. olika slags salter. Att simma der är en omöjlighet, ty man flyter ofvanpå som en kork i ett tvättfat. De mest förtviflade försök att komma ned i vattnet hjelpa ej heller. Under åskådarenas ohejdade skratt försöker man hoppa eller dyka ned — förgäfves. De tunga, mörka vågorna rulla emot en och lyfta en lätt som ett sandkorn på sin topp, der man sedan på deras mjuka, elastiska bädd gungar fram, betraktar det brokiga vimlet omkring sig och ser långt, långt utåt den hafslika insjön. Det finnes ett ordstäf som säger: „skicka den lefnadströtte till Saltsjön.“ Ingenting kan hel-

ler vara muntrare, än åsynen af ett dylikt badande sällskap.

Äfven vi blandade oss deri, sedan vi öfvertygat oss om att de badande mormonerna förefölle att vara det gemytligaste och ofarligaste folk i verlden. Dock gåfvo vi med en viss hemsk undran vår hand åt en manlig representant af „de heliga", som anhöll att få hjelpa oss ut i vattnet. Vi hade kort förut sett — eller inbillat oss se — honom med orolig artighet betjena tre damer och en nätt liten samling ungar, och måste naturligtvis antaga att det var hans harem som var ute och roade sig på söndagseftermiddagen.

Efter badet ser man ut som Loths hustru, ty saltet i vattnet aflagrar sig på huden och i håret. Derför är hvarje badhus försedt med en sötvattensdusch, der man spolas ren innan man åter kläder sig.

Saltsjön i lugn, vid solnedgång och månsken, är underskön. Då lyser det tysta mörka vattnet likt smält metall och rundt omkring på den vida prärin skimra de många små salta källorna och rännilarna med sin rimfrost af salt, likt ädelstenar i blekgrön infattning.

Ungefär en dagsresa från Utah, då man inkommer i Colorado, antaga Klippiga Bergen en vildt ödslig karaktär. Fulla 2 dygn far man genom ett berglandskap af naken, trotsig och djerf skönhet. Floden Rio Grand tvinnar sig som en silfversnodd djupt i bottnen på klyftorna, hvilka skilja åt bergen.

Dessa flodbäddar eller smala dalar kallas canyons (af det spanska canon) och hela Colorado, äfven Arizona och Kalifornien har öfverflöd på dem. Bantåget har fått fotfäste på den höga flodstranden och kilar som en snabb insekt fram öfver bergjättarnas tår.

Det är mörkt, fuktigt och kallt i dessa klyftor, skuggade alla årstider, natt och dag af bergen. Men de underbaraste, mest sagolikt storartade utsigter öppna sig hvarje ögonblick. Med återhållen andedrägt, med ögon som tröttna vid så mycken skönhet hopad på ett ställe, stirrar man framför sig. Naturen har i ett anfall af raseri rifvit af sig all växtlighet. Sten, endast sten. En öken af sten. Tusental fot höga klippor omgifva oss, — dystra, lodräta, med de fantastiskt tecknade topparna omflutna af sorglösa, solbelysta dimmor. Öfver allt stänges horisonten af klippor, än svarta, hemskt glänsande och fuktiga. Än tegelröda med skära och hvita fläckar, samt hvitaktig mossa i skrefvorna. Än klippor som maskerat sig till gamla borgar, slottstorn och kyrkor, der man öfver allt tycker sig se spår af murslef och slägga.

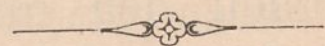
Den ryktbaraste af klyftorna är „the Black Canyon", der bergen, träden, floden tyckas ha blifvit öfverstrukna af en svart pensel, så djup och sorgligt hemsk är skymningen. The „Royal Gorge" kallas ett ställe, der tåget passerar så godt som tvärs igenom två ofantliga klippor, så smal är öppningen mellan dem. Vid Castle Gate är öppningen på båda sidor omgifven af pittoreska berg, hvilka troget ha imiterat porten till en gammal riddarborg.

Då naturen åter andas efter sin stenbörda, tager hon ut sin rätt i väldiga skogar. Vid Marshall-passet, ett af ingeniörvetenskapens under, ser man skogens jättar öfver axeln. Der drager sig banspåret i otaliga knutar och hästskobugter upp längs en konformig bergstopp, tills det når en omätlig höjd.

Hela vägen härifrån fram till Colorado Springs är ett enda mirakel. Man blir nästan förskräckt då man anländer till Manitou, ty der behöfver man åter all den förmåga man eger att beundra. Manitou, kalladt Vesterns Saratoga, är en helso- och brunnsort nedanför Pikes Peak i Rocky Mountains. Gröna, skyhöga berg med hvita toppar se vänligt ned på hotellerna, hvilka med åren krupit allt högre upp på deras bröst. Soda,- svafvel,- och jernkällor, små bäckar och bergsströmmar glänsa på hvarje steg. Luften är blåaktig, jublande lätt och klar, naturen ler ett majestätiskt, lyckligt löje. På en af sluttningarna ligger begrafven Helen Hunt, „Ramonas“ varmhjertade och excentriska författarinna.

Icke långt från Manitou ligger „the Garden of the Gods“ (Gudarnas trädgård), som gerna kunde antecknas bland verldens underverk. Ur en rik, ljusgrön gräsmatta uppstiga klippor af de mest fantastiska formationer, i alla färger, från krithvitt och ljusaste rosa till sandstensfärg, mörkbrunt, orange och svartgrått. En del likna pyramider, en del pelare i olika stil, klocktorn, fästningar. Major Domo är en halft lutande, flera hundra fot hög, smal klippa, som synes gäcka alla tyngdlagar. På de flesta af dessa sten-

grupper ses figurer i olika färger, liksom ritade af en konstnärlig jättehand. Hjort,- ko,- och mennisko-hufvuden, barnhänder, hästfötter och kameler synas på långt afstånd förvånande tydligt. I dalens midt står en ljus, smäckert formad ensam klippa, som i månsken har likhet med en beslöjad qvinna, och kallas „trädgårdens gudinna.“

LANDSMÄN I ASHTABULA.

Ashtabula är en liten sömnig, sandig stad i Ohio, icke långt från sjön Erie.

Åtminstone föreföll den oss så, då vi en het Septemberdag anlände dit från Chicago. Vi vände oss strax efter ankomsten till ett nära stationen beläget värdshus och begärde en adresskalender, för att med dess tillhjelp leta oss fram till mr Edvards, redaktör för „Yhdysvaltain Sanomat.“ Adresskalendern var gammal och man visade oss till ett annat värdshus, der den nyaste skulle finnas. I denna uppgafs, att det finska tryckeriet var beläget ute i „the Harbor“, hamnen vid sjön Erie.

Medan vi väntade på spårvagnen, som skulle föra oss dit, samlade sig värdshusbetjeningen nyfikna omkring oss. De skakade tveksamt på hufvudet, då vi sade att vi voro finnar och önskade besöka våra landsmän. Den blick, som åtföljde den förvånade frågan: „är *ni* från Finland?“ — talade icke till förmån för Ashtabulas finnar. En diskerska, som uppgafs vara finska, inkallades från köket, men befans vara svenska och förnekade energiskt all kunskap om dotterlandet Suomi.

På en landtlig spårväg rullade vi fram till „the Harbor“. Det var en sotig, bullrande lastageplats, ofvanför hvilken låg en liten by eller förstad till Ashtabula. Adressen var oriktig och tryckeriet hade blifvit flyttadt till staden. Man sade oss emellertid, att en hel mängd finnar bodde på platsen och bad oss följa gatan fram, der närmare upplysning skulle fås.

Vi följde den anvisade riktningen och inträdde slutligen i ett hus för att fråga oss för. Redan vid vårt första inträde sågo vi att vi befunno oss bland landsmän. Ingen annan nation på jorden torde ha samma förmåga att fösa de mest olika saker på platser, der de *icke* borde vara. I sängen ett fat med ägg, två geraniekrukor, några par strumpor och en katt; på alla stolar dynor, kjolar, tallrikar, färskt bröd; ett fällbord betäckt med diskar, der emellan psalmböcker och kaffeqvarn. Ehuru fönstren voro stora och kunde öppnas, och ehuru ute var en herlig sommardag, rådde der inne en qväfvande dålig luft. Golfvet och trapporna voro orena, sopor lågo vid spiseln, fönster och väggar voro grå af damm. Vid det osnygga bordet sutto en större gosse och en medelålders man och åto. De hade potatis, kaffe och bröd; pannan sotig, maten framkastad på bordet huller om buller. En qvinna med okammadt hår och bara fötter, klädd i en obeskriflig ylleunderkjol och smutsig kattunströja, sprang brådskande af och an med fat och tallrikar, smälde till dörren med foten och nedtystade ett mindre barn som gnälde efter mat.

Vi sade våra namn och helsade från Finland. Man mottog oss likgiltigt och vi bådos knapt att sitta ned, ty här, der emigranter draga ut och in, äro landsmän inga ovanliga gäster. Vi tro dock ej att detta berodde på någon ovänlighet eller ogästvänlighet, utan på den vanliga nationela trögheten.

Slutligen bjöd oss mannen stiga in i kammaren, som äfven utmärkte sig för en förvirrad oordning. Vi skulle icke ha fäst så mycken uppmärksamhet dervid, om icke ett visst välstånd hade rådt i hemmet. Der funnos flera sängar, hvilka man kunnat fylla med goda och nya sängkläder, om man hopsamlat dessa från olika ställen; byrå med spegel, länstol och gungstol, virkade dukar, oljetryckstaflor, album. Endast tre barn funnos. Den äldsta stod redan på bod och förtjenade sålunda en del af sitt uppehälle. Båda föräldrarna voro i sina bästa år. Mannen, hemma från Wasa län, arbetade vid lastageplatsen. Ehuru hans kläder voro nedsölade af tegelfläckar och sot, såg man strax att han endast för tillfället var oren, så länge han var sysselsatt med sitt arbete. Hustrun, barnen och sjelfva hemmet deremot voro såsom ingnodda med smuts. Den förra fortfor att fjäska ut och in med denna planlösa brådska, som man så väl känner igen från en del hem på landet i Finland.

Naturligtvis talade vi om Finland och emigranterna. Mannen hade ett klokt, angenämt utseende och hans anmärkningar voro sunda. Han hade kommit öfver för många år sedan, men familjen bott här först sedan sex år. Han menade, att arbetaren utan

all fråga lättare förtjenar sitt bröd här, än i hemlandet emedan arbetslönerna här äro så höga. Här inföll hustrun: — ja, men en dollar i Amerika räcker inte längre än en mark i Finland, fastän det är femdubbelt mera penningar. — Mannen erkände detta, men tillade att arbetaren det oaktadt lättare kommer sig upp här, än hemma, blott han kan arbeta. En mindre duglig gör deremot bättre i att stanna hemma, ty här måste en karl kunna taga duktiga tag, om han vill förtjena.

När vi skildes, fick hustrun tårar i ögonen och sade, att hon längtade tillbaka till Finland. Mannen tycktes icke vilja höra på det örat. Han såg ner, borrade klacken i golfvet och menade, att det blef tids nog i framtiden att tänka på hemresa. Ännu voro två af barnen små och de hade icke samlat mycket.

I Ashtabula träffade vi herr Edvards, hemma från Fredrikshamn och sedan många år tillbaka bosatt i Förenta Staterna. I hans tryckeri sysslade några finska sättare med hyggligt utseende och man gaf oss ett färskt, fuktigt exemplar af „Yhdysvaltain Sanomat“, ett blad af ungefär „Folkvännens“ storlek.

Med herr E. återvände vi till „the Harbor“ och åkte omkring derstädes, under besök i olika finska familjer. De fattigare bodde i hyrda rum nere vid de sämre bebygda gatorna. De mera förmögna hade sina egna hus i den del af staden, som ligger på höjderna ofvanför hamnen. Så godt som utan undantag voro männen arbetare vid lastageplatsen. Genom

Ashtabula draga årligen emigranter till tusental, mest lösa unga karlar, hvilka arbeta här och der en tid, tills de ledsna eller bli afskedade eller vilja försöka lyckan på annat håll. De mera stadigvarandes antal torde uppgå till omkring 500. Ingen prest eller egen kyrka finnes, men herr E., biträdd af en och annan bland männen, plägade hålla gudstjenster och nykterhetsmöten i den svenska kyrkan. Försök ha blifvit gjorda att anställa en egen prest, men de ha icke utfallit lyckligt.

I allmänhet äro de emigranter som komma hit af ett ganska depraveradt slag, och dryckenskap, slagsmål och lätja de herskande lasterna bland dem. Såsom öfver allt annorstädes i Amerika, lefva finnarna i Ashtabula ett lif för sig. Männen kunna möjligen litet dålig engelska, men qvinnorna i regeln alls icke, lika litet som barnen innan de komma i skolan. Denna okunnighet i landets språk är allmän bland dem. Vi påträffade i ett tyfuslasarett i Chicago en karl från Kalajoki, som vistats nära ett år i Amerika och icke kunde ett ord engelska. Naturligtvis försvårade detta hans skötsel, hvilket han sjelf erkände. I Washington erhöllo vi underrättelse, att en finne var inspärrad på ett dårhus i ett grefskap någonstädes i staten Missouri, men att man begynt misstänka att han var klok och genom ett misstag blifvit ditförd. Ingen kunde emellertid tala med honom och vår sagesman uppmanade oss ifrigt att sätta oss i förbindelse med dårhusläkaren. Tyvärr blefvo vi helt oväntadt skilda från vår sagesman, som icke lemnat oss

någon adress på anstalten och vi kunde sålunda icke taga reda på förhållandet.

Finnarna fasthänga i allmänhet vid sina hemlandsseder och bruk. Det föreföll oss vid vistelsen i Ashtabula, som om de knapt skulle taga efter annat, än onödig lyx, hvilken de placera högst misslyckadt midt i sin egen oordning. Visserligen besökte vi hem, hvilka något skilde sig från de öfriga och der snyggheten var försvarlig. Men det fans dock ingenstädes ett spår af den prydliga, ordningsälskande hand som tyckes råda i de amerikanska hemmen, äfven de fattigare. Ehuru familjer bebodde sitt eget hus med stor förstuga och flera rum samt fick en nätt hyra för sin öfra våning, mötte man samma syn, som i den fattigaste inhysingskoja der hemma. Barnen trasiga, halfnakna; hustrun otvättad, loj, med händerna i kors eller bärande på ett stort barn som redan kunde gå; en instängd, sur och qvalmig luft med samma ingredienser som der hemma: tobak, damm och snusk. Endast på ett enda ställe sågo vi hustrun sysselsatt med handarbete. Öfver allt samma passiva tröghet, som väl kan försvaras i Finland, der frost, nöd och arbetsbrist förlama handlingskraften, men som här, med välstånd i huset, synes straffvärd. Männen, hvilka måste försörja familjen, voro af arbete och beröringen med många slags menniskor, vaknare. Qvinnorna deremot tycktes ha försjunkit i likgiltig dåsighet. De flesta voro feta, bleka med pussiga ansigten. Äfven här föreföll att råda samma likgiltighet för hemlandet, som i San Fransisco; man

frågade icke ens efter nyheter hemifrån. Det enda som intresserade dem, var att veta om vi voro emigranter och om vi skulle stanna i Ashtabula. I ett enda hem sade hustrun, synbarligen mer af något slags artighet mot oss, än med verklig mening, att de nog ämnade besöka Finland ännu en gång.

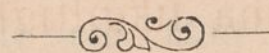
Det är troligt att dessa emigranter, tvungna af nöden hemma och lockade af ett lättare förvärfvadt bröd i Amerika, vid sin skilsmessa från hemlandet engång för alla afskurit banden, hvilka förenat dem med det. På bottnen af deras passiva tröghet ligger den nationela „se oli sallittu"- teorin, och de fortsätta sitt lif i Nya Verlden, under förändrade förhållanden, med samma melankoliska resignation som i hemlandet. Verlden är och förblir verlden, detta lifvet är ju blott ett jordelif hvar vi än äro, och först efter detta börjar vår egentliga tillvaro. Hvad är det då lönt att bråka och möda sig för att samla skatter, dem rost och mal förtära.

Det enda glädjande minne vi mottogo af Ashtabulas finnar, var frånvaron af all slags underdånig ödmjukhet mot „herrskap." Hos dem fans intet spår deraf. Det hade visserligen varit angenämare att bli mottagen med större *vänlighet,* men å andra sidan var det bättre att möta likgiltighet, än osant kryperi. De voro icke vuxna friheten, som uppfostrat amerikanarena till en viss „noblesse oblige"- höflighet mot hvar man. Men denna likgiltighet var dock en gryende början till sjelfkänsla.

Vi blefvo af oförutsedda omständigheter hindrade

att besöka de finska kolonierna i Michigan och Minnesota. Dessa äro härdarna för den finska emigrationen och torde mottaga det bästa den medför till Amerika. De jordbrukande finnarna bedömas vänligt af amerikanarena, men förvexlas ofta med skandinaverna. Vi plägade ofta sammanträffa med personer från Minnesota, hvilka sjelfmant ledde samtalet på dessa finska kolonister, berömde deras flit, kärlek till och bekantskap med sitt hemland. Dessa amerikanare skröto gerna med sin kännedom om Runeberg, Topelius, „Fältskärns berättelser“ och „Fänrik Ståls sägner“, om hvilka de hörde så mycket af sina finska grannar.

Bland de nordligare belägna kolonisterna finnas många förmögna. Liksom svenskarna, tillhöra finnarna vanligtvis det republikanska partiet, då de hafva några politiska åsigter. För det mesta äro de dock genom sin okunnighet och fattigdom uteslutna ur valstriderna, eller äro de i händerna på de olika partiernas agenter, hvilka intala dem att rösta på sina respektive kandidater. I allmänhet torde bland finnarna råda ganska mycken oenighet, sekt-ofördragsamhet och splittring; till och med en karrikatyr af språkstriden i hemlandet har nått dem. Detta är dock icke vår egen erfarenhet, utan vi ha inhemtat det genom hörsägen, mest af amerikanare, bosatta i de stater der finska emigranter finnas i större mängd.

HEM OCH SEDER I NYA VERLDEN.*)

Den yttre ordningen är sig temligen lik öfver allt i hemmen, ehuru förmögenhetsvilkoren naturligtvis vexla betydligt. Frukosten är tidig. Amerikanarena äro en nervös, rastlös nation. De lägga sig sent och uppstiga tidigt. I de finaste hoteller börjar frukosten

---

*) De iakttagelser som här ha blifvit antecknade, gjordes under sex månaders vistelse i hem uti olika delar af Förenta Staterna, nemligen i städerna Boston, New-York, Philadelphia, Chicago, Indianapolis och San Fransisco samt på landet i staterna Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, Pennsylvanien, Illinois och Kalifornien. Då vi icke kunna uppräkna alla de olika familjer hos hvilka vi vistades, vilja vi exempelvis nämna, att af 10 husmödrar 9 voro gifta, tre af dem enkor, dels med vuxna, dels med mindre barn. Af de sex gifta voro två barnlösa; fyra hade barn, dels fullvuxna, dels i skolåldern. Den ogifta hade en fosterdotter. Sju hade erhållit kollege-uppfostran, fyra af dessa hade derjemte tagit graden vid något universitet. Tre voro skriftställarinnor och föredragerskor; en var läkare; en skolföreståndarinna; en hade affärsrörelse; den ogifta gaf hela sin tid åt qvinnosaken; en af enkorna sin tid åt välgörenhet; två hade ingen bestämd sysselsättning utom hemmet. Fyra hade två tje-

klockan 6. Åtta är redan sent. De flesta äta mellan ½ 7 och ½ 8. Fruntimren i den fashionabla verlden sofva till sent in på förmiddagen, men endast i de nordligare belägna städerna. Söderut äro äfven de tidigt i rörelse för hettans skull.

Frukosten är intet lekverk. Korn- eller hafremjölsgröt, kaffe eller té, en varm kött- eller fläskrätt med potatis serveras på de tarfligaste inackorderingsställen, vanligtvis äfven varmt, nyssbakadt bröd. I de flesta hus af medelklassen finnas dessutom kakor af bohvete-, majs- eller rismjöl, hvilka ätas med smör och sirup, beredd af sockerlönnen; ägg, frukter och bär. Hela den varma årstiden börjar frukosten hos de förmögnare med oranger och persikor, hos enklare familjer med smultron, blåbär eller björnbär; på en del ställen kokade russin, äplen eller plommon i stället för friska frukter. Amerikanaren anser att denna sed räddar honom från många magåkommor, — hvilket påstående må stå för hans räkning. Vi sågo söderut damer förtära två à tre stora oranger och annan frukt kl. 7 på morgonen. — I Nya England ätes enligt urgammal sed hvarje söndag morgon ett slags bröd af sammanmalet mjöl, rikligt försatt med brun sirup, samt bruna bönor. Denna rätt (Boston brown bread and beans) bör vara rykande het och tillredd

---

nare, fyra hade en, och två hade alls inga. Af deras män voro två affärsmän, en literatör, en embetsman, en lyceiföreståndare, en egendomsegare. Vi ha velat omnämna detta för att ungefärligen antyda i hvilka slags hem våra iakttagelser gjordes.

på morgonen, hur tidig frukosten än är. Det är ett skämt i Amerika, att en ny-engländare icke skulle kunna fira sin sabbath, om han ej finge börja den med varmt bröd och bruna bönor.

Naturligtvis måste husmor eller tjenare vara bittida i rörelse för att vid en så tidig timme ha frukosten i ordning. En del tillreda degen qvällen förut och baka brödet om morgonen. De flesta förakta detta sätt, emedan brödet sålunda lätt blir surt. De tillblanda degen strax efter det de uppstigit, soda och jästpulver begagnas öfver allt och gör att jäsningen påskyndas. Degen formas i helt små bullar, hvilka gräddas i en liten kol- eller gas-ugn, som snabt uppvärmes. (Man låter här degen jäsa endast en gång innan den gräddas). Gröten tillredes af ett slags förut kokadt mjöl och behöfver ej koka länge; i en del hem har man ibland kall risgrynsgröt med grädde eller finstött bröd som blandas i mjölken. Kött och potatis kokas eller stekes icke lång tid. Det är sed och icke vårdslöshet, ty man finner samma något råa smak i rätter af kött eller potatis äfven på de finaste värdshus. En ung flicka bjöd oss en qväll hem till sina föräldrar. De hade ingen tjenare och hon köpte sjelf ett stycke kött, medan vi vandrade till hennes bostad. Till vår öfverraskning återsågo vi samma kött precis en half timme efter vår ankomst och modern berömde flickan för hennes påpasslighet.

Middag eller lunch intages öfver allt omkring kl. 1, och är i förhållande till frukosten lättare; en varm rätt eller kallt kött, té och stundom en paj,

hvilken ofta är bakad föregående dag. I ett hem plägade vi ha endast en tallrik soppa, drufvor och en kopp té. Hettan har förmodligen infört detta bruk. Vi intogo en tid våra middagar i ett kafé, der lärarinnor, sömmerskor och qvinliga kontorister åto sina måltider. De flesta bestälde aldrig annat, än ett glas mjölk och en torta eller kaffe med smörgåsar. Då vi förvånade oss deröfver, sade man: — kors, hvem skulle vara hungrig midt på dagen!

I förmögnare hus serveras middagen kl. 6—8, hvarvid två eller flera varma rätter förekomma. I tarfligare hem dricker man té klockan 6 och äter dertill endast smörgås och kakor eller bär; stundom kallt kött eller en varm rätt, om middagen varit lätt. Det föreföll oss som skulle man här, liksom i England, icke lagt an på särdeles stor omvexling vid måltiderna. Samma rätter förekommo ofta, och om man vistades en vecka i ett hus, kunde man snart utantill dess mat-repertoir. Deremot råder ett verkligt öfverflöd på präktiga grönsaker och frukter.

Bakning och tvätt förrättas vanligtvis hemma, såväl i stad som på landet; endast New-York torde häri utgöra ett undantag. Måndagen är tvättdag och ve den husmor, som icke följer denna sed. Vi ha sett passagerarena i en hel jernvägsvagn sticka ut hufvudena genom fönstren och under skratt och speord beskåda fullhängda tvättrep midt i veckan. I hygieniskt hänseende är denna sed naturligtvis berömvärd, men för den som icke är van dervid, förefaller den såsom ett hvarje vecka återkommande Da-

moklessvärd. Den medför dock två praktiska fördelar: husmodern behöfver icke nedlägga kapitaler på linneförrådet och hemmets ordning rubbas mindre, än under vår nordiska stortvätt.

Fredag är sopningens dag. — Då damma vi våra mattor öfver hela förenta staterna, från Maine till Kalifornien, — sade till oss med stor bestämdhet en af qvinnosakens koryféer. — Utom förstås dåliga värdinnor, — tillade hon föraktligt.

Den engelsk-amerikanska seden att betäcka golfvet med mattor, gör sopning hvarje dag öfverflödig. Med en viska eller mattsopningsmaskin öfverfares golfvet en, högst två gånger i veckan; vintertid ej ens så ofta. I större städer, der damm, sot och kolrök förekomma, samt i Kalifornien, der den torra årstiden räcker halfva året, nödgas husmodern ofta ha husrengöring, liksom dammtorkning och putsande måste ske beständigt. Annorstädes deremot sker storstädning endast till jul, samt vår och höst. De otaliga småsaker af gammalt porslin, perlemor och ben, de kinesiska och japanesiska solfjädrar och kuriositeter, hvilka pryda äfven enklare hem, göra dock dammtorkningen ganska besvärlig öfver allt.

— Men vi anse, — yttrade ofvan citerade fru, — att den qvinna, som icke sjelf torkar dammet och stoppar sin mans strumpor, är en usel husmor. Vi ha våra små egenheter, ser ni.

Deremot har amerikanskan icke många kopparkärl att hålla blanka. I köken ses mest pannor och grytor af malm, emaljerade och oemaljerade, bleck

och härdadt porslin. Dessutom har hon många hjelptrupper i form af olika slags såpa, ammoniaklösningar, jerntrådssvampar för diskning; instrument att rengöra grytor och spislar; kastruller för ångkokning; hackjern, knifvar, köttyxor, såspannor af olika konstruktioner, för olika bruk; tvättpulver, jästpulver, pudding- och soppulver. I de flesta hus finnes utom hällspisel en liten gas-ugn, i förmögnare hus ända till tre à fyra olika ugnar att elda med gas eller kol. Allt detta, jemte bruket att få hem grönsaker, frukt, fisk, fågel och kött färdigrensade, fjällade och plockade, inbespar mycket tid.

Mest af allt vinnes dock tid genom den omutliga punktligheten och den systematiska planmessigheten i hemmets arbetsordning. Icke nog med att måltider, inköp och sysslor ha sina bestämda timmar eller veckodagar, lika för hög och låg, men sjelfva sättet att förrätta arbetena är genomträngdt af system. Det är, om vi så få säga, en viss intelligens som genomträngt hemmets tusen småbestyr. Förträffligheten häraf synes bäst i de hem, der husmor eller tjenare — eller båda — ha mindre förmåga. Der upprätthållas de af dessa landets sed tillhörande hushållslagar på en långt högre nivå, än de utan dem skulle ha kunnat uppnå.

Alla välskötta hus inom de bildade klasserna äro sig öfver allt temligen lika med afseende å fordringarna på snygghet och ordning. Skilnaden mellan de olika länderna består i *hur vidt dessa fordringar sträckt sig i de s. k. lägre samhällslagren.*

Det är häri vi tro att Förenta Staterna stå högt öfver alla andra nationer. Orsaken dertill söka vi främst i frihets- och jemlikhets principen, som gifver sjelfaktning åt den fattigaste och låter skolan vara en skola för alla. Elementarundervisningen är den samma för alla klasser och står öppen för alla. Äfven arbetarens dotter åtnjuter fördelarna af en jemförelsevis grundlig och långvarig skolgång. Detta utbildar hennes tankeförmåga och utvecklar henne i många hänseenden, hvarigenom hon göres mera förmögen att förståndigt leda husets arbeten och ekonomi. Dessutom beredes hon direkte för sitt husmoderliga kall genom hushålls- eller matlagningsskolor, hvilka finnas öfver allt, dels skildt för sig, dels förenade med den dagliga skolan. Der läras flickorna alla teoretiska regler för bakning, matlagning och tvätt samt få sjelfva tillämpa dem i praktiken. Tre eller fyra utses dagligen af lärarinnan till dejourer eller värdinnor, hvilka anföra kokning, diskning, skurning, bakning och strykning under lärarinnans uppsigt. De klasser vi sågo, plägade utgöras af 12—20 flickor mellan 11—15 år, klädda i hvita mössor, förkläden och lösärmar. Kursen varierar på olika orter från 6 veckor till 1 år. De utdimitterade eleverna äro således inga fullfjädrade hushållerskor, men grunden är lagd till en teoretisk och praktisk insigt i hushållning, matlagning samt de många småarbeten, hvilka förenade drifva hemmets maskineri.

I Södern äro qvinnorna förvekligade af hettan och bortskämda sedan slafveriets tider, då negertje-

nare vimlade omkring dem, men äfven der införde slafkriget med dess fasor samt den fattigdom som följde på slafveriets afskaffande, en bättre, kraftigare anda. I Vestern arbeta qvinnorna strängt och få ofta släpa ut sig i tunga hushållssysslor, ehuru de komma från bildade hem. På landet och mindre städer i Nya England har man sedan gammalt en viss motvilja att hålla tjenare. Fruntimren gifva hellre ut tvätt och sömnad samt taga hjelp till gröfre sysslor, och sköta huset sjelfva. Mannen kommer sällan hem midt på dagen och äfven barnen äta ofta sin medhafda lunch på skolan, hvilket minskar arbetet för husmodern.

I allmänhet äro amerikanskorna icke rädda att taga itu med någonting. Det förefaller ofta, som om man blott behöfde skrapa bort litet fashionabelt krimskrams från de finaste damer för att de skola vara redo till hvilket groft arbete som helst. Vi sågo en ung flicka, med en förmögenhet af flera hundratusen dollars, då tjenarinnan hade fridag sjelf damma mattorna och sopa golfvet i ett gästrum, dit hon följande dag ville inqvartera en vän. Hon gjorde detta med den lugnaste min och gaf oss icke ens en förklaring öfver orsaken, hvarför vi funno henne på knä, med en sopviska i handen. En tid vistades vi i ett hus, der tjenarinnan var en mulattska som studerade vid Oberlin College och icke hade råd att vara ledig under ferien. Hennes kycklingsstek och ostronsallad tro vi hade bestått inför en gourmands domstol. I Wellesley College besörjdes all uppassning och dukning

af medellösa elever. Hos en fru tillhörde båda tjenarinnorna en klubb, hvilken firade sin årsfest med utfärd för hela dagen. Frun uppsteg då en timme tidigare, kokade frukost, bäddade, diskade, tillredde lunch m. m. allt under en temperatur af + 38 ° C. Vi vistades en tid i en familj, som bestod af ett gift par och hustruns mor. De hade ingen tjenare. Innan mannen for till sitt kontor kl. 8, hemtade han in kol och bar ut soplådan att afhemtas af sop-karlen. Hustrun och modern gjorde sjelfva alla sysslor, med undantag af tvätt och storstädning. I det lilla nätta köket stod en gungstol, i hvilken de placerade sin gäst medan de diskade. Der fans en rad hushålls- och kokböcker på en hylla, buketter och dekorationer af vackra gräs i taket och snäckor kring spiseln. Båda hade fått kollege-uppfostran. De funno tid till läsning, qvinnosaksarbete, sömnad och umgänge, ehuru de skötte huset. — Men — sade de — vi lemna bort allt, som icke är nödvändigt, ehuru många skulle anse det som ett brott mot all häfdvunnen hushållsordning att utesluta det.

Beträffande tjenarena, kunna vi knapt säga något om de infödda amerikanskorna, emedan vi sågo jemförelsevis få af dem. Sedan lång tid har Irland, på senare tid äfven Tyskland och Skandinavien, försett Förenta Staterna med tjenarinnor. Dessa emigranter äro vanligen håglösa, okunniga och osnygga, men nöja sig med en i Amerika låg arbetslön och öfversvämma derför marknaden. Af denna orsak gå jemförelsevis få amerikanskor i tjenst. De anse sig för goda att

blanda sig med dessa främlingar, hvilka äro dem underlägsna i allting. På senare tid hafva ropen på dugligt tjenstefolk blifvit allt högre och hushållsskolor ha inrättats i flera af de städer, dit emigranter i större mängd anlända. Infödda amerikanska tjensteflickor föreföllo att vara särdeles hyfsade och kunniga, men hade enorma löner och, som vi tro, ganska mycken handlingsfrihet. Emedan de äro så dyra, hållas endast få i ett hus och dessa måste då sörja för att sysslorna bli gjorda. Man förutsätter också kunnighet och sjelfständiga insigter hos dem.

En af hufvudorsakerna, hvarför de amerikanska husmödrarna stå så högt, tro vi är den frihet hvarmed de röra sig i hemmet. Man och hustru ha blifvit uppfostrade i samma slags skola, ofta besökt den tillsammans. De äro hvarandras jemlikar och röra sig på hvar sitt område såsom sjelfständiga personligheter. I allmänhet nödgas mannen vara i arbete och borta från hemmet från kl. 8 eller tidigare på morgonen, till sent på qvällen eller tidigast kl. 6. Många affärsmän nödgas vara veckor och månader på resor. Detta gör, att hustrun tvingas till sjelfständig handling. Friheten gifver henne värdighet och ansvarskänsla. Hon rör sig i familjekretsen såsom den verkställande makten i hemmet och respekteras derefter.

— I Tyskland, — sade en amerikanska till oss, — gå sönerna till sin mor endast då fråga är om mat och kläder, men hos oss tycker en pojke att hans mor är precis lika fiffig (smart) som hans far.

Den frihet och aktning hon åtnjuter, kommer

husmodern att ställa hemarbetet högt och fordra aktning för det af andra.

— Åh, jag tycker så mycket om att sköta hushållet, — hörde vi ofta sägas bland qvinnor af olika bildningsgrad.

I handarbete stå amerikanskorna, liksom engelskorna, efter Tysklands och skandinaviens qvinnor. Icke så mycket i klädnings- och slätsöm, som i stickning, spånad och väfnad. Den arbetande klassens qvinnor äro i synnerhet underlägsna häruti, hvilket är blott allt för naturligt i detta fabrikernas hemland. Handarbetsskolor finnas numera på de flesta orter, men i dem undervisas, enligt hvad vi inhemtade, endast i klädnings- och linne sömnad, grannlåtsarbeten och stickning. Husbehofssömnaden torde liksom annorstädes förrättas hemma eller borta, efter hvars och ens förmögenhetsvilkor och husmoderns anlag. En del sy linneförrådet och barnens kläder hemma, men bortgifva sina egna klädningar. Andra taga hem en sömmerska och undanstöka då all sömnad; de förmögnare låta sy allt ute. De, som hade bestämd sysselsättning utom hemmet, hade sin skilda dag för lappning och stoppning, vanligtvis Lördagen, för att ha kläderna i ordning till Måndagens tvätt.

Konst och konstkännedom är ännu outvecklad i Förenta Staterna, men ett vaket skönhetssinne finner man öfver allt. Detta visar sig äfven i klädedrägten. De bildade kretsarna — ännu mindre de fashionablaste — skilja sig väl ej mycket häri från andra länder, men behofvet att vara nätt och snygt klädd har

med bildningen trängt djupt ned i de lägre samhällsklasserna. Vi kunna ej påminna oss att i arbetarehem, i fattiga stadsdelar eller vid utarbete ha sett sådana orena, trasiga kläder, som man så ofta ser här hemma. Invandrade svenskor och tyskor hålla sig uppe i nivå med amerikanskorna, men de irländska, böhmiska och italienska qvinnorna stå betydligt lägre. Man märker strax skilnaden i befolkningens yttre i New-York och andra större städer i östern, der en stor procent af invånarena utgöras af sistnämnda slag emigranter. Amerikanskan har för mycken aktning för sig sjelf och sin familj, för att icke uppträda med vårdadt yttre. Sina barn, i synnerhet lindebarnen, sköter hon i detta hänseende förträffligt. Vi hade stundom ända till 8 à 12 babies i vår jernvägsvagn och sällan såg man ett orent bland dem. Vid ensliga stationer, belägna bland Vesterns berg eller på milslånga, ökenlika sandslätter, sågs arbetarens eller stationskarlens lindebarn i ren mössa och kolt och fick sin lilla nos putsad med en ren näsduk. När fattiga, tarfligt klädda qvinnor uppstego i spårvagnen med sina småbarn, var det en njutning att se hur snygt hållna de voro, och på längre jernvägsresor kunde man stundom flera dygn å rad få åse hvilken ordentlig skötsel de fingo.

Det finnes ett stort *men* i amerikanskornas sätt att kläda sig, och detta men är snörlifvet. Vi vilja icke påstå, att det herskar öfver dem med större tyranni än öfver Englands, Frankrikes och Tysklands qvinnor, men i alla fall nog mycket att utgöra en

fara för deras helsa. Snörningen synes icke på amerikanskan lika pinsamt tydligt, som på den af naturen frodigt växta tyskan. Den förra är vanligen smärt och spenslig, liksom engelskan, ehuru ej så starkt bygd som hon. Faran är måhända blott så mycket större för amerikanskan, emedan hon kan hopklämma sina lungor i hög grad, innan hon förefaller onaturligt smal. — Frågan om en reformdrägt för qvinnan har emellertid utgått från Amerika och omfattas der med allt mer växande intresse. I de flesta större städer finnas reformdrägtssömmerskor, och stora föreningar med medlemmar till hundratal sprida kunskap om saken genom föredrag, broschyrer och expositioner af modeller. I spetsen för denna rörelse står mrs Jeanness-Miller, efter hvilken den nya drägten också fått sitt namn (The Jeanness-Miller dress.) Den är icke så vacker som den skandinaviska, men mindre stel och mera praktisk. Många bära den och i synnerhet nyttjas tu-delade kjolar och reform-underlif af en mängd qvinnor, hvilka arbeta vid pulpeter, skrifva eller stå mycket. Deremot är kortklipt hår för qvinnor någonting okändt i Amerika och man ser det ytterst sällan, knapt någonsin. Omsorgsfullt valda färger, väl sittande klädningar och en stor renlighet utmärker i allmänhet den bildade amerikanskan.

Skuggsidan af den allmänt rådande nättheten och snyggheten är lyxen, hvilken möter främlingen öfver allt. Naturens slöseri i detta rika land, hvars ressurser äro jättestora, tyckes inverka på menniskorna. De äro icke giriga, men de älska att gifva

ut penningar med fulla händer, att pryda sina hem, sig sjelfva, sina barn, sina trädgårdar, se vackra taflor, juveler, lysande blommor, höra frasandet af siden och känna vällukter. Amerikanarens kärlek till juveler har blifvit ett ordspråk. Man ser dem på männens skjortbröst, kravatter, fingrar, på fruntimrens händer, armar, nackar och öron, på småbarnens koltar och i skolflickornas kragar. Äkta eller oäkta efter råd och lägenhet. Öfver allt råder stor gästfrihet och gifmildhet. I detta slöseri ligger ofta någonting barnsligt välmenande och man tvingas att bedöma det mildt hos en rik nation, som å andra sidan gifver med öppen hand, rikligt och rundligt, åt sina sämre lottade bröder, och hos hvilken vägen till rikedom — åtminstone jemfördt med andra länder — står öppen för den fattigaste, blott han har förmåga. — Hvad jag tycker om hos er, — sade Carlyle till Emerson, — är att en karl kan få äta sig riktigt mätt, blott han arbetar duktigt.

En engelsk skriftställare har sagt om de amerikanska barnen att de äro de obeskedligaste på hela jorden, men att de uppväxa till de bästa medborgare i hela verlden. Vi veta icke om detta är fallet. Det är sant att de uppfostras i större frihet och att riset sällan användes; man är rädd om deras individualitet och vill lära dem sjelfaktning. Vid ett stort bibelmöte yttrade en ansedd religiös talarinna några ord, hvilka kanske äro betecknande för den amerikanska åsigten om barnauppfostran.

— Jag har åtta barn, — sade hon, — och men-

niskor bruka fråga mig huru jag kan styra dem alla. Dear me, säger jag, det skulle aldrig falla mig in att styra dem. Jag försöker blott lära dem att styra sig sjelfva. Det blir ju dock deras lott i lifvet.

Det föreföll oss, som om denna metod i allmänhet utfallit oväntadt lyckligt, troligen emedan med friheten är förenad stor bestämdhet. Hemmet har sina lagar, hvilka barnen måste lyda till hvarje pris, och orden „du vet att du måste göra det eller det", sagda med lugn ton af far eller mor, fick man ofta höra. De goda hemmen äro sig lika öfver allt, i fråga om kärlek och förtroende mellan barn och föräldrar. Men hvad som gör ett godt amerikanskt hem så angenämt, är den behagliga blandning af frihet och lagbundenhet, munter förtrolighet och vördnad som herskar der. Vi tro dock att en annan fara af ganska allvarsam art hotar de amerikanska barnen. Man påskyndar genom uppfostran deras utveckling, som redan är snabb nog till följd af klimatet. De äro vanligtvis förtjusande att se, med små vackert formade hufvuden, klara mörka ögon och fina lemmar. Det är angenämt att vara i deras sällskap, ty de äro hyfsade, vakna och naturliga; äfven fattiga barn se en i ögonen och svara frimodigt. Men deras ansigten, redan från det de äro helt små, uttrycka medvetenhet. Det är en betydlig skilnad mellan ett genomsnitts amerikanskt barn om 6 veckor och ett lika gammalt hos oss. Det förra har så godt som intet af det sömniga, ofullständiga och halffärdiga, som finnes hos det senare. Öfver allt ser man linde-

barnen; de medtagas i rasslande spårvagnar, på gungande ångbåtar, på lustfärder i parker, på långa jernvägsresor, i kyrkan och i butiker. Barnträdgårdar för barn af alla samhällsklasser uppstå med otrolig snabbhet öfver allt på senare år. Föräldrar och lärare nyttja sällan den gammaldags förmanande tonen, med enklare ord och uttryck, då de tilltala barnen. De kunna förebrå dem strängt, men de tala som om de hade att göra med en fullvuxen. Allt detta sammanlagdt gör, att de små amerikanarena äro starkt utpräglade miniatyrmenniskor vid en ålder, då barnen hos oss synas vara ingenting annat, än små djur som äta och sofva.

I mindre bildade eller annars lägre stående hem urartar stundom de ungas frihet. Den vuxna dottern har sina bekanta, sönerna sina vänner, hvilka gå och komma i huset under en uppsjö af picknicker, utåkningar och baler. De gamla lefva sitt lif för sig och till dem tages ringa hänsyn. I goda hem deremot kan ingenting vara vackrare än förhållandet mellan föräldrarna och de fullvuxna barnen. Under en skenbar, munter jemlikhet döljer sig en öm vördnad från de senares sida.

Mannen i Amerika bär i allmänhet en prägel af snabb verksamhet, raskhet och beslutsamhet. Inom societeten finnas naturligtvis blaserade eleganter, liksom öfver allt i verlden, men hos genomsnittsmannen, hos arbetaren, affärsmannen, läraren, presten, ingeniören, äro ofvan nämnda egenskaper starkt framträdande. Mer än annorstädes är mannen här sin egen

lyckas smed och får tidigt börja arbeta för att förtjena. „To make money“ (göra pengar) som det heter, är ett lifsvilkor för honom, antingen han vill studera, bli affärsman eller fara vesterut och bli koherde eller kreatursköpare, jernvägsdelegare eller brobyggare. Ständigt hör man sägas om unga män: — och så förtjenade han så och så mycket på så och så kort tid, och kunde köpa sig in i den eller den affären. — Eller: — Charlie vill fara vesterut, men hans far tycker att han ännu bör arbeta och förtjena litet mer att börja med.

Det är ganska allmänt erkändt, att ingenstädes kräftsåret skuldsättning är så utbredt som i de nordiska länderna. Den unga amerikanaren torde i regeln undgå detta. Hans land erbjuder honom rikligt med arbete för god lön, och han arbetar för brinnkära lifvet, för att sedan taga itu med det, som skall skaffa honom hans egentliga utkomst. Man sade till oss i Amerika: — skandinaverna äro våra bästa emigranter, men de ha besynnerliga begrepp om hederlighet. De skuldsätta sig otroligt och — kan ni tänka er det? — hvarken män eller qvinnor anse det orätt att gifta sig, ehuru de ha skulder!

Härtill kan visserligen invändas, att begreppen om heder vexla i olika länder. Hos oss skulle man anse mycket, som i Amerikas politiska och merkantila verld går för fullgodt mynt, för oärlighet. „Penningar“ blir lätt gossens lösen. Godt, om det ej blir „penningar till hvarje pris.“ I senare fall följer svindleriet, spekulationsmanin och till slut kanske ett af

dessa fallissementer, hvilka endast Amerika kan uppvisa. Med penningebegäret och spekulationslystnaden följer penningeväldet, som är Förenta Staternas lurande fiende. Stora bolag, hvilkas inkomster fördubblas matematiskt, slå under sig arbete och vinst, och arbetaren drager sålunda ofta det kortare strået. Under de politiska valen sälja skaror af valmän sina röster eller mutas direkte eller indirekte af partiernas agenter, med penningar eller löften om platser, att gifva sina röster åt en viss kandidat.

Ingen upplyst och opartisk amerikanare förnekar sanningen häraf. Men Amerika är ett stort, bullrande, hastigt växande barn. Alla fel ligga på bricka, dygder och laster äro i lika öppen dag. Allt förbättringsarbete måste ske långsamt, emedan det är folket som styr. Innan folket blir genomträngdt af behofvet af en reform, kan den icke genomföras. — Derför måste vi, — sade en amerikansk pedagog — stjelpa med lasset många gånger, innan folket lär sig att styra, och vårt arbete upphjelpes icke af de lättingar och brottslingar, dem Europa tillskickar oss.

Det finnes dock en annan naturligare orsak, hvarför den unga amerikanaren önskar att så fort som möjligt stå på egna fötter. Han vill bli oberoende, gifta sig, hafva ett eget hus och en egen bestämd plats i samhället. På hvarje steg träffar man familjer, der husfadern varit postbud, springgosse eller dräng, men kommit sig upp. I de flesta fall har han under denna tid hopsamlat penningar till att bekosta sitt uppehälle vid ett kollege eller annan högre läroan-

stalt och sedan med tillhjelp af den bildning han der erhållit, skaffat sig ett inbringande arbete. I Vestern, der penningen förvärfvas fortare och allt affärslif bär en oroligare, snabbare prägel, förbiser gossen lätt sin egen bildning. Han är så angelägen att förtjena, att han lemnar allting annat. Han blir en ohyfsad, skräflande man, som både figurligt och i verkligheten skramlar med sina penningar, lefver blott för att öka sina inkomster och låta sin hustru använda dem på sidenklädningar, juveler och vackra möbel. Det är en ambitionssak för honom att hans hus skall vara det vackraste, hans hustru den mest välklädda, hans tjenare de bäst aflönade på orten. Han ser icke heller gerna att hans hustru eller döttrar arbeta, ty då kunde det se ut som om han ej vore karl att försörja dem. Och om det fins någonting i verlden som en amerikanare föraktar djupt, så är det en obestyrsam och opraktisk man, som ej kan laga att han kommer på grön qvist.

I hemmet är hans ställning betydligt annorlunda än i de flesta europeiska länder. Redan i skolan inskärpes hos honom aktning för qvinnan. Man kan knapt besöka ett läroverk i Förenta Staterna, utan att erfara det. Wendell Phillips yttrade en gång: — sann ridderlighet är en af mannens förnämsta dygder. Men den består icke blott deruti att vi gifva qvinnan rättvisa, emedan hon är vår jemlike, utan äfven deri att vi visa henne skonsamhet, emedan hon är den fysiskt svagare. — Dessa ord hvilka ofta stå att läsa

på väggarna i Amerikas skolor, uttrycka en af de principer enligt hvilka gossen uppfostras.

Samuppfostran närmar honom till flickan och ställer honom på en naturlig, lugn och kamratlik fot med henne. Det mildare klimatet och den nationela förkärleken för kroppsöfningar gör att han är mycket ute i fria luften under ridt, rodd, bollspel, gymnastiska lekar af alla slag. Från det han är 14—16 år riktas hans tanke på den spännande frågan: — hvad skall jag bli? Hur skall jag förtjena penningar? — Derigenom hindras han att fästa allt för mycken uppmärksamhet vid den förändring hans fysik undergår vid denna tid. Modern har större myndighet och inflytande öfver honom. Till tjenarinnorna står han på en helt annan fot, än i de nordiska länderna. De ha mera värdighet och stolthet. Om han är deras husbondes son, så äro de qvinnor och fordra såsom sådana hans aktning. Det olämpliga bruket att skicka tjenarinnan in om morgnarna i unga herrars rum att hemta vatten och taga ut skodon till borstning, förekommer icke. Frånvaron af legaliserade hus minskar antalet frestelser utom hemmet och emedan skolor af alla slag finnas i så stor mängd öfver allt, behöfver han vanligtvis icke lemna hemmet vid allt för unga år.

Umgänget mellan de unga är otvunget. När en ung man blir intresserad af en flicka, taga båda parterna och deras föräldrar det ganska lugnt. Den unga mannen kallas flickans *beau* — ett mellanting af fästman, god vän och friare — de promenera, läsa, musicera tillsammans, korrespondera med hvarandra

och bli bjudna till vänner och slägtingar tillsammans. Stundom uppstår förlofning, stundom icke. En flicka kan sålunda ofta ha omkring sig flera unga män, hvilka icke synas särdeles förtviflade, då hon slutligen gifter sig med en och gifver de öfriga korgen.

Man skulle tycka att en dylik skara vore kinkig att sköta, men amerikanskan reder sig förunderligt väl med dem. Hon är sällan kokett , tillgjord eller tyckmycken; vanligtvis vänlig, glad och naturlig. Det händer ofta, då man vistas i en amerikansk familj, att den första eller andra qvällen uppenbarar sig en ung man som brygger limonad, reparerar ett lås, håller i en garnhärfva och följer fruntimren till kyrkan eller konserten samt rör sig med stor förtrolighet i huset. På frågan hvem denne mr B. eller mr C. är, svaras lugnt att han är miss Carolines eller miss Marys „beau“ och inga andra förklaringar gifvas. Är flickan bortskämd och nyckfull, blir hon lätt stött öfver en förmodad eller verklig försummelse af sin beau. Då sitter hon kanhända uppe till kl 1 på natten, skrifver bref, hvilka hon sedan sönderrifver och kommer ned till frukosten med förgråtna ögon.

I allmänhet torde detta dock inträffa mera sällan, emedan amerikanarena öfver hufvud icke äro belamrade med sentimentalitet. Det förefaller, som om hos dem skulle finnas mycket af allmogens rakt på saken gående sätt att betrakta kärlek och äktenskap.

Beau-systemet är det samma för alla samhällsklasser. Tjenarinnan, bodflickan, sömmerskan, den rika fröken, alla ha de sin beau, nästan lika ofelbart

som de ha parasoll och näsduk. Naturligtvis kan denna sed föranleda till mycken mer eller mindre oskyldig flirtation. Emellertid synes den passa för de amerikanska lynnena och förhållandena. Nyare amerikanska författare pläga skildra sina landsmän som en ytterst nervös, raffineradt känslig nation, så blaserad, så medveten, att de finna en fröjd i att analysera en oväntadt stark och ny stämning hos dem sjelfva. Detta är förmodligen sant beträffande de mest förfinade klasserna i New-York och Washington, i hvilken senare stad ett visst hoflif gör sig gällande. Men vi tro icke att amerikanarena i *sin helhet* göra detta intryck på en europé. Snarare förefaller det, som om männen skulle ha svagare passioner och qvinnorna ett mindre öfvermått af känslor, än i den gamla verlden. Allra minst finnes något af den tunga, djupa, tröga och dock farligt intensiva känsloverld, som kännetecknar nationerna i höga norden. Det förefaller, som skulle amerikanarenas känslor bättre lämpa sig till att brinna med en jemn, lugn värme i äktenskapet, än att blossa upp i en allt förtärande, passionerad flamma, dömd att sjelf bli sin egen död.

Det ständiga umgänget mellan de unga i skolan och i sällskapslifvet, gör att båda parterna, när de gifta sig, ungefärligen veta hvad de ha att vänta sig af hvarandra, liksom de äfven ungefärligen känna hvarandras fel och brister. Liksom hos vår allmoge torde derför bland dem finnas mindre svikna förväntningar från hustruns sida. Qvinnorna förstå bättre männen, emedan de icke äro gråtmildt och vekt, utan

praktiskt anlagda. Båda ha ofta samma intresse, samma mål. De önska sig ett trefligt hem, der de kunna utöfva gästfrihet mot sina vänner, en aktad ställning, en god inkomst, en verksamhet i religiös, politisk, literär eller välgörande riktning. Vi tro icke att det finnes mycket af den hyper-idealistiska uppfattning af kärleken, som nordbon har *i teori*. I praktiken deremot stå amerikanarena öfver oss. En engelsk författarinna säger: — amerikanaren älskar icke sin hustru högre än engelsmannen, men han visar bättre sin kärlek. — Detta faller ovilkorligen främlingen i ögonen då han besöker hem af olika bildningsgrad, högre eller lägre ned på samhällsskalan. Det synes som om den vänliga, naturliga uppmärksamhet amerikanaren visar qvinnorna, skulle hålla ut i äktenskapets skärseld. Lika brådskande, affärsmessig och rastlös han är i sitt arbete, lika qvinligt omtänksam är han i hemmet. Hans praktiskhet förnekar sig icke heller här. Han tager lindebarnet, lyfter en tung börda, nedfäller en gardin, ställer fram en stol precis i rätta minuten. Han bär hvisslande in kol eller ved, trots sina ringprydda händer och sin höga hatt, går till slagtaren tvärs öfver gatan och hemtar hem kött, utan att se ut som om han, herskaren, gjorde det af blott nåd.

Naturligtvis bedömes detta mycket olika af olika personer, beroende af hvars och ens uppfattning af mannens ställning såsom husfader. En tysk professor skrifver: — Amerika är intet kristligt land, ty hustrurna tillhållas icke att visa sina män tillbörlig

aktning. Jag hörde en hustru bedja sin man, en lärd vetenskapsman, att *hemta hennes fingerborg från öfra våningen*, och det värsta var — *att mannen gjorde det*!

— Amerika är hustrurnas paradis, — yttrade till oss med fuktiga ögon en gammal fru, som ofta rest i Europa. — Ingen kan vara så öm och finkänsligt uppmärksam, som en amerikansk äkta man, ingen så kärleksfullt skonsam. Han *vill se* sin hustru lycklig.

I en liten stad ute på prärierna i Illinois fans en stadsdel benämnd „the sweedtown" (svenskstaden), befolkad med svenskar eller afkomlingar af svenskar. Man sade oss, att då de först kommo öfver från Sverige var det vanligt att männen drucko, slogo sina hustur, voro håglösa för framtiden och hade stora skaror af halfnakna, okunniga barn, om hvilka de alls icke drogo försorg. Hustrurna voro slöa, resignerade, passiva och oföretagsamma. Men redan i andra generationen märktes en betydlig skilnad. De unga sträfvade efter ett visst välstånd, efter snygghet, ordning och grannarnas aktning, att hålla sina barn i skola och samla en liten sparpenning för ålderdomen. — Och största skilnaden, — tillade man, — förmärktes i hustrurnas ställning. De voro arbetsammare, friare och glädtigare än deras mödrar, och männen voro mera aktningsfulla och uppmärksamma, än deras fäder varit.

Under en af våra resor i Vestern foro vi fyra dygn i samma jernvägsvagn som ett ungt par af ar-

betareklassen. Hustrun var mycket ung, blek och såg sjuk ut. De hade två barn, det ena tre år, det andra 6 veckor. Om dagen hade fadern det större barnet hos sig, utom då han satt i rökkupén; hustrun skötte den lilla, som hon ammade. Om natten hade mannen begge barnen hos sig till kl. 2, då hustrun tog det minsta.

När tåget första dagen anlände till middagsstationen, gaf mannen sin börs åt hustrun och sade: — du behöfver stärkande mat, så länge du ammar barnet. Gå nu och ät middag i buffeten, jag äter nog ur vägkostkorgen. — Hustrun ville motsätta sig detta, men mannen tog barnet ifrån henne och sade skrattande till de kringsittande: — hon törs icke lemna ungen ifrån sig, men jag skall säga att jag är ingen dålig barnsköterska. — Alla dagar åt hustrun vid restaurationen och mannen ur matsäcken. Då vi omnämnde denna lilla händelse i ett sällskap, sade en af de närvarande, en prest, helt förvånad: — hvarför omtalade ni egentligen detta? Det var ju det naturligaste i verlden att hustrun behöfde kraftig mat, då hon nyss varit sjuk och skulle ha föda för två.

En annan egenskap som utmärker amerikanaren, är hans förkärlek för sin hustrus sällskap. Man ser detta redan på ångbåtarna som öfverfara Atlanten och der 8 á 11 dygns resa hinner uppenbara flera små olikheter mellan olika nationer. Tyskorna samlade sig tillsammans i små grupper för att sy och prata, medan männen sutto i rökrummet, spelade kort eller

spatserade på däck. Amerikanarena deremot voro alltid tillsammans med sina hustrur, antingen de promenerade, läste, spelade kort, samtalade eller hon sydde medan han läste högt.

Den jemlikhet som i mer eller mindre grad finnes i hvarje republik, har äfven berört familjelifvet i Förenta Staterna. Det är svårt att finna en paschatyp i Amerika. Genomsnitts äkta mannen der är snarare en brådskande, något oborstad man, som beundrar sin hustru, njuter af sammanvaron med henne hvarje minut han har ledig, som tycker att hans hem är det bästa i hela verlden och förnöjdt gnuggande sina händer säger: — min hustru påstår att jag är en förträfflig äkta man. Jag vet icke det. Jag vet bara att jag gör mitt bästa och att min hustru är den bästa af hustrur.

Emedan nationen i allmänhet är praktiskt anlagd, synes det sällan förekomma, att hustrun ser ned på mannen, om hon — hvilket icke sällan händer — fått en grundligare boklig uppfostran, än han. Hon beundrar hans affärsskicklighet eller politiska, merkantila eller andra praktiska insigter och säger lugnt, då han visar sig ointresserad eller okunnig på hennes område: — mr X. är så sysselsatt, att han icke kan egna någon tid åt literära studier. — Det föreföll oss som om hustrun i allmänhet icke haft några oförståndiga pretentioner på sin man, och som om den frihet hon åtnjöt skulle kommit henne att utan knot gifva vika, då hon såg att han verkligen allvarligt önskade något.

Till sist kunna vi icke undgå att framhålla en egendomlighet för det amerikanska samhället. Det är den aktning man hyser för religionen, den hängifvenhet man egnar sina egna religiösa åsigter, i förening med den frihet man förunnar olika tänkande. Detta kännetecknar ingen bestämd sekt eller riktning, utan är lika för alla, såväl episkopala, luteraner, metodister, qväkare, unitarianer och universalister. De, hvilka icke kunnat sluta sig till någon af de vanliga kristna religionerna, ha bildat skilda andliga samfund på allmänt religiös eller moralisk botten och samlas i sina möteshus till föredrag, sång och diskussion. Alla kyrkor och samfund ha sina söndagsskolor, bibelklasser, moder,- sy,- ungdoms,- läse,- sång- och välgörenhetsföreningar. Unga och gamla, män och qvinnor, bildade och obildade tala om „vår pastor“, „vår kyrka“, „vår söndagsskola“ med intresse och vänskap. Vi tillskrifva detta kyrkans och presternas förtjenst. De ha afklädt sig dogmernas och ortodoxins styfva pansar och gå ej längre omkring som medeltidsriddare med visir för ansigtet. De isolera sig icke från församlingen, utan lefva midt i den, äro vakna för det som rör sig inom den och bemöda sig att följa tidens utveckling. Kyrkan har upphört att vara en marmorstod och blifvit lefvande, varm, barmhertig verklighet. Dermed har hon vunnit att många finna ro och hvila i hennes sköte.

Hos alla synes förefinnas ett behof af något slags religion, af något slags gemenskap med ett Högre Väsen. Emedan församlingarna i allmänhet äro små,

råder ett vänskapligt umgänge inom dem. Är presten omtyckt, kan församlingen ej nog omhulda honom. Då de tycka att han ser ansträngd ut, hopsamlas en summa penningar och han skickas till Europa, kanske ända till Det heliga landet på några månader. Vid hemkomsten finner han en ny altartafla eller en ny glasmålning i kyrkan, prestgårdens veranda ombygd eller en sjuksäng till för kyrkans räkning i ett hospital, eller någon annan kär öfverraskning som församlingen under hans frånvaro beredt honom. En viss dag i månaden har han mottagning. Då samlas alla hos honom, man dricker té, samtalar om familjeangelägenheter, kyrkan, barmhertighetsverk, dagens frågor, trosspörsmål, de unga rådgöra om sin sångförening, sin Shakespeare- eller Emersonklubb. I en familj der vi vistades en tid, var dottern ofta nedslagen, ehuru hon försökte dölja det. Slutligen sade modern till oss: — Jag vet icke hvad som fattas henne. Jag vet intet annat råd än att titta in i prestgården i qväll. — Familjen tillhörde en unitarianförsamling, hvars prest var en miss K., som skött den i 11 år. Följande eftermiddag, då vi oväntadt inträdde i förmaket, sågo vi en gråhårig, svartklädd qvinna sittande i en länstol, och på knä framför henne, med hufvudet vid hennes bröst, den unga flickan badande i tårar. Några dagar senare sade modern förtjust: — har ni märkt att min flicka åter är sig lik? Jag gissade nog att miss K. skulle få bugt på henne.

Vi voro i tillfälle att på skilda orter bevista små

möten, der ungdomen, efter slutadt arbete i butiker, kontor och i hemmet, samlades för att uppgöra planer för det kommande årets verksamhet i deras kyrkas söndagsskola eller bibelklasser. Dessa möten begynte kl. 9, stundom 10 på qvällen och alla deltagarena af båda könen hade bakom sig en ganska arbetsdryg dag.

Kärlek till kyrka och prest betyder visserligen ingenting i sig sjelf, ty kyrka och prest utgöra icke kristendomens kärna. Men då den, såsom här, är ett naturligt uttryck för själens behof af samband med ett Högsta Väsen, då har den sin stora betydelse.

När man öfver allt i Förenta Staterna påträffar denna kärlek i förening med den mest obundna tankefrihet, drager man sig ovilkorligen till minnes, att detta samhälle blifvit grundlagdt af de gamla puritanerna. De voro på sin tid det bästa, frisinnade, mest upplysta, som moderlandet England kunde uppvisa. De voro på sin tid en ädel produkt af den mäktiga rörelse fram mot upplysning och frihet, som humanismen och reformationen framkallade i Europa vid Nya tidens början. De älskade sin samvetsfrihet så högt, att de utsatte sig för ett verldshafs stormar och farorna i ett okändt vildt land, hellre än de underkastade sig samvetstvång. Man begynner inse att den grundval de lade var tillräckligt djup, bred och stark att stå orygglig i århundraden, och att deras mäktiga armar ännu osynliga måste bära ett folk, hvars historia vittnar om så mycken moralisk kraft att afkasta sina egna fel utan yttre påtryckning.

INNEHÅLL:

